ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ

ਬਨਾਮ

ਭਾਰਤ ਸੰਘ

(ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 55 ਦਾ 2019)

ਨਵੰਬਰ 07, 2022

[ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ., ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ,

ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ

ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 –ਇਸ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ – ਇਸ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟਸ. 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਦੋ ਨਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿਜ਼., ਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਆਰਟ.15 ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਆਰਟ.16 ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ; ਅਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" (ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ.) ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਅਧਿਕਤਮ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਆਰਕਸ਼ਣ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਏ, ਜੋ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ", "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ "ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਨ – ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਅਨਿਵਾਰਿਤਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ – ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ: ਪਹਿਲਾ, ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਦੂਜਾ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਯਾਨੀ ਕਿ ਐਸ.ਸੀਜ਼, ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਅਕਥਨੀਯ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਤੀਜਾ, ਕਿ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੂ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੀਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਦੀ ਸੀਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਅਸਵੀਕਾਰਯ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਫਿਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨ –

(ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 – ਵੈਧਤਾ ਦਾ. [ਫੈਸਲਾ (3:2 ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ) ਅਲਪਮਤ ਰਾਏ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਜੇ.ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ: ਵੈਧ – ਫੈਸਲਾ (ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਜੇ.): ਆਰਕਸ਼ਣ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮੂਹ ਲਕਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਸਮੁੱਚੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਚ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਜਦੋਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਅਨੁਭਾਗ ਦੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਇੰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਉਲਟ ਜਾਵੇ - ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ - ਆਰਟਸ.15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ, ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ - ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ, ਉਹ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਲੱਛਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਆਰਟਸ.15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀs/ਐਸ.ਟੀs ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ - ਫੈਸਲਾ (ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ) (ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ): ਦੋਸ਼ੀ ਸੋਧ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ" ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਡਿਊਲਡ ਕਲਾਸਾਂ/ਜਾਤੀਆਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ, ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ

ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕਲਾਸ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਬੇਤੁਕਾ ਜਾਂ ਅਨੁਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਇਸਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਧੋਖਾਧੜੀ ਜਾਂ ਆਰਟ.14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਜਿਵੇਂ ਬਰਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ - ਦੋਸ਼ੀ ਸੋਧ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ" ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕਲਾਸ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਮ/ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਕਲਾਸ ਤੋਂ, ਬਿਨਾਂ ਆਰਟ.15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4)

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 368 – ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਇਹ ਇੱਕ ਘਟਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੀਆਂ ਵਿਵਿਧ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 368 – ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ – ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚ ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਹਰ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੈਦ੍ਧਾਂਤਿਕ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ – ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਸ਼ਕਲ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਉੱਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ — ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਅਵਹਾਰਕ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ 'ਇਕਾਈ ਭੁੱਲ' ਲਈ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ 'ਪਰੀਖਣ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ – "ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ" ਅਤੇ "ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ" ਸ਼ਬਦ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਯੋਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਯੋਗ ਹੈ – ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਉਸ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਕਿਸਮ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ – ਜਿਹੜੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ-III ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸੋਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ – ਮੁੱਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ – ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਸਿਰਫ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ, ਅਨੁਚਿਤ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣ ਨਾ ਹੋਵੇ – ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਿਧਾਂਤ / ਉਸੂਲ – ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ – ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ – ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ – ਫੈਸਲਾ (ਪਰ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਬਰਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਵੈਧ ਹੋਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਪਹਿਲਾ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਉਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੀਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਵੈਧ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਗਣਿਤੀ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ – ਜੇ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਇਕਰੂਪਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਵਜੋਂ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਕੁਝ ਸੌਭਾਗਿਆਪੂਰਣ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ – ਜਦੋਂ ਕਿ 'ਬਰਾਬਰੀ' ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਇਹ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ 'ਬਰਾਬਰੀ' ਦਾ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ – ਲੋਕਤੰਤਰ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਤੋਂ 18.

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ – 'ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ' ਦੁਆਰਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ: ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਪਵਾਦ – ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨਸ਼ਾਹ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਇੱਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ – ਅਤੇ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ – ਇਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰਾਜ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੋਟਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ – 'ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ', ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਟਸ.14 ਤੋਂ 18 ਵਿੱਚ ਬੋਲਚਾਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਉੱਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ 'ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ', ਚਾਹੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ, ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਵੀ, ਮਿਸਾਲ ਦਰ ਮਿਸਾਲ, 'ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜੁਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ' ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ – ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜੁਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਆਰਟਸ. 14 ਤੋਂ 18.

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ – ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ – ਆਰਥਿਕ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): 'ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ' ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ – ਗਰੀਬੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦਾ ਬਿੰਦੂ ਹੈ – ਇੱਕ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਜੇਕਰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੇਤਰ ਗਰੀਬੀ ਵਰਗੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਹਾਵੀ ਕਾਰਕ ਕਾਰਨ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਖੇਤਰ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਨੁਕਸਾਨਪ੍ਰਾਪਤ ਖੇਤਰ ਦੂਜੇ ਨੁਕਸਾਨਪ੍ਰਾਪਤ ਖੇਤਰ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਇਨਕਾਰ

ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇਗਾ – ਨਿਆਂ – ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ.

ਸਿਧਾਂਤ ਸਿਦਧਾਂਤ – "ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ" ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ – ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰ.46 ਅਤੇ ਆਰਟ. 38 ਅਤੇ 39 ਦੀ ਨੀਂਹ "ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ" ਦਾ ਲੇਖ 46 ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ – ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ – ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਜੋ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਫਿਰ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਯਾਪਤ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ – ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਵਿੱਚ, ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਯਾਪਤ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਸਾਰੇ-ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂਪਤੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਆਰਟ.46, 38 ਅਤੇ 39 – ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂ – "ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂਪਤੀ".

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਕੱਟੀ-ਸੁੱਟੀ ਫਾਰਮੂਲਾ ਜਾਂ ਥਿਓਰਮ ਜੋ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਤਿਆਰ ਜਵਾਬ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ – ਸੋਧ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਹ ਗੁਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਛੇਡਿਆ, ਬਦਲਿਆ, ਮੋਡਿਆ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸਵਾਲ ਦੇ ਉਚਿਤ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਕ ਹੋਣਗੇ – ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹਰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ – ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਕਾਰਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਉਲੰਘਣ (ਕੇਸਵਨੰਦ, ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਅਤੇ ਪੀ. ਸੰਭੁਨਾਥੀ ਮਾਮਲੇ); ਮੁਫਤ

ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ (ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ

ਮਾਮਲਾ): ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ (ਐਲ. ਚੰਦਰਾ ਕੁਮਾਰ ਮਾਮਲਾ); ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ (ਐਨ.ਜੇ.ਏ.ਸੀ. ਫੈਸਲਾ ਮਾਮਲਾ) - ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਵਿਚਲਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯਾਸਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਸੰਸਦ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਨਿਰੀਖਣ ਸਮੀਖਿਆ - ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਘੱਟ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ - ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸਾਡੀ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੈਟਅੱਪ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਨਿਰੀਖਣ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਆਰਟ.368 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹਿੱਸਾ ਹੈ - ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ (ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ) ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਸਮੀਖਿਆ (ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ) ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਹਨ।

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ - ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ - ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ (ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼) / ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ (ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼) / ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਸੀਜ਼)/ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਟੀਜ਼) ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ (ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ.) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ - ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ, ਜਿਥੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਾਹਰੂ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਅਜਿਹਾ ਭੇਦਭਾਵ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਬਲਕਿ ਇਹ ਅਟੱਲ ਹੈ - ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ (ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼) / ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ (ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼) / ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਸੀਜ਼)/ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਟੀਜ਼) ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ (ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ.) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਉਸੇ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਦਾ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਆਮ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ - ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ - ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਨਤਾ - ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਧਾਰਾ - ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਭਿਕ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਆਰਕਸ਼ਣ – ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਪਵਾਦ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸਾਡੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਲਈ, ਅਸਲ ਅਤੇ ਠੋਸ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ – ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਪਾਟਿਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ – ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਕਸ਼ਣ ਫਿਰ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਅਨਿਵਾਰਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਮੋਡੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 46 – ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਿਧੀ – ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ “ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ” ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ – ਅਰਥ ਦਾ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ “ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ” ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ) ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ – ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ “ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ” ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਵ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ – ਆਰਕਸ਼ਣ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਸੋਧ – ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ –ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਲਾ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਧ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਸੋਧ – ਭੇਦਭਾਵਕ ਹੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਲਾ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਕ ਹੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਕਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਜਾਇਜ਼ੀਕਰਣ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ – ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾਪਣ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ

ਜਾਂ ਅਸਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਰਾਜ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ, ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਚੈੱਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਬਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਸੋਧ ਦਾ – ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ – ਫੈਸਲਾ (*ਪ੍ਰਤੀ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ*): ਚੂੰਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੋ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ – ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਨੂੰ 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ' ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਅਧੀਨ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਥੀਸਿਸ ਉੱਤੇ ਉਲੰਘਣ ਨਾ ਕਰੇ – 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਸਿਧਾਂਤ' ਅਧੀਨ ਮਾਮੂਲੀ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ – ਸਿਧਾਂਤ / ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ – 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 – ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ – ਵਿਆਪਕ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟਸ. 15 ਅਤੇ 16 ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿਜ਼., ਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਆਰਟ.15 ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਆਰਟ.16 ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ; ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ", "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ "ਦੀ ਅਨਜ ਪਿੱਛੜੀ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੇ ਅਧਿਕਤਮ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ – ਫੈਸਲਾ (*ਪ੍ਰਤੀ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ*): ਸਵੀਕਾਰਯ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੀ ਨਵੀਂ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ / ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ – ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ – ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ – ਪ੍ਰਭਾਵ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਰਵਿੰਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ (ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ. ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ)): ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ – ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ – ਦਾਇਰਾ – ਫੈਸਲਾ (ਰਵਿੰਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਸੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ): ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਚਿਤ ਟੈਸਟ ਜਾਂ ਮਾਨਕ ਸਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਸੋਧੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਚਰਿੱਤਰ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਗੇ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਭਾਈਚਾਰਾ – ਮਹੱਤਵ – ਫੈਸਲਾ (ਰਵਿੰਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਸੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ): ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ; ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਡਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਇਸ ਲਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ – ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਮੁੱਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਦਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੂ – ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ, ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਬਾਹਰੂ ਸਿਧਾਂਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕ – "ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ" ਅਤੇ "ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ" – ਅਰਥ – ਫੈਸਲਾ (ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਇਸ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਯੋਗ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟਸ. 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ" ਦੇ ਸ਼ਬਦ – ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ "ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ" ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ.) ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਹੈ – ਫੈਸਲਾ (ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਰੋਧ ਹੈ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ" ਦੇ ਬਾਹਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਉਕਤ ਆਰਟਸ. 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਆਰਟਸ. 15(6) ਅਤੇ 16(6)।

ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕ – "ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ" ਅਤੇ "ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜੁਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ" – ਚਰਚਾ (ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ)।

ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕ – "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ" – ਅਰਥ – ਚਰਚਾ (ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ)।

ਸਮਾਨਤਾ – ਅਸਲ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਸਮਾਨਤਾ – ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਬਨਾਮ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ – ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ)।

ਇਸ ਤੁਰੰਤ ਲਿਖਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਤਿੰਨ ਸਵਾਲ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਆਏ:-

ਸਵਾਲ 1: ਕੀ 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਸਮੇਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ?

ਸਵਾਲ 2: ਕੀ 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ?

ਸਵਾਲ 3: ਕੀ 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਲਿਖਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਂਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤ

ਫੈਸਲਾ:

ਪ੍ਰਤੀ ਅਦਾਲਤ (3:2 ਬਹੁਮਤ)

ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਸ ਜਸਟਿਸ ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, 103ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਉਠਾਏ ਗਏ ਚੁਣੌਤੀ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

ਫੈਸਲਾ: 1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਖੇਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੇ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਵਿਵਿਧ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 34][9-ਡੀ-ਈ]

2. “ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ” ਅਤੇ “ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ” ਸ਼ਬਦ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਯੋਗ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਕਿਸਮ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾਸ 39.4, 39.5]

3. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਬਰਾਬਰ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਉਹ ਇੱਕੋ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ, ਇੱਕ ਵੈਧ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਪਹਿਲਾਂ, ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਰਕ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਉਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਵੈਧ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਗਣਿਤੀ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਇਕਰੂਪਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਵਜੋਂ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋਏ ਕੁਝ ਸੰਭਾਗਿਆ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਲਈ ਚੁਣੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ 'ਸਮਾਨਤਾ' ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ 'ਸਮਾਨਤਾ' ਦਾ ਆਮ ਸਿਦਾਂਤ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 41]

4. ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੂਪ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੋਟਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ। [ਪੈਰਾ 48]

5 'ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ', ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਤੋਂ 18 ਤੱਕ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ 'ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ', ਚਾਹੇ ਉਹ ਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਵੀ, ਮਿਸਾਲ ਦਰ ਮਿਸਾਲ, 'ਆਰਕਸ਼ਣ ਨਿਯਮਾਵਲੀ' ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਰਜਨਾਤਮਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਕਸ਼ਣ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਫੀਚਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੇ; ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਮੋਡੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੈਧ ਕਾਰਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 50, 561]

6 ਲਗਭਗ ਹਰ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਠੋਸ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੇ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯੂ.ਐਸ. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸਨ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਹਟ ਵੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਆਰਕਸ਼ਣ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨਾ-ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਲਈ, ਫਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਮਕਸਦ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹਕੀਕਤ ਬਣਾਏ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੈ, ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਵੰਚਿਤਾਂ, ਸਟੇਟ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਬਾਹਰਵਾਦ ਸਮੇਤ, ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਹਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਫਰੇਮ ਤੋਂ

ਅਤੇ ਭਾਗ III ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 64, 65, 671]138-F; G; 139-A, E-F]

7. 'ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ' ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਸਿਰਫ ਠਹਿਰਾਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦਾ ਬਿੰਦੂ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਾਮੂਹਿਕ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਅਵਧੀ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਕੇਸਵਨੰਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਲਾਈ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਲਾਈ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਜਨਤਕ ਸ਼ਕਤੀ ਘਰੇਲੂ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇ; ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਵਸਥਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੰਡ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਖੰਡ ਜਾਂ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੰਡ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਵੀ ਕਾਰਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਖੰਡ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਉਹ ਖੰਡ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਵਾਬ ਸਿਰਫ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਨੁਕਸਾਨਪ੍ਰਾਪਤ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੂਜੇ ਨੁਕਸਾਨਪ੍ਰਾਪਤ ਸੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 69, 701]140-ਬੀ, ਐਫ-ਐਚ; 141-ਏ-ਬੀ]

8. ਇੱਕ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਰੀਡਿੰਗ 'ਤੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਿਰੀਖਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ, ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ/ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਇਸ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ 15(5) ਅਤੇ/ਜਾਂ 16(4), ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਸਬੰਧਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਚੁੱਕਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਹੀਂ ਇਕੱਲੇ ਨੁਕਸਾਨ. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਲੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਰਗ ਜਾਂ ਭਾਗ ਹੈ 15(4) ਅਤੇ/ਜਾਂ 15(5) ਅਤੇ/ਜਾਂ 16(4) ਸਿਰਫ਼ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਨ, ਰਾਜ ਕਦੇ ਵੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ

ਸਕਦਾ ਉਸ ਕਲਾਸ ਜਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ। ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ, ਸਮੇਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ, ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਿਰਫ਼ ਕਲਾਸਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰੋ ਜੋ ਕਵਰੇਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ/ਜਾਂ 15(5) ਅਤੇ/ਜਾਂ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ; ਅਤੇ ਹੋਰ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਹੈ ਉਹ ਵਰਗ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਵਾਂਝੇ ਹਨ। [ਪਾਰਾ 72, 73][156-D-G]

9. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਵਿਤਰਣਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ; ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਵਿਤਰਣਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਤਰਣਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਹ ਕਰ ਜਾਂ ਕਰਜ਼ ਰਾਹਤ ਉਪਾਯਾਂ ਜਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਜਾਂ ਧਨ ਦੇ ਮੁੜ-ਵਿਤਰਣ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਤਰਣਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜੋ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਫਿਰ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਿਤਰਣਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਸਪੈਕਟਰਮ ਸਾਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਯਾਪਤ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਵਿੱਚ, ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਯਾਪਤ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਸਾਰੇ-ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤਰਕ ਕਿ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਉਪਾਯ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਠ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਲਈ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਾਡੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਨਤਾ ਨਾ ਤਾਂ ਵੈਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁੱਢਲੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ 'ਸਾਰੇ' ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ 'ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ' ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ; ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਸਾਰੇ' ਵਿੱਚ ਭਰਾਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵਿਤਰਣਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਅਸਫਲ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 74.11, 74.1.2]ਪੀ.ਐਸ.ਬੀ-ਬੀ-

ਐਚ]

10. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਐਜੂਸਡੇਮ ਜੈਨਰਿਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਜੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਠ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਰਗੀ ਜੈਵਿਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਅਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਸਿਰਲੇਖ 'ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ' ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ 'ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ, ਅਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ' ਦੇ ਵਾਕ ਨਾਲ ਫਰੇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ 'ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ' ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ) ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 74.2.13]ਪੀਐਸਜੀ-ਸੀ; 160-ਏ-ਡੀ]

11. ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸਮੇਤ ਨਾਲ ਹੀ ਧਾਰਾ 38 ਅਤੇ 39। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ (ਬੇਸ਼ਕ, ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ) ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਦੇ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ। ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਲਾਈਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਅਖੌਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਮਾਤ/ਜਾਤੀ। ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਜਿਹੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ (ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ), ਜੋ ਕਿ ਦੇ ਹੋਰ ਵਰਗ/ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਨਾਗਰਿਕ ਅਰਥਾਤ, ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀs/ਐਸ.ਟੀs। ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਨਾਮ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੇ ਟੀਚੇ ਪ੍ਰਤੀ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਠੋਸ ਨਿਆਂ। ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਗਰੀਬੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਰ, ਦੀ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ; ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਇਕੱਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਚਿੰਤਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ. ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਬ-ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵੱਲ ਰਾਜ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਯਤਨ ਨਿਆਂ, ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। [ਪਾਰਾ 74.3, 75, 76][160-F-H; 161- ਏ-ਬੀ, ਡੀ-ਈ]

12. ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਖੁਦ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੂਪ ਹੈ ਵਿਤਕਰਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਰਥਨ. ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀs/ਐਸ.ਟੀs ਕੋਲ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਤਕਰਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਰਥਿਤ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਵਰਗਾਂ/ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਜਦੋਂ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਤਕਰਾ। ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀs/ਐਸ.ਟੀs ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਉਸੇ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ ਸਪੀਸੀਜ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ ਤੋਂ ਆਮ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਤਕਰਾ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਬੇਦਖਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਕੇਵਲ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ. ਅਜਿਹੇ ਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 82.1][165-E-F]

13. ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੂ ਛੱਡਣਾ ਸਹਿਜ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਓਬੀਸੀਜ਼ ਦੇ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਜਟਿਲ ਸੈਟ-ਅੱਪ (ਜੋ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਸਰਾਸਰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ (ਜੋ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ), ਬਾਹਰੂ ਛੱਡਣਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਆਪ ਵਿੱਚ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੰਗਠਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦਾ ਅਸਲ ਸੰਗਠਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਫਿਰ, ਬਾਹਰੂ ਛੱਡਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਉੱਥੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਵਾਂਛਿਤ ਨਤੀਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗ/ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਬਾਹਰੂ ਛੱਡਣਾ ਅਟਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸਮਰਥਨ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 83, 83.1]

14. ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਆਂ ਸੰਭਵ ਹੱਦਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮਾਸੂਮ ਵਰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ਾਂ, ਯਾਨੀ ਆਮ ਮੈਰਿਟ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ, ਨੂੰ ਪਸੰਦੀਦਾ ਇਲਾਜ ਦੇ ਸੰਭਵ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਛੱਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ, ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਅਨਿਵਾਰਿਆਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 93]

15. ਅੰਤਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਲਵਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨੂੰ ਨਿਰੁੱਤਰ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ (ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ.) ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 38, 39 ਅਤੇ 46 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਮੋਡੂਲੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੈਧ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਖਾਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ 103ਵੇਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 101]

16. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲਕਸ਼ ਵੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਸਾਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜੋ ਇੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 102][183-B-C]

17. ਲੇਖ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ, ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

18. ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਉਸ ਸੀਮਾ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

19. 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

20. 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਅਨੁਦਾਨ ਰਹਿਤ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

21. 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ./ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ਼੍ਰੀਪਾਦਗਲਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨੁ. (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225: [1973] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 166 ਅਤੇ ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 625: [1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 206 – ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮਦਰਾਸ ਦੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1951 ਐਸ.ਸੀ. 226; [1951] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 525; ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁ. ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਰਾਜ 1985 ਸੁਪਲ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714; [1985] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 352; ਜਸਟਿਸ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਰਿਟਾ.) ਅਤੇ ਅਨੁ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2017] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 639; ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਰਾਈਟਸ ਅਤੇ ਓਰਸ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. (1982) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 235; [1983] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 456; ਜੌਲੀ ਜਾਰਜ ਵਰਗੀਜ ਅਤੇ ਅਨੁ. ਬਨਾਮ ਦ ਬੈਂਕ ਆਫ ਕੋਚੀਨ (1980) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 360; [1980] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 913; ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਮਿਊਨਿਸਿਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਨਵਾਬ ਖਾਨ ਗੁਲਾਬ ਖਾਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. (1997) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 121;[1997] 1 ਸੁਪਲ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 548; ਕੇਰਲ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨੁ. ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਓਰਸ. (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310; ਪੀ. ਸਨਬੰਮੂਰਥੀ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨੁ. (1987) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 362; [1987] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 879; ਲਿੰਗੱਪਾ ਪੋਚੰਨਾ ਅਪੇਲਵਾਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨੁ. (1985) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 479; [1985] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 224; ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਅਨੁ. [1964] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. 1992 ਸੁਪਲ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217; ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 212;[2006] 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336; ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. (2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1;[2008] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1;

ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓਰਸ. [1963] ਸੁਪਲ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ (2000) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 168;[1999] 5 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 229; ਰਾਜੂ (ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸ) ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓਰਸ. [1966] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 368; ਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੀਮੂ ਅਤੇ ਓਰ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1973) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 420: [1973] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 236; ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਕਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੰਘ ਦਿਓ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. [1952] ਐਸਸੀਆਰ 89; ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਰਾਜਸਥਾਨ [1965] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 933; ਆਈ.ਸੀ. ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. [1967] 2 ਐਸਸੀਆਰ 762; ਈ.ਪੀ. ਰੋਯੱਪਾ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 3: [1974] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 348; ਪ੍ਰਥਵੀ ਰਾਜ ਚੌਹਾਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2020) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 727: [2020] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 727; ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2019) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 129:[2019] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1086; ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਡਾ ਲਕਸ਼ਮਣ ਰਾਓ ਪਾਟਿਲ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1; ਦਯਾਰਾਮ ਖੇਮਕਰਨ ਵਰਮਾ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ 2016 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਗੁਜ 1821; ਮਾਧਵ ਰਾਓ ਸਿੰਧੀਆ ਬਹਾਦੁਰ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (1971) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 85:[1971] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 9; ਰਾਜ (ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਐਨਸੀਟੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (2018) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 501: [2018] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 481; ਵੀ.ਵੀ. ਗਿਰੀ ਬਨਾਮ ਡੀਐਸ ਡੋਰਾ [1960] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 246; ਸੌਰਵ ਯਾਦਵ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ. (2021) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 542; ਵਾਮਨ ਰਾਓ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1981) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 362: [1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1995) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 403: [1995] 3 ਪੂਰਕl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 269; ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. v. ਦਿੱਲੀ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਚੋਣ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2009) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 458:[2009] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 978; ਰਘੁਨਾਥਰਾਓ ਗਣਪਤਰਾਓ ਵੀ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ 1994 ਪੂਰਕ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 191: [1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 480; ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਅਨਏਡਿਡ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਸੁਸਾਇਟੀ v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (2012) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1; ਪ੍ਰਮਤਿ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿਸਟਰਡ) ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1; ਇੰਦਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. 1975 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1; ਰਾਜ ਕਰਨਾਟਕ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (1977) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 608: [1978] 2 ਐਸਸੀਆਰ 1; ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚਿਲਹੁ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. 1992 ਪੂਰਕ (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 651: [1992] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 686; ਐੱਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼

ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1997) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 261: [1997] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1186; ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੂਰਤੀ (ਡਾ.) ਅਤੇ ਹੋਰ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (2010) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 202: [2010] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 972; ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (2016) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1: [2015] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਮਗਨਲਾਲ ਛਗਨਲਾਲ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਗ੍ਰੇਟਰ ਬੰਬੇ ਦੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1974) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 402: [1975] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਬੈਂਕ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਸੈਂਟਰਲ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਲਾਈ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2015) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 308: [2015] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 55; ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਡਾ: ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਸ਼ੁਕਲਾ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (1997) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 662: [1997] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 750; ਮੈਸਰਜ਼ ਸ਼ਾਂਤੀਸਟਾਰ ਬਿਲਡਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਕੇ. ਟੋਟਾਮੇ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1990) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 520; ਯੂਨੀਫਾਈਡ ਟੈਲੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2014) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 110: [2014] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 780; ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ) ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 399: [2003] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1136; ਮੈਸਰਜ਼ ਫ੍ਰਿਕ ਇੰਡੀਆ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1990) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 400: [1989] 2 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 570; ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰੇਲਵੇ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 246: [1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 185 ਅਤੇ R. D. ਉਪਾਧਿਆਏ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2007) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 337: [2006] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1132 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੋਰੋਕ੍ਰਾਫਟ ਬਨਾਮ ਪੈਨ ਅਮਰੀਕਨ ਏਅਰਵੇਜ਼ 1969 (1) ਸਾਰੇ ER 82 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ.

ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਜੇ. (ਦਿਨੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਜੇ.)

ਫੈਸਲਾ: 1. ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੀ ਸਰਬੋਚਚ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਇਹ ਸਵੈ-ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜੋੜ, ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੀਵਿਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਕਾਰਜ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ

ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਨੇਕਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਕਿ ਉਕਤ ਸ਼ਕਤੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀਆਂ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੈਂਦਿਆਂ, ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਕੁਝ ਮੂਲ ਫੀਚਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਬੋਚਚਤਾ, ਗਣਰਾਜ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ, ਸੱਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵੱਖਰਾਪਣ, ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਭੁਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਘੀ ਚਰਿਤਰ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਗਲੇਰੀ ਨਿਆਇਕ ਐਲਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਫੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਫੀਚਰਾਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਧ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮੂਲ ਫੀਚਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 5, 6]

2 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਅਸਮਰੱਥਤਾ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਾਰ ਵੰਚਿਤ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (4) ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੰਬਰਦਾਰੀ-ਤੀਜਾ) ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ, 2005 ਰਾਹੀਂ, ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਵਿੱਚ ਉਪਬੰਧ (5) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ, ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ(4) ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਿੱਤ 46 ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਏ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ

ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 191]

3. ਸੈਟਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੱਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੱਖਪਾਤੀ ਜੇਕਰ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ ਅਤੇ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਧਾਰਾ 15 ਦੇ ਕਲਾਜ਼ (4) ਅਤੇ (5) ਅਤੇ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ 16, ਨੂੰ ਸਸ਼ਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਪਗਨਡ ਸੋਧ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਰਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇਗਾ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਧਾਰਾ 15 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੇ ਕਲਾਜ਼(4) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਧ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਲਾਭ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ. ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਜੋਂ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ,ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਾਬਰੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਸਮਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਬਰਾਬਰ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਣਾ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ. [ਪੈਰਾ 20][194-F-H; 195-ਏ-ਸੀ]

4. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਆਮ ਜਾਂ ਅਰਾਕਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਜਾਂ ਅਰਾਕਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਆਮ/ਅਰਾਕਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ “ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ” ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੀ

ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਸ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ। ਇਸ ਲਈ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਵਿੱਚ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ" ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਨ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਹੈਰਾਨਕੁਨ, ਅਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੀ ਖਿੱਲਵਾੜ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 2][1]

5. ਸਾਰ ਅਤੇ ਸੂਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਘਟਨਾਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ – ਸੁਸਥਾਪਿਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ – ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੀਮਾ ਭਾਵ, ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਸਥਾਪਿਤ ਸੀਮਾ ਭਾਵ, ਸੀਮਿਤ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ-III ਅਤੇ ਭਾਗ-IV ਵਿੱਚ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਜਾਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਤੋ ਚੌੜਾਈ ਦਾ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਟੈਸਟ ਜੋ ਕੇਸਵਨੰਦਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਸੋਧ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਅਸਫਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 2]

6. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ 1985 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਭਾਵ, ਅਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਜੇ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵ.ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੱਕ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਅਰਕਸ਼ਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਉਦਭਵ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਅਨਿਆਇਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਖੇਤਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਅਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ

ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਦਲਾਉਣਯੋਗ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਵੱਲ ਇੱਕ ਕਦਮ ਅੱਗੇ। [ਪੈਰਾ 28]

7 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 334 ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਅੱਸੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਦਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ, 104ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ 25.01.2020 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ ਲੇਖ 16 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਲਈ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਾਨ, ਜਾਤਿ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵਰਗ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 29]

ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ & ਅਨੁ. (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225; ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁ. ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ, (1985) ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714; 1985 (1) ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 352 ਅਤੇ ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1: 2008 (4) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 - ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ੈਚਿਲਹੂ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ. (1992) ਸਪਲਾਈ. 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 651: [1992] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 686; ਮਹਾਰਾਓ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੀ ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 166; ਇੰਦਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ (1975) ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1: [1976] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 347; ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. ਵੀ. ਐਨ.M. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 310: [1976] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 906 ਅਤੇ ਵਾਮਨ ਰਾਓ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (1981) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 362:[1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 212: [2006] 7 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 336 ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ v. & The ਅਸ਼ੋਕ ਮਿਲਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਅਤੇ ਹੋਰ (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 656: [1974] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 760 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਤੀ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ (ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ)

ਫੈਸਲਾ:1. ਲੇਖ 21 ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 21 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ, ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉੱਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਲੇਖ 21 ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲੇਖ 41, 45, ਅਤੇ 46 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਪੈਮਾਨੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ, ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਗੰਭੀਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ "ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇੱਜਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ਯਤਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਤੇ 21 ਵਿੱਚ ਲਿੰਕ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਪੜ੍ਹਾਈ ਰਾਜ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਾਇਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਸਮਾਜਿਕ ਪਰੀਖਿਆ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਾਧਨ ਪਰੀਖਿਆ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਹ "ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ। "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ, "ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦਾ ਫਰੇਜ਼ ਅਕੇਲੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਸਿੱਖਿਆ" ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ; ਫਿਰ ਵੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨੂੰ "ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ" ਨਾਲ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਸਾਫ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਨਾਕਾਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਭੇਦ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਗਤ "ਤਰੱਕੀ" ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਏ। ਇੱਥੇ ਜ਼ੋਰ ਤਿੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਵਰਗਾਂ ਯਾਨੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਉਤਸ਼ਾਹਤਾ 'ਤੇ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਧੀਨ ਭਲਾਈ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖਿਆਗਤ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਲ ਵੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ। ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਉਹਨਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ

ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ।

2 ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਬਾਰੇ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਐਲਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਮ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਂ ਅਸਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ, ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਚੈੱਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਬਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ, ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਟੈਚਿਊਟਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੰਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ।

3. ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਡੈਰੀਵੇਟਿਵ ਹੈ ਸ਼ਕਤੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ਦੋ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਰਥਾਤ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿੰਡੋ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਬਣਤਰ. ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰੇ ਜਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਰਗੀਕਰਨ, ਇਹ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਖ਼ਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ। ਨੇ ਕਿਹਾ ਅੰਤਰ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਟਚਸਟੋਨ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਧਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਠਜੋੜ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਟੱਚਸਟੋਨ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 14. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ, ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਬੋਤਮ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹੈ? ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਵਰਗੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵੱਖ ਹੋਣਾ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਡਿੱਗ ਗਈ ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੀਆਂ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 368. ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਟਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਬਲਕਿ ਧਾਰਾ 245 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਇਮਪਿਊਡ ਐਕਟ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਧਾਰ ਦੇ ਅਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਾਰ

ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਇਹ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, "ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ" ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਵਿਆਪਕ ਸੰਕਲਪ. ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਸ਼ਰਤ "ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ" ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਿਆਸੀ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਫਲਸਫਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ, ਆਰਥਿਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ। [ਪੈਰਾ 154][287- ਸੀ-ਐਚ; 288-ਏ-ਬੀ]

4 ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜੋ ਅਵੈਧ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੈ ਓਵਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹੈ ਅੰਡਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਵਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਜਾਂ ਅੰਡਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਹੈ। ਓਵਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੰਡਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਅੰਦਰ ਹਨ। ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਡਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਵਰਗੀਕਰਨ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ' ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪੜਾਅ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅੰਡਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਉਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੰਡਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੜਾਅ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 103ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਅੰਡਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਾ ਸਰਗਰਮ ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਰੀਖਿਆ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਲੇਖ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਅਤੇ ਲੇਖ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ

ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

5. ਜਿਹੜੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅੰਤਰਨਿਹਤ ਮੁੱਲ ਸਮਗਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਇੱਕ ਆਮ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੰਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ। ਤਰਕਸੰਗਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸੋਧ 'ਬੇਸਿਕ ਸਟਰਕਚਰ' ਫਾਰਮੂਲੇ ਅਧੀਨ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦਾ ਬੇਸਿਕ ਸਟਰਕਚਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਉਲੰਘਣ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਥੀਸਿਸ ਉੱਤੇ ਉਲੰਘਣ ਨਾ ਕਰੇ। ਮਾਮੂਲੀ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 'ਬੇਸਿਕ ਸਟਰਕਚਰ ਡਾਕਟਰਾਈਨ' ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੂਲ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣ ਵੇਲੇ, ਸੋਧ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 'ਬੇਸਿਕ ਸਟਰਕਚਰ' ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਦੋਸ਼ੀ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ। ਸੋਧ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੀ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੂਲ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਸੋਧ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੂਲ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। [ਪੈਰਾ 180]

6. ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਅਵਧਾਰਨਾ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬਾ ਰਸਤਾ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

[ਪੈਰਾ 187]

7. ਆਰਕਸ਼ਣ ਇੱਕ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ – ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹਿੱਤ ਬਣਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਸਲ ਹੱਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਅਰਥਾਤ ਲਗਭਗ ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਅੰਤਰ

ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਮਾਨਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਧਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਵੱਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਅਪਣਾਏ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਿਰਫ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਆਰਕਸ਼ਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਂਝ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹਿੱਤ ਬਣ ਜਾਵੇ। [ਪੈਰਾ 190]

8. ਨਤੀਜਤਨ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਸੋਧ ਵੈਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 191]

ਮਾਈਨਰ ਏ. ਪੀਰੀਕਾਰੁਪਨ ਬਨਾਮ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1971) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 38: [1971] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 430 – ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ਼੍ਰੀਪਦਗਲਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 225: [1973] ਪੂਰਕl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਦ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਰਾਜਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਏਆਈਆਰ 1951 ਐਸਸੀ 226: [1951] ਐਸਸੀਆਰ 525; ਕਾਠੀ ਰਣਿੰਗ ਰਾਵਤ ਬਨਾਮ ਸੌਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1952 ਐਸ.ਸੀ 123: [1952] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 435; ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਹੋਰ (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 310 : [1976] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 906; ਈ.ਪੀ. ਰੋਯੱਪਾ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਏਆਈਆਰ 1974 ਐਸਸੀ 555: [1974] 2 ਐਸਸੀਆਰ 348; ਸਰਕਾਰ ਆਂਧਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਪੀ.ਬੀ. ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਏਆਈਆਰ 1995 ਐਸ.ਸੀ 1648; ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਹੋਰ (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 481: [2002] 3 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 587; ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਏਆਈਆਰ 2016 ਐਸ.ਸੀ 117: [2015] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 975; ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ ਏਆਈਆਰ 1975 ਐਸਸੀ 2299: [1975] ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1; ਐੱਸ.ਆਰ. ਬੋਮਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਦਿ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਦਿ ਆਦਿ। ਏਆਈਆਰ 1994 ਐਸਸੀ 1918: [1994] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 644; ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਏਲਹੋ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਦੁਆਰਾ ਐਲ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਦਾ ਰਾਜ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਏਆਈਆਰ 2007 ਐਸਸੀ 861: [2007] 1 ਐਸਸੀਆਰ 706; ਦ

ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ [1952] 0 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 284; ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਅਤੇ ਹੋਰ (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 656: [1974] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 760; ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ ਤੇ ਹੋਰ v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ਼ ਰਾਜਸਥਾਨ ਏਆਈਆਰ 2002 ਐਸਸੀ 1533; ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ (ਮਿਸ) ਵਿ. ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1992) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 666: [1992] 3 ਐਸਸੀਆਰ 658; ਗੈਰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਸੋਸਾਇਟੀ ਰਾਜਸਥਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2012) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ1: [2012] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 715; ਪ੍ਰਮਤੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਕਲਚਰਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿਸਟਰਡ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1: [2014] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 712; ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਐਂਡ ਅਦਰਸ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 212: [2006] 7 ਪੂਰਕl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 336; ਐਮ.ਆਰ ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ [1963] ਪੂਰਕ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 439 ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ [1963] ਪੂਰਕ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 439 ਅਤੇ ਡਾਲਮੀਆ ਸੀਮੈਂਟ (ਭਾਰਤ) ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ (1996) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 104: [1996] 1 ਪੂਰਕl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 825; ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਏਆਈਆਰ 1974 ਐਸਸੀ 1: [1974] 1 ਐਸਸੀਆਰ 771; ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2015) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 697: [2015] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 670; ਮੈਸਰਜ਼ ਸ਼ਾਂਤੀਸਟਾਰ ਬਿਲਡਰਜ਼ v. ਨਰਾਇਣ ਖਿਮਲਾਲ ਟੋਟਾਮੇ ਅਤੇ ਹੋਰ (1990) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 520; ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1: [2008] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਐਮ.ਪੀ.ਵੀ. ਸੁੰਦਰਰਾਮੀਅਰ ਐਂਡ ਕੰ. v. ਏ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜ [1958] ਐਸਸੀਆਰ 1422; ਦਾ ਰਾਜ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਬਨਾਮ ਸ਼ੇਖ ਸਰਾਜੁਦੀਨ ਬਾਟਲੀ [1954] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 378; ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡਾਲਮੀਆ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਆਰ. ਟੇਂਡੋਲਕਰ ਅਤੇ ਹੋਰ [1959] ਐਸਸੀਆਰ 279; ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਦਿਆਲ v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ 1994 ਪੂਰਕ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 324 : [1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 891; ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚਿਲਹੁ ਅਤੇ ਹੋਰ 1992 ਪੂਰਕ (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 651: [1992] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 686; ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਏਆਈਆਰ 2006 ਐਸ.ਸੀ 3127: [2006] 5 ਪੂਰਕl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਗਲੈਨਰੋਕ ਅਸਟੇਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ (2010) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 96: [2010] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 597; ਸੰਜੀਵ ਕੋਕ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਕੰ. ਵੀ. ਭਾਰਤ ਕੋਕਿੰਗ ਕੋਲ ਲਿਮਿਟੇਡ (1983) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 147: [1983] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1000; ਐਸ. ਸੇਸ਼ਾਚਲਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਅਤੇ ਹੋਰ (2014) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 72 : [2014] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 465; ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿ. ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2011) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 639: [2011] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 443; ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 209: [1999] 2 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 521; ਸੀ.ਏ.

ਰਾਜੇਂਦਰਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ [1968] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 721; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ 1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 217 : [1992] 2 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 454; ਉਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਜੇ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1993) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 645: [1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 594; ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਰਾਜਸਥਾਨ ਏਆਈਆਰ 1965 ਐਸਸੀ 845: [1965] 1 ਐਸਸੀਆਰ 933 ਅਤੇ ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ 1967 ਏ.ਆਈ.ਆਰ ਐਸ.ਸੀ 1643: [1967] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 762 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਰਾਜਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ. ਦ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਏਆਈਆਰ 1951 ਮਦਰਾਸ 120; ਪਦਮਰਾਜ ਸਮਰੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੈਂਚ, 1978 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਪੈਟ 64 : 1979 ਪੀ.ਐਲ.ਜੇ.ਆਰ 258 : ਏਆਈਆਰ 1979 ਪੈਟ 266; ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਜੈਕਬ ਮੈਥਿਊ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਏਆਈਆਰ 1964 ਕੇਰਲਾ 316 - ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨੂੰ. ਜੇਮਸ ਬਨਾਮ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਆਫ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ (1936) ਏ.ਸੀ. 578, 614; ਸੈਂਟਰਲ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ ਕੇਸ (1939) ਐਫ.ਸੀ. ਆਰ. 18; ਸੰਯੁਕਤ ਸਟੇਟਸ ਬਨਾਮ ਪੈਟ੍ਰਿਕ ਬੀ. ਕਲਾਸਿਕ [1941 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਯੂ.ਐੱਸ ਐਸ.ਸੀ 112: 313 ਯੂ.ਐੱਸ 299 (1941)] ; ਮਿਸੂਰੀ, ਕੇ ਐਂਡ ਟੀ ਰਲਾਈ ਬਨਾਮ ਮਈ, 194 ਯੂ.ਐੱਸ 267 (1904), 269 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਤੀ ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ. (ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਐ ਸੀਜੇਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ) (ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਰਾਏ)

1. ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਹਿਸਕਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ. 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ, ਬਹਿਸਕਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ. [ਪੈਰਾ 113]ਈ-4

2. ਉਸ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਖੰਡ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ 'ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ' ਦੀ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਸਮਾਵੇਸ਼, ਜੋ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਵਾਂਝ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਅਗਾਊ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਭਟਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਬਦਲਿਆ, ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵਾਂਝ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ

ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਵਾਂਝ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਕਸਦਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਹੈ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਆਨਵਿਤੀ ਦਾ ਢੰਗ - ਭਾਵ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) [ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ("ਐਸਸੀ"), ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ("ਐਸਟੀ"), ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ("ਐਸਈਬੀਸੀ")], ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ 'ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ' ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ] ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਬਹਿਸਕਾਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ, ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ. [ਪੈਰਾ 213]4-ਐਫ-ਐਚ; 315-ਏ]

3. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਚਿਤ ਟੈਸਟ ਜਾਂ ਮਾਪਦੰਡ ਸਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ "ਪਛਾਣ", ਜਾਂ "ਕੁਦਰਤ" ਜਾਂ "ਚਰਿੱਤਰ" ਜਾਂ "ਵਿਅਕਤੀਤਵ" ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਜਾਂ ਕੁਝ "ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ" ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ, ਅਦਾਲਤ ਸੋਧੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਜਾਂ ਚਰਿੱਤਰ, ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਵੇਗੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ, ਪਛਾਣ, ਵਿਅਕਤੀਤਵ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਬਣਾਉਣਾ ਜੋ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ. ਜਾਂ, ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁੱਟਿਆ, ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੋਧ ਦਾ ਅਸਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ, ਭਾਵ ਪਛਾਣ, ਕੁਦਰਤ, ਵਿਅਕਤੀਤਵ, ਚਰਿੱਤਰ, ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਆਮ ਯੋਜਨਾ ਰਾਹੀਂ, ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਸ਼ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਹੋਣਾ ਜਾਂ, ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ, ਅਰਥਾਤ ਪਛਾਣ, ਕੁਦਰਤ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਚਰਿੱਤਰ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ, ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਆਮ ਸਕੀਮ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਏਮਬੇਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣਾ। [ਪਾਰਾ 29, 30][332-ਸੀ-ਜੀ]

4 ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਰਗ (ਭਾਵ, ਅੱਗੇ ਵਰਗ) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ, ਜੋ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕਲੰਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਧਾ ਆਧਾਰਿਤ ਭੇਦਭਾਵ ਕਾਰਨ ਵਾਧੂ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ – ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਨਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਭ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਕਸਰਤ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਭਾਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੁਝ ਵੀ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1), 15(2), 15(4), 16(1), 16(2), ਅਤੇ 16(4) ਇੱਕ ਅਵਿਭਾਜਿਤ ਸੰਪੂਰਣ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਇੱਕੋ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ। ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ 16(4) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀਡ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਣ, ਇਸ ਤਰਕ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਥਿਊਰੀ ਇਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 80]

5 ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਆਧਾਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਅਗਾਊ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ – ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਆਮਦਨ, ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ, ਜਾਂ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੂਲ ਜਾਂ ਪਛਾਣਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਕੁਝ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਅਸੰਬੰਧਿਤ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰਨਾਂ ਹੋਮੋਜੀਨਸ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭੇਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ਾਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਸੂਚਕਾਂਕਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਭੇਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਹੋਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਵਿਭੇਦ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਵਿਭੇਦ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 84, 87]

6. ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਔਚਿਤਤਾ

'ਤੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਇਤਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏਕਰਣ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਦਬਾਅ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਇਸ ਆਰਥਿਕ-ਮਾਪਦੰਡ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵੱਡੇ ਖੰਡ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 82% ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਮਿਲਾ ਕੇ), ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ। [ਪੈਰਾ 91]

7. ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਰਣਨਾ (ਭਾਵ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਯੋਗਤਾ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਅਧੀਨ ਕੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ "ਦੁੱਗਣਾ ਲਾਭ" ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ 'ਲਾਭ' ਵਜੋਂ ਵਰਣਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਪਾਸ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਕ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਵਜੋਂ, ਜੋ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ – ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਲੰਕ ਕਾਰਨ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੇ ਗੈਰ-ਖਾਰਜ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 100]

8. ਇਪਗਨਡ ਸੋਧ ਮਾਰਗ, ਗੇਟਵੇ, ਅਤੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ, ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਲਈ ਮਲਟੀਪਲ ਐਕਸੈਸ ਪੁਆਇੰਟ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਜਾਣ ਲਈ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਭਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਉਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਕਦੇ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਲੀ, ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਹਾਲੀ, ਅਤੇ ਤੰਗੀ ਕਾਰਨ। ਇਹ: ਬੇਸਹਾਰਾ, ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਤਾ, ਗਰੀਬੀ, ਮਾਰਕਰ ਹਨ, ਜਾਂ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਅੰਤਰ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸੋਧ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ - ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਤੀ ਕਲੰਕੀਕਰਨ - ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਵੇਂ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ, ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸੋਧ ਅਭਿਆਸਾਂ ਵਿਤਕਰਾ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ 15(1), 15(2), ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16(1), 16(2) ਉਹ ਜਾਤ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਬੇਦਖਲੀ (ਅਰਥਾਤ, ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ), ਅਯੋਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖੇਗਾ, the ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 15(1), (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਅਨੁਛੇਦ 16, 17, 23 ਅਤੇ 24. ਇਹ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬੇਦਖਲੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਿਛਲੇ ਪੱਖਪਾਤੀ ਅਭਿਆਸ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬੇਦਖਲੀ ਬੇਦਖਲੀ

ਧਾਰਾ “ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ”, ਉਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ (ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ- ਪੱਖਪਾਤੀ ਸਿਧਾਂਤ) ਜੋ ਕਿ ਦੇ ਕੋਰ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ. [ਪੈਰਾ 101][365-H; 366-ਏ-ਡੀ]

9. ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ - ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦਾ ਪਹਿਲੂ - ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਲਈ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ। ਦ ਅਨੁਛੇਦ 16(2) ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਨਾਹੀ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਤ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ, ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ. ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣਾ ਹੈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਗੈਰ-ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਆਧਾਰ. ਇਹ ਲਿੰਕ- ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੌਕਾ, ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ, ਸਿਰਫ ਸੀ ਅਪਵਾਦ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ. ਅਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੋਧ ਲਿੰਕ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ (ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਨ ਆਰਟੀਕਲ 16(4), ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੋਂ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ)। ਧਾਰਾ 16 ਦਾ ਪੂਰਾ ਫਲਸਫਾ ਰੁਕਾਵਟ ਰਹਿਤ ਬਰਾਬਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੌਕਾ. ਆਰਟੀਕਲ 16(4) - ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰ ਐਡਿਡ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ "ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ"। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ: ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ, ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਬੀ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੈ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਅਧੀਨ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸ਼ਰਤੀਆ ਹੈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਸਮੀਖਿਆ 'ਤੇ। [ਪਾਰਾ 129, 130][378-E-H; 379-ਏ]

10 ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਾਂਗ); ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਣ, ਜੋ "ਅੱਗੇ" ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਧੂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਰਗ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹਨ – ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਵਾਰੰਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 131]

11 ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੋਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(6) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਖਤ ਅਤੇ ਕਠੋਰ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਉਸ ਪੂਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਨਾਗਰਿਕ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ (ਐਸ.ਸੀ.) ਲਈ ਅਲੱਗ ਕੀਤਾ ਕੋਟਾ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ "ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗੈਰ-ਐਸ.ਸੀ./ ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਤੁਕਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹੋਣ ਦੇ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਕਲੋਜ਼ (6) ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੋਧਿਤ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ, ਦੋ ਮਿਆਰ ਹਨ: ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਕ ਵਜੋਂ (ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ), ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਇੱਕ ਬੇਤੁਕਾ ਕਾਰਕ ਵਜੋਂ (ਅਨੁਚਛੇਦ 16(6) ਲਈ)। [ਪੈਰਾ 132]

12 ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਅਤੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 133]

13. ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ ਦੀ ਵਰਣਨਾ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤਮਕ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨਾ, ਬਿਨਾਂ ਆਧਾਰ ਦੇ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦਾ ਉੱਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਣਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭ੍ਰਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) – ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), ਬਰਾਬਰੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੁਰੰਮਤੀ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਵੀ, ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਢਾਂਚਾਕਾਰਾਂ

ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ ਹੀ ਜੋੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 31ਏ ਅਤੇ 31ਬੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਅਤੇ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਉਮੀਦ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ (ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ) ਜਾਰੀ ਰਹੀਆਂ – ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਧ ਗਈਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਲਗਭਗ 25% ਆਬਾਦੀ ਅਜੇ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਕਦਮ ਸਿਰਫ “ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ” ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਦੇਣਗੇ। [ਪੈਰਾ 138]

14. ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ, ਗੈਰ-ਖਾਰਜ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, “ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ” ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਹੈ, ਅਣਖੜਕ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਛੋਟ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਵੀ ਇੱਕ ਭ੍ਰਮ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਭਾਜਨ ਅਤੇ “ਸੰਕੀਰਣ ਘਰੇਲੂ ਦੀਵਾਰਾਂ” ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ। [ਪੈਰਾ 180][402-F-G] 15. ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਅਣਖੜਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

15 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 181, 182, 183]

16. ਇਕਤਾ, ਸਮਾਵੇਸ਼ਤਾ, ਮਾਨਵਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇੱਕਠੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਹਨ, ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲੇਖ 14-18, 38-39 ਅਤੇ 46। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਮੁੱਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਦਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੂ – ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ

ਗੈਰ-ਖਾਰਜ ਸਿਧਾਂਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 185, 186]

17. ਆਰਥਿਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ (ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਵਿੱਚ) ਇਸ ਲਈ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 187]

18 ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪੰਨ ਸਿਧਾਂਤ – ਬਰਾਬਰੀ, ਭਾਈਚਾਰਾ, ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ, ਮਾਣਤਾ, ਅਤੇ ਨਿਆਂ (ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ) ਸਾਰੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ, ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹਨ। ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਕੋਡ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਫਾਰਮੂਲੇਸ਼ਨ (ਲੇਖ 14, 15, 16 ਅਤੇ 17) ਵਿੱਚ ਸਮਾਵੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਬਢਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਾਵੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ, ਵਿਵਿਧਤਾ, ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਖਾਰਜ, ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨਾਲ – ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਹੁਣ, ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹਿਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਸਵੀਕਾਰਯ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਭੇਦਭਾਵ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਖਾਰਜ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 18]

19. ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1 'ਤੇ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਜਬੂਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਜੋ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਉਦੇਸ਼ਕ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ), ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 189]

20. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਕੇ - ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਲਈ ਪਛਾਣਕਰਤਾ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ

ਆਈ ਵੰਚਿਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਿਹੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਵੇਂ 10% ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦਾ ਸਦੱਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਇਸ ਪਿੱਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ - ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ - ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਕੋ ਸਾਹ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਬੇਹੱਦ ਗਰੀਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਵਰਗੀਕਰਨ ਪਛਾਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ) ਪਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਲਾਭ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਹਰਾਪਣ ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤਟਸਥ ਪਛਾਣਕਰਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ, ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਭਾਵ, ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੰਚਿਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਹਨ (ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ) ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੱਤੀਜਨਕ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 190]

21. ਇੱਕ ਸਰਵਮੰਨਿਤ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ ਪੂਰੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਹਿਰੇ, ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵੰਚਿਤ ਵਰਗਾਂ - ਸਮੇਤ ਐਸਸੀਜ਼/ਐਸਟੀਜ਼/ਓਬੀਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਨਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅਨਿਆਇ ਦਾ ਢੇਰ ਲਾਉਣਾ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਿਛਲੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਬਾਹਰੂ ਧਾਰਾ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਹੋਰ" ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲਯੋਗ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਜ਼ਦ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ, ਨਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਬਾਹਰੂ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੰਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਵੰਟਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੋਟਾਵਾਂ (15% ਐਸਸੀਜ਼ ਲਈ,

22. ਸਵਾਲ 3 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਹਨ, ਅਤੇ/ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਖਾਰਜ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਅਟੂਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ

192]

23. ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਰਯਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(6) ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਮਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ 'ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ' ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ (ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਧੀਨ), ਉਹੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਲਈ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਰਾਹੀਂ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 193]

24. ਸਵਾਲ 2 ਦੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਨਿਜ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਅਧੀਨ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਬੱਧ ਹੋਣਗੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਵਾਲ 3 ਦੇ ਅਧੀਨ 'ਬਾਹਰੂ' ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਧ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਇਥੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸਵਾਲ ਬੇਮਾਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 194]

25. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 2 ਅਤੇ 3 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਪਬੰਧ (6) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 195]

ਮਦਰਾਸ ਦੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ 1951 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 351: [1951] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 525; *ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਦੀ ਰਾਜ* [1963] ਸੁਪ. 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439; *ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* (1964) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680; *ਕੇਰਲਾ ਦੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ* (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310: [1976] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 906; *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* 1992 ਸੁਪ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217: [1992] 2 ਸੁਪ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 454; *ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ & ਕਲਚਰਲ ਟਰੱਸਟ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* (2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; *ਚਿੱਕਾਇਆਹ* ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਦੀ ਰਾਜ (2021) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 401; ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਲੱਛਮਾ ਰਾਓ ਪੱਟੀ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਰਾਜ (2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਦੀ ਰਾਜ (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225; [1973] ਸੁਪ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 625: [1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 206; ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ 1975 ਸੁਪ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1: [1976] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 347; ਐਸ. ਪੰਬਾਮੂਰਥੀ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਦੀ ਰਾਜ (1987) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 362: [1987] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 879; ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਾਚਿੱਲ੍ਹੂ 1992 ਸੁਪ (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 651: [1992] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 686; ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1997) 3

ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 261; [1997] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1186; ਰਘੁਨਾਥਰਾਓ ਗਣਪਤਰਾਓ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ 1994 ਸੁਪ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 191; [1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 480; ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ ਬਨਾਮ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਦੀ ਰਾਜ (2007) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2007] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 706; ਇਕਬਾਲ ਮਿਰਚੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1821) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਜੇ. 662; ਹਿਊਮਨ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਵਾਹਾ (ਵੀ) ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2000) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 168; 1999 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 229; ਇੰਡੀਅਨ ਯੰਗ ਲਾਇਅਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2019) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2018] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 661; ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਐਸ.ਸੀ.ਏ.ਓ.ਆਰ.ਏ.) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2016) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2015] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਰੂਪ ਚੰਦਾ ਅਹਲੂਵਾਲੀਆ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ (1989) ਸੁਪ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 116; [1988] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 253; ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ (1952) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਜੇ. 332; [1952] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284; ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1975) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 76- [1975] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 449; ਭਾਨੂ ਸਿੰਘੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 166; ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 212; [2006] 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336; ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2008] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2010) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 202; [2010] [1996] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 128; ਅਭਿਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਡੀ. ਕੋਮਾਚੇਨ (2017) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 629; [2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 158; ਸੌਰਭ ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2003) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 146; [2003] ਸੁਪ. 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 152; ਆਰ.ਕੇ. ਬੋਮਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (1994) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 505; [1994] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 644; ਵਿਕਾਸ ਸੰਦੂਜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਵਿਕਾਸ ਕੁਮਾਰ ਅਗਰਵਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ (2017) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 350; [2016] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 639; ਸਮਤਾ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1997) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 191; [1997] ਸੁਪ. 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 305; ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਡੀਕਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2011) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 179; [2011] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 599; ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਅਨੁਦਾਨ ਰਹਿਤ ਨਿੱਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ, (2012) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2012] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 715; ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਕੋਲੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ ਅਤੇ ਹੋਰ (1974) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 19; [1974] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 771; ਪਟਲ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਕਾਚੀ ਬਨਾਮ ਐਮ.ਸੀ. ਮੇਯਪਪਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2022) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਔਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ. 386; ਕਰਨਲ ਏ.ਐਸ. ਅਯਰ ਬਨਾਮ ਵੀ. ਬਾਲਸੁਬ੍ਰਮਣਿਯਮ (1980) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 634; [1980] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1036; ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1963) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 353; ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਿਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2014) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 438; [2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1109; ਚਾਰੂ ਖੁਰਾਨਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (2015) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 192; [2014] 12

ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 259; ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਮ੍ਰਿਤ ਲਾਲ ਸਰਕਾਰ [1952] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284; ਨੰਦਿਨੀ ਸਤਪਥੀ ਬਨਾਮ ਪੀ.ਐਲ. ਦਾਨੀ (1978) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 608; ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ (2018) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 396; [2018] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 663; ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (2019) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 129; [2019] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1806; ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481; [2002] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 587; ਦਿੱਲੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪ. ਬਨਾਮ ਡੀ.ਟੀ.ਸੀ. ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਾਂਗਰਸ 1991 ਸੁਪਲ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 600; [1990] 1 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 142; ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (1985) ਸੁਪਲ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714; [1985] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 352; ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿਲਜ਼ (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 656; [1974] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 760; ਸੇਸ਼ਾਚਲਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਟੀ.ਐਨ (2014) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 72; [2014] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 465; ਆਰ.ਕੇ. ਗਾਰਗ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (1981) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 675; [1982] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 947 ਅਤੇ ਪ੍ਰਥਵੀ ਰਾਜ ਚੌਹਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ, (2020) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 727: [2020] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 727 – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗਲਫ, ਕੋਲੋਰਾਡੋ ਅਤੇ ਸਾਂਤਾ ਫੇ ਰਾਇ. ਕੰ. ਬਨਾਮ ਐਲਿਸ, 165 ਯੂ.ਐਸ. 150 (1891) ਅਤੇ ਕੋਰੇਮਾਤਸੂ ਬਨਾਮ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ, 323 ਯੂ.ਐਸ. 214 (1944) – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ।

[1964] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 7.2

(1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 7.2

1992 ਸੁਪ. (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 7.2

[1963] ਸੁਪ. 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 7.2

[2020] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 727 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 7.4

[2019] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1086 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 8.2

[2006] 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 9.2

[2021] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 9.2

[1951] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 525 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 10

[2008] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 10

[1974] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 348 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 11

[1973] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 13

[1971] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 9 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 13

[2018] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 15.4

[1985] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 352 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 15.4

[1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 206 ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 16.1

[1999] 5 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 229 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 16.2

(2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 17.1

[1960] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 246 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 17.1

[2017] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 569 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 18.1

(2021) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 542 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 19 [1964] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 368 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 24.1

[1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਪੈਰਾ 24.1 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1995] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 269 ਪੈਰਾ 24.3 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2009] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 978 ਪੈਰਾ 24.3 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 166 ਪੈਰਾ 24.3 ਵਿੱਚ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

[1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 480 ਪੈਰਾ 25.1 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(2012) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਪੈਰਾ 25.5 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਪੈਰਾ 25.5 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

1975 ਸੁਪਲ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਪੈਰਾ 26 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1952] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 89 ਪੈਰਾ 35 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1965] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 933 ਪੈਰਾ 35 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1967] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 762 ਪੈਰਾ 35 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1978] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਪੈਰਾ 36.1 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1987] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 879 ਪੈਰਾ 37.5 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1992] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 686 ਪੈਰਾ 37.6 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1997] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1186 ਪੈਰਾ 37.8 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2010] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 972 ਪੈਰਾ 37.11 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2015] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਪੈਰਾ 37.13 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1975] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਪੈਰਾ 45.1 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2015] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 55 ਪੈਰਾ 53 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1997] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 750 ਪੈਰਾ 61 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1980] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 913 ਪੈਰਾ 62 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1996] 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 548 ਪੈਰਾ 63.1.1 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1983] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 456 ਪੈਰਾ 63.1.2 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1973] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 236 ਪੈਰਾ 71.3 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1990] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 520 ਪੈਰਾ 71.5 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1985] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 224 ਪੈਰਾ 74.1 ਵਿੱਚ ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225 ਪੈਰਾ 5 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ

(1992) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 686 ਪੈਰਾ 7 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 166 ਪੈਰਾ 9 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 347 ਪੈਰਾ 10 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1976) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 906 ਪੈਰਾ 11 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1981) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਪੈਰਾ 12 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(2006) 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336 ਪੈਰਾ 13 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1974) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 760 ਪੈਰਾ 14 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

1985 (1) ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 352 ਪੈਰਾ 26 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ

2008 (4) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਪੈਰਾ 27 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ

ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ

(1973) ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਪੈਰਾ 5 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1951) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 525 ਪੈਰਾ 13 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1952) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 435 ਪੈਰਾ 14 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 2002 ਐਸ.ਸੀ. 1533 ਪੈਰਾ 15 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1992) 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 454 ਪੈਰਾ 19 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1974 ਐਸ.ਸੀ. 1631 ਪੈਰਾ 29 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1976) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 906 ਪੈਰਾ 31 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1974) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 348 ਪੈਰਾ 33 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1995 ਐਸ.ਸੀ. 1648 ਪੈਰਾ 34 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

(1992) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 658 ਪੈਰਾ 36 [1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 594 ਪੈਰਾ 37 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2002] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 587 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 38

[2012] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 715 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 39

[2014] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 712 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 47

[2006] 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 49

[1963] ਸੁਪਲ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 49

[1996] 1 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 825 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 55

[1974] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 771 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 60

[2015] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 670 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 61

(1990) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 520 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 78

[2008] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 81

[1958] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1422 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 91

[1954] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 378 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 92

[1959] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 279 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 93

[1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 891 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 94

[1992] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 686 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 95

[2006] 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 96

[1965] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 933 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 108

[1967] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 762 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 115

[1975] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 135

[1994] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 644 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 139

[2007] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 706 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 141

[2015] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 975 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 148

[2006] 5 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 149

[2010] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 597 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 151

[1974] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 760 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 165

[1952] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 167 [1983] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1000 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 169

[2014] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 465 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 171

[2011] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 443 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 178

[1999] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 521 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 185

[1968] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 721 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 185

[1971] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 430 ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 189

ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ।

[1951] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 525 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 6

[1963] ਸੁਪਲ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 6

[1976] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 906 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 8

[1992] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 454 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 9

[2006] 7 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 10

[2008] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 10

[2010] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 972 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 10

[2014] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 10

(2012) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 401 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 10

(2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 10

[1973] ਸੁਪਲ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 12

[1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 206 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 12

[1976] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 347 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 13

[1987] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 879 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 16

[1992] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 686 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 16

[1997] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1186 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 16

[1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 480 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 22

[1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 22

[1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 891 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 24

[2015] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 26

[1982] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 438 ਪੈਰਾ 40 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1997] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 404 ਪੈਰਾ 40 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2007] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 991 ਪੈਰਾ 40 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 119 ਪੈਰਾ 40 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2018] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 561 ਪੈਰਾ 40 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2020] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 135 ਪੈਰਾ 40 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2020] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 833 ਪੈਰਾ 40 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1992] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284 ਪੈਰਾ 49 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1990] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 843 ਪੈਰਾ 50 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1996] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 128 ਪੈਰਾ 51 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2001] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 158 ਪੈਰਾ 52 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1999] 5 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 229 ਪੈਰਾ 53 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2003] ਸੁਪਲ 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 152 ਪੈਰਾ 64 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1994] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 644 ਪੈਰਾ 65 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2007] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 706 ਪੈਰਾ 66 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2010] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 639 ਪੈਰਾ 68 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1997] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 305 ਪੈਰਾ 69 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2011] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 599 ਪੈਰਾ 70 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 166 ਪੈਰਾ 72 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2012] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 715 ਪੈਰਾ 74 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1952] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284 ਪੈਰਾ 81 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1974] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 771 ਪੈਰਾ 82 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1975] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 449 ਪੈਰਾ 83 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1980] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1036 ਪੈਰਾ 85 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1963] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 535 ਪੈਰਾ 86 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 119 ਪੈਰਾ 88 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਐਚ [2014] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 259 ਪੈਰਾ 90 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1952] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284 ਪੈਰਾ 124 ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1978] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 608 ਪੈਰਾ 124 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2018] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 663 ਪੈਰਾ 130 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2019] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1086 ਪੈਰਾ 130 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2002] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 587 ਪੈਰਾ 134 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1990] 1 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 142 ਪੈਰਾ 140 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1985] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 352 ਪੈਰਾ 161 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1974] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 760 ਪੈਰਾ 163 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2014] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 465 ਪੈਰਾ 163 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1982] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 947 ਪੈਰਾ 163 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[1988] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 253 ਪੈਰਾ 164 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[2020] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 727 ਪੈਰਾ 186 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਅਸਲ ਸਿਵਲ/ਅਪੀਲੇਟ ਅਧਿਕਾਰਤਾ: ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 55 ਦਾ 2019।

ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ) ਸੋਧ ਐਕਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨ।

ਟੀ.ਸੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 8/2021, ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 596, 446, 427, 331, 343, 798, 732, 854 ਦਾ 2019, ਟੀ.ਸੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 12, 10 ਦਾ 2021, ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 73, 72, 76, 80, 222, 249, 341 ਦਾ 2019, ਟੀ.ਸੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 2745, 2715 ਦਾ 2019, ਟੀ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 1220/2020, ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ(ਸੀ) ਨੰਬਰ 8609/2020, ਟੀ.ਸੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 17 ਦਾ 2021, ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 69, 122, 106, 95, 133, 178, 182, 146, 168, 212, 162, 419 ਦਾ 2019, ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 473/2020, ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 439/2019, ਆਦਿ। ਪਦਮੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਮਿਸਿਜ਼ ਸੁਜਾਤਾ ਬਗਾਧੀ, ਅਮਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਮਿਸ ਵੰਸ਼ਜਾ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਦਿਗਵਿਜੈ ਦਾਮ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਮਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਮਨਵੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਐਲ.ਐਨ. ਸ਼ਿਵਾਨੀ, ਮਿਸ ਸ਼ਿਵਿਕਾ ਮਹਿਰਾ, ਮਿਸ ਸ਼ਗੁਨ ਠਾਕੁਰ, ਮਿਸ ਪੂਰਨਿਮਾ ਸਿੰਘ, ਮਿਸਟਰ ਸ੍ਰੀਕੁਮਾਰ ਏ.ਕੇ., ਮਿਸ ਸਾਰਾ ਸਾਖੀ, ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਝਾ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ, ਹਿਤੇਸ਼ ਜੁਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਐਸ.ਕੇ. ਰਾਜਮੋਗ, ਅਜੀਤੇਸ਼ਕੁਮਾਰ ਰੰਦੇਰ, ਮਿਸ ਦੀਪਤੀ ਹੂਡਾ, ਮਿਸ ਸਵਾਤੀ ਸਿੰਘ, ਸੰਜੈ ਸਿੰਘ, ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਚਾਵਲਾ, ਮਿਸ ਮੰਜੂ ਜੇਟਲੀ, ਸੰਨੀ ਚੌਧਰੀ, ਮਿਸ ਯਸ਼ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਬੁੰਦੇਲਾ(ਜੀ.ਏ.), ਸੰਦੀਪ ਸ਼ਰਮਾ, ਪ੍ਰੋ.(ਡਾ.) ਕੇ. ਏਲੁਮਲਾਈ, ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਏਕਾ, ਰਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਚੌਹਾਨ, ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ, ਸੁਸੋਦੀਪ ਚੌ, ਅਰਨੈ ਸਿੰਘ ਦੇਓ, ਪ੍ਰਭਾਸ਼ ਬਜਾਜ, ਅਯਾਬ ਸਬਵਾਲ, ਮਿਸ ਅਵ੍ਰਿਤਾ ਰੇ, ਰਾਵਤ ਤਨਵ ਥਾਵਰ, ਪ੍ਰਸੰਨਾ ਐਸ., ਰਾਹੁਲ

ਨਾਰਾਯਣ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਅਰੋੜਾ, ਚੰਦਰ ਤਨੈ ਕੂਲੀ, ਗੌਤਮ ਭਾਟੀਆ, ਮਿਸ ਮਾਲਵਿਕਾ ਜੈਯੰਥ, ਮਿਸ ਰੰਜੀ ਓਹਰੀ ਲਾਲ, ਯਾਦੁਸਿੰਦਰ ਲਾਲ, ਹਿਮਿੰਦਰ ਲਾਲ, ਸੇਂਥਿਲ ਜਗਦੀਸ਼ਨ, ਮਿਸ ਝਾਨਵੀ ਦੁਬੇ, ਮਿਸ ਇਸ਼ਿਤਾ ਚੌਧਰੀ, ਮਿਸ ਸ਼ਿਵਾਨੀ ਵਿਜ, ਮਿਸ ਤਾਨਿਆ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਮਿਸ ਅਦਿਤੀ ਗੁਪਤਾ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਸ਼ਰਮਾ, ਆਰ. ਨੀਂਦੁਰਾਮ, ਆਪੂਰਨਾ ਮੱਲੋਹਾਤਰਾ, ਆਸੁਤੋਸ਼ ਦੁਬੇ, ਅਮਿਤ ਪੀ. ਸ਼ਾਹੀ, ਮਿਸ ਰਾਜਸ਼੍ਰੀ ਏ. ਦੁਬੇ, ਡਾ. ਸ਼ਿਵਾ ਸ਼ੰਕਰ, ਮਿਸ ਅਪਸਰੀਨਾ ਸਿੰਗਲਾ, ਮਨੀਸ਼ ਧੀਂਗਰਾ, ਮਿਸ ਰਿਤੰਭਰਾ, ਐਚ.ਬੀ. ਦੁਬੇ, ਮਿਸ ਅਸਫੀਤਾ ਰਸ਼ੀਦ ਮੀਰ, ਡੀ. ਮਿਸ ਆਦਯਾ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਮਿਸ ਮਾਰਿਕਾ ਕੌਰ, ਮਿਸਿਜ਼ ਨਗਮਿਮਾ ਜ਼ਮਾਨ, ਅਹਮਦ ਸੈਫ ਨਸੀਮ ਐਮ/ਐਸ ਇਕੁਇਟੀ ਲਾ ਐਸੋਸੀਏਟਸ ਲਈ, ਮਹਤੂਜ਼ ਏ. ਐਨਜ਼ਕੀ, ਪੋਕਲੇਨਜ਼, ਗੌਥਮ, ਸ਼ੈਕ ਮੁਹੰਮਦ ਹਨੀਫ, ਟੀ. ਵਿਜਯ ਭਾਸਕਰ ਰੈੱਡੀ, ਕੇ.ਵੀ. ਗਿਰੀਸ਼ ਚੌਧਰੀ, ਮਿਸ ਰਾਜੇਸਵਰੀ ਮੁਖਰਜੀ, ਮਿਸ ਅਖਿਲਾ ਪਾਲੇਮ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਸਾਹਿਲ ਰਵੀਨ, ਜੇ.ਐਮ.ਲੋਨਾਟਨ ਐਂਡਰਿਊਜ਼, ਪੀਯੋ ਹੈਰੋਲਡ ਜੈਮੋਨ, ਅਮੀਨ ਹਸਨ, ਮਿਸ ਅਸਵਥੀ ਐਮ.ਕੇ., ਪੱਲੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ੇਪ, ਸ਼ੋਬੀ ਤਲਬੂਰ, ਉਮੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ, ਆਰ.ਸੀ. ਕੋਕਲੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਪ੍ਰਵੀਨ ਗੋਅਰ, ਸਰਮਪ੍ਰੀਤ ਬਾਲਿਕੀ, ਸੁਯਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਬਬਾਨੀ ਖੰਨਾ, ਸ਼੍ਰੇਯਾ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਆਇਨਾ ਵਾਲੀਆ, ਸ਼ੁਭਾ ਐਸ. ਪਾਟਿਲ, ਮਿਸ ਸੰਪ੍ਰੀਤੀ ਬਕਸ਼ੀ, ਸੁਯਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਮਿਸ ਬੈਨੀ ਖੰਨਾ, ਕਰਮ ਮੁਰੁਗਨ, ਮਿਸ ਸ਼੍ਰੇਯਾ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸ਼ਿਖਾ ਸਿੰਘ, ਮਿਸ ਆਓਨਾ ਵਾਲੀਆ, ਸਾਏਤ ਕੁਮਾਰ, ਮਿਸ ਸੁੰਚਲਾ ਪਾਲੋ, ਮਿਸ ਇਪਸੰਤ ਬਨੇਰੂ, ਗੌਤਮ ਦਾਸ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ, ਬੁੱਧਦੇਵ ਪਾਲੋ, ਮਿਸ ਪਦਮਜਾ ਚੌਧਰੀ, ਅਬਿਲਾਸ਼ ਕ੍ਰ. ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ, ਬੀ. ਜਗੰਨਾਥ ਰਾਓ, ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਝਾ, ਮਿਨਿਲ ਕੁਮਾਰ ਅੰਬਸ਼ਤਾ, ਮਿਸ ਅਸਮਿਤ ਬਜਾਰਨਿਆ, ਦਾਮੋਦਰ ਪੋਲਾਕੀ, ਮਿਸ ਮਮਤਾ ਸ਼ਰਮਾ ਜੇਟਲੀ, ਪ੍ਰੋ.(ਡਾ.) ਜੀ ਮੋਹਨ ਗੋਪਾਲ, ਸ਼ਿਸ਼ਿਰ ਸੰਕਜ, ਮੁਜ਼ਫਕਰ ਕੁਜਨ, ਵੇਦਿਮਿਸ਼ਾ ਰਯਾਵਿਚੰਦਰਾ ਕੋਡਗਿਲ, ਮਿਸ ਮੱਲਿਕਾ ਦਾਸ, ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਕਸੌ ਮਹੇਸ਼ਾ ਆਚਾਰਜ, ਡੀ. ਮਹੇਸ਼ ਬਾਬੂ, ਡਾ. ਐਮ.ਪੀ. ਰਾਜੂ, ਐਸ.ਐਸ. ਨੇਹਰਾ, ਪੀ.ਆਈ. ਜੋਸ, ਰਾਜੇਂਦਰ ਵਰਮਾ, ਸੁਬਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਸਾਗਰ, ਹੇਮੰਤ ਸਾਗਰ, ਮਹੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਨੋਜ ਸ੍ਵਰੂਪ, ਕੇ.ਸੀ. ਐਸ. ਭੱਟੀ, ਈ.ਸੀ. ਵਿਆਸਗਰ, ਮਿਸਿਜ਼. ਸ਼ਵਾਦਾ ਬਿਰੀ, ਮਿਸ ਬਾਹਲੇ ਰਵਿਰਮਾ, ਮਿਸ ਖਿੰਦੂ ਆਚਾਰਜ, ਮਿਸ ਪ੍ਰਯਾਂਕਾ ਬੋਰਗਲ, ਗਦਰਭਾਵਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਿਸ ਬਕਸਿਮਬਿੰਦਾ ਯਾਦਵ, ਵਿਨਾਯਕ ਮੋਹਨ, ਐਮ. ਵਿਜਯ ਭਾਸਕਰ, ਮੁਰਾਰੀ ਲਾਲ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਮ. ਕਾਲਕੀ, ਐਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਰੰਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਮਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਰ. ਬੋਬਾਰਡੇ, ਰੀਪਕ ਕੰਸਲ, ਆਕਰਸ਼ ਕਾਮਰਾ, ਜਿਤੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕੁਮਾਰ, ਡੀ.ਡੀ. ਵਰਮਾ, ਰੇਂਜਿਥ ਬੀ. ਮਾਰਾਰ, ਜ਼ੁਲਫ਼ਿਕਰ ਅਲੀ ਪੀ. ਐ ਕੁਮਾਰੀ; ਡਾ. ਚਾਰੂ ਮਾਥੁਰ, ਮਿਸ ਤਨਵੀ ਦੁਬੇ, ਰਾਹੁਲ ਉੰਨੀਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ, ਮਲਕ ਭੱਟ, ਸੰਜੈ ਕੁਮਾਰ ਦੁਬੇ, ਸੰਦੀਪ ਐਸ. ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਰਾਜ ਬਹਾਦੁਰ ਯਾਦਵ, ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ.

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ), ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਸ਼ਸ਼ੀ ਸ਼ੇਖਰ ਚਕਰਵਰਤੀ (ਪਟੀਸ਼ਨਰ-ਇਨ-ਪਰਸਨ), ਇੰਟਰਵੀਨਰ-ਇਨ-ਪਰਸਨ.

ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ

ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ. ਸਮੱਗਰੀ**

ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪਰੇਖਾ.....5

ਰੈਫਰਲ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲ.....7

ਵਿਰੋਧੀ ਸਬਮਿਸ਼ਨ.....7

ਸੀ

ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ.....7

ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੀ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ.....33

ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ.....36

ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਬਿੰਦੂ.....44

ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ.....45

ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ...54

‘ਸਮਾਨਤਾ’ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ.....85

‘ਆਰਕਸ਼ਣ’ ਦੁਆਰਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ: ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਪਵਾਦ.....89

ਆਰਥਿਕ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ.....95

ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇਕਲੌਤਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ.....102

ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਮਿਲਣਾ: ਕੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ.....125

ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਮੂਲ

ਢਾਂਚਾ.....136

ਹੋਰ ਫੈਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਖੇਪ.....146

ਨਤੀਜੇ.....152

ਧੰਨਵਾਦ.....154

ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ

* ਚਾਰ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲੇ ਸਨ: ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਯੂ.ਯੂ. ਲਲਿਤ, ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ, ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ, ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਐਡ. ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ.

** ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਆਮ ਆਦੇਸ਼.

* ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ ਗਿਣਤੀ ਮੂਲ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ.

2. ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਚਰਚਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ ਖਾਕੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ-ਗੁਣਾ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ: ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬਣਾਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਦੂਜਾ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਯਾਨੀ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਅਕਥਨੀਯ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਤੀਜਾ, ਕਿ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜੋ, ਫਿਰ ਤੋਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਲਟ, ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ; ਬਲਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ 'ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ..' ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ' ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀਲਿੰਗ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਜਾਂ ਅਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਤਮ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

3 ਉਪਰੋਕਤ ਰੂਪਰੇਖਾ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਉਹ ਹਵਾਲਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਫਾਰਮੂਲੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲਾ ਅਤੇ ਫਾਰਮੂਲੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲ

4 05.08.2020 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ 3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਠ ਰਹੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਨੋਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, *ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ*, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ:-

"....ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ 10% ਤੱਕ ਅਫਰਮੇਟਿਵ ਐਕਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ, ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਧਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਸੀਟ/ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 145(3) ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨਿਯਮਾਂ, 2013 ਦੇ ਆਰਡਰ XXXVIII ਨਿਯਮ 1(1) ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਮਲੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ 'ਚੌੜਾਈ' ਅਤੇ 'ਪਛਾਣ' ਦੇ ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ, ਅਫਰਮੇਟਿਵ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ 50% ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਦੀ ਗੁਹਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ

50% ਨਿਯਮ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਖੁਦ ਵਿੱਚ ਸੋਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਗਾ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਮੌਜੂਦਾ ਖਾਸ ਹਾਲਾਤ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ...

5 ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਬੈਚ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ 103ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 08.09.2022 ਨੂੰ, ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਲਈ ਸੀਖਿਆ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

- "(1) ਕੀ 103ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਹਿਣਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ?
- (2) ਕੀ 103ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਹਿਣਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ?
- (3) ਕੀ 103ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਹਿਣਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ?
- (4) ਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੀ 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕੀ 103ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਹਿਣਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

5.1. ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧਿਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਸੀਖਿਆ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਭਰਦੇ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਸਨ ਜਦਕਿ ਹੋਰ ਮੁੱਦੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਉਭਰਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ, ਜਦਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ।

6. ਅਸੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ, ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ, ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਲਿਖਤੀ ਨੋਟਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏ ਗਏ ਮੁੱਖ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਯੋਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਕੋ ਲਾਈਨ ਦੇ ਤਰਕਾਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੋਹਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾਵੇ।

ਵਿਰੋਧੀ ਸਬਮਿਸ਼ਨ

ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ

7.1. ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 38 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ "ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ" ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਦੀ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਸੀ। ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਈਰਾਰਕੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲੋਕ ਜਨਤਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਇੱਕ ਵਾਹਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਰਗੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜਨਮਜਾਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ।

7.2. ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਚਾਹੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ; ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਿੱਛੇ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ, ਸ੍ਰੀ ਵੀਐਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਨੀਸਵਾਮੀ ਪਿੱਲੈ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਸਰਦਾਰ ਨਾਗੱਪਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ, ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਿ ਅਗਾਊ ਵਰਗ ਦੁਆਰਾ

ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਤੰਤਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਢੋਏ ਗਏ ਸਨ, ਲਾਭ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਕ੍ਰਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਧੋਖਾ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ *ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਅਨਜ.*: (1964) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680, *ਕੇਰਲਾ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਓਰਸ.*: (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310* ਅਤੇ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਓਰਸ.*: 1992 ਸੁਪ. (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217** ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਅਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਜਾਂ ਅਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰਵ-ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀਟੋ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਮੂਲ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮਾਜਿਕ 'ਅਤੇ' ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਾਜਿਕ 'ਜਾਂ' ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਨੀਂਹ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਗਾਊ ਵਰਗ ਤੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਹਨ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਥਾਕਥਿਤ 'ਅਗਾਊ' ਵਰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਪਰ ਉਹ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਹਨ।

7.3 ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੈਰ ਅੜਿੱਕਾ ਅਨੁਛੇਦ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਉੱਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰਗ ਨੇ ਵੀਟੋ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਜਾਂ ਅਢੁੱਕਵੇਂ ਹੋਣ ਦੀ ਪੂਰਵ-ਲੋੜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਕਰਨਲ ਸੀ। ਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮਾਜਿਕ 'ਅਤੇ' ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਸਮਾਜਿਕ 'ਜਾਂ' ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ। ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਅਤੇ ਵਾਂਝੇ ਲੋਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਨ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਉਹ ਵਰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਉਹ ਵਰਗ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ

ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਯੋਗ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਨ, ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ 'ਫਾਰਵਰਡ' ਕਲਾਸ, ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਪੇਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

7.4 ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 15 ਅਤੇ 17 ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਪੱਖਪਾਤੀ ਅਭਿਆਸਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣਾ ਸਮਾਜ। ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਾਂਝੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰਥਵੀ ਰਾਜ ਚੌਹਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ: (2020) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 727 ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੇ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ। ਅੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹਨ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਰੀਬੀ/ਮਜ਼ਦੂਰ।

7.5. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਇਕਾਧਿਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਮਾਜ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਸ਼ੀਏ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਣ। ਪਰੰਤੂ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਇਕਾਧਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਰਕਸ਼ਣ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪਛਾਣ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਲੱਛਣਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਰਗ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

7.6. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿੱਤੀ ਅਸਮਰੱਥਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਸਥਾਈ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਹੈ, ਖਰਾਬ ਵਿੱਤੀ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਰਕਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਰਕਸ਼ਣ

ਦੇ ਦੋ ਘੇਰੇ ਹਨ - ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੇਪਣ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਵਿੱਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਆਰਥਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਧਰਕੇ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਵਿਅਕਤੀ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 38(2) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੂਹਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਹੈ।

8. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਤੋਂ 17 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉਹਨਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥਪੂਰਨ ਮੌਕੇ, ਜਨਤਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਅਧੀਨ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਰਾਹੀਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਨੂੰ ਮਾਸ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵੇਗੀ ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਗਾਰਡਰੇਲਜ਼ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਾਰਡਰੇਲਜ਼ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੀ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੇ ਕੋਰ ਨੂੰ ਚੋਟ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

8.1. ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤਤਾ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੀ, ਉਹ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਅਤੇ 16 ਅਧੀਨ ਅਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ***ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ*** ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ 'ਅਤੇ' ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ 'ਜਾਂ' ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਅਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਇੱਕ ***ਸਾਈਨ ਕੁਆ ਨੈਨ*** ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਅਰਕਸ਼ਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਬਿੰਦੂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੋਗ ਵਾਕ ਫਰੇਜ਼ ਵਜੋਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ 'ਅਪਵਾਦ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਖਾ ਨਾ ਜਾਵੇ'।

8.2. ਅੱਗੇ ਵਧਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ, ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ, ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ.* : (2019) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 129, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਗ ਲੈ ਸਕਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਤੀ, ਅਰਕਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕਲੌਤਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਵਿੱਚ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਹੀ ਅਰਕਸ਼ਣ ਦੇਣ ਦਾ ਇੱਕਲੌਤਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ ਬਿਨਾਂ; ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਪਸ਼ਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਿਆਇਕ ਐਲਾਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਪਰ ਜਾਤੀ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਚੋਟ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

8.3. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹਨ ਜੋ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਭ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲੇ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਹਨ ਪਰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਪਛਾਣਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਹੈ।

8.4. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇਚਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬਦਲਦੀ ਰਹੇਗੀ ਉਲਟਾ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੀ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਰਗ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ, ਜੋ ਢਾਂਚਾਗਤ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅੜਚਨਾਂ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕੇ। ਹੋਰ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਸੋਧ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ। ਚੂੰਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗਰੀਬੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਅੰਤ ਬਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

8.5. ਵਿਕਲਪ ਵਜੋਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਵੈਧ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ, ਧਾਰਾ (4) [ਅਤੇ (5)] ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਵਰਗ ਤੋਂ 'ਬਾਹਰਲੇ ਵਰਗ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੋਧ ਨੂੰ ਧਾਰਾਵਾਂ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬਹਿਸਕਾਰ ਜਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

9. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਪਾਰਿਖ, ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਭਾ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਮੱਤ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਬਦ 'ਪਿੱਛੇ' ਨੂੰ 'ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਲੰਕ 'ਤੇ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਫਰੇਮਰਾਂ ਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਭਾ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲਾਭ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜੋ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਅਨਿਆਇ, ਕਲੰਕ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਕਾਰਨ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਪਦੰਡ ਲਿਆਉਣਾ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵੀ (ਸੱਤਾ ਦੀ ਸਾਂਝ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ), ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।

9.1. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ‘ਪਿੱਛੜੇਪਨ’ ਦੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਮੇਸ਼ਾ ‘ਸਮਾਜਿਕ’ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਆਰਥਿਕ’ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕੋ ਇਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ*'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 8:1 ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰੋ. ਸੈਂਡਰਾ ਫ੍ਰੈਡਮੈਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ 'ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਇਕੁਆਲਿਟੀ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਇਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਪਛਾਣ-ਆਧਾਰਿਤ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਸੀ।

9.2. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਭਰੋਸਾ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ*'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਤੇ 46 ਅਧੀਨ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹ

ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਿੱਤ 46 ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 212[10] ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ ਚੌੜਾਈ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਕਿ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਚਾਰਧੀਨ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਦਾ ਸਮਰਥਨ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਅਤੇ *ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣਰਾਓ ਪਾਟਿਲ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ* (2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1[11] ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

10. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਤੋਂ 1872 ਦੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਜ ਮੱਦਰਾਸ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ: ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1951 ਐਸ.ਸੀ. 22612 ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੋ. ਰਵੀਵਰਮਾ ਕੁਮਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਪਕਮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਅਨੁਪਾਤ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ, ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਕਮਤ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ : (2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1. ਹਾਲਾਂਕਿ, 103ਵਾਂ ਸੋਧ ਚੰਪਕਮ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਂਝੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

10.1. ਅੱਰ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਅੱਪਚਾਰਿਕ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15, 16, 17, 23, 24 ਅਤੇ 35 ਰਾਹੀਂ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਸ ਨੇ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਤੇ ਐਮ.ਕੇ. ਗਾਂਧੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

10.2. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ" ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਦੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ" ਜਾਂ "ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ" ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਜਨਮ ਨਾਲ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਧਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਹਾਦਸੇ ਕਾਰਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਪਾਟਣ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਪਾਟਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 340 ਅਧੀਨ, ਪਹਿਲੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਵਰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇੱਕ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ 22 ਪੈਰਾਮੀਟਰ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਬਾਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਧੀਨ ਆਉਣਗੇ। ਜਨਗਣਨਾ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਆਬਾਦੀ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਗੇਤੜ ਵਰਗ ਨੂੰ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਧੋਖਾ ਹੈ। ਹੋਰ, ਇਹ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਬਾਕੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਅਧਿਕਾਰ ਛੀਨ ਰਿਹਾ ਹੈ।

10.3. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਆਧਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਆਧਾਰਾਂ ਲਈ ਪੁਲ ਹੈ ਪਰ ਉੱਥੇ, ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਜ਼ਦੇਮ ਜੇਨੇਰਿਸ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਉਪਾਅ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜੋ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ; ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪੈਂਡੂਲਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਹਨ।

10.4 **ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ** '**ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ** ***ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ*** ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਅਕੇਲੇ ਹੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹੋਮੋਜੀਨਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇ। ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਪਦੰਡ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ

ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ 'ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਸਟਿਸ ਸਹਾਈ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵਿੱਚ।

10.5.ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਵਿਲਾਂ 'ਤੇ ਅਸਫਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ, ਜੇ ਗਰੀਬੀ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ, ਸੋਧ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵਰਗ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਟੈਸਟ 'ਤੇ ਅਸਫਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

11. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਮਿਸਟਰ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਖਾਸ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵੱਡੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਯੂ.ਐਸ.ਏ., ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਕੱਢਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਜਵਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇਕੋ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ, ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ। ਉਹ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉੱਠਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਈ.ਪੀ. ਰੋਇਆਪਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਅਨੁ. (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 3 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਧ ਨੇ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਂ ਸੂਚਕ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਜਾਨ ਰਾਲਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਰ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਅਟੁੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

12."*ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਬੈਲ ਲਈ ਇੱਕੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦਬਾਅ ਹੈ*" - ਮਿਸਟਰ ਪੀ. ਵਿਲਸਨ, ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਰਿਸ਼ਠ ਵਕੀਲ, ਵਿਲੀਅਮ ਬਲੇਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚਾਰ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਛਾਣੇ ਗਏ

ਪਿਛਲੇ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ* ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ *ਦਯਾਰਾਮ ਖੇਮਕਰਨ ਵਰਮਾ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ* 2016 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਗੁਜ 1821 ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕੋ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਦੂਜਾ, ਉਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨਾ ਤੋ ਉਚਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੈਧ। ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਕਲੰਕ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ਤਾਲੀ ਅਵਰੋਧ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੌਥਾ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟੈਸਟ ਨਾਲ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੂਚਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਜਦਕਿ, ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਜਾਂ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਹੋਵੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਚਿੱਤ 366(24), 366(25), 338, 340, 341 ਆਦਿ ਦੇ ਗੁਣ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਟੈਸਟ ਨਾਲ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

"13. ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਰਿਸ਼ਠ ਵਕੀਲ, ਮਿਸਟਰ ਕੇ.ਐਸ. ਚੌਹਾਨ, ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਸ੍ਰੀਪਾਦਗਲਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨਜ: (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225" 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ 103ਵਾਂ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਅਸਥਾਈ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਧੀਨ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖਾਰਜੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ, ਭੇਦਭਾਵ ਜਾਤੀ, ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ। ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਅਧੀਨ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਨੈਕਸਸ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਭੇਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ, ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼

ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮਾਧਾਵ ਰ

14. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਯਾਦਵ ਨਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਦੋਂ ਸਿੰਹੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਣਯੋਗ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਲਈ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਉਪਾਯ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਆਧਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਦੇ ਗਰੀਬ ਆਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਧਾਰਾ ਲਈ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰਵ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗ ਲਈ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ***ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ***'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਲਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਵਿਕਲਪ ਵਜੋਂ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਹੇਠਾਂ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਰਹੇ ਹਨ (ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ.).

15. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਦਨ ਫਰਾਸਤ, ਜਦੋਂ ਪਿਛਲੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਏ ਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸਮਝ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ-ਭੇਦਭਾਵ ਉਪਾਯ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ-ਵੰਚਿਤਾ ਉਪਾਯ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਵੰਚਿਤਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

15.1. ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸੋਧ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵਰਗ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗਰੀਬ ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਭੇਦ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਬਿਨਾਂ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹ ਵਰਗ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ

ਹਨ, ਉਸ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ 'ਗਰੁੱਪ' ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਗਲਤੀ/ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸਥਿਤੀਗਤ ਵੰਚਿਤਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੀ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਉੱਤੇ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਕਾਈਆਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ।

15.2. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਗਰੀਬ ਅੱਗੇ ਵਰਗ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖਰਾਬ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਵੱਧ ਗੂੜ੍ਹੀ, ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੰਘੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਿਪੋਰਟ, ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਗਰੀਬੀ ਸੂਚਕਾਂਕ, ਨਾਲ ਹੋਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਘੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਆਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਗਰੀਬ ਉੱਚ ਵਰਗ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਗਰੀਬ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਤ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਣੇ ਧਾਰਣਾ ਨਾਲ।

15.3. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਉੱਤਮਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਂਦਾ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੰਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਉੱਤਮਤਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਗਰੀਬੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਾਅ◌ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਜੋ ਇਸ ਮਾਪਦੰਡ ਨਾਲ ਸੰਭਵਤ: ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ ਏ ਵੀ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਭੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜਤਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

15.4. ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ "ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ" ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ

ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ *ਰਾਜ (ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦਿੱਲੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ :* (2018) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 501 ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੋ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਸੰਭਵ ਹਨ - ਇੱਕ ਜੋ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਤਾਂ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਹੈ *ਕੇ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਕਰਨਾਟਕ: 1985 ਸੁਪ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714* ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਘੱਟ ਜਾਤੀ, ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਉਤਨੇ ਹੀ ਗਰੀਬ ਹਨ।

16. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਮਿਸ ਦਿਆ ਕਪੂਰ, ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦੱਸਦਿਆਂ, ਦੋ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਕੀ ਇਸ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਲਾਸ ਤੋਂ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਬਾਹਰਵਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ 1917 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਤੱਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿੱਛੋਕੜ ਨੂੰ ਮੈਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ. ਮੁੰਸ਼ੀ ਨੇ 'ਪਿੱਛੜਾ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਲਾਭ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਝੱਲੀ ਗਈ ਦਬਾਉ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਝੱਲੀ ਗਈ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਬਾਉ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੈੱਕਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ।

16.1. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੈ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਖਾਤਮਾ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਲਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਆਰਥਿਕ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਆਦਿ, ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਗਰੀਬੀ ਮਿਟਾਉਣਾ ਰਾਜ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੀਤੀ 16 ਦਾ ਪਰ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੈ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਐਸ.ਸੀ, ਐਸ.ਟੀ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਦੇ, ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਗਰੀਬ ਹਨ। ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮਿਨਰਵਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਯੂਨੀਅਨ

ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ.: (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 62517, ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਹਨ ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ ਅਧੀਨ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ 15 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਨੁਛੇਦ 15(1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਧਾਰਾ 15 ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ 16(1) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 16(6) ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੌਕਾ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਧਾਰਾ 16(6) ਧਾਰਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ 16(1), ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ।

16.2. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ:* (2000) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 168 'ਤੇ ਹੋਰ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਅੱਗੇ ਵਰਗ ਪਿੱਛੜਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਅਧੀਨ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕੇ। ਉਹ ਤਰਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਲਈ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. 'ਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਹੋਰ ਵੀ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਵੀ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ/ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸਲੀ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 340 ਅਧੀਨ ਹੈ।

17. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਡਾ. ਐਮ.ਪੀ. ਰਾਜੂ, ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਇੱਕ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬੇ ਹੋਏ ਸਮੂਹਾਂ (ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.) ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 'ਜਾਤੀ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ' ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਅੰਬੁਲਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੋਧ ਨੇ ਦੋ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਣਾਈ ਹੈ - ਪਹਿਲਾ, ਉਹ ਵਰਗ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) (ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ)* ਅਧੀਨ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸਨ (ਅੱਗੇ ਵਰਗ/ਗੈਰ-ਰਿਜ਼ਰਵਡ), ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ; ਦੂਜਾ, ਅੱਗੇ ਵਰਗ

ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਵਰਗੀਕਰਨ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਤੀ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਵਰਟੀਕਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵਰਟੀਕਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

17.1 ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ*ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਜਾਤਿਹੀਣਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ, ਭਾਵੇਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਜਾਵੇ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ' ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਜੋ ਅਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਸਨ (ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ/ਓਬੀਸੀ) ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਵੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਰਕਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ *ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਆਫ ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਓਰਸ.* (2002) 8 ਐਸਸੀਸੀ 481 ਅਤੇ *ਕੇ.ਵੀ. ਗਿਰੀਸ਼ ਬਾਬੂ ਬਨਾਮ ਡੀ.ਐਸ. ਦਾਰ* (1960) 1 ਐਸਸੀਆਰ 246.

17.2 ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਮਿਸਟਰ ਕਲੀਸਵਰਮ ਰਾਜ, ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਜੁਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ* ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਸਮੇਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਚੋਣ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਸਾਪੇਕਸ਼ਤਾ ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗਰੁੱਪ ਵਜੋਂ ਬਣਾਉਣਾ ਗੈਰ-ਮਨਜ਼ੂਰੀਯੋਗ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੀਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਧ ਪੇਰੀਫਰੀ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਫੇਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅੱਗੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਤੋਂ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਏ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ 'ਜੀਵਿਤ ਰੁੱਖ' ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਮਾਜ

ਦੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

18.1. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ *ਜਸਟਿਸ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਅਤੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਮੂਹ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਭਲਾਈ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ/ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਸਾਂਝੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

19. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬੌਬਾਰਡੇ, ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ 'ਕਾਰਨ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ 'ਨਤੀਜਾ'। *ਸੰਰਵ ਯਾਦਵ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* (2021) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 542 ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਅਤੇ ਲੰਬਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ, ਐਸ.ਟੀ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਘਟਾ ਕੇ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੁੜ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ *ਏਜੁਸਡੇਮ ਜੇਨੇਰਿਸ* ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ ਸਮੁਦਾਇਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ।

20. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਆਕਾਸ਼ ਕਾਕਡੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰਾਧੀਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਲ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ 15(5) ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਵੱਲ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਪਿੱਛੇਪਣ ਅਤੇ ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਵੱਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਰਟੀਕਲ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੇ "ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ" ਅਤੇ "ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ" ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਇਸ ਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਮੁੜ ਤੋਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਨੂੰ *ਏਜੁਸਡੇਮ ਜੇਨੇਰਿਸ* ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸ.ਸੀ, ਐਸ.ਟੀ ਅਤੇ

ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ, ਉਕਤ ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਐਸ.ਸੀ, ਐਸ.ਟੀ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਕਦੇ ਵੀ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਅਯੋਗਤਾ/ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।

21. ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੇਖਰ ਨਾਫਾਡੇ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਖ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਤੋਂ 16 ਵਿੱਚ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਸਵਨੰਦਾ ਵਿੱਚ ਏ.ਐਨ. ਰਾਏ, ਸੀ.ਜੇ. ਅਤੇ ਪੀ. ਜਗਨਮੋਹਨ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨਵੀਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹੋਰ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਨਤੀਜਤਨ, ਸੋਧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਜਾਂ ਪੱਖ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕੋ ਇਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ 5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

22. ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਜਯੰਤ ਮੁਥੁਰਾਜ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ।

23. ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਰਵੀ ਕੇ. ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ, ਅਤੇ ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਸਚਿਨ ਪਾਟਿਲ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸ਼ਾਂਕ ਰਤਨੂ, ਸ੍ਰੀ ਵਰੁਣ ਠਾਕੁਰ, ਸ੍ਰੀ ਪੀ.ਏ. ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਏ. ਸੈਲਵਿਨ ਰਾਜਾ ਨੇ ਵੀ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪੀਆਂ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਧੂ ਸੁਭਾਵਨਾਵਾਂ ਇਹ ਸੀਂ ਕਿ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ "ਹਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ" ਨੂੰ ਹਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ

ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਸਤਕਸ਼ੇਪੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਹਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸ.ਸੀਜ਼, ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 368 ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ 'ਜੋੜਨਾ, ਵਿਕਲਪ ਜਾਂ ਰੱਦ' ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ।

ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ

24. ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ ਨੇ ਹੋਰ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰੁਖ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਦੀ ਗਈ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਸਿਰਫ 'ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਲਈ ਅਨੁਮਤ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੈ।

24.1. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ, ਬਾਕੀ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਦੀ ਗਈ ਸੋਧ ਨੂੰ ਦੋ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਦਾਖਲਾ ਅਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੈਧ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਯਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਵਾਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਸਕੂਲਾਂ ਜਾਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਤਥਾਨ ਲਈ ਕਈ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤੱਕ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ, ਆਰ. ਚਿਤਰਲੇਖਾ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਆਫ ਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਅਨਜ: (1964) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 368 ਅਤੇ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਦਾ ਇਕ ਸੂਚਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਦੇ ਇਕਮਾਤਰ ਨਿਰਧਾਰਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ) ਦੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ*

ਕਰੇਗੀ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਰਾਓ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਅਨਜ: (1981) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 362 ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

24.2. ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ, ਉਸ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਅਨੁਮਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ 'ਜਾਤੀਆਂ' ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 'ਵਰਗਾਂ' ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ "ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਮਨੁੱਖੀ ਦੌੜ' ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।" ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੀਮਾ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਦੇ ਵੀ ਜਦਕਿ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਰਯਾਪਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸੋਧ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਕਾਇਆ ਸੀ, ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

24.3. ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਿਆਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ', ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਤਿੰਨ-ਗੁਣਾ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਲ ਨਾਲ' ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਫੀਚਰ ਵਜੋਂ ਅਗਾਂਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ *ਚੰਪਕਮ, ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ, ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* (1995) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 403 ਅਤੇ **ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਅਧੀਨਸਥ ਸੇਵਾ ਚੋਣ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਹੋਰ:** (2009) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 458। ਦੂਜਾ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ 'ਨਾਲ ਨਾਲ' ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਐਸ.ਸੀਜ਼, ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੱਦ ਬਾਰੇ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਹੱਦ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 60 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ 54 ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਿਹਾ

ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕ੍ਰਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਹੱਦ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਦੇ ਤਰਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਹੱਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੋਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਤਾਕਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ *ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ:* (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 166*"., ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਪਾਟਿਲ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ

25. ਭਾਰਤ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਕੇ. ਵੇਨੁਗੋਪਾਲ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ ਏ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਬਲਕਿ ਇਸਨੂੰ ਬਢਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੀਜਾ, ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਹੱਦ ਕੋਈ ਪਵਿੱਤਰ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਅਣ-ਸਹ

25.1. *ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ* ਤੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ 'ਉਲੰਘਣਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ, ਅਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਹੋਵੇ'। *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਤਰਕਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ *ਰਘੁਨਾਥਰਾਓ ਗਣਪਤਰਾਓ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ*: 1994 ਸੁਪ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 191", *ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ*: 1994 ਸੁਪ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 191", ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਅਤੇ *ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼*।

25.2. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ; ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 38 ਅਤੇ 46 ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਕਰਤਵਿਆ ਰਾਜ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ

ਦੇਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕੋ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਤਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ *ਕਸੰਨਥ ਕੁਮਾਰ* ਅਤੇ *ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ* 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਕਲਾਸ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾ 'ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ' ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ।

25.3. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੂਰਵਵਰਤੀ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਮੌਜੂਦਾ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ। ਹੋਰ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਕੱਢੇ ਗਏ ਇਸ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਜੋ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਹੈ।"15(6) ਅਤੇ 16(6) ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਮੌਜੂਦਾ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ। ਹੋਰ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਕੱਢੇ ਗਏ ਇਸ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ

25.4 ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਸੀਮਾ ਬਾਰੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣਾ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤੋੜਿਆ ਜਾ

ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵੱਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਅਟੂੱਟ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

25.5 ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ *ਸੋਸਾਇਟੀ ਫਾਰ ਅਨੇਡਡ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਜ਼ ਆਫ ਰਾਜਸਥਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ* [(2012) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪੱਚੀਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਆਫ ਚਿਲਡਰਨ ਟੂ ਫ੍ਰੀ ਅਤੇ ਕੰਪਲਸਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2009 ਅਧੀਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ 5-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ *ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਕਲਚਰਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿਸਟਰਡ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* (2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

26. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੋਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਨਿਆਇਕ ਸੀਮਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨਾਲ ਵੀ ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਧੀਨ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਪਣੇ ਤਰਕਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੋਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ *ਰਘੁਨਾਥਰਾਓ ਭੀਮਰਾਓ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਤੇ *ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ* ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ: 1975 ਸੁਪ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1[2]। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ, ਬਜਾਏ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਹਿੱਟ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੇ, ਬਲਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰੰਬੁਲਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ, ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇਣਾ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

26.1. ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; ਅਤੇ ਕਿ *ਚੰਪਕਮ* ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ *ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਪਾਟਿਲ* ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੱਕ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅਵਧਾਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖੁਦ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਪਾਰਸਲ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ

ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਹਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸਾਰੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ, ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਰਗ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਐਸ.ਸੀਜ਼, ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੰਬਰਦਾਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਵਰਗ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੰਬਰਦਾਰ ਖੇਤਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਹੋਰ, ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ., ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਘਾਟਾ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ (ਐਸ.ਸੀ.: 65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 55 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ; ਐਸ.ਟੀ.: 57.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 47.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ; ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.: 77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)।

26.2. ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਛੱਤ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਫਿਰ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਸਾਧਾਰਣ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਖਰ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਆਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

26.3. ਮਿਸਟਰ ਕੁਨਾਲ ਅਗਰਵਾਲ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਕੀਲ, ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਗਾਰਡਰੇਲਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਉੱਚ ਸੀਮਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 'ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ' 'ਹੋਰ ਤੋਂ' ਇੱਕ "ਮੌਕੇ ਦੀ ਲਾਗਤ" ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਹੋਰ, ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ *ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਟਰੱਸਟ* ਆਰਟੀਕਲ 15(6) ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਕੁਏਅਰਲੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

27. ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਮਹੇਸ਼ ਜੇਠਮਲਾਨੀ, ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਪਾਟਿਲ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਧ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ, ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਵਨੀ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਇੱਕ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਨੂੰ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਇੱਕੋ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਤੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਰੱਖਿਆ। ਹੋਰ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਵਨੀ ਨੇ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ। ਇੱਥੇ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖਰ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

28. ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਰੰਜਨ ਰੈੱਡੀ, ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਹੱਕ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਮਰੱਥਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ, ਅਸਥਾਈ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਲਈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਵਨੀ, ਜੋ 30 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ 16(4) ਅਤੇ 15(4) ਦੀ 'ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਆਖਿਆ' ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਸਾਵਨੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੀ. ਰਿਸ਼ੇਤਾਹਾ (ਉੱਪਰ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਪੇਸ਼ੇ-ਕੁਮ-ਮਾਧਿਅਮ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਸ.ਸੀ.ਜ਼, ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ, ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ "ਮੌਕੇ ਦਾ ਕੋਟਾ" ਸਮੇਤ ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਐਸ.ਸੀ.ਜ਼, ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿੱਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣਾ ਲਾਭ ਨਾ ਮਿਲੇ; ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

29. ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਭਾ ਦੱਤਾ ਮਖੀਜਾ, ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਲਿਵਿੰਗ ਟ੍ਰੀ' ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਅਰਥਾਤ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੇਮ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਛੇਦ 46, 51(c) ਅਧੀਨ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ 253, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗਰੀਬੀ; ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਉਪਾਅ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿਸਟਮਿਕ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰਤਿਆ ਸੇਨ ਗਰੀਬੀ.

29.1. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੇ, ਯੂ.ਪੀ. ਕਾਂਸਟੇਬਲਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ-ਮਿਤਰ ਭਰਤੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਕਿ ਓਬੀਸੀਜ਼ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਮੈਰਿਟ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਅਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਤੇ ਇਹ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਹਨ ਜੋ ਪੀੜਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਖਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ 'ਇੰਟਰਸੈਕਟਿੰਗ ਡਿਸਐਡਵਾਂਟੇਜ' ਹੈ ਜੇਕਰ 'ਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਡਿਸਐਡਵਾਂਟੇਜ' ਨਹੀਂ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਟਰਸੈਕਟਿੰਗ ਡਿਸਐਡਵਾਂਟੇਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

30. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਵੀ.ਕੇ. ਬਿਜੂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਅਧਾਰਿਤ ਡਾਟਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਦਮ ਹੈ, ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਵਹਨੇ* ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਚੇਤ ਨੋਟ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਗਰੁੱਪ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਬਿੰਦੂ

31.ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਖ ਬਿੰਦੂ ਉੱਠਦੇ ਹਨ: (ਅ) ਜਾਂ ਤਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ?

(b) ਕੀ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਣ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ?

(c) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਰਾਖਵਾਂਕਰਣ, ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ?

31.1 ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਿੰਦੂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਘਟਕਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ; (i) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਆਮ ਨਿਯਮ; (ii) ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਆਰਟੀਕਲ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵਾਂਕਰਣ; ਅਤੇ (iii) ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

32. ਉਪਰੋਕਤ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨਿਵਾਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਯੋਗੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ" ਭਾਈਚਾਰਕ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣਾ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ;

ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਇੱਕੀ ਛੱਤੀ ਨਵੰਬਰ, 1949 ਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ, ਪਾਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।"

32.2. ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰਭੂਤ ਗੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ 103ਵਾਂ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚਰਚਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

32.2.1. ਅਨੁਚਛੇਦ 368, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

"368. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੋਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ।-

ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਿੱਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਦਨ ਦੇ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਦਨ ਦੇ ਕੁੱਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ—

(ਅ) ਅਨੁਚਛੇਦ 54, ਅਨੁਚਛੇਦ 55, ਅਨੁਚਛੇਦ 73, ਅਨੁਚਛੇਦ 162 ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 241, ਜਾਂ

(ਬ) ਭਾਗ ਪੰਜਵੇਂ ਦਾ ਅਧਿਆਇ IV, ਭਾਗ ਛੇਵੇਂ ਦਾ ਅਧਿਆਇ V, ਜਾਂ ਭਾਗ ਗਿਆਰਵੇਂ ਦਾ ਅਧਿਆਇ I, ਜਾਂ

(ਸੀ) ਸੱਤਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਚੀ, ਜਾਂ

(ਡੀ) ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ, ਜਾਂ

(ਈ) ਇਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ,

31.1. ਸੋਧ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਭਾਗ ਏ ਅਤੇ ਬੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਤਮ ਇੱਕ-ਅੱਧ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਲਈ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।"

ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 32. ਉਪਰੋਕਤ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਮਝ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

32.1. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਇਸਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ: -

“ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੰਕਲਪ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਇਸਦੇ ਨਾਗਰਿਕ: ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ;

ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ; ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ;

ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ

ਭਾਈਚਾਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ; ਸਾਡੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਸ 26ਵੇਂ ਨਵੰਬਰ, 1949 ਦਾ ਦਿਨ, ਇੱਥੇ ਅਪਣਾਓ, ਕਾਨੂੰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਰੋ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਓ।"

32.2. ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਗੁਣ ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਣਤਰ. ਇਸ ਲਈ ਚਰਚਾ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਦੇਸ਼, ਸਾਨੂੰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 368

32.2.1. ਧਾਰਾ 368, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹੇਠਾਂ ਪੜ੍ਹੋ: -

"368. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ।-

ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੰਸਦ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸਦਨ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਅਤੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਸ ਸਦਨ ਦੇ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੈਂਬਰ

ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਰੇਗਾ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਿਆ ਸਟੈਂਡ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਵਿੱਚ-

(a) ਆਰਟੀਕਲ 54, ਆਰਟੀਕਲ 55, ਆਰਟੀਕਲ 73, ਆਰਟੀਕਲ 162 ਜਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 241, ਜਾਂ

(b) ਭਾਗ V ਦਾ ਅਧਿਆਇ IV, ਭਾਗ VI ਦਾ ਅਧਿਆਇ V, ਜਾਂ ਅਧਿਆਇ I ਭਾਗ XI ਦਾ, ਜਾਂ

(c) ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਚੀ, ਜਾਂ

(d) ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ, ਜਾਂ

(e) ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਉਪਬੰਧ,

ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਮਤੇ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿੱਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

32.2.2. ਲੇਖ 368 ਵਿੱਚ ਕਈ ਸੋਧਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬਹਿਸਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸਵਨੰਦ ਅਤੇ ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਲੇਖ 368 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਨਰੁਤਪਾਦਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :-

"368. ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ।—(1) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੰਸਦ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜੋੜ, ਵਿਕਲਪ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਸੋਧ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(2) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਿੱਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਉਸ ਸਦਨ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਦੇ ਬਹੁਮਤ

ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਇੱਕ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇ—

(a) ਲੇਖ 54, ਲੇਖ 55, ਲੇਖ 73, ਲੇਖ 162, ਲੇਖ 241 ਜਾਂ ਲੇਖ 279-ਏ, ਜਾਂ

(b) ਭਾਗ ਪੰਜਵੀਂ ਦਾ ਅਧਿਆਇ IV, ਭਾਗ ਛੇਵੀਂ ਦਾ ਅਧਿਆਇ V, ਜਾਂ ਭਾਗ ਗਿਆਰਵੀਂ ਦਾ ਅਧਿਆਇ I, ਜਾਂ

(c) ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਚੀ, ਜਾਂ

(d) ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ, ਜਾਂ

(e) ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ,

ਸੋਧ ਨੂੰ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਿੱਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਤਮ ਇੱਕ-ਅੱਧ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤਾ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਰਤੀਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।

(3) ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖ 13 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ ਲੇਖ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਧ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

32.2.3. ***ਕੇਸਵਨੰਦ***ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੋਧਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਲੇਖ 368 ਇੱਕ ਨਾਨ ਓਬਸਟੈਂਟੇ ਕਲੋਜ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਉਪ-ਕਲੋਜ਼ (3) ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖ 13 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਲੇਖ 368 ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਧ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 13 ਵੱਲ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਅਨਿਵਾਰਿਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਉਪ-ਕਲੋਜ਼ (4) ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਲੇਖ 368 ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 13 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:-

"13. ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ।—(1) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ, ਉਸ ਅਸੰਗਤਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਖਾਰਜ ਹੋਣਗੇ।

(2) ਰਾਜ ਇਸ ਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਲੋਜ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਖਾਰਜ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ,—

(a) "ਕਾਨੂੰਨ" ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਆਰਡੀਨੈਂਸ, ਆਦੇਸ਼, ਬਾਈ-ਲਾਅ, ਨਿਯਮ, ਨਿਯਮਾਵਲੀ, ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਉਪਯੋਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਬਲ ਹੈ;

(b) "ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨ" ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਜਾਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ।

(5) ਸ਼ੱਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਥੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲੇਖ ਅਧੀਨ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ, ਵਿਕਲਪ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।" ਰੱਦ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

(4) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 368 ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਧ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ।

32.3. ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ, ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (6) ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਲੇਖ, 15 ਅਤੇ 16, ਜੋ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਈ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਚਰਚਾ ਲਈ, ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੋਧਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 103ਜੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ[2], ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਹਨ।

32.3.1. ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16, ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ-

"15. ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ. — (1) ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ, ਦਾਇਤਵ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ—

(a) ਦੁਕਾਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਕੁਆਂਵਾਂ, ਟੈਂਕਾਂ, ਸਨਾਨ ਘਾਟਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰਿਸੋਰਟ ਦੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ।

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

16. ਜਨਤਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ. — (1) ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹੋਣਗੇ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਲਈ ਅਯੋਗ ਜਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

4. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਲੇਖ 16 ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

5. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੇ ਚੌਬੀਸਵਾਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 2019 ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 30 ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ

ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

6. ਬਿੱਲ ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ।" (3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦਿਸ਼ਤ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ, ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਸ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(4) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

32.3.2. ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ 15 ਅਤੇ 16, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਣ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੋਧਾਂ ਸਮੇਤ ਮੌਜੂਦਾ ਹਨ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸਮੇਤ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ: -

"15. ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ.—(1) ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ, ਦਾਇਤਵ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ—

(a) ਦੁਕਾਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ; ਜਾਂ

(b) ਕੁਆਂਆਂ, ਟੈਂਕਾਂ, ਸਨਾਨ ਘਾਟਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰਿਸੋਰਟ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ।

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।

(4) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 29 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।

(5) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 19 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਦੇ ਉਪ-ਕਲੋਜ਼ (ਈ) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।" ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਨਿਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਹੋਣ, ਚਾਹੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ, ਲੇਖ 30 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ।

ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (g) ਜਾਂ ਲੇਖ 29 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ—

(a) ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਅਤੇ

(b) ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਨਿਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਹੋਣ, ਚਾਹੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਲੇਖ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਅਧਿਕਤਮ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਆਖਿਆ.—ਇਸ ਲੇਖ ਅਤੇ ਲੇਖ 16 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ।— (1) ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰ ਲਈ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਅਧੀਨ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

(4) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

(4-ਏ) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਗਲੀ ਵਰੀਅਤਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ, ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

(4-ਬੀ) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਸ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਭਰਨ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਧਾਰਾ (4) ਜਾਂ ਧਾਰਾ (4-ਏ) ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਰਨ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ

ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਭਰੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ।

(5) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾਵੇਗਾ ਜੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਚਾਲਨ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਸਮੂਹ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

(6) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਨ, ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੀ ਸੀਮਾ ਅਧੀਨ।" 32.3.2.3. ਲੇਖ 14, 17 ਅਤੇ 18, ਉੱਪਰ ਉੱਲੇਖਿਤ ਲੇਖਾਂ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ -

"14. *ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ*—ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

*** *** *** ***"

17. *ਛੂਆਛੂਤ ਦਾ ਉਨਮੂਲਨ*—"ਛੂਆਛੂਤ" ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। "ਛੂਆਛੂਤ" ਦੇ ਕਾਰਨ ਉੱਤਪੰਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਹੋਵੇਗਾ।

18. *ਉਪਾਧੀਆਂ ਦਾ ਉਨਮੂਲਨ.*—(1) ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਾਧੀ, ਜੋ ਕਿ ਮਿਲਟਰੀ ਜਾਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿਭੇਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ।

(2) ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਾਧੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਜਾਂ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਾਧੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(4) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਜਾਂ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੋਹਫਾ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।"

32.4. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਸੋਧ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 38, 39 ਅਤੇ 46 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ -

"38. *ਲੋਕ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ*.—(1) ਰਾਜ ਲੋਕ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਯਥਾਸੰਭਵ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਰਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਜਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜਾ, ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ।" ਪਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਜਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ।

39. ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਨੀਤੀਆਂ।—ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ—
(a) ਨਾਗਰਿਕ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਬਰਾਬਰ, ਨੂੰ ਪਰਯਾਪਤ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇ;
(b) ਸਮੁਦਾਇਕ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਆਮ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ;

(c)(ਸ) ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਧਨ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀਕਰਣ ਆਮ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਹੋਵੇ;

(d)) ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਕੰਮ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਹੋਵੇ;

(e) ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਬਲ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ, ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਉਮਰ ਦਾ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਜਾਂ ਬਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਾ ਖਾਂਦੇ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ;

(f) ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ੋਸਣ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਤਿਆਗ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ।

46. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ।—ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬਢਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ

33. ਇਹ ਬਹਿਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਇਕ ਸਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੁਣੌਤੀ ਇਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 368 ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਲੇਖਾਂ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਏ ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਚੁਣੌਤੀ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ 'ਤੇ ਹੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੋਡ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਲੇਖਾਂ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਾਰਨ ਨਾਬੂਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪੂਰੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

33.1. ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਅਵਧਾਰਣਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਕਸਿਤ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ।

34. ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੇਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਘਟਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੇ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਵਿਵਿਧ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੀ ਇਸ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰਗਾਮੀ ਪਰਿਣਾਮ ਹਨ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ (ਜੋ ਕਿ ਸੋਧ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ), ਕੁਝ ਪਿਛੋਕੜ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

35. ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਫਿਰ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ: 1952 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 89 ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੰਘ ਦਿਓ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਅਨਜ.: 1952 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 533 ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ' ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਵਾਲਾ ਜਸਟਿਸ ਮੁਧੋਲਕਰ ਨੇ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ (ਉੱਪਰੋਕਤ^3) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੋਧਣਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ 11-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨਜ. (1967) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 762 ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ 13-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਨੂੰ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ, 7-6 ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

36. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਕਾਸਾਂ ਦੇ ਅਗਾਂਹ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਸਾਲ 1965 ਵਿੱਚ ਟਰੇਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਜਰਮਨ ਨਿਆਂਕਾਰ, ਪ੍ਰੋ. ਡੀਟਰਿਚ ਕੋਨਰਾਡ (1932-2001), ਨੇ 'ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ' ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ: "ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਆਓ, ਕਹੋ, ਇੱਕ ਮੁਗਲ ਸਮਰਾਟ ਜਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਤਾਜ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

“ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ 'ਸੋਧ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ' ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਭਾਰਤੀ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ:

"ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅਨੁਦਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੀਮਾਵਾਂ ਫਿਰ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਕੋਈ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰੋ. ਕੋਈ ਸੋਧ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਰੱਦ ਜਾਂ ਕੁੱਲ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅੰਸ਼ਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਦੇ ਜੈਵਿਕ ਸੰਦਰਭ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜੇ ਸੋਧ ਸਾਰੇ ਇੰਨੇ ਡੂੰਘੇ ਅਤੇ ਦੂਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਛਾਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹੁਣ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ....." 28

36.1. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਵੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੋ. ਕੋਨਰਾਡ ਵਰਗੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਚਿੰਤਾ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ ਸਨ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਤੇ ਅੰਕ.: (1977) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 608 ਨਾ ਕਿ ਦਿਲਚਸਪ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

"120. ...ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਬੇਕਾਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਗਲਤਫਹਿਮੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਬਹੁਤ

ਢਿੱਲੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸਦੇ ਅਰਥਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ..."

36.2. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਖੁਦ ਜਾਂਚ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਜੋ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਹੈ, ਦੇ ਸੋਧ ਦੇ ਅਸਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹਾਲਤ, ਜਾਹਿਰ ਹੈ, ਹਰ ਵਿਕਲਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਆਦਰਸ਼ ਬੇਦਾਗ ਰਹਿਣ"।

37. ਹੁਣ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਆਦਾ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿੱਥੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ/ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ"।

37.1. *ਕੇਸਵਨੰਦ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, *ਕੇਸਵਨੰਦ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, 7-6 ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ, ਆਪਣੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਈ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ; ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਉਹ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਤਾਇਆ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਤੱਥਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਮਾਮਲਾ ਕੇਰਲਾ ਲੈਂਡ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਐਕਟ, 1963 ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਅਧੀਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚੌਬੀਸਵੀਂ, ਪੰਜਾਬੀਵੀਂ ਅਤੇ ਛੱਬੀਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਚੌਬੀਸਵੀਂ ਸੋਧ ਨਾਲ, ਅਨੁਚਛੇਦ 13 ਅਤੇ 368 ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 13 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ; ਪੰਜਾਬੀਵੀਂ ਸੋਧ ਨੇ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਦੁਆਰਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 39 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (ਬੀ) ਜਾਂ ਉਪਬੰਧ (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਅਤੇ ਛੱਬੀਵੀਂ ਸੋਧ ਨੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟਾਂ ਨੂੰ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਵਿਧ ਮਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਕੁਝ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

ਸਿੱਕਰੀ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ

“209....ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ‘ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ’ ਦਾ ਭਾਵ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ — ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਆਇਤ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ — ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਸੋਧ’ ਦਾ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਰਥ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇਵੇ ਬਿਨਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਣਖਿਲਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਖੱਚਿਤ ਖੱਕਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

28.4. ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ ਕਿ ‘ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ’ ਦਾ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੀਮਿਤ ਅਰਥ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਅਰਥ।

395. ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਆਪਣੀ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੋਧ ਧਾਰਾ (ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੀਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਾਰਨ ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਜੋ 24ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੇ ਧਾਰਾ 3 ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਲਈ ਅਨੁਚਿੱਤ 13 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅਨੁਚਿੱਤ 13(2) ਜਿਵੇਂ ਕਿ 24ਵੇਂ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ***ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਦੇ ਕੇਸ***(ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 13 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਸੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 368 ਹਰ ਅਨੁਚਿੱਤ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਤੀਜਾ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ। ਅਨੁਚਿੱਤ 13(2) ਦੀ ਸੋਧ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਦ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਜਾਂ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਹੁਣ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

469. ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 368 ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜੇ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਧਨ ਰਾਹੀਂ, ਅਨੁਚਿੱਤ 31-ਬੀ ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਯੰਤਰ ਸਮੇਤ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅਨੁਚਿੱਤ 31-ਬੀ ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦਾ ਯੰਤਰ ਉਸ ਹਦ ਤੱਕ ਮਾੜਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਜੇ ਉਹ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ

ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉੱਤੀਜਨਾਕ ਅਧਿਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕੱਤੀਵੀਂ ਸੋਧ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ੇਲਤ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰੋਵਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

546. ਅਨੁਚਿੱਤ 368 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ “ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ” ਦਾ ਅਰਥ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਯੋਜਨਾ, ਇਸਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਚਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਅਰਥ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਜੋ ਸੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਸਕੇ।

ਸੰਵਿਧਾਨ। ਸਿੱਖਿਆਪ੍ਰਦ ਅਟਾਰਨੀ-ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ ਦੀ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਕਿ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਵ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

583. ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਸੋਧ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਕੀਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਮਤ। ਜਿਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ 24ਵੀਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਤਬ ਤੱਕ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਅਨੁਚਛੇਦ 13(4) ਅਤੇ 368(3) ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਰੇਕ ਅਨੁਚਛੇਦ ਨੂੰ ਜੋੜਨ, ਬਦਲਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਤੱਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਹੇਗੜੇ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਮੁਖਰਜੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

666. ਕੇਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨਪੂਰਵਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਖਤਾ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਤੱਤਾਂ ਜਾਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਰਵਭੌਮਤਾ, ਸਾਡੀ ਰਾਜਨੀਤਿ

ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੁਭਾਵ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭਲਾਈ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕੇਵਲ ਉਦਾਹਰਣਾਤਮਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਰ ਅਨੁਚਛੇਦ ਅਤੇ ਹਰ ਭਾਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਉੱਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਕਲ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਭਲਾਈ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਕੁਝ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਮ ਅਜ ਕਮ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਲਾਭ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ.... ਹਰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਰ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਸੈੱਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਖੰਨਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

1416. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਰੱਦ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਘਟਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮੁੱਲ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਡਰ ਅਤੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ 'ਤੇ ਵੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਜਾਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਡਰ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਾਰਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਮਾਰਸ਼ਲ, ਸੀ.ਜੇ., ਦੇ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕਰਾਧਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਵਿਡੈਂਸ ਬੈਂਕ ਬਨਾਮ ਅਫੇਲੇਸ ਬਿਲਿੰਗਜ਼:

"ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹਰ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਲਈ ਸੁਧਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਸਮਝ ਅਤੇ ਨਿਆਂ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਘਟਕਾਂ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹੀ ਅਨਿਆਇਆ ਅਤੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਰਾਧਾਨ ਖਿਲਾਫ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸਮਝਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

1535. ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਅਵਹਾਰਕ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ। ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਮਰਤਾਂ ਜੁਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮੌਕੇ ਲੈਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਤਜਰਬੇ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਨਿਆਇਕ ਅਧਿਨਾਯਕਤਾ, ਚੋਗਾ ਦੀ ਅਰਿਸਟੋਕ੍ਰੇਸੀ, ਗੁਪਤ ਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਜੱਜ-ਬਣਾਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਭਰੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਲੜਾਈ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੰਚ ਜਨਮਤ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸਭਾਵਾਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਨਿਆਇਕ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਤੀਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਦ੍ਵੰਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ ਅਕਾਦਮਿਕ ਹਿੱਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਫਰਜ਼ ਬਿਨਾਂ ਡਰ ਜਾਂ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਮੌਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਹੋਮਸ ਨੇ ਯੂ.ਐਸ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚੌਦਵੇਂ ਸੋਧ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"ਚੌਦਵੇਂ ਸੋਧ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਹਰਬਰਟ ਸਪੈਂਸਰ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲ ਸਟੈਟਿਕਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ...ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਜਾਂ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਿਤਾਵਾਦ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਰਾਜ ਨਾਲ ਜੈਵਿਕ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਲੈਸੇਜ਼ ਫੇਰ। ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ

ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਜਾਣੂ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਲੱਭਣ ਦਾ ਸੰਯੋਗ ਸਾਡੇ ਫੈਸਲੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ..."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.2. ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਉੱਤੀਜਨਾਤਮਕ ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਇਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

37.3. *ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼* ਵਿੱਚ, ਮੁੜ ਇੱਕ ਵਾਰ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਬਾਲੀ-ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ: -

ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ

"56. ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਜੋ ਕਿ ਭਾਗ III ਅਤੇ IV ਮਿਲ ਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅੰਤਰਾਤਮਾ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੈਨਵਿਲ ਆਸਟਿਨ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਸੱਚੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗ III ਅਤੇ IV ਇੱਕ ਰਥ ਦੇ ਦੋ ਪਹੀਏ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਓ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਆਪਣੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਗੁਆ ਬੈਠੇਗਾ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜੋੜੀ ਫਾਰਮੂਲਾ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਗ III ਅਤੇ IV ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਧਾਨਤਾ ਦੇਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

57. .... ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਲਈ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਕਿ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਿਨਾਂ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਭਾਗ III ਅਤੇ IV ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ

ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਅੰਤਰਾਤਮਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਤੱਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.4. ਹਨੁਮਾਨ ਰਾਓ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਐਕਟ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 31-ਏ ਅਤੇ 31-ਬੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਹਵਾਂ ਸੋਧ ਐਕਟ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 31-ਸੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜਾਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਇੱਥੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 31-ਏ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 31-ਬੀ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਸਵਨੰਦਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਵੈਧ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸਵਨੰਦਾ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਐਕਟਾਂ ਅਤੇ ਵਿਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਵੈਧ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ।

“14… ਅਸੀਂ ਇਹ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹਾਂਗੇ ਕਿ ਹਰ ਉਹ ਮਾਮਲਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਕਰੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਨੁਕਸਾਨਗ੍ਰਸਤ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ ਆਫ ਪਾਰਟ III ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਹੈ।

29. ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਨਵੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਮਾਰਜਿਨਲੀ ਅਤੇ ਇਤਫਾਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਭਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਾਰਜਿਨਲ ਅਤੇ ਇਤਫਾਕੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਨ੍ਹੀਂ ਵੀ ਮਾਹਰਾਨਾ ਸਲਾਹ ਨਾਲ, ਸਮਾਜਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਨਮੁੱਖ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ, ਹਰ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈਦਾ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਬਰਾਬਰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਨਿਆਇ ਜਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ‘ਪਰਿਵਾਰ ਇਕਾਈ’ ਨੂੰ ਸੋਧੇ ਗਏ ਸੀਲਿੰਗਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਇਕਾਈ

ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਅਵਿਵਾਹਿਤ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਫਾਕੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ, ਸਾਡੀ ਰਾਇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਵਾਕਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸੀਲਿੰਗਾਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣਾ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਹੋਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

49. ਅਸੀਂ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਵਜੋਂ। ਕਈ ਐਕਟ ਸਨ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੀ ਚੌੜਾ ਅਤੇ ਬੇਰੋਕ. ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਸੰਸਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਦੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਹੈ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ 1973 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਸ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਵਿਚ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਸਿਰਲੇਖ ਬਦਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ 'ਤੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ 14, 19 ਅਤੇ 31. ਸਾਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਦਾਅਵਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਅਤੇ ਉਲਝਣ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ.

51. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਰਟੀਕਲ 31-ਬੀ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1973 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਧਾਰਾ 31-ਬੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਸੰਗਤ ਹਨ ਕਿਸੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਖੋਹਣਾ ਜਾਂ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ। ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮ, ਜੋ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਣਗੇ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1973 ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ 31-ਬੀ ਸਾਦੇ ਕਾਰਨ ਲਈ ਕਿ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿੱਚ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੰਬਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਜੋੜੇ ਗਏ ਸਨ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1973 ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ ਵੈਧ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਣਤਰ.

54. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਰਟੀਕਲ 31-ਏ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਤਰਕਸੰਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਬਿਨਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 31-ਸੀ ਵੀ ਵੈਧ ਹੈ। ... ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਰਟੀਕਲ 31-ਏ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਵੱਧ ਬਲ ਨਾਲ, ਆਰਟੀਕਲ 39 ਦੇ ਖੰਡ (ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਜਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 19 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 31 ਹੁਣ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਆਰਟੀਕਲ 39 ਦੇ ਖੰਡ (ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਚਜਾ ਅਤੇ ਬੋਨਾਫਾਈਡ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਗੇ। ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਸਦ ਆਰਟੀਕਲ 39 ਦੇ ਖੰਡ (ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚਜਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਧਿਕਤਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਬਿਨਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 31-ਸੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.5. *ਪੀ. ਸੰਬਾਮੂਰਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ: (1987) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 362* ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤੀਹਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1973 ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਧਾਰਾ 371-ਡੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਪਬੰਧ (5) ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਾਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ।

37.6. *ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਾਚਿੱਲ੍ਹੂ ਅਤੇ ਹੋਰ: 1992 ਸੁਪ. (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 651*, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਬਾਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1985 ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 7 ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਐਲਾਨਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਸਦਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ

ਅਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿੱਤ 368 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਤੀਕਰਨ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ।

37.7. *ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹੋਰ: (1987) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 609* ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਫਰਜ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੀ।

37.7. *ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹੋਰ: (1987) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 609*, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਵੀਹਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1971 ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ, ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ।

"96. ਨਿੱਜੀ ਖਜਾਨੇ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਈ ਰੱਖਿਆ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਵਰਨ ਅਤੇ ਗਣਰਾਜ ਰੂਪ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਵੀ ਅਸੰਗਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 291 ਅਤੇ 362 ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ, ਅਨੁਚਛੇਦ 363-ਏ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 366 ਦੀ ਧਾਰਾ (22) ਦੇ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖਜਾਨੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਜਾਂ 19(1)(ਜੀ) [ਸਿਕ 19(1)(ਜੀ)] ਨਾਲ ਉਲੰਘਣਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਇਸ ਛੱਤੀਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 39 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 38 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਛੋਟਾ ਜਾਂ ਸੋਧਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੇਰ ਤੱਕ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਅਗਲੇ ਬਿੰਦੂ ਵੱਲ ਜਾਵਾਂਗੇ।"

107. ਪੂਰੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਸਾਨੂੰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅਧੀਨਗੀ. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ 26ਵੇਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਛਾਣ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸੋਧ. ਧਾਰਾ 291 ਅਤੇ 362 ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿੱਚ ਰੂਪ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ. ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਰੂਪ, ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ. ਦਰਅਸਲ, ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਡੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਟੈਸਟਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ, ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.8. ਐ 7-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ: (1997) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 261* ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 226/227 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਹੱਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ; ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 226/227 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਦੀ ਅਧੀਨ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਅਭਿੰਨ ਅਤੇ ਅਨਿਵਾਰਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 323-ਏ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(ਡੀ) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 323-ਬੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(ਡੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਬਾਅਲੀ-ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੋਰਥ ਕੀਤਾ ਗਿਆ: -

"...99. ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ ਤਰਕ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 323-ਏ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(ਡੀ) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 323-ਬੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(ਡੀ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 226/227 ਅਤੇ 32 ਅਧੀਨ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹਨ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 28 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 323-ਏ ਅਤੇ 323-ਬੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ "ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਬਾਹਰੀਕਰਨ" ਧਾਰਾਵਾਂ, ਇਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 226/227 ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਟੁੱਟ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹੋਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 226/227 ਅਤੇ 32 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ..."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.9. *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995 ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਏ) ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000 ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਾਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000 ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋੜਿਆ; ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਾਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2001 ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਅਧੀਨ ਐਸਸੀਜ਼/ਐਸਟੀਜ਼ ਲਈ "ਪਰਿਣਾਮਕ ਵਰਿਸ਼ਠਤਾ" ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ। ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ 9-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਏ) ਰਾਜ ਨੂੰ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਪੋਸਟ ਜੋ ਭਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਇਹ ਵੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਡਰ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੋਟਾ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀਲਿੰਗ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ 'ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ' ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ ਰਾਜ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ' ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਫੈਸਲਾ -

"104. ਉਪਰੋਕਤ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਸੀ-ਦੂਜੀ) ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ, 2000 ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾ ਢਿੱਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਟਾਈ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਡੇਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਸਰਤ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਹੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੈਰਿਟ, ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਅਤੇ ਅਪਰਯਾਪਤਾ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਏ) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਏ) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹਨ।

"108. ਉਪਰੋਕਤ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਸੀ-ਦੂਜੀ) ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ, 2000 ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਏ) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਦੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਅਧੀਨ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਵੀ ਕੇਵਲ ਐਸ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ—ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕ ਜਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਵਿੱਚ "ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ" ਦੀ ਸੀਮਾ ਮਿਟਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਇੱਕ ਬਦਲਦਾ ਫੈਕਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਢਿੱਲ ਨਾਲ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਢਿੱਲ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕ ਬਣਨੋਂ ਰੁਕ ਜਾਵੇ

ਫਿਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਇੱਕ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਹੇਠ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ, ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਵੇਰੀਏਬਲਜ਼, ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿਤਤਾ ਦੇ ਮਜਬੂਰ ਹਿੱਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕ ਢਿੱਲੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਮਜਬੂਰ ਹਿੱਤ ਭਾਰੀ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਡਾਟਾ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

109 ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੂੰ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ।

ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼

121 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ 16(4-ਏ) ਅਤੇ 16(4-ਬੀ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਤੋਂ ਬਹਿਰਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਾਰਕ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰ ਕਾਰਣਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੀ ਅਨੁਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਐਸ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤ, ਅਰਥਾਤ ਸੀਲਿੰਗ (50% ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਸੀਮਾ), ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ (ਗੁਣਾਤਮਕ ਬਾਹਰੀ), ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਐਸ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰ ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਾਹਨੀ, ਪੋਸਟ-ਆਧਾਰਿਤ ਰੋਸਟਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਦੀ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ***ਆਰ.ਕੇ. ਸਭਰਵਾਲ*** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

124. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਸੀਂ *ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਬਿਆਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000; ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਾਹਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2001:* ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ:

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.10. ***ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ*** ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਰਾਂਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ -

“118. ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਅਕੇਲੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ “ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ” ਦੇ ਇੱਕ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਰਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਵੱਡੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਔਪਚਾਰਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਈ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵੱਡੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੀ

ਅਕਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅਤੇ ਬਦਲ ਨਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਪਰਿਚਯ ਆਪਤੀਜਨਕ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ।

120. ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਸਿਦਾਂਤ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਖੁਦ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਰਕ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਰਾਂਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਪੈਂਡੂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਾਗਰਾਜ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪੰਨਾ 240 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਹਨ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੈਰਾ 19)

""19.. . . ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਲੰਘਣ ਘੰਟੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸਥਾਰਤ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸਿਦਾਂਤ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਟਿਕਾਉ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜਤਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕਟਾਂ ਨਾਲ ਢਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਖਤ ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਸੰਕੁਚਿਤ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੀਵਾਸ਼ਮ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਪਰ ਨਵੇਂ ਉਭਰਦੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਲਚੀਲਾ ਰਹੇ।"

122. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ "ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ" ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀਜ਼, ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਜਾਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਲਈ ਆਰਕਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਧਾਰਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) 'ਤੇ; ਜਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਜੀ) ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ; ਜਾਂ ਕਿ

ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਜੋ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਗਈ ਲਿਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਹਨ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.11.. ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੂਰਤੀ (ਡਾ.) ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ: (2010) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 202, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਿਹਤਰਵਾਂ ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ.]

ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1992 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1992 ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗ IX ਅਤੇ ਭਾਗ IX-A ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਯਾਨੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ (ਪਿੰਡ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ) ਅਤੇ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ (ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ) ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ:

"82. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸਾਡੇ ਨਤੀਜੇ ਹਨ:

(i) ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਿੱਤ 243-ਡੀ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 243-ਟੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਕਸਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹੋਣ, ਉਹ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(ii)ਅਨੁਚਿੱਤ 243-ਡੀ(6) ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 243-ਟੀ(6) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੈਧ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਪਾਤਹੀਣ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(iii) ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੋ ਓਬੀਸੀਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਅਤਿਵਾਦੀਤਾ ਬਾਰੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਅਨੁਭਵਜਨਕ ਡਾਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੈਟਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਲਈ ਬਾਧਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਿੱਤ 243-ਡੀ(6) ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 243-ਟੀ(6) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੀੜਤ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 243-ਡੀ(6) ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 24(3)-(ਟੀ6) ਅਧੀਨ "ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਲਈ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਲਈ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(iv) *ਐਸਸੀਜ਼/ਐਸਟੀਜ਼/ਓਬੀਸੀਜ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ 50% ਲੰਬਵਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ* ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ। ਅਪਵਾਦ ਕੇਵਲ ਤਬ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸਕੈਡਿਊਲਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

(v) ਅਨੁਚਛੇਦ 243-ਡੀ(4) ਅਤੇ 243-ਟੀ(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਤ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਪੋਸਟਾਂ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵੈਧ ਹੈ। ਇਹ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਕਲੌਤੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।"

37.12. *ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਟਰੱਸਟ* ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੌਵੀਂ-ਤੀਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਮੁੜ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ (ਜੋ ਕਿ *ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ* ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21-ਏ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਠਵੀਂ-ਛੇਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2002 ਦੁਆਰਾ 01.04.2010 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ -

"38. ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 19(1)(g) ਅਤੇ 21 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੁਆਰਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ

ਅਤੇ ਭੰਡਾਰੀ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ *ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਕਿ ਨੌਵੀਂ-ਤੀਜੀ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(g) ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੌਵੀਂ-ਤੀਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਵੈਧ ਹੈ।

51. ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰਿਤ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਠਵੀਂ-ਛੇਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21-ਏ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਈ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕੇ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਛੇ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 45 ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਤ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਠਵੀਂ-ਛੇਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2002 ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੇਸਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਵਾਧੂ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਸਵਤੰਤਰ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਵੈਚਛਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਧੂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਛੇ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੰਬਰਦਾਰ ਤੀਜਾ) ਸੋਧ ਐਕਟ, 2005 ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਠਵਾਂ ਛਿਆਸੀ) ਸੋਧ ਐਕਟ, 2002 ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21-ਏ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੈਧ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 2009 ਦਾ ਐਕਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਜੀ) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 2009 ਦਾ ਐਕਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸਕੂਲਾਂ, ਸਹਾਇਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤ, ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੁਸਲਿਮ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰਾਂ ਦੀ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਦਾਇਰ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 108 ਦੇ 2013 ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੈਰ-ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਨਿਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਦਾਇਰ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 416 ਦੇ 2012, 152 ਦੇ 2013, 60-95, 106, 128, 144-145, 160 ਅਤੇ 130 ਦੇ 2014 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਆਈਏਐਸ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਰਟੀਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਉੱਠਾਉਣਗੇ।" (ਜ਼ੋਰ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ) 37.13. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਨੁ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ: (2016) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 113, ਸਵਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੌਵਾਂ) ਸੋਧ ਐਕਟ, 2014 ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਅਪਾਇੰਟਮੈਂਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2014 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੋਧ ਨੇ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਕਰਕੇ, ਸੋਧ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਮਤ ਦੀਆਂ ਰਾਏਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:- ਖੇਹਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

"308. ਲੇਖ 124-ਏ(1)(ਅ) ਅਤੇ (ਬ) ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਘਟਕ ਨੂੰ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ "ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ" ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਐਨ ਏ ਜੇ ਸੀ ਰਾਹੀਂ ਸੋਚੇ ਗਏ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ "ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ" ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੋਸ਼ਯੁਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ "ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ" ਦੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਯੋਗ ਹੈ।

ਲੋਕੁਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

928. 99ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ ਅਤੇ ਐਨ ਏ ਜੇ ਸੀ ਐਕਟ ਨਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਨੂੰ ਐਨ ਏ ਜੇ ਸੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੰਬਰ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੂੰਗੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਐਨ ਏ ਜੇ ਸੀ ਇੱਕ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ *ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼* ਵਿੱਚ, ਵਿਚੋਲੇ, ਵਿੱਚ ਖਾਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। 99ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਗਾਇਬ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਘਟਾਓ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ. ਇਹ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਬਦਲ ਕੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਜਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਸ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਦਲ ਦੇਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.14. ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ *ਐਨ ਏ ਜੇ ਸੀ ਫੈਸਲੇ* ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਚੇਲਾਮੇਸਵਰ ਨੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ/ਥਿਊਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਿਧ ਕੇਸ ਲਾਅ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ:

"1196. *ਕੇਸਵਨੰਦ ਕੇਸ* ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

1196.1. ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

1196.2. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਸਮਰੱਥਾ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

1196.3. ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਜਾਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਕੀ ਹੈ।

1196.4. "ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ" ਅਤੇ "ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ" ਸ਼ਬਦ ਭਿੰਨ ਵਿਚਾਰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

1196.5. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਯੋਗ ਹੈ।

1196.6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਛਾਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਦਰਜਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ।

1196.7. ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਉਨਮੂਲਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ।

1196.8. ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਉਨਮੂਲਨ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਵਜਨਕ ਲਾਗੂ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਸਾਰੇ ਮੂਲ ਫੀਚਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸ-ਏ-ਵਿਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

37.15. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, *ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਪਾਟਿਲ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ (ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ) ਪਾਰਟੀ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਦੂਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2018 ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਲੇਖ 366(26-ਸੀ) ਅਤੇ 342-ਏ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸੋਧ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸਿਰਫ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਹੀ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖ 342-ਏ(1) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੋਧ, ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅੱਧੇ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਤੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੰਘੀ ਸੰਰਚਨਾ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਸਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਯੋਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: -

"7.4. (4) ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਦੂਜਾ ਸੋਧ) ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਕਿਆਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਸ ਭਾਈਚਾਰੇ 'ਤੇ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ?

7.5. (5) ਕੀ, ਰਾਜਾਂ ਦੀ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ" ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 342-ਏ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲੇਖ 366(26-ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਮਿਤ ਹੈ?

7.6. (6) ਕੀ ਲੇਖ 342-ਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੰਘੀ ਨੀਤੀ/ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਿਆਂ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ" ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

182. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ 102ਵੀਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਰਟੀਕਲ 342-ਏ ਸਿਰਫ ਹੈ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs ਲਈ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ, ਵਜ਼ੀਫੇ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਹਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ)। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ, ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਵਜ਼ੀਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ, ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜੋ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕਲਿਆਣ ਯੋਜਨਾ ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਧੀਨ ਕਲਪਨਾਯੋਗ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ — ਜੇ ਜਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਧਾਰਾ 342-ਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ। ਇਹ ਕਰੇਗਾ ਆਰਟੀਕਲ 338-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੰਘਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ।

193 ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿਰਛੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲੀ, ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਤਦ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸੋਧ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੰਘੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਸਰਦਾਰ ਸ਼ਕਤੀ (ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਹਿ-ਵਿਸਤਾਰਤ) ਨੂੰ ਖੋਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੋਧ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ (ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੋਧ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ) ਆਰਟੀਕਲ 342-ਏ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਨਾਂਤਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। 102ਵਾਂ ਸੋਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 368(2) ਦੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਬਿਨਾ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਹੈ; ਇਸਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

194 5. *ਮੁੱਦਾ (5):* ਕੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ "ਕਿਸੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ" ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 342-ਏ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਨੁਚਛੇਦ 366(26-ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਮਿਤ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਤੀਜੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

194 5.5. ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ, ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ — ਸਿਵਾਏ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ, ਬੇਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

194 6. *ਮੁੱਦਾ (6):* ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 342-ਏ, "ਕਿਸੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ" ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, *ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ* ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਫੈਡਰਲ ਪੋਲਿਟੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭੂਸ਼ਣ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

686. ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 102ਵੀਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 102ਵੀਂ ਸੋਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 102ਵੀਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸੰਸਦ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 102ਵੀਂ ਸੋਧ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। 102ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਉਲੰਘਣ ਦਾ ਤਰਕ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਉੱਪਰੋਕਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 102ਵੀਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

38. ਪਿਛਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂ ਸੁੱਕਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਜਾਂ ਥਿਓਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਵਾਲ ਦਾ ਤਿਆਰ ਜਵਾਬ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋਧ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ/ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ/ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਨੂੰ ਛੋਹਣ, ਬਦਲਣ, ਮੋਡਣ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਮਰੂਪਤਾ, ਯੋਜਨਾ, ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਕ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਮੂਰਤ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵਿੱਚ ਬਲਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

38.1. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਿਛਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇੰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਹਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ, ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਦਾਹਰਣਤ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਸਲੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਖਾਤਮਾ (*केसवानंद, मिनरवा मिलज़ अते पी. संबामूरती*); ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਚੋਣਾਂ (*इंदिरा नहिरु गांधी*); ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ (*ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ*); ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਸਵਤੰਤਰਤਾ (*ਐਨ ਏ ਜੇ ਸੀ ਫੈਸਲਾ*). ਬਾਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉੱਠਾਉਣ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਯਾਸਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਬ ਵੀ ਨਾਮਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਵਿਚਲਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

38.2. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਘੱਟ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੈਟਅੱਪ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 368 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ (ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ) ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ (ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ) ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਸੰਸਦ ਦੀਆਂ ਸੋਧਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਅੰਤਰਸੰਬੰਧ ਥੋੜਾ ਜਟਿਲ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸਿੰਜਰਜੀ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ।

39. ਸੰਸਦ ਦੀਆਂ ਸੋਧਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

इंदिरा नहिरु गांधी (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 7 ਨੂੰ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖਾਰਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ ਪਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਚਿੱਤ 368 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ।

39.1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 368 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚ ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਹਰ ਸੋਧ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੈਦ੍ਧਾਂਤਿਕ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

39.2. ***ਕੇਸਵਨੰਦ***ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਹਿਣਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਸ਼ਕਲ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਉੱਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ।

39.3. **ਮੁੜ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਕੇਸਵਨੰਦ***ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਨਿਰੀਖਣ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ 'ਟ੍ਰਾਇਲ ਅਤੇ ਗਲਤੀ' ਲਈ ਵੀ ਖੁੱਲਾ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ।

39.4. “ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ” ਅਤੇ “ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚਾ” ਸ਼ਬਦ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚਾ ਇਸਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਯੋਗ ਹੈ।

39.5. ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਨਾਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਕਿਸਮ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ।

39.6. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ-III ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸੋਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਮੁੱਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

39.7. ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਕੇਵਲ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ, ਅਨੁਚਿਤ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਘੋਰ ਉਪਹਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ* ਵਿੱਚ ਕਹਿਣਾ ਗਿਆ ਹੈ।

39.8. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦੀ ਜਾਂ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

40. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੂਲ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ?

41. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (6) ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (6) ਦਾ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੋਧ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ; ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ; ਆਰਥਿਕ ਅਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ; ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਇੱਕਮਾਤਰ ਆਧਾਰ ਦੇ ਨਤੀਜੇ; ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰਵਾਰਤੀ; ਅਤੇ ਈਡਬਲਿਊਐਸ ਲਈ ਵਾਧੂ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਹੈ।

'ਸਮਾਨਤਾ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ

42. ਇਸ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਐਚ.ਐਮ. ਸੀਰਵਾਈ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਜੋ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਵਿਧੀਵੇਤਾ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਣਾਵਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ:

"ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਜ਼ਬਾਤ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਇਹ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਸਨ; ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਅਬਰਾਹਮ ਲਿੰਕਨ ਦੇ ਗੈਟੀਸਬਰਗ ਐਡਰੈਸ ਦੇ ਯਾਦਗਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ; ਅਤੇ ਯੂ.ਐਸ. ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ 13ਵੀਂ ਸੋਧ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ 14ਵੀਂ ਸੋਧ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ...ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ

ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇਗਾ।" ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਜਗ ਹੋ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 17 ਵਿੱਚ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਸ ਨੇ "ਅਛੂਤਪਨਾ" ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇਗਾ35,36।

43. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਤੋਂ 18 ਤੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਅਕਸਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੰਕਲਪ 'ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ' ਸਦਾ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਾਮਨ ਲਾਅ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸੰਕਲਪ 'ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ', ਜੋ ਯੂ.ਐਸ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 14ਵੇਂ ਸੋਧ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਚਨ ਹੈ ਜੋ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਗਾਰੰਟੀ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਮਾਨਵ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਘੋਸ਼ਣਾ, 1948 ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 7 ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

...

44. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਬਰਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ, ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਪਹਿਲਾਂ, ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਰਕ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਉਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੀਦੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਗਣਿਤੀ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।[32] ਜੇ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਇਕਸਾਰਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ

ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਵਜੋਂ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਕੁਝ ਸੌਭਾਗਿਆ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਲਈ ਚੁਣੇ ਨਾ ਗਏ ਹੋਣ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ 'ਸਮਾਨਤਾ' ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ 'ਸਮਾਨਤਾ' ਦਾ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

45.1. ਮਾਗਨਲਾਲ ਛਗਨਲਾਲ (ਪੀ) ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਮਿਊਨਿਸਿਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਗ੍ਰੇਟਰ ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਓਰਸ: (1974) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 402, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"."“33...ਲੇਖ 14 ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਗਣਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬੇਮਿਸਾਲ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਰਗਹੀਣ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨੇ ਉਸ ਭਾਗਿਆਸ਼ਾਲੀ ਦਿਨ ਆਪਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨਾਲ ਕੱਟੜ ਨਿਸ਼ਠਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦ ਵਫਾਦਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸੰਕੋਚ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਾਂਗੇ ਬਜਾਏ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦੇ..."

46. ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂਪ੍ਰਦਾ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਔਪਚਾਰਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਭਿਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"111. ... ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਪਰ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅੰਤਰਾਲਾਂ ਕਾਰਨ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਅੰਗ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਿਦਾਂਤ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਰਵਰਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਅਸਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ..."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

47. ਇਸ ਲਈ, ਸਮਾਨਤਾ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅੰਗ ਹੈ ਪਰ, ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੈਵਿਕ ਅਤੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਰਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਦਕਿ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ।

‘ਆਰਕਸ਼ਣ’ ਦੁਆਰਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ: ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਪਵਾਦ

48. ਬਹੁਮੁੱਖੀ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੂਪ ***ਮੁਆਵਜ਼ਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ*** ਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਉਦੇਸ਼ ਇਸਦੇ ਉਨਮੂਲਨ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਅਤੇ ਕੋਟਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ।

49. **ਆਰਕਸ਼ਣ ਅਤੇ ਕੋਟਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਲਟਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ**[9]। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ 19$^{ਵੀਂ}$ ਸਦੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਸ਼ਾਸਨ ਰੂਪਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 600 ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ। ਕੁਝ ਤਰੱਕੀਸ਼ੀਲ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਮੈਸੂਰ, ਬੜੌਦਾ ਅਤੇ ਕੋਲਹਾਪੁਰ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਾਂਝੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਜਾਗਰਣ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ। ਕੋਲਹਾਪੁਰ ਦੇ ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜਾ ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਸ਼ਾਹੂਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਕ ਜਯੋਤਿਰਾਵ ਫੁਲੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1902 ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ‘ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ’ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਆਰਕਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ[10]।

50. ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪ੍ਰੇਕਸ਼ ਨੂੰ ਉਥੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਹੁਣ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। 'ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ', ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਤੋਂ 18 ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਉੱਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ, ਚਾਹੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ, ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਵੀ, ਮਿਸਾਲ ਦਰ ਮਿਸਾਲ, 'ਆਰਕਸ਼ਣ ਨਿਯਮਾਵਲੀ' ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

51. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਰਜਨ ਲੇਖ ਹਨ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜਾਂ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਲਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਗ III ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਾਰੰਟੀਡ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 12 'ਰਾਜ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਖਿਲਾਫ ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲੇਖ 13 ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 14, ਜੋ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 15 ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ./ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੰਗਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 16 ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16, ਲੇਖ 14 ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਤਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ, ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XVI, ਜੋ 'ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ' ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਆਦਿ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

52. ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਈ ਲੇਖ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਤਿੰਨ ਲੇਖ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਲੇਖ 14 ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਮੂਰਤ ਰੂਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਤੀ) ਅਤੇ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16, ਜੋ ਸਾਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਜਾਤੀ), ਦੇਖੋ *ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ*।

52.1. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਮਾਨਿਆ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਸਿੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਤਿਕਾਰ/ਇਜ਼ਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ

ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਕਿ ਉਹ, ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕੇ, ਨੂੰ ਖਾਸ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਵਜੋਂ ਭਾਗ ਲੈ ਸਕਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਾਤਰੀਵਾਦ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚਾ, ਯੂ.ਐਸ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ *'ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ'* ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ *ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ*, ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੀ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ।

52.2. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 15 ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੁਝ ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲੇਖ 14 ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਖ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4) ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1951 ਦੁਆਰਾ 18.06.1951 ਨੂੰ *ਚੰਪਕਮ*ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੇਖ 16, ਜੋ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 15 ਵਿੱਚ ਹੈ। ਲੇਖ 16 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (4-ਏ) ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਪਵਾਦ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਜਾਂ ਕੋਟਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਵੇਖੋ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ*। ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਾਯਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਣ।

52.3. ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਸਾਨੂੰ ਲੇਖ 341 ਅਤੇ 342 ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੂਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜਾਤੀਆਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 338 ਅਤੇ 338-ਏ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 338-ਬੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਖ 342-ਏ ਨੂੰ 102ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ 15.08.2018 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ***ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਪਾਟਿਲ*** ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)।

53. ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਵੱਲ ਮੁੜ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਣ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ 'ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਾਜ 'ਤੇ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਇੰਨੇ ਅਤੇ ਇੰਨੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮ ਕਰੇ ਇੱਕ ਰਾਖਵਾਂ[2]: ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਉਤਥਾਨ ਲਈ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

54. ਰਾਖਵਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਇੱਕ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ ਦਾ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸੂਝ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ:-

"102 ..... ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਧਾਰਾ (1) ਅਤੇ (4) ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ ਦੇ ਪੁਨਰੁਕਤੀ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਰਾਖਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਮਾਪਣਯੋਗ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿਥੇ ਵੀ ਰਾਜ ਰਾਖਵਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੋ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, "ਪਿੱਛੜਾਪਣ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਦੀ ਘਾਟ"। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਆਂ, ਇਨਸਾਫ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਬਦਲਣਯੋਗ ਕਾਰਕ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰਕ ਸੰਦਰਭ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਮਾਪਣ ਲਈ ਕੋਈ ਤੈਅ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਰਾਜ

ਦੁਆਰਾ ਸੱਤਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਤਰੀਕੇ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ..... ਜੇਕਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਪਿੱਛੜਾਪਣ, ਅਪਰਯਾਪਤਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਮਾਪਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਵੈਧ ਹੋਵੇਗਾ..... ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ - "ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ" ਅਤੇ "ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ"। ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ "ਅਸਲ" ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ "ਕਾਨੂੰਨ" ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ।

**** 104..... ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਰਾਖਵਾਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤਿਵਾਦ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੰਡੇਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ....."

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

55. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਤਰਕਸੰਗਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚਾ ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਅਤੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ *ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਪਾਟਿਲ* ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

56. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਣ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਫਿਰ ਵੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮੋਡੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਜਾਂ ਜਿਸਦਾ ਮੋਡੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੈਧ ਕਾਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਰਹੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ

57. ਦੋ ਮੌਲਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਰਕਸ਼ਣ, ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਭਾਵ, ਆਰਥਿਕ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ।

58. ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। *ਕੇਸਵਨੰਦ* ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"64...22 ਜਨਵਰੀ, 1947 ਨੂੰ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੁਆਰਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤਿਜ੍ਞਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ "ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਦਰਜਾ, ਮੌਕਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ; ਵਿਚਾਰ, ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਧਰਮ, ਪੂਜਾ, ਪੇਸ਼ਾ, ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟਗਿਣ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਦਬੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਪਰਯਾਪਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ"। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਹਿਰਾ ਸੰਬੰਧ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਆਮ ਧਾਰਣਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ, ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿਰਫ ਤਦ ਹੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਕੰਮ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੇ ਕਰਤਵਿਆਂ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਾਡੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਟਿਤ ਹੋਏ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਅਨੁਭਵ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ' "ਸਾਹਿਬ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟ IV ਵਿੱਚ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਮਝਿਆ... ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੁੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਵਿਧ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਰਥਿਕ ਆਦਰਸ਼, ਸਾਡਾ ਸਮਾਜਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਦੋਸਤ ਜੋ ਇਸ ਸਵਾਲ

ਉੱਤੇ ਚਿੰਤਿਤ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣੇ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਕਿ ਸਾਡਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੋਗੁਣਾ ਹੈ:

(i) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਰੂਪ ਤੈਅ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ (ii) ਇਹ ਦਰਸਾਉਣਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਵੀ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਅਧੀਨ ਜਿਆਦਾਤਰ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਉਹ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ....”

60. ਐਚ.ਐਮ. ਸੀਰਵਾਈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

“4.13 (ਅ) “ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ” ਸ਼ਬਦ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਜੇ ਆਖਰੀ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਹਨ – ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਵੱਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਕੀ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਨਣ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ? ਚਾਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ “ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ”, ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 38 ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀ ਹੈ: “*ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇਗਾ।*” (ਇਟੈਲਿਕਸ ਸਪਲਾਈਡ)

ਅਤੇ ਧਾਰਾ 39 ਨਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ (ਭਾਵ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ) ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਲੇਖ ਦੇ ਖੰਡ (ਅ) ਤੋਂ (ਫ) ਤੱਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਵੱਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕਰੇਗਾ।”[46]

61. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜੋ ਆਮ ਉਦੇਸ਼ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਕਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ v.

ਡਾ. ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਸ਼ੁਕਲਾ ਅਤੇ ਅੰਕ: (1997) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 662, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ 'ਇਸ ਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ: ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ...' ਵਿੱਚ ਵੀ. ਐਨ. ਸ਼ੁਕਲਾ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸ਼ਬਦ:

“...ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਨਿਆਂ - ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ; ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਪੂਜਾ; ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮੀਕਰਨ "ਨਿਆਂ", "ਆਜ਼ਾਦੀ", "ਸਮਾਨਤਾ", "ਭਾਈਚਾਰਾ" ਅਤੇ "ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਮਾਣ" ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਸਾਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਹਨ ਸਮਗਰੀ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ। ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੱਗਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ; ਭਾਗ IV, ਰਾਜ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੀਤੀ; ਭਾਗ IVA, ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਰਤੱਵਾਂ; ਅਤੇ ਭਾਗ XVI, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੁਝ ਕਲਾਸਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਉੱਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗ, ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ।" 45

61.1. 'ਆਰਥਿਕ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਤੀਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ: ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 38 (ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ); ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 39-ਏ (ਆਰਥਿਕ ਅਯੋਗਤਾ ਦੀ ਤਟਸਥਤਾ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ); ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 46 (ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ), ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 243-ਜੀ ਅਤੇ 243-ਡਬਲਯੂ (ਸਥਾਨਕ ਸਰੀਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ)।

62. ਸਾਡੀ ਨਿਆਂਪ੍ਰਣਾਲੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 38, ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੌਲੀ ਜਾਰਜ ਵਰਗੀਜ਼ ਅਤੇ ਅਨ੍ ਬਨਾਮ ਦ ਬੈਂਕ ਆਫ ਕੋਚੀਨ: (1980) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 360, ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਜਬਰੀ ਵਸੂਲੀ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ, ਜੋ ਕਿ

ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ-ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ; ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 1948 ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡਿਕਲੇਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। 1948 ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡਿਕਲੇਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਦਾ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 22, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

"ਆਰ.ਵੀ. ਸੁਧਾਕਰ <ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ', ਈਸਟਰਨ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਲਖਨਊ, 13ਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ (2017), ਪੰਨੇ 4-5।

"ਹਰ ਕੋਈ, ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯਤਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੁਆਰਾ, ਉਸ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਨਿਵਾਰਯ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।"

63. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, *ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਸਿਰਫ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਪਰ ਅਸਲ ਅਤੇ ਠੋਸ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅੰਤਰਾਲਾਂ ਕਾਰਨ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।

63.1 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਉਪਯੋਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

63.1.1. *ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਬਨਾਮ ਨਵਾਬ ਖਾਨ ਗੁਲਾਬ ਖਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ.* (1997) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 121 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ: -

"25....ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੇਹਰਾਬ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਭਾਈਚਾਰਾ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਮੂਰਤੀ ਹਨ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬਸਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। ਇੱਕ

ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਦੀ ਉੱਚ-ਨੀਚ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਆਸਥਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਨਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਜਾਤ, ਪੰਥ ਜਾਂ ਧਰਮ ਕਾਰਨ ਫਰਕ ਸਮਾਨਤਾ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜਿਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਸਾਮਾਨਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਪਰਕ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਗਰਿਮਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਮਾਰਜਿਨਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ.....

6.3.1.2. ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ.: (1982) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 235, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ:

"2....ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮਰਦ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਜੋ ਸਾਡੀ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਇੱਕ ਘੱਟ-ਮਨੁੱਖੀ ਅਸਤਿਤਵ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਰਹੇ ਹਨ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ; ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਸੀ ਹੋਈ ਗਰੀਬੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਫਾਈਬਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ....ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੱਲ ਮਾਦੀ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਢਾਂਚਾਗਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗਹਿਰਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਬੰਧ ਇੰਨਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਤੇਹਰਾਨ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਰਣ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬੁਲਾਈ ਗਈ 1968 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਿਮ ਐਲਾਨ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

"ਚੂੰਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਵਿਭਾਜਿਤ ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਹਿਸਾਸ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।"

. ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਢਾਂਚਾਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਮੁਦਾਇ ਲਈ ਇੱਕ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਜਾਣ,

ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਜ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ... ਰਾਜ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਅਧਿਕਾਰਤਾ...ਨੂੰ...ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ, ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ...ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ...."

. 64. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ, ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

65. ਧਾਰਾ 14 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਯੂਐਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਆਧਾਰ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਭਿਅਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਕਈ ਗੇੜਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਦੁਆਰਾ ਵਿਭਿੰਨ ਇਲਾਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਤਰੀਕਾ।

66. ਗਰੀਬੀ, ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਉਪਜੀ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹਾਲਤ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਟਿਲ ਹੈ। 2001 ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ: -

"ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ — ਸਰੀਰਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ - ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੱਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜਤਨ, ਉਹ ਕਈ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੰਚਿਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ — ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ, ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਦੀ ਘਾਟ, ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਪਹੁੰਚ — ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਤਿ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਬੇਬਸੀ, ਕਲੰਕ, ਭੇਦਭਾਵ, ਬਾਹਰਵਾਦ ਅਤੇ ਮਾਦੀ ਵੰਚਿਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਭ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।"

67. ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਧ□ਤ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਮਕਸਦ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਇੱਕ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹਕੀਕਤ ਬਣਾਏ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੈ, ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਵੰਚਿਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਬਾਹਰਵਾਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਭਾਗ III ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕਲੌਤਾ ਆਧਾਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ

68.ਇਸ ਬੈਚ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁੱਖ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਾਅ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕੇਵਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਹੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ; ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਅਕੇਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰਕ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

69 ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਕੇਵਲ ਠਹਿਰਾਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦਾ ਬਿੰਦੂ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਾਮੂਹਿਕ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਅਵਧੀ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸਾਮੂਹਿਕ ਸਭਾ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਮਤਾ ਮਿਤੀ 25.09.2015 ਨਾਲ, ਸਤਾਰਾਂ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੈ 'ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ'। 2030 ਦਾ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਏਜੰਡਾ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸਾਮੂਹਿਕ ਸਭਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸੌ ਨੱਬੇ ਤਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ, ਨੇ ਹਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ 1 ਅਧੀਨ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਅੰਕੜਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਭਾਲਕ ਹੈਂ। ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ, ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਆਰਕਸ਼ਣ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

70 ਕੇਸਵਨੰਦਾ ਵਿੱਚ, ਕਲਿਆਣ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਲਿਆਣ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਜਨਤਕ ਸ਼ਕਤੀ ਘਰੇਲੂ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇ; ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਵਸਥਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਲਈ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੰਡ ਜਾਂ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉਸ ਖੰਡ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਜੇਕਰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੰਡ ਗਰੀਬੀ ਵਰਗੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਵੀ ਕਾਰਕ ਕਾਰਨ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ 71. ਪੂਰਵਾਧਾਰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਪ੍ਰਦ ਬਿਆਨਾਂ ਵੱਲ ਸੰਦਰਭ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਤਰਕਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕੋ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਜਾਂ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰੀ ਬਾਰੇ ਹੈ।

71.1. ਐਮ. ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਵਿੱਚ, 31.07.1962 ਨੂੰ ਮੈਸੂਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ ਛਿਆਸੀ ਫੀਸਦੀ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਿਆ:

ਪੀ.ਬੀ. ਗਜੇਂਦਰਗੜਕਰ, ਜੇ.

"ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਹੱਦ ਬਾਰੇ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਅਟਾਰਨੀ-ਜਨਰਲ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਤਰਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਦੇਖਭਾਲ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ

ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਯਾਪਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਇਨੇ ਜਾਂ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ...

... ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤ ਰਾਜ ਤੋਂ ਰਾਜ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਨ, ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੋਵੇਗਾ; ਪਰ ਆਰਟ. 15(4) ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਹ ਨੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਆਰਟ. 46 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਰਟ. 15(4) ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਆਰਟ. 15 ਜਾਂ 29(2) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਬਾਹਰੀ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਹੋਵੇ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

71.2. **ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ**, *ਆਰ. ਚਿਤਰਲੇਖਾ* (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨੇ 'ਪਿੱਛੜੇਪਨ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ, ਹੋਰ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੇਸ਼ਾ, ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਾਤੀ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਜਾਤੀ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੇ ਇਹ ਹੋਰ ਪਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਰੀਖਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਕੇ. ਸੁਬਾ ਰਾਓ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ. “ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ; ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਰਟ. 46 ਅਧੀਨ, ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸਿਰਲੇਖ “ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ” ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੇਖ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ....”

71.3. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰਿਮੂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ: (1973) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 420, ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਜੋ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰਿਟੀ ਦੇ, ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਗੈਜ਼ੇਟਿਡ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਸਮੁਦਾਇਕ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਵਰਗੀਕਰਣ, ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਅਪੀਲਾਂ) ਨਿਯਮ, 1969 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਟੈਸਟ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰਕਾਨ ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ:-

ਡੀ.ਜੀ. ਪਾਲੇਕਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

“24. ਇਹ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਉੱਪਰ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ‘ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ’ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਲਾਜੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ (ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਇਕਲੌਤਾ ਟੈਸਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਸਹਿਣਯ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖੇਤਰ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਯਾਫਤਾ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਥੈਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬ ਹਨ — ਕੁਝ ਹੋਰ ਗਰੀਬ, ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਰੀਬ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂਚਕਰਤਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰ

ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ, ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋ ਸ਼ਬਦ 'ਸਮਾਜਿਕ' ਅਤੇ 'ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ' ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕਠੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਹ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਮੁੱਕਮਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਯਾਫਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਯਾਫਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਉਸ ਵਰਗ 'ਤੇ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ "ਤਰੱਕੀ ਯਾਫਤਾ" ਅਤੇ "ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ" ਸਿਰਫ ਸਾਪੇਖਿਕ ਸ਼ਬਦ ਹਨ — ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਜਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕਿ "ਤਰੱਕੀ ਯਾਫਤਾ" ਅਤੇ "ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ" ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਰਗ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

71.4. *ਐਨ.ਐਮ. ਥੋਮਸ* ਵਿੱਚ, ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ, 1958 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਨਿਯਮ 13ਏ ਨੇ ਹਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ, ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹੋਰ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮ 13ਏਏ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਨਿਯਮ 13-ਏਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ 16(2) ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਿਰੀਖਣ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ:

ਏ.ਐਨ. ਰਾਏ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ.

"44. ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਸਮੇਤ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪਸੰਦ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਡ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੂਲ ਸੰਕਲਪ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ। ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਅਧੀਨ ਬਰਾਬਰੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਸਮਾਨਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਸਿਰਫ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਵਧੋਤਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਾਰਣ ਨਾਲ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਣ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਨਾਲ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਯੋਗ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ। ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਸੰਦੀਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਯੋਗ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੇ.ਕੇ. ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

64. ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉੱਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 12 ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ' ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ "ਮੋਲਰ ਤੋਂ ਮੋਲੀਕੂਲਰ" ਤੱਕ "ਅੰਤਰਾਲਿਕ" ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੁਝ ਲੰਬਾਈ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਅਨੁਚਛੇਦ 12 ਅਧੀਨ 'ਰਾਜ' ਕਿਉਂ ਹੈ ਮੇਰੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹਿਜ਼ ਹੋਲੀਨੈੱਸ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ੍ਰੀਪਾਦਗਲਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ।

67. ਅੱਜ, ਸਿਆਸੀ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀਆਂ, ਮੈਡੀਕਲ ਦੇਖਭਾਲ, ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਆਦਿ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਦਾਇਤਵ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਤਵ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵਧਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ

ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਕੀਲ, ਅਪੀਲ ਦੀ ਨਕਲ, ਮਾਹਰ ਗਵਾਹ, ਆਦਿ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤਾਕਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਧੀਨ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਿਆਂ ਸੁਝਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਯਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੁੱਗਾਂ ਵਿੱਚ, ਬਰਾਬਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਹੁਣ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਬਲਕਿ ਗੁਣਵੱਤਾ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮਾਨਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ, ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ, ਧਨ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਜੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

78. ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਇੱਕ ਬੰਜਰ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੋਕੜ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਸਲ ਮਾਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਜੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ, ਅਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ ਵੀ।

ਐਮ.ਐਚ. ਬੇਗ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

93. ਜਦੋਂ ਨਾਗਰਿਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦਰਜੇ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਵਜੋਂ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸੇਵਕਾਂ ਵਜੋਂ ਉਹ, ਕਾਫੀ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅਤੇ ਤਾਰਕਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਿਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ "ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ" ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਟੁੱਟਣ ਜਾਂ ਅਨਿਆਇ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਇੱਕੋ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਜਾਂ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ, ਹੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇੱਕੋ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਰਗ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਵਜੋਂ ਉਹ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ।

94....ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਤਰੀਕਾ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਅਤੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਲਈ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਅਤੇ ਸੰਭਵਤ: ਬਿਹਤਰ, ਜਾਂ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹੋਰ ਸਿੱਧੇ, ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ।

95....ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਖਿੱਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਹੇਠ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ 46 ਅਤੇ 335 ਦੇ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਆਰਥਿਕ, ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ, ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਂ ਦੀ ਜਕੜਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਇਹ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਕੇਵਲ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਾਰੰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਨਿਰਰਥਕ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨੂੰ ਬੇਕਾਰ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵੀ.ਆਰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

120. ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀ ਹਾਵੀਅਤਾ, ਲੰਬੀ ਰਾਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਜਾਂ ਦਬੇ ਹੋਏ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੀ ਜਾਗ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਥੀਸਿਸ, ਭਾਵ, ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ, ਅਤੇ ਐਂਟੀਥਿਸਿਸ, ਭਾਵ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਲਈ ਭੁੱਖ, ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ, ਭਾਵ, ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾ, ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਅੰਤਰਦ□ਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਭੌਤਿਕਵਾਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ, ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ□ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ

ਆਰਥਿਕ ਉਭਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀ-ਐਮਪਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਤਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦਿੱਤੀ — ਨਿਆਂ: ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ। 'ਸਮਾਨਤਾ ਲੇਖ' ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪ-ਲੇਖਾਂ (ਲੇਖ 16(1) ਅਤੇ (2)) ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਕਲਪਿਕ ਸਮਝਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੁਰੂਪ 'ਹੀਣਤਾ' ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਆਨੁਵਾਂਸ਼ਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਸਮਾਜਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਨਵਿਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਥਰ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੂਚਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

*** *** ***

126. ... ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ... ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ।

ਇਸ ਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਲੇਖ 46 ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ — ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ — ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਉਤਸੁਕ ਖੋਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ — ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਰਾਜ ਉਦਮਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸਤਾਰ ਪਾ ਰਿਹਾ, — ਨਿਯੋਕਤਾ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੇਖ 46 ਅਤੇ ਹੋਰ 'ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ' ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਹਰੇਕ 'ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ' ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਘੋਰ ਦਬੇ ਕੈਟੇਗਰੀਆਂ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹਨ। ਵੈਂਟ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇਣਾ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਬਰਾਬਰ ਵਰਤਾਉ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਹੇਠਾਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਜਾਤੀਆਂ ਬਰਾਬਰੀ ਵਿੱਚ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਮਾਹਰਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰ, ਲੇਖ 16(4), ਐਸ. ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

166. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 46 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੀ ਹੈ:

ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।

ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਲੇਖ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਪਸ਼ੱਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

71.5. *ਮੈਸਰਜ਼ ਸ਼ਾਂਤੀਸਟਾਰ ਬਿਲਡਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਕੇ. ਤੋਤਾਮੇ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ*: (1990) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 520, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਅਰਬਨ ਲੈਂਡ (ਸੀਲਿੰਗ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1976 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ। ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ:-

ਰੰਗਨਾਥ ਮਿਸਰਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

"12. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਕਸਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਰੋੜਾਂ ਹੋਰ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਨੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਾਰਾ 46 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲਾਭਾਨਵਿਤ ਹੋਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਨੇ ਵੀ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇ। ਫਾਇਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਉਚਿਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਆਵੇ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਵੇ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

71.6. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ, ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ:

ਐਸ.ਰਤਨਵੇਲ ਪਾਂਡਿਅਨ, ਜੇ.

"44. 'ਪੱਛੜਿਆ' ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਮੋੜੋ, ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਭੌਤਿਕ ਪਛੜੇਪਣ.

116. ਦੂਜੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਓ.ਐਮ 13 ਅਗਸਤ, 1990 ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜਨਤਕ ਉਪਕ੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਉਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਕਤ ਓ.ਐਮ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਹਨ"। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ/ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੋਧੇ ਗਏ ਓ.ਐਮ ਦੀ ਮਿਤੀ 25 ਸਤੰਬਰ, 1991 ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਦੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ 'ਤਰਜੀਹੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਓ.ਐਮ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ 'ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼' ਦੇ 'ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ' ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਵੇਂ ਓਐਮਜ਼ ਜਦੋਂ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਰਗ ਦੀ 'ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ' ਨੂੰ 'ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ' ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋਧੇ ਗਏ ਓ.ਐਮ ਦੁਆਰਾ, ਸਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਸ ਵਰਗ ਨੂੰ 'ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜਾ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਟੈਸਟ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਹਨ।

117. ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, 'ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ' ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਓ.ਐੱਮ.ਐੱਸ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਪੁਖਤਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਹੱਤਵ ਤੋਂ ਕਹੀਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਭਾਗ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, 'ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ' ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਵੰਤ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

482. ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁਤਾਂਤਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਇੱਕ ਅਭਿਸ਼ਾਪ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਹਨ। ਉੱਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿੱਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਲੋਕ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਰਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿੱਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਗਰੁੱਪ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਹ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ "ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ" ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਭੇਦ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 38 ਅਤੇ 46 ਅਧੀਨ ਸੰਭਾਲਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਆਰਥਿਕ ਉਤਥਾਨ ਜਾਂ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਉਹ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਨਾ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜਾ ਦੋਵੇਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਲਈ ਉਕਤ ਅਨੁਚਿੱਤ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬੇਤੁਕੇ ਹਨ। ਹੋਰ, ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਲਾਸ ਦਾ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾਸ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਕਲਾਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਪਿੱਛੜੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ "ਕਲਾਸ" (ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ) ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜੋ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਲਈ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

*** *** ***

492. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ II ਅਧੀਨ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਜਿਹਾ "ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ" ਜਿਸ ਲਈ ਕਿਹੇ ਗਏ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਆਰਕਸ਼ਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੱਛੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਿਹੇ ਗਏ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਜੋ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੇ ਗਏ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਹੋਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਬੀ.ਪੀ. ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

799. ਇਹ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 3 ਦੇ ਅਧੀਨ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਅਧਾਰ ਪਛੜੇਪਣ, ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕਮਾਤਰ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ.

*** *** *** ਏ 843. ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 3(ਡੀ) ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੇ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਦੀ ਬਾਹਰਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ (ਅਜਿਹੀ ਤਰੱਕੀ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਆਮਦਨ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਪ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ/ਭਾਈਚਾਰੇ/ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮੂਹ ਦੀ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਅਸਲ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 5 ਅਧੀਨ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਲਈ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਦੋ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮੂਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਸੁਨਿਆਰ ਅਤੇ ਵੱਡੇਸ (ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪੱਥਰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ); ਦੋਵੇਂ ਨੂੰ 'ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ' ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਦੋ ਸਮੂਹ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੁਨਿਆਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਿਸਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ 25 ਸਤੰਬਰ, 1991 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੀ ਧਾਰਾ (i) ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਿਕਾਊ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਧਾਰਾ 'ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ' ਦੇ 'ਗਰੀਬ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ' ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਰਜੀਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਿਤ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਜਿਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ ਦੀ ਅਧੀਨ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 'ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ' ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, 'ਗਰੀਬ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ' ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੀ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਹਨ। 'ਗਰੀਬ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਰਤੋਂ, ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕੇਵਲ ਸਮਾਜਿਕ

ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਪ ਹੈ। (ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨੋਟੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਸਮਾਜਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਹਨ, ਭਾਵ, 'ਗਰੀਬ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ')। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਵੈਧ ਕਹਿਣ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਜੋ ਉੱਠਦਾ ਹੈ: 'ਤਰਜੀਹ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਕੀ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਭਾਵ, ਪਿੱਛੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, 'ਤਰਜੀਹ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ 'ਪਿੱਛੜੇ' ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਂਜਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਨਤੀਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ 'ਤਰਜੀਹ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ — ਜੇ 'ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ' ਓਬੀਸੀਜ਼ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਅਸਾਮੀਆਂ/ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ, ਤਾਂ 'ਪਿੱਛੜੇ' ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਝੁਕਾਅ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ 'ਤਰਜੀਹ' ਨੂੰ ਜਿਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

7.1.7. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਬੰਧਿਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

ਐਸ.ਐਚ. ਕਪਾਡੀਆ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

"120. ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ, ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਬੋਝਾਂ ਦੇ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਵੰਡ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਮਾਪਦੰਡ 'ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ' ਅਤੇ 'ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ' ਦੇ ਦੋ ਸੰਕਲਪਾਂ ਅਧੀਨ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸਿਵਾਏ ਪਾਂਡੀਅਨ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ, ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਸਾਧਨ ਪਰੀਖਿਆ' ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਰਕਸ਼ਿਤ ਸਮੂਹ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਇਸ ਲਈ, ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਕ ਵਜੋਂ ਜਾਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜਾਤ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਹੀ

ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੱਧ ਹਾਂ। ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ 'ਨਿਰਧਾਰਕ' ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਧਨਯੋਗ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ 50% ਦੀ ਛੱਤ ਸੀਮਾ ਵਰਗੇ ਅੰਕੜਾਸ਼ਾਸਤਰੀ ਬੈਂਚਮਾਰਕਸ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਪੋਸਟ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੋਸਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

72. ਸੰਦਰਭਿਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ 15(4) ਅਤੇ/ਜਾਂ 15(5) ਅਤੇ/ਜਾਂ 16(4) ਅਧੀਨ ਇਸ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚਿੰਤਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਉੱਠਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਲੇਖਾਂ 15(4) ਅਤੇ/ਜਾਂ 15(5) ਅਤੇ/ਜਾਂ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਉਸ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

73. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ ਪਹਿਲੂਆਂ ਸਮੇਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਿਰਫ ਉਹ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਲੇਖਾਂ 15(4) ਅਤੇ/ਜਾਂ 15(5) ਅਤੇ/ਜਾਂ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰੇਜ਼ ਲਈ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਨਹੀਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਮੂਹਿਕ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ।

74. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 46 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਲੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਉਪਾਅ ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਜੋ "ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ"। ਦਾਅਵਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ

ਸਕਦਾ ਜੋ ਹੋਰ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਵੀਹਵੀਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 2019 ਦੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਬਣਿਆ ਪਰ, ਲੇਖ 46 ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਵੱਡੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ।

74.1. ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਮੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਾਈਨ ਦੀ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਸੇ ਸਪਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਆ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ "ਵਿਤਰਕ ਨਿਆਂ" ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 38 ਅਤੇ 39 ਵੀ। ਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਤਰਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਲਿੰਗੱਪਾ ਪੋਚੰਨਾ ਅਪੇਲਵਾਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਅੰਕ.: (1985) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 479 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ: -

"16. ..... ਵਿਧਾਇਕ, ਨਿਆਂਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਹੁਣ ਵੰਡ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਪਰਿਚਿਤ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ 'ਵੰਡ ਨਿਆਂ' ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਨਿਆਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੌਦਿਆਂ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਨਿਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੰਡ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੌਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਵੰਡ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ: 'ਹਰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ।' ਵੰਡ ਨਿਆਂ ਸਿਰਫ ਵਖਰੇ ਕਰ ਲਗਾਉਣ, ਕਰਜ਼ਾ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਵੰਡਣ ਦੁਆਰਾ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਲਡਿੰਗਾਂ 'ਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਲਗਾਉਣਾ, ਜਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਸੌਦਿਆਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਕੁਝ ਸੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਾਲੇ ਸੌਦਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਛੀਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੌਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਵੰਡ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਦੌਲਤ ਦੇ ਜਬਰੀ ਵੰਡ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।" ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬੇਈਮਾਨ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

74.1.1. ਬੇਸ਼ੱਕ, ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਾ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰੀਸਟੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਲੈਂਡਸ ਟੂ ਸਕੈਡਿਊਲਡ ਟ੍ਰਾਈਬਸ ਐਕਟ, 1974 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹਸਤਾਂਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸੌਦੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ, ਉਥੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੰਡੇਟ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਤਰਣਯੋਗ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਵਿਤਰਣਯੋਗ ਨਿਆਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਤਰਣਯੋਗ ਨਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਕਰਜ਼ ਰਾਹਤ ਉਪਾਯਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਿਦਾਤਮਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਜਾਂ ਧਨ ਦੇ ਮੁੜ-ਵਿਤਰਣ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਵਿਤਰਣਯੋਗ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ, ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਤਰਣਯੋਗ ਨਿਆਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਫਿਰ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਿਤਰਣਯੋਗ ਨਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸਪੈਕਟਰਮ ਸਾਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ, ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਯਾਪਤ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਵਿੱਚ, ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਯਾਪਤ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਸਾਰੇ-ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

74.1.2. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤਰਕ ਕਿ ਰਾਜ ਕੋਈ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਾਯ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਮਾਨਤਾ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਸੀਜ਼/ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਲਈ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਲੇਖ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ। ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਤਾ ਨਾ ਤਾਂ ਵੈਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ। ਇਹ ਤਰਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁੱਢਲੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਅਦਾ 'ਸਾਰੇ' ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ 'ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ' ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਸਾਰੇ' ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਢਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵਿਤਰਣਯੋਗ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚੁਣੌਤੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ

ਹੈ।

74.2. ਦੂਜੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।

74.2.1. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਹੋਰ ਐਨੈਕਟਮੈਂਟਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸਾਧਨ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਆਮਤਾਂ ਦਾ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਯੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।[1] ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਜੈਵਿਕ ਚੀਜ਼ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ***ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਯੂਨੀਫਾਇਡ ਟੈਲੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਪ੍ਰੋਵਾਇਡਰਜ਼ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓਰਸ.: (2014) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 110,*** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਨਿਮਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ (ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਨੁਚਛੇਦ 149 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)-

"43. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਜੈਵਿਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਮੂਲ ਸਮਝ ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਸਦੀ ਬਹਿਸਾਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 149 ਦੀ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਕੋ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਯੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਭਿੰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ***ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ*** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖਾਲੀ ਬਰਤਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

74.2.2. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵਿਵਿਧਤਾਪੂਰਨ ਇਜ਼ਹਾਰ "ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਵ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ।

74.2.3. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਠ ਅਤੇ ਇਜ਼ਹਾਰਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਯਾਚੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਧਾਰਿਤ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਸਕਣ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਜੈਵਿਕ ਚੀਜ਼ ਵਾਂਗ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਦਦ ਵਜੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਅਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦੀ ਕ੍ਰਮਬੱਧਤਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਸਿਰਲੇਖ 'ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ' ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜਦਕਿ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ, ਅਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ' ਦੇ ਵਾਕ ਨਾਲ ਫਰੇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਵਿੱਚ 'ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ' ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ 'ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ)' ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ।

74.3. ਆਰਟੀਕਲ 46 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਉਪਾਯਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰੋਕਤ ਦੋ ਮੁੱਖ ਖਾਮੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਾਮੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਖਾਮੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੋਧ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ ਦੇ ਇੱਕ ਭਾਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 38 ਅਤੇ 39 ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੋਧ ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ (ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ) ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

75. ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਲਾਈਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਅਖੌਤੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ/ਜਾਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਜਿਹੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ (ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ), ਜੋ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ/ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀs/ਐਸ.ਟੀs। ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਦੀ ਇਸ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਬਨਾਮ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਅਸਲ ਅਤੇ ਠੋਸ ਨਿਆਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਵੱਲ।

76. ਇੱਕ ਹੋਰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ./ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਕਰਾਅ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਚੋਟ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਕ ਦੀ ਅਗਲੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਫਿਲਹਾਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਪੰਨ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਾਅ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕੇਵਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ; ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਹਾਲਤ 'ਚ, ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਸਮੁੱਚੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੈਧ ਯਤਨ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਹਲਕੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਾ ਮਿਲਣਾ: ਕੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ

77. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਗਲੇ ਵੱਡੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪੀੜਤ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ./ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਸ

ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਮੁਫੀਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 103ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।

77.1. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਅਤੇ 16 ਦੋਵਾਂ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੇਖ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਇੱਕ ਨਾਨ ਓਬਸਟੈਂਟੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਲੇਖ 15 ਜਾਂ ਲੇਖ 19(1)(ਜੀ) ਜਾਂ ਲੇਖ 29(2) ਦੇ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਖ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਅ) ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਬੀ) ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਜਾਂ ਨਿਜੀ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਵੀ ਇੱਕ ਨਾਨ ਓਬਸਟੈਂਟੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲੇਖ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਜਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਅਨੁਸਾਰ, "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਦੋਵਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ 15 ਅਤੇ 16 ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ (ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਤੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਥਨੀਯ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੈਰੀ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ। ਬਲਕਿ, ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਨਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਵਾਇਦ ਹੈ।

77.2. ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰਕ ਕੁਝ ਸਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਵਿਰਾਮ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖਾਰਜ ਕਾਰਨ

ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਹਿਣਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਹਿਣਯੋਗ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਨਫ਼ਰਾ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਖਾਰਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਰਕ ਹੈ; ਬਲਕਿ, ਇਹ ਖਾਰਜ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈ।

78. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਵ, ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ (ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ), ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ।

78.1. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ *ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ* ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ:-

"80. ਵਰਗ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੁੱਖ ਪਰੀਖਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਹਾਇਕ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਜੀਵਨ ਜਾਚ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਿਆਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ, ਆਦਤਾਂ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ, ਆਦਿ ਆਦਿ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਾਤੀ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਪੇਸ਼ੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁੱਖ ਫੀਚਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਸੰਭਵ ਅਤੇ ਆਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਖੇਤਰਵਾਦ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੀ ਨਫਰਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤੱਥ ਹਨ ਜੋ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਘੱਟ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਨਾਲ। ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਕੁਝ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵੀ ਇਹ ਇੱਕ ਪਛਾਣਯੋਗ ਸਮੂਹ ਘਟਨਾ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਸਮੂਹ, ਇੱਕ ਉਪ-ਖੇਤਰੀ ਸਮੂਹ, ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲਾਈਨ ਕਿੱਥੇ ਖਿੱਚਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਹਰ ਰਾਜ ਲਈ ਵਿਚਾਰਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤ ਖੇਤਰ ਦਰ ਖੇਤਰ ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

78.2. ਭਾਵੇਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਵਰਗ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਪੇਸ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮੁੱਖ ਫੀਚਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ/ਜਾਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਸੰਸਦ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਕੱਢੇ ਗਏ ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ, ਤਾਂ ਸੰਸਦ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਹਿਰ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਉਹ ਵਰਗ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਸੰਸਦ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਟਕ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਕੱਢੇ ਗਏ ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ।

78.3. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਰਟੀਕਲ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਬਾਹਰੀ ਵਰਗਾਂ/ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਾਲ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੋਟਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

79. **ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ** "***ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ***" ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵਰਟੀਕਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਮੂਹ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ, ਇਸਦੇ ਵਾਂਛਿਤ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs, ਓ.ਬੀ.ਸੀs, ਐਸ.ਸੀs, ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀs ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਆਪਣੇ ਵਰਟੀਕਲ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਜਾਂ ਭਾਗ ਦੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

80. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਖੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ, ਯਾਨੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਫ਼ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਆਮ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਜਾਂ ਅਤਿਰਿਕਤ ਲਾਭ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਵੈਧ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੇਗਾ।

81. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਵਰਗ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਅਤੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੈੱਟ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢਾਂਚਾਬੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਲਕਿ, ਜੇ ਉਹ ਵਰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕਸਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਣਜਾਇਜ਼ ਭੇਦਭਾਵ ਹੋਵੇਗੀ।

82. ਇੱਕ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵੀ ਇੱਕੋ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਜੋ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਦੋਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਚਾਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ, ***ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ*** **ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ** ***ਸਿੱਧਾ ਭੇਦਭਾਵ*** ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

82.1. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਆਪ

ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੂਪ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਰਾਜ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀs/ਐਸ.ਟੀs ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਵੀ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਬਾਹਰੀ ਵਰਗ/ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀs/ਐਸ.ਟੀs ਦਾ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਉਸੇ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਨੂੰ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀs/ ਓ.ਬੀ.ਸੀs/ਐਸ.ਸੀ's/ਐਸ.ਟੀ's ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਭੇਦਭਾਵ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਾਹਰੀ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਮੁੱਲ ਅਤੇ ਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਿਭੇਦਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਬਲਕਿ ਇਹ ਅਟਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ A ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ, ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ੋਰ ਸਿਰਫ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

83. ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਓਬੀਸੀਜ਼ ਦੇ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ (ਜੋ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਅਸਲ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਸਮਾਨਤਾ (ਜੋ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ) ਦੇ ਜਟਿਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਆਪ ਵਿੱਚ।

83.1. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੰਗਠਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਦਾਂਤ ਨਾਲ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦਾ ਅਸਲ ਸੰਗਠਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਫਿਰ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਵਾਂਛਿਤ ਨਤੀਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਹਰ

ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗ/ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਅਟਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

84. ਫਿਰ ਵੀ ਅੱਗੇ, ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿ ਕੀ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹੈ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਪੱਖ, ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਨਿਰੀਖਣ: -

"743. ....ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਛੂਟਾਂ, ਰਿਆਇਤਾਂ ਜਾਂ ਪਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਖੁਦ ਧਾਰਾ (4) ਅਧੀਨ ਹੀ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਖੁਦ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ/ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗਾ" ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਸੰਦ ਜਾਂ ਰਿਆਇਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਧਾਰਾ (4) ਅਧੀਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) "ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ" ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਪੂਰਣਤਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਖੁਦ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਖੁਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦੀ ਕਿਸਮ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

84.1. ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਧੀਨ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਾਂ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਯੋਗ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

85.ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਹਿਸ ਲਈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਮੌਜੂਦਾ ਇਕਵਾਲਿਟੀ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਦ ਜਾਂ ਨਿਰਾਕਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ

ਵਾਜਬ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਆਰੀ ਕਟੌਤੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਇਕਵਾਲਿਟੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੈ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਸਲ ਸਾਰ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੈ।

86. ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਐਲਾਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

87. ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਖੰਡ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹਨ ਪਰ, ਦੂਜੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਉਪਯੋਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਕੀ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਸਨੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਹਿਸ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਸੰਕਲਨ ਦੁਆਰਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੂਰਵ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਪੀ.ਬੀ. ਗਜੇਂਦਰਗਡਕਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ:

"ਆਧੁਨਿਕ ਉਦਾਰਵਾਦ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਇੱਕ ਤਰੱਕੀਪਸੰਦ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਨੈਤਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਦਾਇਤਵ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੈਤਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਮੂਲ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਦੀ ਰਾਹਤ ਲਈ ਜੁਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ, ਉਦਾਰਵਾਦ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਉੱਤੇ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਿਚਕਿਚਾਉਂਦਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਸੇ ਮਾਇਨੇ ਵਿੱਚ ਅਣਜਾਣ ਨੈਤਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਦੇ ਰੋਮਾਂਚਕ ਸਫਰ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋਖਮ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਪਰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਹਨ।"

87.1. ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ (ਜਾਂ ਕਹੋ, ਪ੍ਰਯੋਗ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਹੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ।

88. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਹੋਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਅਤੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਾਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਉਠਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

89. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ "ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ" ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਹ ਵੀ ਸਿਰਫ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਨਿਰਮਾਣ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਬਾਹਰੂ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ" ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਅਰਥ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਕਤ ਲੇਖਾਂ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ, ਅਸਾਧਾਰਣ, ਭਾਗ II, ਸੈਕਸ਼ਨ 1A ਦੀ ਮਿਤੀ 17.07.2019 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸੋਧ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਲਤਫਹਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। *ਜਿੱਥੇ ਬਾਹਰੂ ਹਿੰਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ "ਕੇ ਅਤਿਰਿਕਤ" ਨੂੰ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ" ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਟਿੱਪਣੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।*

ਅਰਕਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਅਤੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ

90. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਲਈ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਲੰਬੀ ਬਹਿਸ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਤਰਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦੂਜੇ ਤਰਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਖਾਰਜਾਂ ਕਾਰਨ ਅਵੈਧ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਕੈਪ ਅੰਤਿਮ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਮਤਲਬੀ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।

91. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਕੈਪ ਬਾਰੇ ਤਰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਸੋਧ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਇਸ ਸੋਧ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ

ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੇ ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸ ਲਚਕ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ।

92. ਉਪਰੋਕਤ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਇਹ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕਲਾਸ/ਕਲਾਸਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

92.1. ਐਮ.ਐਨ. ਰਾਇਜਾਜ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਠ ਫੀਸਦੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਉਚਿਤ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:-

"...ਇਹ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।" ਪਰ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4),...

***

***

***

...ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ 50% ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਕਿੰਨਾ ਘੱਟ ਇਹ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਬੰਧਤ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ...

92.2. ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਕੈਰੀ ਫਾਰਵਰਡ ਨਿਯਮ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ 50 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ; ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਨਾਲ

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਗਲਤ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੈਰੀ ਫਾਰਵਰਡ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 16(4) ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਅਪਵਾਦ ਹੈ 16(1) ਦੇ, ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ:

"...ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 45 ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਭਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 29 ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕੈਰੀ ਫਾਰਵਰਡ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ 64.4% ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕੈਰੀ ਫਾਰਵਰਡ ਨਿਯਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਬਾਲਾਜੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਨਿਯਮ ਖਰਾਬ ਹੈ....

...ਹੋਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਅਪਵਾਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਅਧੀਨ ਅਸੀਮਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇਗਾ ਜਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਸ ਨੂੰ ਭ੍ਰਾਮਕ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ..."

ਜੀ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ"

191..... ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਖਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਣਿਤੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਵਿੱਚ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਦੇ ਵੀ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਧਿਕਾਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮਾਨ ਲਓ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 80% ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ 80% ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਖਰਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੀ ਪਰਮਿੱਟ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ?.....

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਇਯਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

143……ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਰਾ ਫਜਲ ਅਲੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤੀ 50% ਦੀ ਗਣਿਤੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਕੈਡਰ ਦੀ ਕੁੱਲ ਤਾਕਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ 'ਕੈਰੀ ਫਾਰਵਰਡ' ਨਿਯਮ ਬਾਰੇ ਉਸਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

92.3.1. ਹੋਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਬਹੁਮਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਲਈ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

92.4. ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀਯ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰੇਲਵੇ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ: (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 246, ਵਿੱਚ, ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਈ ਰਿਆਇਤਾਂ ਅਤੇ ਛੋਟਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਾਰੇ ਰਾਇਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

ਚਿਨੱਪਾ ਰੈਡੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

"135… ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਿਯਮ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਠੋਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਰਹਿਣੁਮਾ ਲਾਈਨ ਹੈ। ਹਰ ਕੇਸ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਅਵਹਾਰਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਹਾਇਪੋਥੈਟੀਕਲ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜੋ ਨਿਯਮ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਰਕੁਲਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ….

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਇਯਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ.

88.....ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀ. ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਲ ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੁਝ ਵਾਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਸਤਾਂਤਰ ਵਾਧਾ ਚੋਣ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਜਾਂ ਹਾਲਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ 'ਕੈਰੀ ਫਾਰਵਰਡ' ਨਿਯਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀ. ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਬੰਧ '1' ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।" (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

92.4.1. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਚਿੰਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਇਯਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

92.5. **ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਵੱਖਰੇ ਨਤੀਜੇ ਦੱਸੇ** -

ਚਿੰਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ

"57. .....ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਸਕੇ। ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਮਨਮਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਾਨੂੰ ਮਨਮਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਲਾਜੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਘੱਟ ਇਹ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ: "ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।" ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀਆਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, 68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਨੁਚਿੱਤ 154(4) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ. ਅਸੀਂ ਬਾਲਾਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖਣਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ

.....

. 58. ਸਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅੰਕੜਾ ਡੇਟਾ ਜਾਂ ਮਾਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 50 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਗੂਠੇ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਨਿਯਮ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਕਈ ਵਾਰ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਵੋਟ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੰਤਰ ਵਜੋਂ ਉਲਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ, ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ" ਅਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਜਲਦੀ, ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੌਮ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨਿਰੀਖਣ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਸਲ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ. ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਇੱਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਕਾਰਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਸਮੋਕਸਕ੍ਰੀਨ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਹੋਣ ਲਈ; ਇਹ ਇੰਨਾ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦੇ ਅਣਉਚਿਤ ਬੇਦਖਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹਰ ਕੋਈ।

ਵੈਂਕਟਾਰਮੀਆ, ਜੇ.

149. ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸੱਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਜਾਂ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 16(4) 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ a ਦੁਆਰਾ ਅਨਸੈਟਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ 'ਤੇ ਬਹੁਮਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ, ਇਹ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ (18% ਰਾਖਵੇਂ ਸਮੇਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਅਤੇ 15% ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੂਹ" ਲਈ) ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ....."।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

92.6. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ, ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ, ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਛੋਟੀ ਖਿੜਕੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਢਿੱਲ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ

ਸੀ ਕਿ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਅਤੇ ਸੁਦੂਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕ, ਜੋ ਕਿ ਕੌਮੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਮਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਬਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ -

"809. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ, ਜੋ ਅਟੱਲ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।"

810. ਜਦੋਂ ਕਿ 50% ਨਿਯਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕੁਝ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਅਤੇ ਸੁਦੂਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਖਤ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਢਿੱਲ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਬਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਮਲਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

92.6.1. ਪਾਂਡੀਅਨ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੀਸਦੀ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ:

"189. ਮੈਂ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ, ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ/ਜਾਂ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੀਸਦੀ ਨਿਆਂਯਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।"

"518. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਅਕੇਲੇ ਜਾਂ ਧਾਰਾ (4) ਅਤੇ ਧਾਰਾ (1) ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਏਕਰੂਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਹਰ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਜਾਂ ਸਤਰ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ ਜਿਸ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸਿਦਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਮਝਦਾਰੀ

ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਗੁਆਇਆ ਜਾਵੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਫਰੇਮਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਡਵਾਰ ਉਚਿਤ ਫੀਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅਵਹਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੱਦ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਡਵਾਰ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਗਣਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।"

92.7.ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ, ਜਦੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਅਤੇ (4-ਬੀ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ "ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ" ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ "ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ" ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 102, ਜੋ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੁੜ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: -

"102 ..... ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਅਤੇ (4) ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਕਥਨ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦਾ ਉਪਬੰਧ (4) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦਾ ਉਪਬੰਧ (4) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਗਿਣਤੀਯੋਗ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੜੀ ਜਾਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿਥੇ ਵੀ ਰਾਜ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੋ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, "ਪਿੱਛੜਾਪਣ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਦੀ ਘਾਟ"। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਆਂ, ਇਨਸਾਫ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਬਦਲਣਯੋਗ ਕਾਰਕ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰਕ ਸੰਦਰਭ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਮਾਪਣ ਲਈ ਕੋਈ ਤੈਅ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਹਰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਮੋਡ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ..... ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ - "ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ" ਅਤੇ "ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ"। ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ।

104....ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਦੋਵੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤਿਵਾਦਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਡੇਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਹ ਕਸਰਤ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ....

ਨਿਸਚਾ

121. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਚੈਲੇਂਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਏ) ਅਤੇ 16(4-ਬੀ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਤੋਂ ਬਹਿਣ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਾਰਕਾਂ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 335 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 50% (ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਸੀਮਾ), ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ (ਗੁਣਾਤਮਕ ਬਾਹਰੀ), ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ***ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ*** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੋਸਟ-ਆਧਾਰਿਤ ਰੋਸਟਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਆਰ.ਕੇ. ਸਭਰਵਾਲ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

122. ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 50% ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ, ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇਪਨ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਢਹਿ ਜਾਵੇਗੀ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

92.8. ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੂਰਤੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਿਹੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1992 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਚੌਰਾਂਸੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1992 ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗ IX ਅਤੇ ਭਾਗ IX-ਏ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜ (ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ) ਅਤੇ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ (ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ)। ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਬੀਤਣ ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: -

“82.....(iv) 50% ਲੰਬਕਾਰੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ ਸਥਾਨਕ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਜਨਜਾਤੀ/ਓਬੀਸੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ. ਅਪਵਾਦ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਖੇਤਰ.....

" 92.9 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾ: ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਪਾਟਿਲ, ਭੱਟ, ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ: -

“10. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਗਿਣਾਤਮਕ ਸੀਮਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ 50%। ਚਾਰ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ, ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀ.ਪੀ. ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ., ਇਸ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਸਧਾਰਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਰਾਜ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਬੰਧਤ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਟੇ ਵਿੱਚ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਸੀਮਾ 50% ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਬਾਕੀ ਦੋ ਜੱਜਾਂ, ਰਤਨਾਵੇਲ ਪਾਂਡੀਅਨ ਅਤੇ ਪੀ.ਬੀ. ਸਾਵੰਤ, ਜੇ.ਜੇ. ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਆਮ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਆਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਸਮਝੌਤਾ ਅਰਥਾਤ 50%, ਬਾਰੇ ਅਸੰਗਤਤਾ ਜਾਂ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਬਾਰੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨਿਯਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਨਿਰੀਖਣ ਸਨ ਹੋਰ ਨਿਰਣੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੀਮਾ ਸੀਮਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ (ਕੇ. ਸੁਬਾ ਰਾਓ ਦੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ, ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ v. ਵਿੱਚ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਐਸ.ਐਮ. ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ.ਜੇ. ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਕੇ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਜੇ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਕਰਨਾਟਕ) ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਨਿਯਮ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ।

92.9.1. ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ.

"442. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਬਹੁਤ ਸਾਫ ਹਨ ਕਿ 50% ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ।" 50% ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਉਹ ਸੀਲਿੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਹੈ।

93. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੱਦਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਸੂਮ ਵਰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ, ਨੂੰ ਪਸੰਦੀਦਾ ਇਲਾਜ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਛੱਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ ਪਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰੀਖਣ ਅਨਿਵਾਰਿਆਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ (ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ (ਸੁਪਰਾ)) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

94. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਛੱਤ ਦੀ ਸੀਮਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਅਭੇਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਸਵਨੰਦ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮੋਡੂਲੇਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਜਬੂਰੀ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ।

95.ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਛੱਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਮ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਕਾਰਨ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਇਸ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਢਹਿ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਕਾਰਕ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਖੇਪ

96.ਦਲੀਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਰਗ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿਅਕਤੀ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਕਾਰਕ, ਜੋ ਕਿ 'ਆਰਥਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ' ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਸੰਯੋਗ ਅਤੇ ਬਦਲਣਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਕੇਵਲ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ

ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

97. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਵਿਆਖਿਆ* ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਵਿੱਚ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ/ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ 'ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾਂ' ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਵੀ ਇਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੱਗਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗੀਕਰਨ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਹੈ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉੱਠਣ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

98. ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ 'ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ' ਹੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4-ਬੀ) ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੋਟੇ 'ਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (5), ਜੋ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਯੋਗ ਵਿਚਲਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਹੀ ਹੈ।

98.1. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਮਾਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਾਲ 'ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਸੰਬੰਧ ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਹੇਗਾ; ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਯੋਗ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੇਵਲ

ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸਲ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ-ਉਨਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਟਿਕਾਊ ਦਲੀਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

99. ਇੱਥੇ ਵਿਚਾਰਧੀਨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਯੋਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

99.1. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਆਰਥਿਕ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿ-ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਕੇਸਵਨੰਦਾ ਨੇ ਲਾਰਡ ਡੈਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ *ਕੋਰੋਕ੍ਰਾਫਟ ਬਨਾਮ ਪੈਨ ਅਮੇਰਿਕਨ ਏਅਰਵੇਜ਼* 1969 (1) ਸਾਰੇ ਈਆਰ 82 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ, '...ਇਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ।' *ਆਰ. ਡੀ. ਉਪਾਧਿਆਯ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* (2007) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 337 ਵਿੱਚ, ਇੱਕ 3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਦੀ ਲਾਗੂਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਮੇਲਨ ਘਰੇਲੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ, ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ (ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਸਮੇਤ) ਜੋ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਕਾਂਸ ਲਈ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

99.2.ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਸੰਯਮ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖੰਨਾ, ਜੇ. ਨੇ *ਕੇਸਵਨੰਦਾ* ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ (ਇੱਥੇ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ), ਯੂ.ਐਸ. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਕਾਰਡੋਜ਼ੋ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਸਿਖਲਾਈਦਾਇਕ ਹੈ:

'ਨਿਆਇਕ ਸੱਤਾ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੁੱਖ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਕੀਮਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਯੋਗ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇਗੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦੇਣ

ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਚੋਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਬਚਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਢਿੱਲਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।'

99.3. ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਮਰੀਕੀ ਨਿਆਂਕਾਰ ਥਾਮਸ ਐਮ. ਕੂਲੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਦ੍ਧ□ਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ:-

"ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰੇ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜੋ ਨਿਆਇਕ ਸੰਜਾਮਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਸਮਝ ਜਾਂ ਦਬਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਇਲਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਸਾਰਬਭੌਮ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੀਆਂ। ਨਿਆਇਕ ਵਿਭਾਗ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਹੀ, ਤਰਕ, ਅਤੇ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਉੱਤੇ ਰਾਏ ਦੀ ਦੌੜ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਵੈਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।"

100. ਚੌਕਸੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਨਿਯਮ ਸਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਕਾਰਕ ਸਵਾਲ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਚੇਤੰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਸੰਸਦ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝੀ ਗਈ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕਾਰਨ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਅਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਿਕ ਘੇਰਾਬੰਦੀ. ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ,

ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਰਾਜ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇਣਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਸੰਮਿਲਨ ਤੋਂ ਆਰਟੀਕਲ 15 ਤੱਕ (ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1951; ਧਾਰਾ (4-ਏ) ਦੇ ਸੰਮਿਲਨ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 16 ਤੱਕ, 1995 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 16 ਵਿਚ ਧਾਰਾ (4-ਬੀ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ (ਅਸੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਹੋਰ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2001 ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (4-ਏ); ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਸੰਮਿਲਨ ਨਾਲ ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਗੇ (9-ਤਿਹਾਈ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005; ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਦੇ ਸੰਮਿਲਨ ਦੇ ਨਾਲ 366 (26-ਸੀ) ਅਤੇ 342-ਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2018, ਸੰਸਦ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਇਆ ਹੈ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਾਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ. ਇਸੇ ਨਾੜੀ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਸੰਸਦ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਕਵਾਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ, ਸੋਧ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਲ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ।

101. ਅੰਤਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਲਵਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨੂੰ ਨਿਰੁੱਤਰ ਕਰਨਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਆਦੇਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 38, 39 ਅਤੇ 46 ਵਿੱਚ ਸੰਜੋਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਜੋ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇੱਕ ਮੂਲ ਫੀਚਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੋਡੂਲੇਸ਼ਨ ਹੋਰ ਵੈਧ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਖਾਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਨਿਸਕਰਸ਼

102. ਜੋ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 31 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

a. ਆਰਕਸ਼ਣ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਗਾਂਹ ਮਾਰਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ; ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਇੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਆਰਕਸ਼ਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ।

b. ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ, ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ।

c. ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ, ਸੀਲਿੰਗ ਸੀਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਲਚਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਆਰਕਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

103. ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਲੀਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫਰੇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਵੇਗਾ।

104. ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਸ [2022] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

1. 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ, ਸਮੇਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

2. 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਅਨੁਦਾਨ ਰਹਿਤ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

3. 103ਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਸੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ./ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

105. ਨਤੀਜਤਨ, ਇਸ ਬੈਚ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲੇ, ਤਬਾਦਲਾ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਛੁੱਟੀ ਦੀ ਅਪੀਲ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਵੀਕਾਰੋਕਤੀਆਂ

106. ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਦਿਆਂ, ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕਾਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਯੋਗਦਾਨੀਆਂ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾਪੂਰਨ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫਾਰਮੂਲੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਮੂਲਿਆ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

1. ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਭਰਾ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਚਿਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਲਿਖਣਾ।

2.ਸੰਖੇਪਤਾ ਦੇ ਖਾਤਰ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਅਸੰਗਤ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਭਰਾ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

3. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਹੀ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਮਥਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨੀਅਤ ਦੇ ਅਨਿਵਾਰਿਆਂ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਚਿਮੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 105 ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

4. ਤੁਰੰਤ ਹਵਾਲੇ ਲਈ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ 103ਜੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਸਮੇਤ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

"ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ

(ਵਿਧਾਨਕ ਵਿਭਾਗ)

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 12ਵੀਂ ਜਨਵਰੀ, 2019/ਪੌਸ਼ 22, 1940 (ਸਾਕਾ)

ਸੰਸਦ ਦੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ 12ਵੀਂ ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:-

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019

[12ਵੀਂ ਜਨਵਰੀ, 2019.]

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਐਕਟ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਉਨੱਠੀ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਛੋਟਾ ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਆਰੰਭ।

1. (1) ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(2) ਇਹ ਉਸ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਲੇਖ 15 ਦਾ ਸੋਧ।

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਬਾਅਦ, ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਾਮਤ:-

"(6) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਜਾਂ ਲੇਖ 29 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਲਈ ਬਣਾਏ,---

(a) ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ; ਅਤੇ (b) ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਤ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਆਖਿਆ.—ਇਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਉਹ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।'.

ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਸੋਧ।

3. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਬਾਅਦ, ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਾਮਤ:—

'(6) ਇਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਕਿ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ, ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।'

ਡਾ. ਜੀ. ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਜੂ,
ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ।"

"ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ

ਹੁਣ ਤੱਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਅਸਮਰੱਥਤਾ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਾਹਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰਨ।

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 46 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦਾ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਗਾ।

3. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੰਬਰਦਾਰ ਤਿਹਾਈ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਰਾਹੀਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ, ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

4. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ। ਲੇਖ 46 ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

5. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੇ ਚੌਬੀਸਵੀਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 2019 ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਜੀ ਸੰਸਥਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 30 ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

6. ਇਹ ਸਵੈ-ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋੜ, ਪਰਿਵਰਤਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 368 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਿਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਕਤ ਆਰਟੀਕਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਉਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇ ਬੇਸ਼ੱਕ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਕਤ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਹੈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਲਈ। ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਪੂਰੀ

ਸਕੀਮ, ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਕੇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਹਰ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੀਂਹ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ, ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵੱਖ ਹੋਣਾ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ, ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਘੀ ਚਰਿੱਤਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਾਅਦ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲੇ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਧ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਖੁੱਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਣ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ.

7. ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚੀਲਹੂ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ. 2 ਅਦਾਲਤ ਦੇਖੇ ਗਏ ਸੰਘਟਕ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਕਿ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸਾਰਥਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਹਨ ਸੀਮਾਵਾਂ ਮੂਲ ਸੀਮਾਵਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਏ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਸਲ ਸੀਮਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 368 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ। ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦੇ ਢੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ. ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਛੋਹਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਖੁਦ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਇਸਦੀ ਕਸਰਤ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿਚ ।੩ ਕੇਸ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਘਟਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਸੀਮਾਵਾਂ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ; ਸਾਰਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਇਸ ਦੇ. ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ 368 ਧਾਰਾ 13 ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ; ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਆਰਟੀਕਲ 368 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੋਧ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇੰਨੀ ਚੌੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ 4

8. ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਆਓ ਜਾਂਚ ਕਰੀਏ ਕਿ ਕੀ ਅਣਗੌਲੇ ਸੋਧ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕੀਤੀ ਹੈ - ਸਾਰਥਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ। ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਕੈਟੇਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ। ਝਗੜੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(6) ਅਤੇ 16(6)

ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਬੇਦਖਲੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਆਰਥਿਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਹੋਣ, ਵਿੱਚ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹਨ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨ.

9. ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਵੱਲੋਂ *ਮਾਧਵ ਰਾਵ ਸਿੰਧੀਆ ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ & ਹੋਰ,* ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਹੈ:

“ਹਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਘਾਤਕ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਹਰੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈ। ਜੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੱਜ ਗੰਭੀਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੀ ਚਮਕਦਾਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅੱਧਾ ਸਾਲ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰੇਗੀ ਜੇ ਨਿਬੰਧ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਧੋਖਾਧੜੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ, ਅਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੀ ਤਰਾਸਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਨ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।”

10. ਇੱਕ ਹੋਰ ਦਿਲਚਸਪ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਵੱਲੋਂ *ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ,* ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ -

“334. ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਧਾਰਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਇੱਕਲੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧੁੰਦਲੀ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਂਹ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾ

ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਹਿਤ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 14, 15, 16, 17, 25 ਆਦਿ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।"

11. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਿਸਟਰ ਥੇਵੇਨ ਦੀ ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ & ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ & ਹੋਰ, ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਲੇਖ 16(1) ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਲੇਖ 16(4) ਨੂੰ ਲੇਖ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਤਰਕਸੰਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੇਖ 16(1) ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

12. ਵਾਮਨ ਰਾਓ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਬਨਾਮ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਆਰ.ਐਸ. 8 , ਇਹ ਸੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਰ ਉਹ ਕੇਸ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਵਾਪਿਸ ਲਏ ਜਾਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ। ਕੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਢਾਂਚਾ ਖਰਾਬ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਭਾਗ III ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ ਮੁੱਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕੀ ਹੈ ਵਾਪਿਸ ਲੈਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

13 **ਕੇਸ ਆਫ** ***ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ***, ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ - "ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ" ਅਤੇ "ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ"। ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇਗਾ ਲਿਬਰਲ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਕਹੀ ਗਈ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 16(4A) ਅਤੇ 16(4B) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 77$^{ਵੈਂ}$, 82$^{ਵੈਂ}$ **ਅਤੇ** 85$^{ਵੈਂ}$ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਵੀ। ਜਦੋਂ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਉਕਤ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ-

"118. ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੀ ਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਤਬ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਬਿਨਾਂ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤ, ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਵੱਖਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ

ਪਰ ਇਹ ਉਹ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਾਇਜ਼ਾਕਾਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"

14 ਵਿੱਚ *ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿਲਸ ਕੋ. ਲਿਮਿਟੇਡ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ,* ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ :

"53. ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਬਰਾਬਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਚਾਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਲਈ ਮੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।" ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸਾਮਾਨਿਯਤਾ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

54. ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ: 'ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ' ਫਰੇਜ਼ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਲ। ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਮਿਸਚੀਫ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਨਤਕ ਭਲਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।

15. ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਬੇਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਾਰ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ। ਜੋ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸੁਸਥਾਪਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਗਰੁੱਪਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੀਦੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

16. ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਭਾਗ III-ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਭਾਗ IV-ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ- ਤ੍ਰਿਣਿਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ - ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਯੋਗ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਇੱਕ ਵੈਧ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮੈਂਡੇਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਤਵ ਹੈ।

17. **ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ**[1] ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ-III ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਗ-IV ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕੱਠੇ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬਢਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਅਤੇ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਉਬਾਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ।

18. **ਨਿਆਂਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਇਅਰ ਨੇ *ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ* ਵਿੱਚ "ਸਮਾਜਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ" ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ**

"19. ਸਮਾਜਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ — ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ — ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਅਨਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਤਣਾਅਪੂਰਣ ਤਣਾਅ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ

ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਤੁਲਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਿਕਲਾਂਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ, ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਚਾਲਾਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਹੋਰਤਾਤਵਿਕ ਐਲਾਨ ਨਾਲ। "ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਭੇਦ ਕਰਨਾ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਅਸਲੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ" ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਂਥਨੀ ਲੈਸਟਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ 1970 ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਕੀ ਗਲਤ ਹੈ ਸੀਰੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ [ਮਾਈਕਲ ਜ਼ੈਂਡਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ — ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ., 1970 — 20 ਹਾਰਵ ਐਲ ਰਿਵ ਵੌਲ 33, ਸਤੰਬਰ 1970, ਪੰਨੇ 579, 580 ਵਿੱਚ ਉਦਧ□ਤ]. "ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਬੈਲ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਬਾਅ ਹੈ". ਜਾਂ, ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨਾਤੋਲ ਫਰਾਂਸ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਯੁੱਗ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

"ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਣੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਪੁਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸੌਣ ਤੋਂ, ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਭਿੱਖ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

19. ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੋਧ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਦੇ ਲਾਭ ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ ਧਾਰਾ (4) ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਖਾਸ ਮਾਪਦੰਡ। ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (9ਤੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ, 2005, ਧਾਰਾ (5) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 15 ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੀ, ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਲਈ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4). ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਨਾਲ ਧਾਰਾ 46 ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਏ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਰਾਜ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

. 20. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਪਰਯਾਪਤ ਮਾਨਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਕੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੁਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਦੇ ਧਾਰਾ(4) ਅਤੇ (5) ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਧਾਰਾ(4) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਧਾਰਾ(4) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਧ ਨਾਲ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਹੋਰ, ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਧਾਰਾ(4) ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਧ ਨਾਲ ਆਈ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੇਤੁਕਾ ਜਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਧੋਖਾਧੜੀ ਜਾਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬਰਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

21. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਆਮ ਜਾਂ ਅਰਾਕਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਜਾਂ ਅਰਾਕਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਆਮ/ਅਰਾਕਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ" ਦੀ

ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਸ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਇਸ ਲਈ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਵਿੱਚ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ" ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਰਗ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰਵਾਰਤੀ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਨ ਨਿਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸਾਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ, ਅਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੀ ਖਿੱਲਵਾੜ ਵਜੋਂ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕੌਂਸਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

22.ਸਾਰ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਸੀਮਾਵਾਂ – ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ – ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਿੱਚ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੀਮਾ ਭਾਵ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਸੀਮਾ ਭਾਵ ਸੀਮਿਤ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਭਾਗ-III ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਸ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ-IV ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਜਾਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਦੇ ਅਭਾਵ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਤਾਂ ਚੌੜਾਈ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ***ਕੇਸਵਾਨੰਦ*** ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਦਾਰ 103ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

23. ਵਿਦਾਇਗੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਆਰਕਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਮਾਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਗਾ।

24. ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਰਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਕੀ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ? ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਹੀਂ? ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ "..." ਪਰ ਦੀਰਘਕਾਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭੁੱਲ ਜਾਈਏ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਹੁਮਤ ਜਾਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਵਰਗ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ; ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ..."

25. ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ, ਜਾਤੀ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਸਕਦੇ? ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਹਾਸਲ ਕਰਨਯੋਗ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜੋ ਇੱਕ ਜੀਵਿਤ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਲਗਾਤਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

26. ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ, *ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ* ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਉਚਿਤ ਨਿਰੀਖਣ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹਨ-

ਪੇਰ ਡੀ.ਏ. ਦੇਸਾਈ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

“30. ਮੈਂ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਾਂ। ਜੇਕਰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਜਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਉੱਤੇ ਵਾਰ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇਗਾ ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੋਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਇੱਕ, ਜਾਤੀ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ; ਅਤੇ ਦੋ, ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਹੋਏ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ।

31 ਮੈਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਬੜਦਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦੀਦਾ ਇਲਾਜ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਸਥਾਈ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਰ ਈ.ਐਸ. ਵੈਂਕਟਰਾਮਿਆਹ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

"150. ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਣ 'ਤੇ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਨੁਚਿੱਤ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 46 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉੱਤਮੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਅਪਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਵਾਈ.ਵੀ. ਚੰਦ੍ਰਾਚੂੜ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਨ, ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ:-

"2. ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂਗਾ:

(1) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਣ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਆਰਥਿਕ ਪਰੀਖਿਆ ਦੇ, ਹੋਰ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ, ਵਿਛੋੜੇ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਚ ਵਰਗ ਦੇ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਹੈ।

(2) ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ, ਜਾਂ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਟੈਸਟ, (1) ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਧੀਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਗ ਨੂੰ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਂ ਲਈ ਪਸੰਦੀਦਾ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਇਕਾਧਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

(3) ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਲਈ ਦੋ ਟੈਸਟ ਇੱਕਠੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ: ਪਹਿਲਾ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਯੋਗ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਕਿ ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਮਿਆਰ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(4) ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ (i) ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ

ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉੱਤਪੰਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ (ii) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਪਿੱਛੜੇ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਪਿੱਛੜੇ, ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਅਵਹਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਜਨ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ।

27. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *"ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ"* ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ

*"666. ਜਾਤੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਇਸਦੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸੁਪਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਅਸਰ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਫਸੋਸਜਨਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਯੁੱਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਟੈਗ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "ਅੱਗੇ" ਮਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੀ "ਪਿੱਛੜੇ" ਟੈਗ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ, ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਉਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ "ਪਿੱਛੜੇਪਣ" ਦੀ ਬਜਾਏ "ਅੱਗੇਪਣ" ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਰਮ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਵੰਡਿਆ ਸਮਾਜ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਇਕਜੁੱਟ ਸਮਾਜ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ*ਵਿਵਿਧਤਾ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਇੱਕ ਟੁੱਟਿਆ ਸਮਾਜ ਵਜੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ੱਕੀ ਰਹੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬਦਲ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਵਾਹਨ ਫਸ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਬੈਸਾਖੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਬੈਸਾਖੀ ਦਾ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਰਤੋਂ, ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਬੋਝ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਪਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਵਰਜਿਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦ

28. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਕੁਝ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਝ 1985 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਜੇ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੱਕ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਆਰਕਸ਼ਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਉਦਭਵ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਅਨਿਆਇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ, ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਦਲਾਉਣਯੋਗ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਵੱਲ ਇੱਕ ਕਦਮ ਅੱਗੇ।

29. ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 334 ਅਨੁਸਾਰ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਅੱਸੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਦਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ, 104ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ 25.01.2020 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਆਰਟੀਕਲ 15 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਲਈ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ, ਜਾਤੀਵਿਹੀਣ ਅਤੇ ਵਰਗਵਿਹੀਣ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ.ਬੀ. ਪਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ :

1 ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਰਵਿੰਦਰ ਭਾਟ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਅਧਿਨਿਯਮ, 2019 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 2 ਅਤੇ 3 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਉਪਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ, ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਰੱਦ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਆਦਰਣੀਯ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਟ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਬਾਧਿਕ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਜਾਇਜ਼ ਹੈ;

ਇਹ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਜੋ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਦੁਸਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਮੇਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਦਰਣੀਯ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਟ ਨੇ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੇਰੇ ਆਦਰਣੀਯ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਟ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੇ ਉਪਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਮਾਪਦੰਡ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਭੇਦਭਾਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ।

2 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਉਪਧਾਰਾ (6) ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਆਦਰਣੀਯ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ – ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ "ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ" ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸਮਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਬੰਧੀ (ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਧੀਨ) ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਲਈ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਰਾਹੀਂ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਹੈ।

3 ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਮੇਰੇ ਆਦਰਣੀਯ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸਵਰੀ, ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਉਪਧਾਰਾ (6) ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੈਧ ਹਨ।

4. ਦੋਵਾਂ ਸੈੱਟਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਰਣੀਯ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕ ਭੱਟ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (6) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (6) ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਰੱਦ ਹਨ। ਜਦਕਿ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਦਰਣੀਯ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕ ਦੇਸ਼ ਮਾਤੇਸ਼ਵਰੀ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਸੋਧ ਵੈਧ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਵੱਖਰੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

5. "ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹਿਜ਼ ਹੋਲੀਨੈਸ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ੍ਰੀਪਾਦਗਲਵਾਰੂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1973 ਐਸ.ਸੀ. 1461, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਹਿਜ ਜਵਾਬ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਲਗਭਗ 25 ਸਾਲਾਂ

ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਰੁਖ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਬਹੁਮਤਵਾਦੀਤਾ ਦੀਆਂ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਭਰੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਾਡੇ ਨਵੀਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੰਭਵਤ: "ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਭਵ ਜਵਾਰੀ ਲਹਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਹੈ".... ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਧਾਰਣਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਬੇਸਿਕ ਹੈ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ...."

6. ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ 15 ਅਗਸਤ, 1947 ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦੇਸ਼ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਨੇ ਆਤਮ-ਸਰਕਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜੂਏ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਦੁੱਖ ਸਹੇ। ਪਰ ਆਤਮ-ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਅੰਤ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸੀ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਸਹੇ, ਬਲਕਿ ਮੌਲਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਰੀਬੀ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਜਬੂਤ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ।

7. ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 26 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

"ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਪ੍ਰਭੁ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ:

ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ;

ਸੋਚ, ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ;

ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ;

ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ

ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ;

ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਇੱਕੀਵੀਂ ਨਵੰਬਰ, 1949 ਦੇ ਦਿਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ, ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।"

8. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖ 14 ਅਤੇ 15 ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸਿਸਟਮ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਬਰਾਬਰੀ 'ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਾਲੇ' ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਪਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਖਾਕਾ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ:-

(1) ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਧਿਨਿਯਮਨ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਬਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(2) ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹਾਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(3) ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਮੂਲ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(4) ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ 'ਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ।

9. ਲੇਖ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਲੇਖ 14 ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 15 ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ

ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 16 ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

10. ਇਹ ਤਿੰਨ ਲੇਖ ਇੱਕੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਦੇ ਕੋਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੇਖ 14, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਅਕਸਰ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

11. ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (103ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਰਗਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ (ਲੇਖਾਂ) ਵਿੱਚ ਝਾਤ ਪਾਉਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ-

"14. ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ। ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

15. ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ। (1) ਰਾਜ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ, ਦਾਇਤਵ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ-

(ਅ) ਦੁਕਾਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸਥਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ; ਜਾਂ

(b) ਕੁਆਂਆਂ, ਟੈਂਕਾਂ, ਸਨਾਨ ਘਾਟਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰਿਸੋਰਟ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਆਂਸ਼ਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ।

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ।

(4) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 29 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ।

(5) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 19 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਦੇ ਉਪ-ਉਪਬੰਧ (g) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਹੋਣ, ਚਾਹੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ, ਲੇਖ 30 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ।

(6) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 19 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਦੇ ਉਪ-ਉਪਬੰਧ (g) ਜਾਂ ਲੇਖ 29 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ, %

(a) ਉਪਬੰਧਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ; ਅਤੇ

(b) ਉਪਬੰਧਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਹੋਣ, ਚਾਹੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ, ਲੇਖ 30 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੋ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਆਖਿਆ.%ਇਸ ਲੇਖ ਅਤੇ ਲੇਖ 16 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਉਹ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ

[ਜੇ.ਬੀ. ਪਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ.]

ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਚਕ।

16. ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ - (1) ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਾਜ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਰਹਿਣ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਵਲ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਅਯੋਗ ਜਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(4) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(4A) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਤਦਰਥ ਸੀਨੀਅਰਿਟੀ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਅਤੇ ਸ਼ਡਿਊਲਡ ਟ੍ਰਾਈਬਜ਼ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਨਹੀਂ ਹਨ।

(4B) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਸ ਸਾਲ ਭਰਨ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਸਾਲ ਜਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।

(5) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾਵੇਗਾ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਚਾਲਨ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ

ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਅਸਾਮੀ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਦਾ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

(6) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ, ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੀ ਅਧਿਕਤਮ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅਧੀਨ।

21-ਏ. ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ. - ਰਾਜ ਨੂੰ ਛੇ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

25. ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮੁਫਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰੀ, ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ। - (1) ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

(2) **ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇਗਾ**[6]—

(ਅ) ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ;

(ਬ) ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਣਾ।

ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ

[ਜੇ.ਬੀ. ਪਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ]

ਵਿਆਖਿਆ I. *ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨਣਾ ਅਤੇ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਸਿੱਖ* A *ਧਰਮ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।*

ਧਰਮ।

ਵਿਆਖਿਆ II. ਧਾਰਾ (2) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਬੀ) ਵਿੱਚ, B *ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।*

ਅਨੁਸਾਰ:

26. ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ। - ਸਾਰਵਜਨਿਕ C *ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ*

ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਗ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ:

(ਅ) ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਦਾਨਪੁਣ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ D *ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ;*

(ਬ) ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ;

(ਸੀ) ਚਲ ਅਤੇ ਅਚਲ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ E *ਖਰੀਦਣਾ; ਅਤੇ*

(ਦ) ਅਜਿਹੀ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ।

...

29. ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ। - (1) ਭਾਰਤ ਦੇ F *ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਗ ਜਿਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਲਿਪੀ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।*

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤ, G *ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।*

30. ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦਾ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। - (1) ਧਰਮ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(1A) ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਜਬਰੀ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਲਈ ਤੈਅ ਜਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਨੂੰ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਜਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(2) ਰਾਜ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਧੀਨ ਹੈ; ਚਾਹੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇ।

46. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ। - ਰਾਜ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।

12. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲੰਬੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਖੁਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਗਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਉਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਪਨਿਵੇਸ਼ਵਾਦੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਚਲਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਪਨਿਵੇਸ਼ਵਾਦੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਜ਼ੀ ਅਤਿਵਾਦ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ਾ ਸਨ। ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ 'ਤੇ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਇਸ ਲਈ ਅਨਿਵਾਰਯ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪੂਰਾ ਅਧਿਆਇ (ਭਾਗ III) ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖ 37 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤ ਫਿਰ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ

ਬੀਚ ਦਾ ਅੰਤਰਸੰਬੰਧ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

13. ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 15, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4) ਅਤੇ (5) ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਧਾਰਾ (4) ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ 1951 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, ਏਆਈਆਰ 1951 ਐਸਸੀ 226; [1951] ਐਸਸੀਆਰ 525 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਆਇਕ ਫੈਸਲੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ।

14. ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ - (1) "ਭੇਦਭਾਵ" ਅਤੇ (2) "ਕੇਵਲ"। ਆਕਸਫੋਰਡ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਅਨੁਸਾਰ "ਖਿਲਾਫ ਭੇਦਭਾਵ" ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, "ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਭੇਦ ਬਣਾਉਣਾ; ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ ਕਰਨਾ"। "ਭੇਦਭਾਵ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੱਚੀ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਠੀ ਰਾਨਿੰਗ ਰਾਵਤ ਬਨਾਮ ਸੌਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਏਆਈਆਰ 1952 ਐਸਸੀ 123 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

"7. ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਭੇਦਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਬਦ "ਭੇਦਭਾਵ" ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 15(1) ਅਤੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16(2) ਵਿੱਚ "ਖਿਲਾਫ ਭੇਦਭਾਵ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਆਕਸਫੋਰਡ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, "ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਭੇਦ ਬਣਾਉਣਾ; ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਅਣਫਾਇਦੇਮੰਦ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ ਕਰਨਾ"। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਣਫਾਇਦੇਮੰਦ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਨਾਹੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਚਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ...."

15. ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਅਗਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੁਤੋਸ਼ ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 2002 ਐਸਸੀ 1533 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

16. ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 29(2) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਕੇਵਲ" ਸ਼ਬਦ (ਜੋ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ) ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਫੈਸਲਾ ਪੂਰੀ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ

ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਏਆਈਆਰ 1951 ਮਦਰਾਸ 120 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਦਰਾਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਪਰਯਾਪਤ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਆਇਕ ਵੰਡ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਸਮਝੀ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਹਰ 14 ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, 6 ਨੂੰ ਗੈਰ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੁਆਰਾ, 2 ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ, 2 ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੁਆਰਾ, 2 ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, 1 ਨੂੰ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨਜ਼ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ 1 ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਇਨਕਾਰ ਸਿਰਫ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਲੇਖ 46 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਖਾਲੀਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਬਦ 'ਸਿਰਫ' ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਵੀ, ਨਤੀਜਾ ਉਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕੁਲਰ ਖਰਾਬ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੇਖ 15(1) ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

“15....."ਖਿਲਾਫ ਭੇਦਭਾਵ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ "ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਫਰਕ ਪਾਉਣਾ"; "ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਅਣਫਾਇਦੇਮੰਦ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ ਕਰਨਾ" (ਆਕਸਫੋਰਡ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ)। ਲੇਖ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਣਫਾਇਦੇਮੰਦ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਾਂਝੀ ਜੀ.ਓ. ਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਯੋਗਤਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਧਰਮ, ਕਹੋ, ਹਰੀਜਨ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ.....”

ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਂਝੀ ਜੀ.ਓ. ਬੇਅਸਰ ਸੀ।

17. ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨੁਭਾਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"11. ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ਅ) ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ, (ਬ) ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ ਦੋ ਸੀਟਾਂ 14 ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ (ਸੀ) ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਯੋਗ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਤਰਕ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਇਹ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਦੱਸ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਂਝੀ ਜੀ.ਓ. ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਧਰਮ, ਨਸਲ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸਾਂਝੀ ਜੀ.ਓ. ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਆਰਟ. 29(2) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ....

18 ਉਪਰੋਕਤ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4) ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਉਥੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪਿੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਪਵਾਦ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੋਧ ਇਹ ਵੀ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਤਰੱਕੀਸ਼ੀਲ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਤੋਂ ਵੀ ਹਿਚਕਿਚਾਹਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

19 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ *ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ* (ਉਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ *ਕਾਠੀ ਰਾਣਿੰਗ ਰਾਵਤ* (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਕ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ

ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ 1992 ਸੁਪ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1993 ਐਸ.ਸੀ. 477।

20 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਵਰਗ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਰਹਿਣ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਵਲ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਲਈ ਅਯੋਗ ਜਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ:

"(4) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰੋਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ, ਜੋ, ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

21. ਲੇਖ 21 ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਨਾਂ ਵਾਂਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗਾਰੰਟੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਦੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਰਰਥਕ ਅਤੇ ਖੋਖਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੇਖ 21 ਦੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਡੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

22. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ 2002 ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ-ਛਿਆਸੀ ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੇਖ 21-ਏ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ

ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਰਾਜ ਛੇ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

23. ਲੇਖ 29 ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"29. ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ। - (1) ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਗ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਲਿਪੀ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

24. ਲੇਖ 30 ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਧਰਮ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣ, ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

25. ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖ 46 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।

26. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਧਿਆਇ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਲੇਖ 32 ਜੋ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਹਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਲੇਖ 19,

ਜਦੋਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵਿਧ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਵਿਧ ਧਾਰਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਲੇਖ 14 ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਢੱਕੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਲੇਖ 14 ਵਰਗ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵੈਧ ਹੋਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਪੂਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਰੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਹਨ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰੀ ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਛੱਡੇ ਗਏ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿ ਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

27. ਆਰਟੀਕਲ 14 ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਭਾਰਤ ਦੇ. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(1), ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਨਾ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ। ਧਾਰਾ (2) ਦੀ ਧਾਰਾ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਅਪਾਹਜਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਜਨਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਣਦਾਰੀ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ, ਜਨਤਕ ਰਿਜ਼ੋਰਟ ਦੇ ਖੂਹ, ਟੈਂਕ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਾਟ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ ਆਮ ਜਨਤਾ. ਆਰਟੀਕਲ 16, ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ. ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ। ਇਸਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਅੱਗੇ ਇਹ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਨਿਵਾਸ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ, ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਾਜ।

28 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਜਵਾਬ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੇ ਲੇਖ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਡੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਸਿਰਫ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤਿ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਲੇਖ 14 ਵਾਂਗ, ਨਾ ਹੀ ਲੇਖ 15(1) ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੇਖ 16(1) ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਿਰਫ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤਿ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਵੈਰੀ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਖ 15(1) ਵਿੱਚ, ਜੇ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤਿ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਕਰੇ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟ ਕੀਤੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰੀ ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਛੱਡੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿ ਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

29 ਦੇਖੋ: *ਆਦਮ ਬੀ. ਚਾਕੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਰਿਟ ਪਿਟੀਸ਼ਨ (ਪੀ.ਆਈ.ਐਲ.) ਨੰਬਰ 20 ਦਾ 2011 (ਗੁਜ.).*ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1974 ਐਸ.ਸੀ. 1631 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਲੇਖ 14 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੇਖ 16 ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਦਾ ਕੋਡ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:-

"23. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਖ 14 ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੇਖ 16 ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ

ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹੋਣਗੇ। ਲੇਖ 16 ਕੇਵਲ ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਹੈ: ਇਹ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 16 ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਪੈਕਟਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਤੱਕ ਅਤੇ ਗ੍ਰੈਚਿਊਟੀ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਤੱਕ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹਾਨ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕੋਡ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ "ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਚੈਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲਾਉਣ" ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਮਾਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। "ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਮਾਇਆ ਫਰਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣਾ ਜੀਵਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ; ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਫਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਸਥਾਈ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਬੇਜਾਨ ਤਰਕ ਹੈ।" ਨੋਰਵੈਲ ਬਨਾਮ ਡਫ, 354 ਯੂ.ਐਸ. 457, ਪੰਨਾ 473. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੇ ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਵਿਧ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਤਾਂ ਵੱਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। "ਸੱਚਮੁੱਚ, ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ।" (1889) 134 ਯੂ.ਐਸ. 594.

24. ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੋਝ ਜਾਂ ਲਾਭਾਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਇੱਕ "ਬਰਾਬਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਵਾਅਦਾ" ਹੈ। ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਬ੍ਰਿਊਅਰ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, "ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਚਾਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਹੈ"। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਇਸ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਮੱਧ ਮਾਰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਮਤਾ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਾਨੂੰਨ

ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। "ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ", 37 ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਲਾ ਰਿਵਿਊ, 341।

25. ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ: ਇਹ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਕਾਂਸ਼ "ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਵੇਖੋ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ? ਅਟੱਲ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼. ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਇੱਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ। ਕੋਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ, ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਥਿਤੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਨ ਹੈ. ਇਹ ਕਈ ਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਾਬਤਾ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਮੂਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੋਝ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਕੱਠੇ, ਇਸ ਲਈ ਲੰਬੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਸਥਿਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦ ਟੈਸਟ ਜੋ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ % ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ % ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰੀ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅੰਤਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

30.ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ, ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਗਾਰੰਟੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਗੌਣ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਡੁੱਬਣ ਅਤੇ ਘੁੱਟਣ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

31. ਕੇਰਲਾ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਹੋਰ, (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310, ਵਿੱਚ, ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 16(1) ਅਤੇ 16(2) ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਫਤਰ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਭ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਲੇਖ 16(1) ਅਧੀਨ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

32.ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਬੀ.ਪੀ. ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਮਤੀ ਮਤ ਵਿੱਚ, ਪੈਰਾ 733 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਲੇਖ 16(1) ਲੇਖ 14 ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 14 ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਖ 16(1) ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

33. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਈ.ਪੀ. ਰੋਇਆਪਾ ਬਨਾਮ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1974 ਐਸ.ਸੀ. 555, ਭਗਵਤੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ: -

"85. ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦੋ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤੀਜੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਦੂਜੇ ਆਧਾਰ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਮੂਰਤ ਰੂਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਗਏ ਨਵੇਂ ਵਰਗਹੀਣ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਜਾਤੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ

16 ਇੱਕ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸਬੰਧੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 16 ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਦਾਂਤ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਕ ਹੈ। ਹੁਣ, ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਇੱਕ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਬੋਸ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ "ਜੀਵਨ ਜਾਚ", ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਪੈਂਡੂ ਜਾਂ ਲੈਕਸੀਕੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਦ□ਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਇਸਦੀ ਸਰਗਰਮ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂ ਅਤੇ ਆਯਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਅਤੇ ਸਿਦਾਂਤਵਾਦੀ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ "ਕ੍ਰਿਬਡ, ਕੈਬਿਨਡ ਅਤੇ ਕੰਫਾਈਨਡ" ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਮਨਮਾਨੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ; ਇੱਕ ਗਣਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਸਰਬਸੱਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜਾ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਮਨਮਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤਰਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ "ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 16 ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਮਨਮਾਨੀ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਵੈਧ ਸਬੰਧਤ ਸਿਦਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰਲੇ ਜਾਂ ਅਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਗਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ: ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਣ, ਮਨ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਤੋਂ ਉਤਪ੍ਰੇਰਿਤ ਮੋਟੀਵ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ, ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬਾਹਰਲਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਲਾ ਫਾਈਡ ਸੱਤਾ ਦੀ ਕਸਰਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਰਟਸ. 14 ਅਤੇ 16 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ। ਮਾਲਾ ਫਾਈਡ ਸੱਤਾ ਦੀ ਕਸਰਤ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੀਪਨ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਵਾਈਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਘਾਤਕ ਕਿਰਣਾਂ ਹਨ: ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਆਰਟਸ. 14 ਅਤੇ 16 ਦੁਆਰਾ ਰੋਕੇ ਗਏ ਹਨ।

34. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਗੋਵਤ. ਆਫ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਪੀ.ਬੀ. ਵਿਜੈਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1995 ਐਸ.ਸੀ. 1648 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲਜ਼ 14 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"6 ਇਹ ਦਲੀਲ ਆਰਟੀਕਲ 15(3) ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲਜ਼ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਟ. 15 ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ

ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਹਰ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਖੇਤਰ ਆਰਟੀਕਲ 15(1) ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 15(1) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਆਰਟੀਕਲ 15(3) ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਆਰਟੀਕਲ 15(1) ਅਤੇ 15(3) ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਚੱਲਦੇ ਹਨ: ਆਰਟੀਕਲ 15(1) ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਰਟੀਕਲ 16(1), ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਮਨਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ 15(1) ਅਧੀਨ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਅਧਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਰਟੀਕਲ 16(2) ਅਧੀਨ ਵੀ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਅਧੀਨ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 16(3) ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਜਦਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(5) ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਮੰਨਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦਫਤਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 16(2) ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਨਾਹੀ, ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੇ ਧਾਰਾਵਾਂ 3,4 ਅਤੇ 5 ਦੁਆਰਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵੇਲੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 15 ਅਤੇ 16 ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ % ਪਹਿਲਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਮ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 15(3) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਿਚਲਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਆਰਟੀਕਲ 15(3) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਸਮੇਤ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

35. ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ. ਐਮ. ਥੋਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਏ.ਐਨ. ਰੇ, ਸੀਜੇ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:-

"27. ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (*ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਪੀ. ਨਰਸਿੰਘ ਰਾਓ* [(1968] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 407 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1968 ਐਸ.ਸੀ. 349 : (1968) 2 ਐਲ.ਐਲ.ਜੇ. 120).

28. ਇਸ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸਬੰਧੀ, ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਾਂਗ, ਚੋਣ ਪੋਸਟ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਪੋਸਟ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ (2) ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੋਣ ਪੋਸਟ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ (2) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

30. ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਧੀਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਵੱਖਰੇ, ਸੁਤੰਤਰ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬਰਾਬਰੀ। ਰੋਡਸਾਈਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਅਤੇ ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਰਸਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਨੇ ਗਾਰਡਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਤਿਤਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ। ਰੋਡਸਾਈਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਅਤੇ ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਦੋਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਦੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਰੇਲਵੇ (1960) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 311 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1960 ਐਸ.ਸੀ. 384)। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

31. ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਨਿਯਮ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹਿਆਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਵੱਖਰੇਪਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਵੱਖਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਸੈੱਟ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਖਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਲਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦਾ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਸੈੱਟ। ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਹਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਸਮਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਾਹਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਪਰਯਾਪਤ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਪਰਿਣਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਖਰੇਪਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਾਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਹੇਠ ਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੰਪੂਰਣ ਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੋਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵੱਖਰੇਪਨਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਭ੍ਰਾਮਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਆਧਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕ੍ਰਿਤਰਿਮਤਾ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੀਅਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

"36. ਸਿੱਖਿਆ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ, ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਰਾਹੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੌਲਿਕ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਮੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਜੋਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਾਤੀ, ਵਰਗ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਲ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਰੋਲ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਾਇਤਵ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਮੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 21-ਏ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾਲ, ਜੋ ਕਿ 6 ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਣ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਣ ਨਿਰਮਾਣ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ (ਮਿਸ) ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, (1992) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 666, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ - ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਡੇਟ ਹੇਠ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਤਵ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ

ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣਣ ਲਈ ਮਿਲ ਸਕਣ। "ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ" ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 41 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਸਲੀਅਤ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਕਸ਼ਰ ਹੈ, ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ।

""9. ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ" ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਸੰਖੇਪ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਦਰਪੂਰਣ ਆਨੰਦ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਹਨ। ਇਹ ਉਸ ਪੂਰੀ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਤਾਂ ਤਦ ਤੱਕ ਆਸਵਾਸਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤੱਕ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਿਤਵ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ, ਤਦ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਾਹੇ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤੱਕ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਗਰਿਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਨਾ ਹੋਵੇ।

12 ਇਸ ਲਈ, "ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ", ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਰਬੋਤਮ ਲਾਭ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਰਗ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਵਧਦੀ ਮੰਗ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਧੀਨ ਕਈ ਨਵੇਂ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਜੋਂ ਕੈਪੀਟੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਵਸੂਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੈਪੀਟੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਵੇਚਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕੀਮਤ ਹੈ। 'ਟੀਚਿੰਗ ਸ਼ਾਪਸ' ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਸਰਾਸਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ 1980 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮੈਡੀਕਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕਟਕ ਵਿੱਚ ਦਸੰਬਰ 28-30, 1980 ਨੂੰ ਹੋਈ 56ਵੀਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ:

13. ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸਮੇਤ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 19 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੈ।

14. ਇਸ ਲਈ, "ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ", ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਰਾਜ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਹੈ ਲਈ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਲਾਭ. ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਮੌਕਾ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਅਮੀਰਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਰਗ. ਮੈਡੀਕਲ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮੈਡੀਕਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਲਜ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ। ਦ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਨੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਜੋਂ ਕੈਪੀਟੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਵਸੂਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੈਪੀਟੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਵੇਚਣ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਦੀ ਧਾਰਨਾ 'ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ' ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਿਣਾਉਣੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਦਸੰਬਰ 1980 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ 56ਵੀਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਕਟਕ ਵਿਖੇ 28-30 ਦਸੰਬਰ, 1980 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੰਕਲਪ:

"56ਵੀਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਧੀਨ ਨਵੇਂ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕੌਂਸਲ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦੇਣ।

ਇਸ ਨੇ ਕੈਪੀਟੇਸ਼ਨ ਫੀਸਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਇਹ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਮੈਡੀਕਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾੜੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

37.ਉੰਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਜੇ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, (1993) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 645 ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਸਮੀਖਿਆ

ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ-

"168. **ਬ੍ਰਾਉਨ ਬਨਾਮ ਬੋਰਡ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ [98 ਐਲ ਐਡ 873 : 347 ਯੂਐਸ 483 (1954)] ਵਿੱਚ ਅਰਲ ਵਾਰਨ, ਸੀ. ਜੇ., ਯੂ.ਐਸ. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ:**

"ਅੱਜ, ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਜ ਹੈ। ... ਇਹ ਸਾਡੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮੌਲਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਸ਼ਸਤਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਾਮਾਨਜਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢਾਲਣ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸ਼ੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਬੱਚਾ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

169. ਵਿਸਕੌਂਸਿਨ ਬਨਾਮ ਯੋਡਰ (32 ਐਲ ਐਡ 2ਡੀ 15 : 406 ਯੂਐਸ 205 (1971)) ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਾਨਿਆ ਕਿ:

"ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ।"

ਇਹ ਗੱਲ ਮੋਡਰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖਿਆਵਿਦਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ. ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਜੇ. ਪੀ. ਨਾਇਕ, ਡਾ. ਕੋਠਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

170. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵਕੀਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਚੂੰਕਿ ਰਾਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਮ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ; ਬਹਿਰਹਾਲ, ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਭ੍ਰਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਇਹ

ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਰਾਜ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਅਸਤਿਤਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕਦਾ।

171. ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ (ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ, (1992) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 666) ਗਲਤ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।" ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਮੱਗਰੀ ਕੀ ਹੈ? ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਅਤੇ ਕਿਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਰਾਜ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਪਰਿਆਪਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਣ? ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ (ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ, (1992) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 666) ਲਗਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੇਖ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 41 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਬੁਢਾਪਾ, ਬੀਮਾਰੀ ਅਤੇ ਅਪੰਗਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਣਹੱਕਦਾਰ ਲੋੜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇਗਾ।" ਅਨੁਚਛੇਦ 45 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਰਾਜ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ, ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ।" ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬਢਾਵਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ

ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਵੇਗਾ।" ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ "ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।" ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੌਨ ਐਡਮਸ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ, "ਸਭ ਤੋਂ ਨਿੱਚੇ ਦਰਜੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲੋਂ ਜਨਤਕ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।" (ਕੈਨਨ ਅਤੇ ਫਿਊਡਲ ਲਾਅ 'ਤੇ ਡਿਸਰਟੇਸ਼ਨ, 1765) ਇਹ ਇੱਕ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾ ਹਨ ਜੋ ਵੰਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਹਿਟਲਰ ਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖੋ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ: "ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੋਰਾਕ ਅਤੇ ਵਿਘਟਨਕਾਰੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜੋ ਲਿਬਰਲਿਜ਼ਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦੇ ਈਜਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।" (ਰਾਉਸ਼ਨਿੰਗ, ਦ ਵੌਇਸ ਆਫ ਡਿਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ: ਹਿਟਲਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।) ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਉਹ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 45, 46 ਅਤੇ 41 ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 45 ਅਤੇ 41 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ: (ਅ) ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਬੱਚੇ/ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ (ਬੀ) ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਬੱਚਾ/ਨਾਗਰਿਕ 14 ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਪਟਾਂਗੇ।

172. ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰੋ (ਆਰਟ. 45)। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗ IV ਦੇ ਕਈ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿਰਫ਼ ਆਰਟੀਕਲ 45 ਇੱਕ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਹੋਰ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਨੰ ਮਹੱਤਤਾ? ਕੀ 44 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਇੱਛਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ? ਕੀ ਰਾਜ ਉਕਤ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ 44 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲੇਖ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਨੂੰ "ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼" ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਗਲਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਲੇਖ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 37 ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ 44 ਸਾਲ ਦਾ ਬੀਤਣਾ % ਮਿਆਦ ਦੇ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਰਟੀਕਲ 45% ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਇੱਕ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਦੁਆਰਾ? ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਅੜਚਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਪਲਬਧ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੇ ਉਲਟ. ਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਇੱਕ ਕਰੈਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟੀਚੇ ਨੂੰ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 45. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 45 ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ "ਇਸਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ", ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 41, ਜੋ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ % ਵਧੇਰੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਉੱਚ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ % ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ % ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੀ ਲਾਗਤ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿੱਖਿਆ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਬੱਚਾ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਲ।) ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ, ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ 46. ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਲਈ% ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 45, 46 ਅਤੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ 41. ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਤਰਜੀਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਉਲਟਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ

173. ਗੁਨਾਰ ਮਿਰਡਾਲ, ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਧਿਕਾਰ, ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ "ਏਸ਼ੀਆਈ ਡਰਾਮਾ" (ਸੰਖੇਪ ਸੰਸਕਰਣ 1972 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ) ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ 353 'ਤੇ ਇਹ ਗਹਿਰੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:

"ਪਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੈਧ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਘੋਸ਼ਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦੀ ਦਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਧਿਅਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਕਾਫੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਾਫੀ ਆਮ ਰੁਝਾਨ ਹੈ ਕਿ ਵਧਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਟੀਚੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜਦਕਿ ਮਾਧਿਅਮਿਕ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਟੀਚੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਧਿਅਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲੋਂ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਮਹਿੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮਾਧਿਅਮਿਕ ਪੱਧਰ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜ ਤੋਂ ਸੱਤ ਗੁਣਾ ਮਹਿੰਗੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਹੈ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵਿਕ੍ਰਿਤੀਕਰਨ ਜੋ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਟਾਰਗੈਟਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਤਬਕੇ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਬਾਅ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਅਦਭੁਤ ਹੈ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਕ੍ਰਿਤੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਭਾਰਤ, ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਾਰਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ, ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪੇਕਸ਼ਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ, ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਟਾਰਗੈਟਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਕ੍ਰਿਤੀਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਕਿਤਾਬ ਚੈਲੇਂਜ ਆਫ ਵਰਲਡ ਪੌਵਰਟੀ (1970 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, ਅਧਿਆਇ 6 'ਸਿੱਖਿਆ') ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜੇ.ਪੀ. ਨਾਇਕ, (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖਿਆਵਿਦ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 1966 ਅਜੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਧਿਐਨ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ... 'ਹੈਵਸ' ਨੂੰ 'ਹੈਵ ਨਾਟਸ' ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਦੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਹੈ।"

"3.74. ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਘਾਟੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਣਾ ਉਮੀਦ ਸੀ (ਸਿਕ)। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤੱਥ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ 56 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਇਹ ਦੂਜੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ 35 ਫੀਸਦੀ 'ਤੇ ਘਟ ਕੇ, ਤੀਜੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ 34 ਫੀਸਦੀ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਰਨ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ, ਦੂਜੇ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਗਰਿਮਾ ਲਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 45 ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਉਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ। ਆਰਟੀਕਲ 45 ਵਿੱਚ "ਲਈ" ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧਕ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ "ਸਿੱਖਿਆ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਟੀਕਲ 21 ਸਿਰਫ ਇਹ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸਿੱਖਿਆ" ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

175. ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹੁਣ ਰਾਜ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 45 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹੁਣ ਇੱਕ ਹਕੀਕਤ % ਕੀਤੀ. ਦਰਅਸਲ, ਨੈਸ਼ਨਲ

ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 1986 ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 45 ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੀਡੀਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੋ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਬੱਚੇ (ਨਾਗਰਿਕ) ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

38. ਉਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ, (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 481, ਪਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ.

39. ਸੋਸਾਇਟੀ ਫਾਰ ਅਨਏਡਿਡ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ, (2012) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2009, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤੇ ਹਨ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੈਰ-ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ। ਐੱਸ.ਐੱਚ. ਕਪਾਡੀਆ, ਸੀਜੇ, ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਮਤ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"27. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ%ਉਹ ਪੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ 'ਤੇ ਬੇੜੀਆਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ, ਦੂਜਾ, ਉਹ ਫੁਲਰ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਮੇਤ ਮਾਣ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰ ਅਯੋਗਤਾ ਉਸ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਫ਼ਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ। ਆਰਟੀਕਲ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ 45 ਮੁਫ਼ਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 45 ਵਿੱਚ "ਲਈ" ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਅਗੇਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ "ਸਿੱਖਿਆ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਾਰਾ 21 ਸਿਰਫ਼ "ਸਿੱਖਿਆ" ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਰਹਿਣ ਲਈ.

28. ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਧਾਰਾ 21-ਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 45 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 21-ਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ "ਮੁਫ਼ਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ"। ਧਾਰਾ 21-ਏ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 21-ਏ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਵਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 2009 ਦਾ ਐਕਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਲ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਧਾਰਾ 21-ਏ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਮੁਫ਼ਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ

ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 2009 ਦਾ ਐਕਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਧਾਰਾ 21-ਏ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ (ਵਿੱਤੀ ਸਮੇਤ ਰੁਕਾਵਟਾਂ) ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

40 ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਚੇਤ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ (ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼) ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਉਸ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 29(2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਲਈ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4), ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਸਮਰਥਨ ਕਾਰਵਾਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਦਾ ਕੈਨਵਾਸ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੱਧ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

41. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ:

"(c) ਕੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਦੋਨੋਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

"(ਕੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਦੋਨੋਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?"

786. ਵਿਚਾਰਣਯੋਗ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨਾਲ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਲਾਜੀ (ਐਮ.ਆਰ. ਬਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਆਫ ਮੈਸੂਰ, 1963 ਸੁਪਪ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439: ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 649) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਮਾਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) 1951 ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਅਰਥ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੱਚਮੁੱਚ, ਜਾਂਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੀਮੂ (ਜਾਂਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੀਮੂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਆਫ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ (1973) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 420: 1973 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ&ਐਸ) 217: (1973) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 236) (ਪੈਕੇਅਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

"ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) 'ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ' ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਸਿਰਫ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ' ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੁਣ ਇਹ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ 'ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ' ਦਾ ਭਾਵ 'ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਵਿੱਚ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ' ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ 'ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ' ਬਣਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।"

78. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਣਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਧਾਰਣਾ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਦਰਪੂਰਣ ਮਤ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ 'ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ' ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 340 (ਜੋ ਕਿ ਅਸੋਧਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) 'ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ' ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ। ਕਾਰਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ: "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ" ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ

ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਨਾਗਰਿਕ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਸਮੇਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੁਝ ਵਰਗ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਲਈ ਪਿੱਛੜੇ ਨਾਗਰਿਕ ਵਰਗ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਪਰ ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 340 ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ/ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 340 ਵਿੱਚ ਸੰਦਰਭਿਤ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਸਿਰਫ ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 340 ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲੋਂ ਕਹੀਂ ਵੱਡੇ ਵਰਗ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 340 ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣਾ ਇੱਕ ਲਾਭਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਲ ਹੀ, ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ/ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ % ਜੋ ਕਿ ਮਤਲਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ *ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਉਚਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।"*

42. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ "ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਵਿਚਕਾਰ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵੱਖਰੇਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਵੱਖਰੇਵਾਂ ਲਗਭਗ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬੇਬਾਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਵਿਵਿਧ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਸ਼ਬਦ ਵਜੋਂ ਓਬੀਸੀਜ਼ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਜੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ (ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼) ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੂਚੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਤੋਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਹੀ ਐਸਈਬੀਸੀਜ਼ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਐਸਈਬੀਸੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵੀ ਸਮੁਦਾਇਕ ਦੇ ਸਦੱਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੇਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

43. ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਦੇਖੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ *ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ* (ਸੁਪਰਾ. ਮੈਥਿਊ ਜੇ., ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:-

"78. ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(1) ਵਿੱਚ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਇੱਕ ਬੰਜਰ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਦੱਸਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ। ਜੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(1) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਸਲ ਮਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਅਨੁਚਿੱਤ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੁੱਟਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ।"

44. ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:-

"741. ਏ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ,1963 ਸੁਪਪ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439 ; ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 649 ਇਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ — "ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਅਤੇ 29(2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ"। ਬੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਚੰਪਾਕਮ [ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਚੰਪਾਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ, 1951 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 525 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1951 ਐਸ.ਸੀ. 226] ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਭਾਵ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ। ਬਾਲਾਜੀ [ਏ.ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ, 1963 ਸੁਪਪ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 649] ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇਵਦਾਸਨ [ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1964) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1964 ਐਸ.ਸੀ. 179 : (1965) 2 ਐਲ.ਐਲ.ਜੇ. 560] ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ (ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ) ਵਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ — "ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਚਛੇਦ (1) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਹੈ"। [ਸੁਬਾ ਰਾਓ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ] ਪਰ ਇਹ ਕੇਵਲ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਹਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਜੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਵੇ, ਦੇਵਦਾਸਨ [ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ

ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1964) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1964 ਐਸ.ਸੀ. 179 : (1965) 2 ਐਲ.ਐਲ.ਜੇ. 560] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਮਾਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ [(1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310 : 1976 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.(ਐਲ&ਐਸ) 227 : (1976) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 906] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਝਟਕਾ ਲੱਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਘੱਟਗਿਣਤੀ (ਐਚ.ਆਰ. ਖੰਨਾ ਅਤੇ ਏ.ਸੀ. ਗੁਪਤਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ), ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਚਿਪਕੇ ਰਹੇ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ, ਬਹੁਮਤ (ਰੇ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ., ਮੈਥਿਊ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਇਅਰ ਅਤੇ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ) ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਜੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। (ਬੇਗ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੱਖਰਾ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਥੇ ਜਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।) ਉਕਤ ਚਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੈਰਾ 713 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ — ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(1) ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਆਦਰਪੂਰਨ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਥੋਮਸ [(1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310 : 1976 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ.ਐਸ.) 227 : (1976) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 906] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(1) ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਆਸ਼ਵਾਸਿਤ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਆਸ਼ਵਾਸਨ ਲਈ, ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇਗਾ ਅਤੇ ਵਧਾਏਗਾ। ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। "ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ" ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ/ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸੀਂ ਹੋਲਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਆਗਿਆਸ਼ੀਲ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਡਰਾਫਟ ਅਨੁਚਿੱਤ 10(3) [ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ] 'ਤੇ ਬਹਿਸ — ਪੈਰਾ 693 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ — ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ [ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ] ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ", ਅਤੇ ਕਿ ਡਰਾਫਟ ਧਾਰਾ (3) ਉਕਤ ਮੰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਂਝ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਮੁੱਚ, ਧਾਰਾ (4) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ, ਰਾਜ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ/ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਧਾਰਾ (4) ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

742. ਬਲਾਜੀ [ਐਮ.ਆਰ. ਬਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਆਫ ਮੈਸੂਰ, 1963 ਸੁਪ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439 : (ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 649) ਅਤੇ ਦੇਵਦਾਸਨ [ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1964) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1964 ਐਸ.ਸੀ. 179 : (1965) 2 ਐਲ.ਐਲ.ਜੇ. 560], ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਧਾਰਾ (4) ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਮੰਨਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਹੁਣ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੇ ਅਧਾਰਤ ਸਿਦਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਜਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਧਾਰਾ (4) ਧਾਰਾ (1) ਲਈ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਧਾਰਾ (2) ਲਈ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਧਾਰਾ (2) ਲਈ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ, ਜੇ 'ਵਰਗ' ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਜਾਤਿ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਧਾਰਾ (1) ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਾਰਾ (2) 'ਵਰਗ' ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ (4) ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਰਿਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

45. ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਰਕਸ਼ਣ ਲਈ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ, ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

46. ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਲੱਗ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 21-ਏ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ

ਮੰਨਤਾਵਾਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਨੂੰ 6 ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮਸੌਦੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇੰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 45 ਅਤੇ 46 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 37 ਦੇ ਵਰਚੂ ਦੁਆਰਾ। ਹੁਣ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਰ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 12 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਧਿ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। "ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ" ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 21-ਏ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੰਡ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 45 ਅਤੇ 46 ਜਵਾਬ ਬਚਪਨ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਾਓ। (ਵੇਖੋ: ਐਡਮ ਬੀ. ਚੱਕੀ (ਸੁਪਰਾ)

ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ

47. ਸੰਵਿਧਾਨ (93ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ *ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਕਲਚਰਲ ਟ੍ਰੱਸਟ (ਰਜਿਸਟਰਡ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ,* (2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

48. ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਗ) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਇੱਕ ਨਿਯਮਨ ਉਪਾਯ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਗ) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(6) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ

ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋੜੇ ਗਏ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਉਸੂਲ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

49. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਧਾਰਾ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 15 ਦਾ (5) ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਯੋਗ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਸਮੇਤ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 15(5) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਟੀਚਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਮਾਰਚ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵੱਲ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਸਮਤਾਵਾਦੀ ਲੋਕਾਚਾਰ/ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਜੋ ਕਿ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212 : ਏਆਈਆਰ 2007 ਐਸਸੀ 71. ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਐੱਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ (1963) ਪੂਰਕ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 439, ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐੱਸ.ਐੱਮ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਰਾਜਨ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਰਾਜ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਅੰਤਰੀਵ ਤਰਕ ਐੱਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਉੱਡ ਗਿਆ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), ਆਰਟੀਕਲ 16(4), ਆਰਟੀਕਲ 38, ਆਰਟੀਕਲ 45 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ 46 ਜਵਾਬ ਅਤੇ ਉਹ ਆਰਟੀਕਲ 15(5) ਉਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਰਥਪੂਰਨ, ਰਾਜ ਲਈ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਵੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ।

50. ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਕਲਚਰਲ ਟਰੱਸਟ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖਤ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"29. ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨੱਬਵੀਂ ਸੋਧ ਚੌੜਾਈ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਸਾਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕੇਵਲ ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਸਾਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੋਰ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕੇਵਲ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ, ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸਵਾਇਤਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ, 481, ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੀਮਿਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਥਿਤ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਜੀ) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਐਲਾਨਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5)

ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਜੀ) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇ।

30. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਿਸਟਰ ਨਾਰੀਮਨ ਦੇ ਇਸ ਤਰਕ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਰਾਜ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਰਾਜ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇਹ ਆਧਾਰ ਕਿ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਚੁਣੌਤੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਜੀ) ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕੇਗਾ, ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਜ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮਾਨਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਨਰੀਮਨ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦਾ।

31 ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਮਿਸਟਰ ਦਿਵਾਨ ਦੇ ਉਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲੰਘਣਾਤਮਕ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ

ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਨਾਰੀਮਨ ਦੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੀ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

34. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਗਾਊ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ, ਜੋ ਕਿ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕਾਰਨ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੀਆਂ, ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਹੁਸੰਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ [(2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕਲਾਸ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(5) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

35. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਿਸਟਰ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 30(1) ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਐਮ. ਇਸਮਾਈਲ ਫਾਰੂਕੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(1994) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 360], ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨਾ 403, ਪੈਰਾ 37)

"37. ... ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਤੋਂ 28 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ... ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਹਿਤ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ [ਇੱਕ] ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਆਸਥਾ ਹੈ..."

ਇਸ ਲਈ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ, (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481 ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਸਾਰ ਵਿਭਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 29 ਅਤੇ 30 ਇਹਨਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕਜੁੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਕਿਰਪਾਲ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਵਿੱਚ ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ [ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ, (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481] ਦੇ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੇ ਪੰਨਾ 587 'ਤੇ ਦੇਖੋ). ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਕੇ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

37. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਦਿਆਲਾਏ, ਭਾਰਤੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਨ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾਖਲਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਤਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ, ਅਕਾਦਮਿਕ, ਵਿਗਿਆਨੀ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਉੱਤਮਤਾ ਦੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ "ਭਾਈਚਾਰਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ"। ਭਾਈਚਾਰੇ, ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਤਦ ਤੱਕ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਦ ਤੱਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਜੋ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਮਿਸਟਰ ਨਾਰੀਮਨ ਦੀ ਇਸ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ

ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

38 ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14, 19(1)(ਗ) ਅਤੇ 21 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ [(2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਕਿ ਨਿੰਜਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਰਕਸ਼ਣ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਲੇਖ 19(1)(ਗ) ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਿੰਨਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੈਧ ਹੈ।

51 ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15(5) ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸੈੱਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਅਤੇ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸੈੱਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ (103ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਲੇਖ 15(6), ਜੋ ਕਿ ਨਿੰਜਾ ਅਨੁਦਾਨ ਰਹਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਅਰਕਸ਼ਣ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਟਰੱਸਟ (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਨੇ ਲੇਖ 15(5) ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿੰਜਾ ਨਿਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

52. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਕਲਚਰਲ ਟ੍ਰੱਸਟ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (93ਜੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2005 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (5) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੈਧ ਹੈ।

53. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6), ਜੋ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਦਾਨ ਰਹਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ "ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਬਾਹਰੋਂ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.-ਐਨ.ਸੀ.ਐਲ." ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੈਧ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਾਹਰੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਸਵਾਲ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਬਾਹਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ।

54. ਆਓ ਅਸੀਂ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਹੈ:

"73. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਾਨਕ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਨਾ ਕਹੇ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

55. ਡਾਲਮੀਆ ਸੀਮਿੰਟ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਰਤ) ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼, (1996) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 104, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ, ਤ੍ਰਿਏਕ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ "ਨਿਆਂ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਮਾਜ ਦੀ ਆਮ ਭਲਾਈ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਰਵਉੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਦਾਇਰਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਨੁਰੂਪ ਨੂੰ ਲਿਆਏ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ. ਡਾਲਮੀਆ ਸੀਮੈਂਟ (ਭਾਰਤ) ਲਿਮਟਿਡ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਜਾਂ ਇੱਕਲਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਪਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਹਤ ਲਈ ਹੈ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਪਾਹਜਾਂ, ਨਿਪੁੰਸਕਤਾ ਤੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ

ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਲੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡਾ ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਹਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਲ ਹੀ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ। ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਉਹਨਾਂ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਰਥਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਪਿਛੜੇਪਨ

56. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਜੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਅਤੀਤ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਜਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਾਵੰਤ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕ ਦੀ ਇੰਦਰਾ ਸਾਵਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬੇ ਵਰਗ ਲਈ ਹੀ ਹੈ। ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਵਿੱਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਾਹਜ ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਵਰਗ ਵਰਗੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬੇ ਵਰਗ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਨਿਪਟਾਂਗਾ। ਪਰ, ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਗਾ ਜਿਹੜਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ।

57. ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਲਗਭਗ 1.41 ਅਰਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ, ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਹੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ, ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ (ਜੋ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨਾਕਾਰਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਕਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਯੋਗ ਅਤੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਜਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

58. ਜਦੋਂ 42ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ" ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਹੈ ਇਹ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਯਕੀਨੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ।

ਇਹ, ਸਮਝਣਯੋਗ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਅਰਥਚਾਰੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਅਸਰ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਬਿਹਤਰੀ ਜਾਂ ਭਾਵੇਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਕਾਫੀ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਰਜਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਤਦ ਹੀ ਸਭ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਇੱਕ ਅਸਲੀਅਤ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਤੇ, ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ "ਕੋਨਾਸਟੋਨ" ਹੈ (ਪ੍ਰਤੀ ਖੰਨਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕ)। ਚੰਦਰਚੂੜ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: "ਇਹ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੌਲਿਕ ਅਧਾਰ ਹੈ"। ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕ ਇਸ ਨੂੰ "ਗਣਰਾਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਾਰ" ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਦੇਖੋ: ਪਦਮਰਾਜ ਸਮਰੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਰਾਜ ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਸਪੈਸ਼ਲ ਬੈਂਚ, 1978 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਪਟ 64 : 1979 ਪੀ.ਐਲ.ਜੇ.ਆਰ 258 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1979 ਪਟ 266 ਪੰਨਾ 267)

59. ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਨੈਂ. ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਆਇਅਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਏ.ਐਨ. ਰਾਏ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"149. ... ਕੋਈ ਵੀ ਕੇਸ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਜਾਂ ਦਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਉਪੇਕਸ਼ਿਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ, ਵਿਰਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰ, 'ਠੰਡੇ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਚੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ', ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ — ਨਾ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ। 'ਪਿੱਛੇ' ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚੂਰ ਉੱਚੇ ਬਰਥ ਵਾਲੇ ਦੁੱਗਣੀ ਚੋਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੱਛੇਪਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ 'ਦਫਤਰ' ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਵਰਗੀਕਰਣ, ਰਿਜ਼ਰਵ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰਜੀਹੀ ਦੁਆਰਾ। ਪਰ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਧਰਮ, 'ਪਿੱਛੇਪਣ' ਦੀ ਇੱਕ ਅਣਮੁੱਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ 'ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ' ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਤਰੱਕੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਤਰੱਕੀਸ਼ੀਲ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਰਿਮ ਬੈਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਦਾਸੀਨ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ....”

60. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1974 ਐਸ.ਸੀ. 1, ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੀ ਨੋਟ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: "56....ਆਓ ਅਸੀਂ, ਅਣਜਾਣ ਵਿਸਤਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਥਿਊਰੀ ਵਿਕਸਿਤ ਨਾ ਕਰੀਏ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਉਲਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਡੁੱਬ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ: ਆਖਿਰ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਦਾ ਅਸਲੀ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ?"

61. *ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ*, (2015) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 697, ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਜਟ ਵਿੱਚ 04.03.2014 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਜਾਟ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਿਹਾਰ, ਗੁਜਰਾਤ, ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦਿੱਲੀ, ਭਰਤਪੁਰ ਅਤੇ ਧੌਲਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"54. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜਾਨਿਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰਿਮੂ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ [(1973) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 420 : 1973 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ&ਐਸ) 217] ਨੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਮਾਮਲੇ [ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, 1992 ਸੱਪ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 : 1992 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ&ਐਸ) ਸੱਪ 1 : (1992) 22 ਏ.ਟੀ.ਸੀ. 385] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦ “ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ” ਅਤੇ “ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ” ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਹ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ [ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, 1992 ਸੱਪ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 : 1992 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ&ਐਸ) ਸੱਪ 1 : (1992) 22 ਏ.ਟੀ.ਸੀ. 385] ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਇਸ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ ਜਾਂ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪਛਾਣਯੋਗ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਮੋਜੀਨੀਅਸ (ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ) ਜਾਂ ਹੇਟਰੋਜੀਨੀਅਸ (ਅਪੰਗਤਾ ਜਾਂ ਲਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਕਈ ਐਂਡੈਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਿਕ, ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਾਰਨ

ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ, ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਾਤੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ" ਅਤੇ ਵੱਖਰਾ ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਸਾਨ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੁਟੀਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜਾ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਿੱਤ 16(4) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਨੇ ਰਾਜ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਆਧਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਗਰੁੱਪਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਗਰੁੱਪ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ, ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਤੀ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਹੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਉਭਰਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਜੋਂ ਤੀਜੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(2014) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 438] ਵਿੱਚ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਰਗਭੇਦਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਬਰਤਣ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਨਿਆਇਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨੀਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਮ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੇਂ ਉਭਰਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ "ਗੁਆਇਆ ਜ਼ਮੀਨ" ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇਣ ਲਈ।

62. ਕੇਰਲ ਦੇ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਜੇਕਬ ਮੈਥਿਊ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1964 ਕੇਰਲ 316, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਐਮ.ਐਸ. ਮੇਨਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ:

""9. ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਭਾਜਨ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ: ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇਪਨ

ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਕਸਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਚਰਮਾਂ ਅਤੇ ਰਿਵਾਜ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਮਾਰੂ ਭਾਰ ਦੇ ਅਵਿਟਣੀ ਪਰਿਣਾਮ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ....

63. ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਗਜੇਂਦਰਗਡਕਰ ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

....ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਅੰਤਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ. ਜੋ ਨਾਗਰਿਕ ਵਰਗ ਬੇਹੱਦ ਗਰੀਬ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੱਛੜਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ....

....ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਜ ਅਜਿਹਾ ਉਪਾਯ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੱਛੜਾਪਣ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ, ਅਨਿਵਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਹੈ....

ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ

64. ਆਰਕਸ਼ਨ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਮੌਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਕੀ ਇਹ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਖੁੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ (ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ) ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ? ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਰਾਜ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਅਧਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ?

65. ਉਪਰੋਕਤ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਸਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਆਮ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਨ।

66 . ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮ 13ਏ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਦੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮ 13 ਜਾਂ ਨਿਯਮ 13ਏ ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ,

"67. ਅੱਜ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ, ਡਾਕਟਰੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਆਦਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ। ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਏ ਇਸ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ. ਵਿਚਾਰ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵਕੀਲ, ਅਪੀਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਲਿਪੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬੀ, ਮਾਹਰ ਗਵਾਹ, ਆਦਿ ਅੱਜ, ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ. ਜਦਕਿ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋੜ ਹੈ. ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਪਹੁੰਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਸਗੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੀ ਲੋੜ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਲਈ ਜਿਸਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਰਾਜ, ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਨਿੱਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦੌਲਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਹਾਲਾਤ [ਦੇਖੋ “ਵਿਕਾਸ—ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ”, 82 ਹਾਰਵ ਐਲ ਆਰ 1165]

68. ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਦੌਲਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਹਨ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਬਰਾਬਰ, ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੀ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੂਸੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

'ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਕੰਟਰੈਕਟ ਸੋਸ਼ਲ ii, 11]'

69. ਰਿਫਿਨ ਬਨਾਮ ਇਲੀਨੋਇਸ [351 ਯੂਐਸ 12,] ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਬਚਾਅਕਰਤਾ ਇਲੀਨੋਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟਸ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟਸ ਸਮਾਨ ਫੀਸ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਬਚਾਅਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਨ; ਪਰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਗੈਰ-ਗਰੀਬ ਹੀ ਟ੍ਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟ ਖਰੀਦ ਕੇ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਲੀਨੋਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਸਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਧਾਰਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਅਪੀਲੀ ਸਮੀਖਿਆ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਵਕੀਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਡਗਲਸ ਬਨਾਮ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ [372 ਯੂਐਸ 353] ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਆਪਰਾਧਿਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ। ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਾਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਜਵਾਬ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ ਸੇ ਅਪੀਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਇੱਕ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਜਬ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੇਵਲ ਗੈਰ-ਫਰੋਲੀ ਦਾਅਵਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਵਕੀਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ, ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਸਨ — ਭਾਵੇਂ ਫਰੋਲੀ ਅਪੀਲਾਂ ਲਈ ਵੀ — ਜਦਕਿ ਗਰੀਬ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

x

x

x

71. ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਹਾਰਲਨ ਸਹੀ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਏ ਨੇ ਇਹ ਪਛਾਣਣਾ ਅਸਫਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮਾਨ

ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਹਾਰਲਨ ਲਈ, ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਜੋ ਮਾਇਨੇ ਰੱਖਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਜਿਸ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਅਪਣਾਇਆ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਗ੍ਰਿਫਿਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ (ਉੱਪਰ) ਅਤੇ ਡਗਲਸ ਮਾਮਲੇ (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਆਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਵਕੀਲ-ਅਟੈਂਡਿਡ ਆਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲਾਂ ਲਈ ਸਮਾਨ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਮਾਨਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਇਸ ਲਈ ਉਲਲੇਖਨਯੋਗ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। [ਦੇਖੋ "ਵਿਕਾਸ—ਸਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ", 82 ਹਾਰਵ ਐਲਆਰ 1165.]

158. ਇਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵੀ ਅਚਿੰਤ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਸਖਤ ਅਤੇ ਘੁੰਮਣਵਾਲੀ ਹਕੀਕਤ ਹਨ, ਇੱਕ ਠੋਸ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਕਠੋਰ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਫਾਰਮੂਲਾ। ਇਹ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਅਧਿਕਾਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦਾ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਜੋ ਕਿ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਇੱਕ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਅਤੇ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਗੇ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਮੌਕਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵੀ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੈਰੀ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਹਰ

ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮਾਜ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੁਰਤਾ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਪੂਰਨ ਆਰਥਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮਹਾਮਾਰੀ ਜਾਂ ਗਰੀਬੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਦਮਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ....

230. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਉਹ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 341 ਅਤੇ 342 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਇਹ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਸੰਬੋਧਨ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਪਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਲੇਖ 341 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਬੋਧਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਹਨ; 'ਜਾਤੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਾਤੀਆਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖ 46 ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਨਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੁਝਾਉਂਦਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ "ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਕੁਝ ਨਿਮਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਲਰਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦੇਣਾ ਜੋ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਜਨਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੈਧ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੂਜੇ ਲਈ ਵੈਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; ਲੇਖ 16(1) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇੱਕੋ ਵਰਗ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ 13AA ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਨਸਲ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲੇਖ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (2) ਦੁਆਰਾ ਮਨਾਹੀ ਹੈ....

231. ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਉੱਪਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਾਮਲਾ ਇਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉੱਤੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4)

ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਛੜੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਉੱਤੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; ਮੈਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਬਾਰੇ ਖੰਨਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਤਫਾਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਰਾਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਲਰਿਕਲ ਸਟਾਫ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਫਾਇਦੇ ਦੇਣਾ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ - ਹਵਾਮਾਨ ਦੀ ਚੱਕੀ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਾਨਵ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਯੋਗੀ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ,

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

67. ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਤਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਗ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 38 ਅਤੇ 46 ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਚਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ – ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਗਰੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਹਿੱਸਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ। ਮੇਰੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਟ ਨੇ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਬਰੇਕ - ਜੋ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ - ਹੁਣ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਵੰਚਿਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ, ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਆਯਾਮ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

68. ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ - (3) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) [ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4)] ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਮਨਸ਼ਾ (ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ) ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ।

(4) *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* (ਉਪਰੋਕਤ) ਮੌਜੂਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ "ਸਮਾਜਿਕ" ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ।

(5) *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* (ਉਪਰੋਕਤ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੀ ਇੱਕ "ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਆਖਿਆ" ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ [ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਲਈ ਵੀ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ]।

(6) ਮੂਲ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਖਾਸ "ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਆਖਿਆ" ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4A) [77ਵੀਂ ਸੋਧ], ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4B) [81ਵੀਂ ਸੋਧ] ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(5) [91ਵੀਂ ਸੋਧ] ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

(7) ਅਜਿਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੰਸਦ ਦੀ "ਮੂਲ ਇਰਾਦੇ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹੀ ਥੀਮ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 38 ਅਤੇ 46 ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਸਕੇ।

69. ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਨਿਆਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦਾ ਇੱਕਮਾਤਰ ਉਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਰਗ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਵਰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ 'ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ' ਤੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ - ਇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਪਣਾਈ ਤੋਂ 42 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਦੇ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ 30 ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਵਾਂਛਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਹੈ।

70. ਇਸ ਲਈ, 103ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਸੰਸਦ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮੂਹਾਂ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਛੋਹੇ ਗਏ ਹਨ - ਜੋ ਮੌਕਿਆਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਓਬੀਸੀਜ਼ ਵਰਗ ਵਾਂਗ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਓਬੀਸੀਜ਼ (ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਧਾਰਣਾ) ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਜਿਕ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ। ਆਰਥਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਇੱਕ ਵੈਧ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ' ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। 103ਵੀਂ ਸੋਧ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਆਧਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਜਾਂ 16(2) ਦੁਆਰਾ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅੰਤਮ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਹੋਲਡ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਿਰੰਜੀਤ ਲਾਲ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪੇਸ਼ਾ-ਕਮ-ਸਾਧਨ ਟੈਸਟ ਅਨੁਚਛੇਦ

16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 156(b)(ix) ਵਿਆਖਿਆ ਜੋ ਈਡਬਲਿਊਐਸ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਨਕ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਵਿਧਾਨ (103ਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019

71. ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੰਵਿਧਾਨ (103ਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਵਿੱਚ ਝਾਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਜੋ 14 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਉਪਬੰਧ ਜੋੜੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਸੀ.), ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਟੀ.ਐਸ) ਅਤੇ ਅਨਜ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ (ਓ.ਬੀ.ਸੀ.-ਐਨ.ਸੀ.ਐਲ.) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" (ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ.) ਲਈ ਅਧਿਕਤਮ 10% ਅਰਕਸ਼ਣ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 15 ਵਿੱਚ, ਉਪਬੰਧ (5) ਦੇ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਉਪਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਾਮਤ:— (6) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ 19 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਦੇ ਉਪ-ਉਪਬੰਧ (ਐਫ) ਜਾਂ ਲੇਖ 29 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਨਹੀਂ ਹੈ—

(a) ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ; ਅਤੇ

(b) ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ, ਧਾਰਾ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਜੋ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਆਖਿਆ—ਇਸ ਲੇਖ ਅਤੇ ਲੇਖ 16 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਉਹ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।'

(6) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ, ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ।" ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ-

"ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ

ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਅਸਮਰੱਥਤਾ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਾਹਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (4) ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 46 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਖਭਾਲ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੰਬਰਦਾਰੀ-ਤੀਜਾ) ਸੋਧ ਐਕਟ, 2005 ਰਾਹੀਂ, ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਵਿੱਚ ਉਪਬੰਧ (5) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ, ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ, ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

4. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ। ਅਨੁਚਿੱਤ 46 ਦੇ ਮੈਂਡੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ

ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

5. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੇ ਚੌਬੀਸਵਾਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 2019 ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਜਾਂ ਉਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 30 ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

6. ਬਿੱਲ ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

73. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਧਾਰਸ਼ਿਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 46 ਦੇ ਮੈਂਡੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲੇਖ 46 ਦੇ ਮੈਂਡੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ (103ਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

74. ਨਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੌਜੂਦਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ 15%, 7.5% ਅਤੇ 27% ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.-ਐਨ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ 59.50% ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 15 ਨਾਲ ਜੁੜੀ 'ਵਿਆਖਿਆ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਉਹ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਰਾਜ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਚਕਾਂਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਜ਼ਿਕਰਪੱਤਰ ਐਫ. ਨੰ. 20013/01/2018-ਬੀ.ਸੀ.-II ਮਿਤੀ ਜਨਵਰੀ 17, 2019 ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਰੁ.8 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ, ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘੱਟ, ਜਾਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਫਲੈਟ 1,000 ਵਰਗ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ, ਜਾਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਪਲਾਟ 100 ਵਰਗ ਯਾਰਡ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਮਿਊਨਿਸਿਪੈਲਿਟੀਜ਼ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਮਿਊਨਿਸਿਪੈਲਿਟੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 200 ਵਰਗ ਯਾਰਡ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਪਲਾਟ ਹਨ, ਉਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੇ ਜਾਣਗੇ।

75. ਇਪਗਨਡ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ?

(1) ਹੁਣ ਕੁੱਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 59.50% ਦੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਹੈ (2) ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਸੀ.), ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ (ਐਸ.ਟੀ.) ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਨਾਨ-ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ (ਓ.ਬੀ.ਸੀ.-ਐਨ.ਸੀ.ਐਲ.) ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਬਾਹਰਵਾਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖਾਂ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(3) ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10% ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮਤਲਬ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਜੋ ਇਸ ਵੰਡ ਦੀ ਉੱਪਰੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੁਣ 40% ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹਲਚਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਵਿਚਾਰਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

76. ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਜੋ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਲਈ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

77. ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ-

> *"46—ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ-ਰਾਜ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।"*

78. ਮੈਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਮੈਸਰਸ ਸ਼ਾਂਤੀਸਰ ਬਿਲਡਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਖਿਮਾਲਾਲ ਟੋਟਾਮੇ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, (1990) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 520, ਵਿੱਚ ਰੰਗਨਾਥ ਮਿਸਰਾ, ਨਾਇਬ

ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲੀ ਗਈ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ:

"11.... 'ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸੱਤਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ (1985-1990) ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਕਾਸ ਪਰਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਵਾਦ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

12. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਕਸਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਰੋੜਾਂ ਹੋਰ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਗੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲਾਭਾਨਵਿਤ ਹੋਣ ਜਦੋਂ ...."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

79. ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ 'ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਾਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ, ਜੇ ਅਸੀਂ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਸੈਂਡਰੋ ਗਾਲੇਆ, ਡੀਨ ਅਤੇ ਰੌਬਰਟ ਏ. ਨਾਕਸ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਬੋਸਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਕੂਲ ਆਫ ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ "ਆਰਥਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ

ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੈੱਟ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਲਕਸ਼ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਰਯਾਪਤ ਭੌਤਿਕ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਸਨਮਾਨਜਨਕ, ਉਤਪਾਦਕ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕੇ।" ਇਸ ਲਈ, ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਭੌਤਿਕ ਸਰੋਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਣ।"

80. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ: -

''126"ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਭਲਾਈ ਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਗ IV ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਲਾਈ ਦੇ ਰਾਜ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ (ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਦੇ ਗਰੀਬ), ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਸਰਬੋਚਚ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 21 ਅਤੇ 46 ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:

"426. .... 'ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਇੱਕ 'ਨਿਆਂਪ੍ਰਧਾਨ' ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, . . . ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ।

81. ਲੇਖ 21 ਵਿੱਚ ਆਦਰ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਆਦਰ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸਧਾਰਣ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅਰਥ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ (ਅਬਦੁਲ ਮੋਇਨ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ) ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, "ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ। ਕੁਝ ਅਮੀਰ ਹਨ। ਕੁਝ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਤਪਸਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਭਾਗ ਕਾਰਨ ਤਪਸਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਇਸੀ ਲਈ ਲੇਖ

21 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ, ਭਲਾਈ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉੱਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰ 21 ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ 41, 45, ਅਤੇ 46 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਅਤੇ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ, ਅਧਿਕਾਰ 46 ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ, ਅਧਿਕਾਰ 46 ਵਿੱਚ "ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਪੂਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਗਰਿਮਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ਯਤਨ ਅਧਿਕਾਰ 46 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕੜੀ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਰਾਜ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਅਧਿਕਾਰ 46 ਸਮਾਜਿਕ ਪਰੀਖਿਆ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਾਧਨ ਪਰੀਖਿਆ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਹ "ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ। "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ "ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, "ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ" ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਕੱਲਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਅਧਿਕਾਰ 46 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਸਿੱਖਿਆ" ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ; ਫਿਰ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ 46 ਨੂੰ "ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ" ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣਾ ਤਣਾਅ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਧਿਕਾਰ 46 ਦੇ ਸਾਫ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਭੇਦ ਅਧਿਕਾਰ 15(4) ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ 15(4) ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਗਤ "ਤਰੱਕੀ" ਨੂੰ ਬਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ। ਇੱਥੇ ਜ਼ੋਰ ਤਿੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਵਰਗਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਉਤਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਧਿਕਾਰ 46 ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ 46 ਅਧੀਨ ਭਲਾਈ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖਿਆਗਤ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਵੱਲ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਮ.ਆਰ.ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ, "ਅਧਿਕਾਰ 15(4) ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਹ ਨੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ 46 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।" ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (2008) 6

ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1. [ਦੇਖੋ: ਆਸ਼ੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਰਿਟ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 14955 ਦੇ 2019, ਝਾਰਖੰਡ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਹਾਂਬਾਦ, ਲਖਨਊ ਬੈਂਚ]।

82. ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਉਹਨਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਖਰਚ ਉਠਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ।

83. ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰੀ ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮੈਂ ਲਿਖਤ ਦਰਖਾਸਤਕਰਤਾਓਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

84. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਫਰਕ ਹਨ। ਇਹ ਫਰਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਤੋਂ ਉੱਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਰਕਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ *ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ* ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਜਿਸ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

85. ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਮੂਲ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਨਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਰੇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਭਲੇ ਹੀ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹਿੰਸਾ, ਬਗਾਵਤ ਜਾਂ ਜਬਰ ਅਧੀਨ ਫਰੇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਆਂਪ੍ਰਦਾ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਯਕਤਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਰਬੋਚ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਮੁਖਰਜੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਿਆਂਪ੍ਰਦਾ" ਪੰਨਾ 103]। ਪਰ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ

ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

86. ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਸਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਗੁਜ਼ਰਨ ਵਾਲੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਆਮ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਨਤੀਜੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਮਾਰਸ਼ਲ ਨੇ ਮੈਕਕਲੋਚ ਬਨਾਮ ਮੈਰੀਲੈਂਡ, 4 ਵੀਟਨ 316 ਵਿੱਚ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ, "ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ।" ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਚਾਰਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਨੀਤੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। [ਮੁਖਰਜੀ 'ਦ ਨਿਊ ਜੁਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ', ਪੰਨਾ 105]। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਅਗਾਹੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਕੀਰਣ ਪੈਂਡੂ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ [ਪਰ ਲਾਰਡ ਰਾਈਟ ਵਿੱਚ ਜੇਮਸ ਬਨਾਮ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਆਫ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, (1936) ਏ.ਸੀ. 578, 614] ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਉਦਾਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਜੀਵਿਤ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਯੰਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ (ਇਹ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਅਸਰ ਕਰੇ ਬਜਾਏ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।[ਪਰ ਗਵਾਇਰ ਸੀ.ਜੇ. ਵਿੱਚ ਸੈਂਟਰਲ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ ਕੇਸ, (1939) ਐਫ.ਸੀ.ਆਰ. 18 ਪੰਨਾ 37 'ਤੇ]। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਛੱਡਤ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਜਾਂ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ।

87. ਜੇ ਦੋ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਂ ਅਸਲ ਟਕਰਾਅ ਹੈ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਕਸੁਰ ਉਸਾਰੀ. [ਸੇਰਵਾਈ 'ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ' ਪੰਨਾ 25- 27 (ਵੀ ਓ ਐਲ. ਆਈ)] ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚਕਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਅੰਤਰ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਆਪਸੀ ਨਿਵੇਕਲੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲ ਹੈ ਕਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ, ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੇਤੁਕੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਦੋ ਅਸੰਗਤ ਕਾਨੂੰਨ, ਹਰੇਕ ਬਰਾਬਰ ਵੈਧਤਾ ਵਾਲੇ, ਇੱਕੋ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਸਾਲਮੰਡ 'ਜਿਊਰੀਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ', p.32]

88. ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਟੋਨ ਜੇ. ਨੇ ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਟੇਟਸ ਬਨਾਮ ਪੈਟਰਿਕ ਬੀ. ਕਲੋਜ਼ [1941 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਯੂਐਸ ਐਸਸੀ 112 : 313 ਯੂਐਸ 299 (1941)]ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸ਼ਰਤਾਂ:

".... ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਰੇਮਰ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਉਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਕਿ ਸਾਧਨ ਖੁਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਵਿਧਾਨਕ ਕੋਡ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਬਦਲਦੇ ਹੋਏ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕੋਰਸ, ਪਰ ਮਹਾਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਜੋਂ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਸਾਧਨ। ਸੀ.ਐੱਫ. ਡੇਵਿਡਸਨ v. ਨਿਊ ਓਰਲੀਨਜ਼, 96 ਯੂ.ਐਸ. 97, 24 ਐਲ.ਐੱਡ. 616; ਭੂਰਾ ਬਨਾਮ ਵਾਕਰ, 161 ਯੂ.ਐਸ. 591, 595, 16 ਐਸ.ਸੀ.ਟੀ. 644, 646, 40 ਐੱਲ.ਐੱਡ. 819; ਰੌਬਰਟਸਨ ਬਨਾਮ ਬਾਲਡਵਿਨ, 165 ਯੂ.ਐਸ. 275, 281, 282, 17 ਐਸ.ਸੀ.ਟੀ. 326, 328, 329, 41 ਐੱਲ.ਐੱਡ. 715. ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 'ਇਹ ਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਿਸ ਦੀ ਅਸੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਅਰਥਾਂ ਦਾ, ਜੋ ਹਾਰ ਜਾਵੇਗਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ।

89. ਇਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ 'ਲਚਕੀਲਾ' ਜਾਂ 'ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਡਾ. ਵਾਇਨਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

90. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਜ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਚੈਕ ਅਤੇ ਬੈਲੇਂਸ ਬਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। [ਮੁਖਰਜੀ 'ਦ ਨਿਊ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ', ਪੀ. 106]

91. ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਏ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ 'ਖਾਲੀ ਸਲੇਟ' ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ, ਇਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ। [ਐਮ.ਪੀ.ਵੀ. ਸੁੰਦਰਰਾਮੀਅਰ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜ, 1958 ਐਸਸੀਆਰ 1422 : ਏਆਈਆਰ 1958 ਐਸਸੀ 468]

92. ਇਜੁਸਡੇਮ ਜੈਨਰਿਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਰਾਜ ਆਫ ਵੈਸਟ ਬੰਗਾਲ ਬਨਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰਗਧਾਰਾਇਟਲੀ, 1954 ਐਸਸੀਆਰ 378। ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਨਿਯਮ "ਐਕਸਪ੍ਰੈਸਿਓ ਯੂਨੀਅਸ ਐਸਟ ਐਕਸਕਲੂਸਿਓ ਅਲਟੇਰੀਅਸ" (ਇੱਕ ਦੀ ਅਭਿਵਿਆਖਿਆ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। [ਮੁਖਰਜੀ 'ਦ ਨਿਊ ਜੁਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ', ਪੰਨਾ 110]

93. ਇਹ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਧਾਰਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਝ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਖਾਏ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਵੇਖੋ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਲਮੀਆ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਆਰ. ਟੇਂਡੋਲਕਰ ਅਤੇ ਹੋਰ, 1959 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 279: ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1958 ਐਸ.ਸੀ. 538. [ਹਵਾਲਾ : ਕਾਨੂੰਨ, ਜੱਜ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ ਦੁਆਰਾ ਐਸ.ਐਮ.ਐਨ. ਰੈਣਾ, ਪਹਿਲਾ ਐਡਨ.]

94. ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਡਿਆਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, 1994 ਸੁਪ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 324 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਨਾ 385, ਪੈਰਾ 124 ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"124. .... ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ, "ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਫ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਦਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।" ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁੱਦੇ ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਰੇਖਾ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਦੇ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਦਣਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।"

95. ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਾਚਿੱਲੂ ਅਤੇ ਹੋਰ, 1992 ਸੁਪ (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 651 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਨਾ 676, ਪੈਰਾ 27 ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"27. ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਿਰਫ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਟਿਕਾਊ ਹਨ ਅਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਲਚਕਦਾਰ

ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ — ਇੱਕ ਵਿਭੇਦ ਜੋ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਾਰਟਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ...”

96. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 212 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਨਾ 240 & ਪੰਨਾ 241, ਪੈਰਾ 19 ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ: ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਕਿਸੇ ਪਲ ਦੇ ਲੀਗਲ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇੱਕ ਕਿਸੇ ਪਲ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਮਰਾਂ ਤੱਕ ਟਿਕਾਉ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕਟਾਂ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਬਜਾਏ ਕਿ ਇੱਕ ਸਖਤ ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੋ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੀਵਾਸ਼ਮ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਪਰ ਨਵੇਂ ਉਭਰਦੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਲਚਕਦਾਰ ਰਹੇ।"

ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ

97. "ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੋ ਸੋਧੋ, ਉਸ ਗੰਭੀਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਖਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਕੀਮਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।" 'ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1980 ਐਸ.ਸੀ. 1789'

98. ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਆਪਕ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਬੋਚਤਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ, ਸੱਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵੱਖਰਾਪਣ, ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ, ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਸਿੱਖਿਆ, ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਸਿਦਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਸਤੂਨ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਤੂਨ ਢਹਿ ਜਾਣ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਮਾਰਤ ਡਿੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਜੀਵਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਰੂਪਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ, ਕਿ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ

ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੰਤਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਬਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ'। ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੀਵਿਤ ਰੁੱਖ ਵਜੋਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਸਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਉਖਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੀਵਿਤ ਰੁੱਖ ਦਾ ਰੂਪਕ ਕੁਝ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ: 'ਆਖਿਰਕਾਰ, ਰੁੱਖ ਹੋਰ ਜੀਵਿਤ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।' 'ਇਹ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਦਾਂਤ ਹਨ।

99. ਜਰਮਨ ਗਣਿਤਜ਼ਾ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਕਾਰਲ ਫ੍ਰੀਡਰਿਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ:

"ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ, ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਅੰਗ ਵਿਕਸਿਤ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਜਾਂ ਪੈਟਰਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਅੰਗ ਦਾ ਆਪਣਾ ਉਚਿਤ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪੈਟਰਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਘਟਕ ਭਾਗ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਘਟਕ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

100. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਲਿਕ ਹਨ। ਇਹ 'ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਉੱਤੇ ਰੇਂਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕਸਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅੰਸ਼ ਚੁਣੇ ਜਾ ਸਕਣ ਜੋ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਹਾਈਰਾਰਕੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਮੌਲਿਕ ਹੋਣ', ਵਿਲੀਅਮ ਹੈਰਿਸ ਨੇ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, ਜੋੜਦਿਆਂ ਕਿ: 'ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੌਲਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਆਰਟੀਕੁਲੇਟਡ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਥਿਊਰੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।' ਨੀਂਹ ਦੇ ਢਾਂਚਾਗਤਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹਾਈਰਾਰਕੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਰਡਰ ਲਈ ਇੰਨੀ ਮੌਲਿਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ - ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ - ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

101. ਗੈਰੀ ਜੇਕਬਸੋਨ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਟੈਕਸਾਸ ਵਿਖੇ ਆਸਟਿਨ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਕਦੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਨਿਵਾਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੰਜਸ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਕ੍ਰਿਆ ਤੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ, 'ਭਾਵੇਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ'। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕੌਮ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ 'ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ' ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। 'ਇਹ ਬਦਲਣਯੋਗ ਹੈ', ਗੈਰੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, 'ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਹੈ'।

102. ਯਾਨਿਵ ਰੋਜ਼ਨਾਈ ਨੇ ਆਪਣੀ ਥੀਸਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉੱਪਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਾਟਰ ਮਰਫੀ ਦੇ ਤਰਕਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

"ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ "ਸੋਧ" ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਂ ਸੋਧਦੀ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਦਲੇ: ਇੱਕ "ਸੋਧ" ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੈਦ੍ਧਾਂਤਿਕ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਵਾਦੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ --- ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਇੱਕ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਬਲਕਿ ਸੰਧੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੁੜ-ਸਿਰਜਣ ਹੋਵੇਗਾ।

103. ਉਹ ਕਾਰਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਜੀਵ ਹਨ।"

"ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਉਤਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਮੂਲ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ... ਪਰ ... ਇਹ ਉਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਇੱਕ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹੀ ਘਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰ, ਘਰ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਸਜਾਉਣ ਜਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਉਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਬੁਢਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਮਾਨਤਾ ਉਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਪਛਾਣ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ... ਇਹ ਉਹੀ ਹੈ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ... ਮੇਰੇ ਕੋਡ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ ਤਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ

ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹਾਸਲ ਹੈ।" ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਮਾਨਕ

104. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਉਚਿਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਸ-ਏ-ਵਿਸ ਅਣਬਦਲ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨਾਲ, ਯਾਨਿਵ ਰੋਜਨਾਈ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵੱਖਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਸੁਝਾਏ ਹਨ:

1. **ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਾਪਦੰਡ:**

105. ਪਹਿਲਾ ਵਿਕਲਪ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਖਤ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਪਦੰਡ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਣਬਦਲ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਹਨੇਰੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੋਧ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਿਦਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਣਬਦਲ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ - ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਤੂਨ ਹਨ - ਸਭ ਤੋਂ ਸਖਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਣਬਦਲਤਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੁਝ ਖਾਸ ਮੁੱਲਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਹਰਮਿਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਿਆਇਕ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪ ਲਈ ਆਧਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਜਿਹਾ ਮਾਪਦੰਡ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਖਸ਼ੇਗਾ, ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਆਪਕ - ਸ਼ਾਇਦ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ - ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਵੇਗਾ। ਅਣਬਦਲਤਾ ਦੀ ਥਿਊਰੀ ਨੂੰ ਬਦਲਾਅ ਲਈ ਸਖਤ ਰੁਕਾਵਟ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਇੱਕ ਤੰਤਰ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੁਝ ਲਚਕ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ।

2. **ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਉਲੰਘਣਾ ਮਾਪਦੰਡ :**

106. ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਮੱਧਮ ਪੱਧਰ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਉਲੰਘਣਾ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਹੁਣ ਲਗਭਗ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲਾਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਵਜਨਿਕ ਸਿਦਾਂਤ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ "ਉਚਿਤ ਉਦੇਸ਼" ਹੋਵੇ, ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ; ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਕੀਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ; ਅਤੇ ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ *ਐਸ.ਟੀ* (ਸੰਤੁਲਨ) ਟੈਸਟ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਸਮਝਿਆ

ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

3. ਮੌਲਿਕ ਤਿਆਗ ਮਾਨਕ:

107. ਮੌਲਿਕ ਤਿਆਗ ਮਾਨਕ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪੱਧਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਨਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਸਾਧਾਰਣ ਉਲੰਘਣਾ ਜੋ ਅਸੋਧਨਯੂਕਤ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਮੌਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਗਦੀ' ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਨਿਰਾਧਾਰਣ ਲਈ ਨਿਆਇਕ ਅਨੁਮਤੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਹ ਜਰਮਨ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

108. ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਥਾਈਤਾ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1965 ਐਸ.ਸੀ. 845 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ "ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਮਰਿਆਦਿਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹਨ?"

109. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿਦਾਂਤ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਜਿੱਥੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਾਰ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਹਰ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਨੀਂਹ ਅਤੇ ਡਾਂਚਾ ਉਹੀ ਰਹੇ।" ਮੌਲਿਕ ਡਾਂਚੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਸਥਾਈਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਬਲ ਹੈ।

110. ਜਰਮਨ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1949 ("ਜਰਮਨ ਫੈਡਰਲ ਗਣਰਾਜ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨ") ਦੇ ਲੇਖ 1 ਤੋਂ 19 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੌਲਿਕ ਡਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਿਦਾਂਤ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗਰਿਮਾ, ਮੁੱਲ ਅਤੇ ਬੇਨਾਮੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਰਾਹਣਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਅਖੰਡਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਬਰਾਬਰੀ; ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ; ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਆਜ਼ਾਦੀ; ਘਰ ਦੀ ਅਣਖਿੱਲਵਾਹਤਾ; ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

111. ਜਰਮਨ ਫੈਡਰਲ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਲੇਖ 20 ਅਨੁਸਾਰ ਜਰਮਨੀ ਇੱਕ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਫੈਡਰਲ ਰਾਜ ਹੈ। ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਪਾਯ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

112. ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਫੈਡਰਲ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 79 ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਜਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੋਧਾਂ ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 1 ਅਤੇ 20 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਸੰਘ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਯਾਨੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਵੀਕਾਰਯ ਨਹੀਂ ਹਨ।

113. ਜਰਮਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ, ਉਹ ਨਿਰਣਾਯਕ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਮੁੱਲ ਰਾਜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

114. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਢ਼' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਨਿਆਇਕ ਨਵੀਨਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਆਇਕ ਐਲਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਖਾਕੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਢ਼ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਪਰ ਇਹ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਾਢ਼' ਕੀ ਹੈ, ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਪੂਰਣ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੂਚੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਅਦਾਲਤ ਮਾਮਲੇ ਦਰ ਮਾਮਲੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

115 ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 13 ਜੱਜ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੀ. ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, 1967 ਏਅਰ 1643 : (1967) 2 ਐਸਸੀਆਰ 762, ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 13 ਵਿੱਚ "ਕਾਨੂੰਨ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਗਹਿਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਆਰਟੀਕਲ 368 ਵਿੱਚ "ਸੋਧ" ਸ਼ਬਦ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦੇ 24ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

116. ਸੀਕਰੀ ਸੀ.ਜੇ. ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਸੀਕਰੀ, ਸੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਧੀਨ:

"(1) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਬੋਚਤਾ;

(2) ਗਣਰਾਜ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ;

(3) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ;"

(4) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ;

(5) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਫੈਡਰਲ ਚਰਿੱਤਰ।

117. ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਕਟੌਤੀ ਜਨਹਿਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਖੰਨਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸੋਧ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਕਿ ਸੋਧ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 1437 ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:

"1437. ....ਸ਼ਬਦ "ਸੋਧ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ..... "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ" ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ...."

118. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੋਧ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੇਖ ਅਤੇ ਉਹ ਲੇਖ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 1550)।

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

(1) ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਕੇਸ [1967] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 762 : [1967] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਐਲ.ਜੇ. 486 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

(2) ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ;

(3) ਸੰਵਿਧਾਨ (ਚੌਬੀਸਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1971, ਵੈਧ ਹੈ;

(4) ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1971 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 2(ਏ) ਅਤੇ 2(ਬੀ) ਵੈਧ ਹਨ; (5) ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1971 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਵੈਧ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਭਾਗ, ਅਰਥਾਤ, "ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਐਲਾਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ" ਅਵੈਧ ਹੈ।

(6) ਸੰਵਿਧਾਨ (ਉੱਤੀਸਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1971 ਵੈਧ ਹੈ।

119. ਰੇ ਜੇ. (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਨ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਅਸੀਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਬਦਲਣਾ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ।

120. ਛੇ ਖਿਲਾਫ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਥਾਕਥਿਤ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

121. ਸਿੱਕਰੀ, ਸੀਜੇ, ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ:

"'ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ' ਦਾ ਭਾਵ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਜਾਂ ਲੈ ਜਾਣ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ

ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਹਰ ਲੇਖ ਨੂੰ ਸੋਧ ਸਕਦੀ ਹੈ।" [ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਪੰਨਾ 1655.]

122. ਸ਼ੇਲਤ ਅਤੇ ਗਰੋਵਰ, ਜੇ.ਜੇ., ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਅਸੀਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ," [ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਪੰਨਾ 1609-10.]

123. ਹੇਗੜੇ ਅਤੇ ਮੁਖਰਜੀ, ਜੇ.ਜੇ. ਨੇ ਵੀ ਇਹੀ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਉਹ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹੈ; ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਤੱਤਾਂ ਜਾਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।" [ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਪੰਨਾ 1648.]

124 ਰੈੱਡੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਇਸੇ ਰਾਏ ਦੇ ਸਨ। ਖੰਨਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵੀ ਲਗਾਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"....ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸਵੀਕਾਰਯ ਹੈ, ਪਰ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਛੂਹਣਾ ਜਾਂ ਮੂਲ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਸਵੀਕਾਰਯ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਆਪਣੇ ਵਿਆਪਕ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਫਰੇਮਵਰਕ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ....." [ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਪੰਨਾ 1860.]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

"....ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ... ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ, ਬਦਲਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।" [ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਪੰਨਾ 1903-04.]

125 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਖੰਨਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ, 'ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਫਰੇਮਵਰਕ' ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਕਰੀ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ' ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਖੰਨਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ, ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਰ ਸਿੱਕਰੀ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ।

126 ਰੇ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਅਸੀਮ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

"....ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾਪਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਥਿਤ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰੇ...." (ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਪੰਨਾ 1718)

127 ਉਪਰੋਕਤ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪਾਲੇਕਰ, ਮੈਥਿਊ, ਬੇਗ, ਦ੍ਵਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

128 ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 (ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ) ਦੇ ਅਭਿਆਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਡਾਕਟਰਿਨ' ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। 'ਬੇਸਿਕ ਫੀਚਰਜ਼ ਡਾਕਟਰਿਨ' ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਤਨ ਦੇ ਡਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਸਾਧਾਰਣ ਹੈ। 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਡਾਕਟਰਿਨ' ਉਨ ਸਮਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਖਾਸ ਦਰਜੇ ਨੇ ਇਸ ਡਾਕਟਰਿਨ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਦੀ ਅਨੋਖੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਡਾਕਟਰਿਨ ਜਿੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕੁਝ ਸੰਯਮ ਬਰਤਣਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਅਰਥਪੂਰਨ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ। 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਡਾਕਟਰਿਨ' ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸੰਯਮਤ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਤਿਆ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਪੂਰਵ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਓ.ਪੀ.

ਜਿੰਦਲ ਗਲੋਬਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਅੱਜ ਦਾ ਵਾਅਦਾ, ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ: 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ', ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਭਵਿੱਖ' ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰਿਨ ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਉਦਾਸੀਨ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਖਿਲਾਫ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਇਸਨੂੰ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗੇਟ–ਕੀਪਿੰਗ ਲਈ ਘੱਟ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਡਾਕਟਰਿਨ' ਦੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰਿਨ ਆਪ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਜਿਸ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਤਿਆ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ 'ਬੇਸਿਕ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਡਾਕਟਰਿਨ' ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੀ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਉਦਾਸੀਨ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਹੈ।

129 ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਸਵੀਕਾਰਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਏ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਲਚਕਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ। ਹਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਗਠਨ ਚੁਣਨੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਾਲਣਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ [ਬੀ.ਐਨ. ਰਾਏ, ਸੋਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਤਾਲਿਕਾ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਿਸਾਲਾਂ, 'ਐਫ' ਸੀਰੀਜ਼ (1947) ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੀ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (1967), ਪੰਨਾ 1.]

130 ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 368 ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਆਕਾਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਨਿਰਮਾਤਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਯੋਧੇ ਸਨ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੜਾਈ ਲੜੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ

ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਗੇ। ਭਵਿੱਖ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਵੇਗਾ।

"ਕੁਝ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਹ ਉਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜੋਖਮ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।" [ਬਰਕ, ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬ 'ਤੇ ਯਾਦਾਂ] ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ। ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 1958 ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਪੰਨਾ 23.)"

131. ਸਮੂਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਭਾਗ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਪਰੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਰੇ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ, ***ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ*** (ਸੁਪਰਾ) ਪੰਨਾ 1675, 1682

1684.] ਚੂੰਕਿ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ, ਜੇ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। [ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ, ***ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ*** (ਸੁਪਰਾ) ਪੰਨਾ 1947.] ਪਿਛਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਂਚਦਿਆਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣਯੋਗ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਰੁਕਾਵਟ ਵਜੋਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

132. ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਗਠਨ ਹਨ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਮੰਜੇ-ਚਟਾਨ. ਪਰ ਸਮਾਜ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ. ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਲਗਾਤਾਰ ਮੁੜ-ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ. ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਏ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀ. ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮਾਯੋਜਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਏ ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦਾ ਮੋਡ ਜਿੰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੈ ਸੰਸ਼ੋਧਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਿੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਚਕਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਟੁੱਟਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਇਹ ਆਗਿਆ

ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਲਵ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ। ਜੇ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਾਧਨਾਂ, ਇਨਕਲਾਬ ਰਾਹੀਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਇੱਕ ਲੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਬੇਅੰਤ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਸੋਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਨਕਲਾਬ. ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਰਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਲਚਕਦਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮੇਤ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਬਹੁਮਤ ਵੋਟ ਕਾਨੂੰਨ. ਸ਼ਾਇਦ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਮਹੂਰੀ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੇ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਹੈ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਸਾਧਨ। [ਫਰੈਡਰਿਕ ਏਂਗਲਜ਼ (ਐਡੀ.) ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ, ਕੈਪੀਟਲ, (1952. 50 ਬ੍ਰਿਟੈਨਿਕ ਗ੍ਰੇਟ ਬੁੱਕ ਸੀਰੀਜ਼] ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿਆਪਕ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਆਸਾਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਰੂਰੀ ਢੁਕਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। [ਹਵਾਲਾ: ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਭੂਤ, ਸ੍ਰੋਤ: ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 1974, ਵੌਲ. 16]

133. ਸ੍ਰੀ ਐਨ. ਪਾਲਖੀਵਾਲਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ “ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਗਾੜਿਆ ਅਤੇ ਅਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ” ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਹੈ:

"ਸੰਸਦ, ਆਪਣੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਰਬਭੌਮਤਾ ਜਾਂ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਮੁਕਤ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ; ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। (ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਢਾਂਚਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਦਾਇਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।) ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਢਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 31ਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਢਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਖੰਡਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

134. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸਨੇ ਦੋ ਪ੍ਰਤੀਦਵੰਦੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਟਿਕਾਊ ਵਿਆ-ਮਾਧਿਅਮ ਲੱਭਿਆ - ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲਚਕਤਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਹਵਾਲਾ: ਕਾਨੂੰਨ, ਜੱਜ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ – ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਐਮ.ਐਨ. ਰੈਣਾ ਦੁਆਰਾ]।

135. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿੱਚ. ਇੰਦਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1975 ਐਸ.ਸੀ 2299, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਚਾਰ ਅਣਉਚਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਨ ਜੋ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ, ਅਰਥਾਤ, "(i) ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਹੈ; (ii) ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗੀ; (iii) ਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣਗੇ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕਦਾਰ, ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ (iv) ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ।" ਇਹ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ।"

136. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਚੋਣਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਇੱਕ ਸੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 329-ਏ ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਕਿ ਉਕਤ ਧਾਰਾ (4) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖੋਹ ਲਈ ਸੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਫੋਰਮ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੋਰਮ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਚੋਣ. ਇਸ ਨੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ। ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਅਣਉਚਿਤਤਾਵਾਂ, ਦੁਰਵਿਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ (4) ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦਾ ਟੁਕੜਾ.

137. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ “ਦ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ, ਬਹੁਤ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਇੱਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ।

138. ਮਿਨਰਵਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਿਆਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ".... ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਤੱਤ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਜਾਂ ਜੋ, ਜੇਕਰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਹੋਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ... ਇਸ ਲਈ, ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ 'ਤੇ ਇਨਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ....." ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀ "ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭਿਅਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਿਰਣੇ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ “ਅੰਤਰਮ”, “ਅਟੁੱਟ” ਅਤੇ “ਪ੍ਰਾਦਿਮ”.....ਉਹ ਬਣਦੇ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸੰਦੂਕ"। ... “….ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਰੰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਗ IV ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਕੇ ਵਿਗਾੜਨਾ ਹੈ।

139. ਵਿੱਚ ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਦਿ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਦਿ ਆਦਿ, ਏਆਈਆਰ 1994 ਐਸਸੀ 1918, ਬੁਨਿਆਦੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐੱਸ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 356 ਦੇ ਤਹਿਤ।

140. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ “ਐਕਸੀਓਮਜ਼ ਵਰਗੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਜਮਹੂਰੀਅਤ, ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਆਦਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14, 19 ਅਤੇ 21। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ. ਉਹ ਸਾਰੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ

ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਖੜੇ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਦਾ ਸਿਖਰ"। ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੋਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ

141. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੀਵਾਰ ਬਣਾਈ ਹੈ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਬਣੇ ਰਹਿਣੇ ਹਨ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਲਈ। ਉਹ ਕੰਧ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। [ਵੇਖੋ: ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਏਲਹੋ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਦੁਆਰਾ ਐਲ.ਆਰ. v. ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 2007 ਐਸ.ਸੀ 861; ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਸੁਪਰਾ)] ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖੋ।

142. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, "ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਜੋਂ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਤੇ ਬਾਈਡਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ, ਦੂਜਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇੰਨਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬਨ੍ਹੇ ਭਾਵ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ।" [ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰ)]

143 ਜਦੋਂ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ। "ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਤਾ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਤਾ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਢੰਗ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ।" [ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਉਪਰੋਕਤ)]

144. ਉਪਰੋਕਤ ਢਾਂਚਾ ਮੌਲਿਕ ਨੀਂਹ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ। ਇਹ ਸਰਬੋਚਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਦੇ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਸਦ ਆਪਣੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਜੋ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸੋਧ, ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਅੰਗਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਵਧਾ ਸਕੇ।

145. *ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਏਲਹੋ (ਮ੍ਰਿਤਕ) (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਦੁਆਰਾ ਐਲ ਆਰ..s* (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨੌ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਲਈ ਠੋਸ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕੀਤੇ, ਇਹ ਦੇਖਦਿਆਂ:

"123. ... ਚੂੰਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਬਦਲਾਅ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

137. ...ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹਰ ਗਲਤ ਵਾਧਾ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 329-ਏ ਦਾ ਧਾਰਾ 4 ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੇ ਧਾਰਾ 4 ਅਤੇ 5 ਹੋਵੇ ਜਾਂ 42, ਸੋਧ ਦਾ ਧਾਰਾ 4 ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਅੰਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਿਸਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ, ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕੋਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ.... "

146. ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 19 ਅਤੇ 21 ਨਿਯਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੰਸਦ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੱਤਵੇਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਤਿੰਨ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

147. ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ "ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ।" ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਕੀ ਹੈ ਇਹ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚਮਕਦਾ ਇੱਕ ਤਾਰਾ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਭੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹਾਨ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਯੰਤਰ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ; ਉਹ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਆਂ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸੋਚ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਮਗਰੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਇਕੱਲੇ ਜਾਂ ਸੰਯੋਜਨ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹਾਨ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੋਸ਼ਾਮਰ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਠੋਸ ਸੰਕਲਪ

ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਨਿਕਾਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੀ ਉਹ ਧਾਗਾ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਬੁਣਨਾ ਹੈ।

148 ਵਿੱਚ *ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ*, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 2016 ਐਸ.ਸੀ. 117, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਵੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਪੂਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ *ਅਲਟਰਾ ਵਾਇਰਸ* ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਬੋਚਤਾ, ਗਣਰਾਜ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ, ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਸੰਘੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੇਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

149 ਵਿੱਚ *ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ & ਹੋਰਾਂ*, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 2006 ਐਸ.ਸੀ. 3127, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਸ-ਏ-ਵਿਸ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ "ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।" ਹੋਰ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ, *ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਸੁਪਰਾ)* 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ".....ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਤੌਰ-ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਕੈਬਿਨੇਟ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਮੂਹ ਵਿਸਥਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੰਟਰੋਲ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

150. *ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਾਚਿੱਲਹੂ* (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਸਾਡੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੈਟਅਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਇਕਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਪ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 'ਬੇਸਿਕ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਆਧਾਰ ਜਿਸ

'ਤੇ ਉਹ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਫਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਅਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, 'ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਰਚਨਾ' ਦੀ ਸਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸੋਧੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪਛਾਣ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ "ਧੁੰਦਲੀ ਧਾਰਨਾ" ਜਾਂ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਸਪਸ਼ਟ ਆਦਰਸ਼ਾਂ" ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਰਚਨਾ' ਦੇ ਅਰਥ/ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਕਸਦ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। - [ਹਵਾਲਾ : ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 108 ਤੋਂ 114, ਡਾ. ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਐਸ. ਚੌਹਾਨ ਪੂਰਵ ਜੱਜ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ; 16 ਸਤੰਬਰ, 2018]

151. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 103ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਬਹਿਸ 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਰਚਨਾ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਰਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ***ਜੀਅਨਕਾਕ ਐਸਟੇਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ,*** (2010) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 96। ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (34ਵੇਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1974 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਡਾਲੂਰ ਜਨਮਮ ਐਸਟੇਟਸ (ਖਤਮ ਅਤੇ ਰਯੋਤਵਾਰੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ) ਐਕਟ, 1969 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਆਈਟਮ 80 ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨੌਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਜਨਮਮ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਨੇ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਨਕਾਰ ਅਤੇ ਖਾਤਮੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (34ਵੇਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1974 ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਅਰਥਾਤ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

152. **ਐਸ.ਐਚ. ਕਾਪਡੀਆ, ਸੀ.ਜੇ, ਬੈਂਚ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ,** ***ਜੀਅਨਕਾਕ ਐਸਟੇਟ*** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਸੰਕਲਪਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਉੱਚੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।

153. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਉਚਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਯਾਦ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ

ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਖਤ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਲੇਖ 368) ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ।

154. ਹੁਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਚੁਣੌਤੀ ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 103ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਦੋ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ। ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਇੱਕ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਭੇਦਭਾਵ ਜਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਖਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਫਰਕ ਇਸ ਮਾਨਤਾ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿਦਾਂਤ ਕੀ ਹੈ? ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੇਵਾ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਗੇ ਸੰਕਲਪ ਲੇਖ 368 ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਿਟਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਲੇਖ 245 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀਯੁਕਤ ਐਕਟ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਉਲੰਘਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਐਕਟ ਲੇਖ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਸ [2022] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਅਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਧਾਰਨ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, "ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਬਰਾਬਰੀ" ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਉਪਰਲਾ ਸਿਦਾਂਤ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ ਦਾ ਸ਼ਬਦ "ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ" ਦੇ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਰਥਿਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ ਜਾਂ ਸੱਤਾ ਦਾ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਣ।

155. "**ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਬਰਾਬਰੀ**" ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਪਰਲੇ ਸਿਦਾਂਤ ਵਜੋਂ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਗਲੈਨਰੈਕ ਅਸਟੇਟ* (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

"26. ... ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਅਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਧਾਰਨ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

27. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, "ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਬਰਾਬਰੀ" ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਉਪਰਲਾ ਸਿਦਾਂਤ ਹੈ। ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਲਵੋ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਪਦਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਫਾਰੈਸਟ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ *ਟੀ.ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਾਨ ਥਿਰੁਮੁਲਪਾਦ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ* (ਪਿਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 202 ਦੇ 1995 ਨਾਲ), ਇਹ "ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਰਾਬਰੀ" ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

28. ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕੀ ਹੈ? ਮੌਜੂਦਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਨੋਂਨਮੂਲੀ ਬੇਤਹਾਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਰਾਬਰੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

29. ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। "ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰੇ ਸਿਦਾਂਤ" ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਮੂਲ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।

30. ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਕੁਇਟੀ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਵਿਕਾਸ, ਅਸੀਂ ਦੇ ਇੱਕ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਰਬੋਤਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਸਮਾਨਤਾ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਏਲਹੋ ਕੇਸ [(2007) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1] ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੇ ਨਾਲ 21. ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਨ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸੋਧ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਨਤਾ ਪਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਇੱਕ

ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ "ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ" ਦੀ ਧਾਰਨਾ। ਇਹ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ 14 ਵਿੱਚ ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਏਲਹੋ ਕੇਸ [(2007) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1]. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਹੈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੈ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 31-ਬੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਹਰ ਉਲੰਘਣਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗੰਭੀਰ, ਲਈ ਆਯੋਜਤ ਹੈ ਧਾਰਾ 31-ਬੀ ਦੁਆਰਾ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਧਾਰਾ 31-ਬੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ।

31 ਇਹ ਸਵਾਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਸੰਸਦ ਆਰਟੀਕਲ 368 ਦੇ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਅਸੀਮ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਕੇ? ਜਵਾਬ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 368 ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ/ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ [(1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ...

156. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਕ ਨੂੰ "ਅਸਰ ਟੈਸਟ" ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਪਹਰਣ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ "ਡਿਗਰੀ ਟੈਸਟ" ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਪਾਏ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਮੂਲ ਮੁੱਲਾਂ/ਉੱਚੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਨਿਸਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗੀ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦੋਬਾਰਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੇ ਉੱਚੇ ਸਿਦਾਂਤ ਆਰਟੀਕਲ 368 ਅਧੀਨ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਉੱਚੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਇੰਦਿਰਾ ਨੇਹਰੂ ਗਾਂਧੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ" ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਵੀ ਨੀਂਹ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਵੇਸ਼ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਥੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ" ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ।

157. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਵਿਅੱਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਪੱਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਕਿਸੇ "ਅਧਿਕਾਰ" ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਨਿਆਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਯੋਗਤਾ ਦੇ ਟੈਸਟ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਗਾਹ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਬ ਹੀ ਅਸਮਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖਰਾਬ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰ (ਤੁਲਨਾ ਸਮੂਹ) ਉਹ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ "ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ" ਹਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨਾਲ।"

ਡ 158. ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪੈਂਦਾ ਮੁੱਖ ਜਾਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ "ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਪਰੀਕਸ਼ਣ" ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (6) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (6) ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਸ.ਸੀਜ਼, ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

159. ਗਿਲਾਨਰਿਚ ਅਸਟੇਟ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਕੇ.ਐਸ. ਪਾਨਿਕਰ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ, ਐਸ.ਐਚ. ਕਪਾਡੀਆ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ। ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"79. ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸ਼ੋਸਣ ਖਿਲਾਫ ਅਧਿਕਾਰ, ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਨੇੜਲੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੇਵਾਂ, ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ, ਸਰਬਸੰਮਤ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ, ਸਮਾਨਤਾ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੇਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਇਕ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ

80. ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਸੰਸਦੀ ਸਰਬਉੱਚਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਸੰਸਦੀ ਸਰਬਉੱਚਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਕਦੇ ਕਦੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਣ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਦੀ ਸਰਬਉੱਚਤਾ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਯੋਗਤਾ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲਟ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੋਝ ਲਾਉਣ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ।

160. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼ਬਦ "ਸੋਧ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੋਧ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪੁਰਾਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਇਹ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ। ਭਾਵੇਂ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨਾ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਨੀਂਹ ਜਾਂ ਮੂਲ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਛੁਹਣਾ ਜਾਂ ਬਦਲਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ" ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਫਰੇਮਵਰਕ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੋਧ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਹੇਠ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਜਾਂ ਵਿਰਾਸਤੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ, ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

161. ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਆਰ ਖੰਨਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਲੈਕਚਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਸਟੱਡੀ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਦੱਸਿਆ ਜੋ ਲੈਣ ਯੋਗ ਹੈ ਦਾ ਨੋਟ:

"ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਵਿਰੁੱਧ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਇਸ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ

ਤੋਂ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਹਿਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ, ਭਾਵੇਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਰਿਚਿਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕੇ ਅਤੇ ਕੱਟੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਂਛਨੀਯ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਚਤੁਰਾਈ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਭੇਦਣਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਆਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤੱਥ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਚੀਲਾਪਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਣ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਖੁਦ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਠੋਰਤਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਠੋਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਲਚੀਲਾਪਣ ਅਤੇ ਲਚਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਭੰਗੁਰਤਾ ਅਤੇ ਕਠੋਰਤਾ ਦੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਜਾਂ ਅਰਥ ਦੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸਾਧਾਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਫਸੋਸਜਨਕ ਗੁਣ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੋਚ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਜਮਾਉਣਾ ਵਾਂਛਨੀਯ ਹੈ। ਯੂ.ਐਸ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਗਭਗ 200 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਰਾਜ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸਮਾਂ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਔਦਯੋਗਿਕ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਉਲਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂ.ਐਸ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਆਮਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਣ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਬੇਦਾਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

162.ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੇ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਂਛਨੀਯ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਕ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧ ਸਥਿਤੀਆਂ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਚਤੁਰਾਈ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਭੇਦਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਮਾਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗਾ। [ਦੇਖੋ: *केसवनंद भारती (उपरोक्त)*]. ਕੇਵਲ ਜੇ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਛੋਟਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਨਾਮ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਛੋਟਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਛੋਟਾ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

163.ਜੇਕਰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਸੂਚਕ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (6) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਇਹ ਉਥੇ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਾਣਯੋਗ ਭਰਾ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਟ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ।

164.ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਦੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜੋ ਅਵੈਧ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੈ ਓਵਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹੈ ਅੰਡਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਵਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਜਾਂ ਅੰਡਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਹੈ। ਓਵਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਡਰ-ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਹੈ ਜੋ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਅੰਦਰ ਹਨ ਭਾਵ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਂਦ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਡਰ-ਇੰਕਲੂਸਿਵਨੈਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ

165. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਸਟੇਟ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ. ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ*, (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 656, ਵਿੱਚ ਅਧੀਨ-ਸਮਾਵੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਦ੍ਧ□ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ:-

"54. ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ: 'ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ' ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਲ। ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਮਿਸਚੀਫ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਨਤਕ ਭਲਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

55. ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਅਧੀਨ-ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮਿਸਚੀਫ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹਨ ਪਰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਰਾਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਜਾਂ ਬੋਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵੈਧ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹੀ ਲਾਭ ਜਾਂ ਉਹੀ ਬੋਝ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਜੋ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਅਧਿਕ-ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ ਪਰ ਹੋਰ ਵੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਚੌੜੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਿਸਚੀਫ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹਨ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਾਧਦਾ ਹੈ। ਹੇਰੋਡ ਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਦਿਨ ਜਨਮੇ ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਪਤਨ ਕਰੇਗਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ।

56 ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ, ਇਸ ਲਈ, ਹੈ, ਕਿ ਕੀ ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਜੋ 50 ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਜੋ 10 ਜਾਂ 20 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਅਣਭੁਗਤ ਜਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਬੇਤੁਕਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਅਸਲੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ— ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਉੱਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ

ਸਦਾ ਮੁੜ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਹੋਲਮਸ, ਅਧੂਰੇ ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਨਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਮਿਸੌਰੀ, ਕੇ & ਟੀ ਰਾਇ ਬਨਾਮ ਮੇ, 194 ਯੂਐਸ 267, 269) ਫਿਰ, ਵਿਸਤਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ? ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧੂਰੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਨਿਸਕ੍ਰਿਯਤਾ ਜਾਂ ਪੂਰਨਤਾ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

166 ਅੰਬਿਕਾ ਮਿਲਜ਼ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਅਧੀਨ-ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਵਿਧਾ, ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਜਸਟਿਸ ਓਲਿਵਰ ਵੈਂਡੇਲ ਹੋਮਜ਼ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ *ਮਿਜ਼ੌਰੀ, ਕੇ & ਟੀ ਰਲੀ ਬਨਾਮ ਮੇ*, 194 ਯੂਐਸ 267 (1904), *"ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਤਬ ਤਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ",* ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਯਮਿਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

167 ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੋਡ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਪਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਇੱਕ ਸੈਟਲਡ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਕੇਵਲ ਵਰਗ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦੋਹਰੇ ਟੈਸਟ ਜੋ ਕਿ ਐਸ.ਆਰ. ਦਾਸ, ਜੇ., ਨੇ *ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ,* ਈ 1952 ਐਸਸੀਆਰ 284 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਪੂਰੇ ਹੋਣ:

(i) ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਝਣਯੋਗ ਵਿਭੇਦ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

(ii) ਵਿਭੇਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

168. ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਦਾਸ ਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਮੂਹ ਤੋਂ. ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਜਾਂ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਸੋਧ ਹੈ ਉਹ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 16(4)। ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 46 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਲਾਸ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋਧ ਦਾ ਉਦੇਸ਼. ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਦਾ ਸੰਮਿਲਨ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ।

169. ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹਰ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਦੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਵਿਆਪਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਟੀਚਾ। [ਵੇਖੋ: ਸੰਜੀਵ ਕੋਕ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਕੋਕਿੰਗ ਕੋਲ ਲਿਮਿਟੇਡ, (1983) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 147]

170. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਲੇਖ 14 ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 14ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 1 ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ "ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ" ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਰੂਲ ਆਫ ਲਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਾਧਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਵਿਅਹਾਰਕ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਸਤਾਂਤਰ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਦਾ ਅਰਥ, ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ *ਚਰਨਜੀਤ ਲਾਲ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1951 ਐਸ.ਸੀ. 41.

"28. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਲਾਈ ਫੰਡ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਕੀਲ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਉੱਚੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਆਸਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੇਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸ ਪੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸਲ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਵਕੀਲ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਅੰਤਮ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਵਿੱਚ ਹਰੀਆਵਲ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਟਾਇਰਡ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕੁਝ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਰਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਇਕਮੁਸ਼ਤ ਭਲਾਈ ਫੰਡ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦੁੱਗਣੇ ਲਾਭ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਿਤ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਇਕ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ।

29 ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸ ਵਰਗ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਿਕਾ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਸਾਧਨ ਚੁਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਇੱਕ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 13(2) ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਅਨੁਦਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਣਾ ਦੁੱਗਣਾ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਦੀ ਇੱਕਮੁਸ਼ਤ ਰਕਮ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।

172 ਮਿਸਟਰ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ, ਜੋ ਕਿ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 73 ਆਫ 2019 ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਇੱਕ ਤਰਕ ਨੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ 10% 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਰਕਸ਼ਣ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਆਰਟੀਕਲ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਉਪਾਯਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ "ਉਲਲੇਖਿਤ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਬਾਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਕਹਿਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.

ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਿੱਚਲੇ ਆਰਥਿਕ ਤਬਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਰਟੀਕਲ 15(4), 15(5) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸਕੈਚ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੇਗਾ।

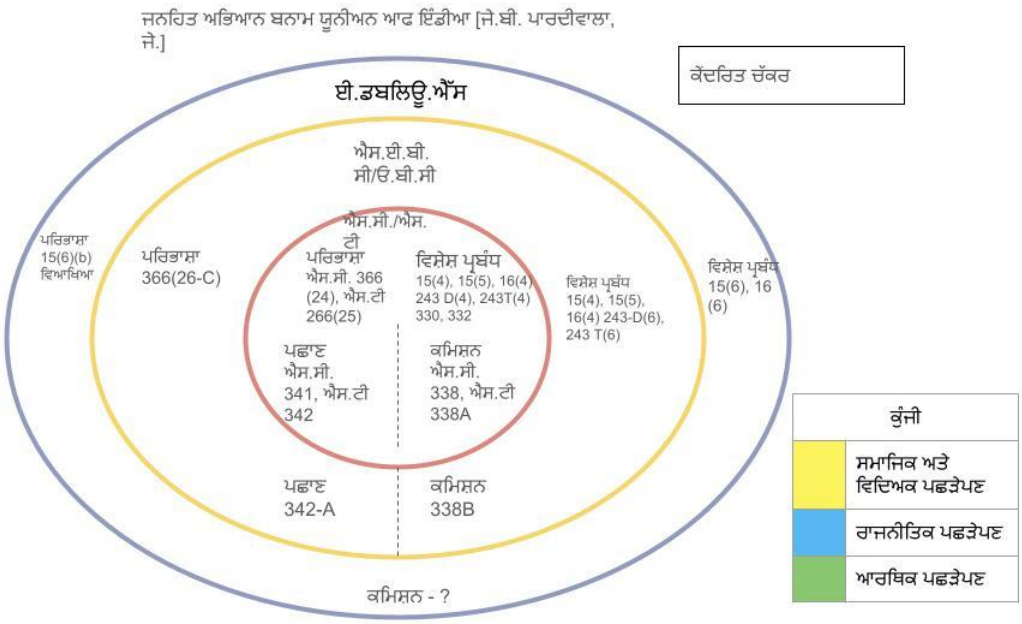

ਵਿੱਚ ***ਕਾਠੀ ਰਾਇੰਗ ਰਾਵਤ*** (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ***ਕਾਠੀ ਰਾਇੰਗ ਰਾਵਤ*** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮੈਂ ਪੈਰਾ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ:

"7. ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਭੇਦਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਬਦ "ਭੇਦਭਾਵ" ਆਰਟ. 14 ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਆਰਟ. 15(1) ਅਤੇ ਆਰਟ. 16(2) ਵਿੱਚ "ਖਿਲਾਫ ਭੇਦਭਾਵ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ, ਅਨੁਸਾਰ ਆਕਸਫੋਰਡ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ, "ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾਵਾਜ਼ਨਾ ਫਰਕ ਕਰਨਾ; ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਫਾਇਦਾ ਵੱਖ ਕਰਨਾ" ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੇਫਾਇਦਾ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਪੱਖਪਾਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਰਟਸ.

15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਚਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਰਟ. 14 ਅਧੀਨ ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ..."

174. ਅਨੁਛੇਦ 15, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 16, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਕਸਾਰ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਇਲਾਜ। ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਬਰਾਬਰ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਅਸਮਾਨ ਵਿਹਾਰ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਓਨਾ ਹੀ ਉਲੰਘਣ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਵਿਹਾਰ। ਇਲਾਜ ਦਾ ਹਰ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰ ਸਮਾਨ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ. ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟੈਸਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਸ਼ੱਕੀ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਜਾਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਹੈ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ, ਆਦਿ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸਮਾਨਤਾ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਭ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਟੈਸਟ ਰੋਨਾਲਡ ਡਵਰਕਿਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਾ ਇੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਾਨੂੰਨ, ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ. ਰੋਨਾਲਡ ਡਵਰਕਿਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਹੈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਡੈਰੀਵੇਟਿਵ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਦਾ ਹੱਕ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਮਾਨ ਇਲਾਜ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਲਾਜ ਦਾ ਅੰਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੈ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਲਾਜ ਦਾ ਹਰ ਅੰਤਰ ਇੱਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ। ਸਿਰਫ ਇਲਾਜ ਦਾ ਉਹੀ ਫਰਕ ਹੈ ਬਰਾਬਰ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ। ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ, ਨਸਲ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਇਲਾਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਰ ਨਸਲ, ਧਰਮ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਚਿੰਤਾ ਜਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਤ. ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਨਿਰਾਦਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਸਲ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫ਼ਰਤ ਜਾਂ ਪੱਖਪਾਤ। ਧਾਰਾ 15 ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ। ਤੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ "ਵਿਤਕਰੇ" ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ;

ਇਸ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਲਈ ਨਿਰਾਦਰ, ਨਫ਼ਰਤ ਜਾਂ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਆਧਾਰ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਰਾਦਰ, ਅਪਮਾਨ ਜਾਂ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਵਿਤਕਰਾਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 15(1) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ। ਆਰਟੀਕਲ ਲਈ ਵੀ ਇਹੀ ਸੱਚ ਹੈ 29(2)

175. ਲੇਖ 15(1) ਅਤੇ 29(2) ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੇਦਭਾਵ ਜਾਂ ਪੱਖਪਾਤੀ ਜਾਂ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਫਰਕ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੇਖ 15(4) "ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ... ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ" ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਿਸੇ ਅਗਾਂਹ ਵਰਗ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪੱਖਪਾਤ, ਅਪਮਾਨ ਜਾਂ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂ ਵਰਣਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਜਵਾਬ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਰਗ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪੱਖਪਾਤ, ਅਪਮਾਨ ਜਾਂ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂ ਵਰਣਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 16 ਨਾਲ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। (ਹਵਾਲਾ: “ਕੀ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ” ਪ੍ਰੋ. ਮਹਿੰਦਰ ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ)

176. ਐਮ. ਪਤੰਜਲੀ ਸਾਸਤ੍ਰੀ, ਸੀਜੇ ਨੇ ਕਾਥੀ ਰਾਨਿੰਗ ਰਾਵਤ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ:

"7. ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਭੇਦਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਬਦ "ਭੇਦਭਾਵ" ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸ਼ਬਦ "ਖਿਲਾਫ ਭੇਦਭਾਵ" ਲੇਖ 15(1) ਅਤੇ ਲੇਖ 16(2) ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, "ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾਵਾਜ਼ਾ ਫਰਕ ਕਰਨਾ; ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਫਾਇਦਾ ਵਿਭੇਦ ਕਰਨਾ"। ਇਸ ਲਈ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਵਾਜ਼ਾ ਪੱਖ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਪੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੇਖ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਨਾਹੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਚਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਲੇਖ 14 ਅਧੀਨ ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਲੇਖ ਅਧੀਨ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਨਾਲ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ

ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ...

" 177. ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਥੀ ਰਾਨਿੰਗ ਰਾਵਤ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ:

"19. ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ "ਬਿਨਾ ਕਾਰਨ ਭੇਦਭਾਵ" ਅਤੇ "ਕਾਰਨ ਸਹਿਤ ਭੇਦਭਾਵ" ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਫਰਕ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਫਰਕ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੱਥ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਸੈੱਟ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋਣ, ਇਸ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸੈੱਟਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉੱਠਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ..."

178. ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਆਂਦੋਲਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, (2011) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 639, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਥੀ ਰਾਣਿੰਗ ਰਾਵਤ (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"73. ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਇੱਕ ਅਨਿਆਇਆ, ਇੱਕ ਅਨਿਉਚਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਇੱਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਰਾਦਤਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵੱਖਰੇਪਨ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਨਾਪਸੰਦੀਦਾ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹ ਦਾ ਅੰਸ਼; ਇੱਕ ਅਨਿਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਭੇਦਭਾਵ ਇੱਕ ਜਾਗਰੂਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਇਤਫਾਕੀ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਅਣਗਹਿਲੀ ਤੋਂ ਉੱਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। [ਵੇਖੋ ਕਥੀ ਰਾਣਿੰਗ ਰਾਵਤ ਬਨਾਮ ਸੌਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1952 ਐਸ.ਸੀ. 123 : 1952 ਕ੍ਰਿ ਐਲ.ਜੇ. 805], ਅਤੇ *ਵੀਡੀਓ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕਸ (ਪੀ) ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ* [(1990) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 87 : 1990 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਟੈਕਸ) 327 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1990 ਐਸ.ਸੀ. 820]."

179. ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ "ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ", ਆਕਸਫੋਰਡ ਸਮਾਨਤਾ ਲੈਕਚਰ 2018, ਲੇਡੀ ਹੇਲ ਮਿਤੀ 29ਵੀਂ ਅਕਤੂਬਰ, 2018. ਭਾਸ਼ਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :-

"ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਸਧਾਰਣ ਸੰਕਲਪ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਬਹੁਤ ਜਟਿਲ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਉਸ ਥਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ - ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ - ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੋ - ਬਰਾਬਰ ਨਤੀਜੇ - ਜਾਂ ਇਸ ਦਰਮਿਆਨ ਕੁਝ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ?"

180. ਹੁਣ ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ:

"ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ 'ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀ' ਜਾਂ 'ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ' ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਲੋਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।" ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ

[ਜੇ.ਬੀ. ਪਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ.]

ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ। ਸਧਾਰਨ ਭੇਦਭਾਵ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਹੁਣ ਸਮਾਨਤਾ ਐਕਟ 2010 ਅਧੀਨ, ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਲਨਾਕਾਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਉਹੀ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਰਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਰਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ ਫਰਕ? ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ *ਸ਼ਮੂਨ ਬਨਾਮ ਚੀਫ ਕੰਸਟੇਬਲ ਆਫ ਦ ਰੌਇਲ ਅਲਸਟਰ ਕੰਸਟੈਬੁਲਰੀ [2003] UKHL 11, [2003] ICR 337* ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ: ਲਾਰਡਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮਹਿਲਾ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਮਰਦ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਾਂਗ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਖਿਲਾਫ ਅਧੀਨਸਥਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਰਵੱਈਆ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਉਦਾਹਰਨ ਸ਼ਾਇਦ *ਹਾਕ ਬਨਾਮ ਸਰਪਲੇਨ ਹੈਲਥ ਬੋਰਡ [2012] UKਐਸ.ਸੀ 37, 2013 ਐਸ.ਸੀ (UKਐਸ.ਸੀ) 54* ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਏਸ਼ੀਆਈ ਮਹਿਲਾ ਕੰਸਲਟੈਂਟ ਆਰਥੋਡੋਂਟਿਕਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੈਨੇਜਰਾਂ ਵਲੋਂ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਹੇਰਾਸਮੈਂਟ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੋਰੇ ਮਰਦ ਕੰਸਲਟੈਂਟਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਨੂੰ ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਵਰਤੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਿਹਤ ਬੋਰਡ ਨੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਫਰਕ ਸਨ – ਪਰ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“... ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਭੇਦਭਾਵ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚੋਲੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੈ, ਜਾਂਚ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ

ਹੈ, ਵਿਚਾਲੇ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਫਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ, ਜਦੋਂ ਸਥਿਤੀ ਇੰਨੀ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਚੋਲੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਫਰਕ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਾਧਨ ਉਚਿਤ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਅਨੁਪਾਤਹੀਣ ਨਹੀਂ ਹਨ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ਾਕਾਰੀ ਤੱਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਦਰਜਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਕੁਝ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। *ਆਰ (ਆਰਐਮ) ਬਨਾਮ ਸਕੱਤਰ ਆਫ ਸਟੇਟ ਫਾਰ ਵਰਕ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਜ਼ [2008] ਯੂਕੇਐਚਐਲ 63, [2009] 1 ਏਸੀ 311*, ਲਾਰਡ ਵਾਕਰ ਨੇ ਇੱਕ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਸੀਰੀਜ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਚੱਕਰਾਂ ਵਾਂਗ' ਹਨ (ਪੈਰਾ 5)। ਅੰਦਰਲਾ ਚੱਕਰ ਜਨਮਜਾਤ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ, ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਨਾਲ ਨੇੜਲਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ: ਲਿੰਗ, ਯੌਨ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ, ਰੰਗ, ਨਸਲ, ਅਪਾਹਜਤਾ। ਅਗਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਨਮਜਾਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਪਰ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਅਤੇ ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਬਾਹਰੀ ਹਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੌਜੀ ਦਰਜਾ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਜਾਂ ਪਿਛਲੀ ਨੌਕਰੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੜਕ ਦੇ ਬੇਘਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ: 'ਜਿਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਾਹਰੀ ਜਾਂ ਵਿਵਾਦਿਤ ਕੋਈ ਸੁਝਾਈ ਗਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਘੱਟ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ' (ਪੈਰਾ 5)। ਇਸ ਲਈ ਸੜਕ ਦੇ ਬੇਘਰ ਨੂੰ ਅਪਾਹਜਤਾ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਸਟਰਾਸਬਰਗ ਨੇ ਵੀ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ (ਬਾਹ ਬਨਾਮ ਯੂਨਾਈਟੇਡ ਕਿੰਗਡਮ [2011] 1 ਬੀਐਚਆਰਸੀ 609)।

ਪਰ ਇੱਥੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਵੀ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ — ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਸਾਨ — ਹੈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਜਾਇਜ਼ਾਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ: ਕੀ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ; ਕੀ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੈ; ਕੀ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਘੱਟ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਉਪਾਯ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਕੀ ਅੰਤ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਪਰ ਉਸ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰੀਖਣ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ

ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਲਝਣ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਭਲਾਈ ਲਾਭ। ਭਲਾਈ ਲਾਭ ਸਿਰਫ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਮੈਦਾਨ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਲਾਈ ਲਾਭ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦੁਰੁਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ: ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਾਸਰ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ; ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਪਲੇ-ਬੜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭੋਗੇ ਗਏ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਠੀਕ ਕਰਨਾ; ਅਪੰਗਤਾ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਉਹ ਸਰਾਸਰ ਸਮਾਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ - ਸਿਰਫ ਭਾਰੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ।

181 ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ *ਅਸ਼ੋਕਾ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ (ਸੁਪਰਾ):* ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਵੱਲ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

"114. ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ (ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੀ ਰਾਜ, (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225) ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਬੇਰੂਬਾਰੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਏਨਕਲੇਵਸ ਦੇ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 143(1) ਅਧੀਨ ਰੈਫਰੈਂਸ, ਇਨ ਰੀ (ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1960 ਐਸ.ਸੀ. 845 : (1960) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 250) ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ (ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੀ ਰਾਜ, (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225) ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਨੇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ (ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੀ ਰਾਜ, (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225) ਵਿੱਚ ਰਾਏਆਂ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਸਮੇਤ, ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਸੀਮਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ (ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੀ ਰਾਜ, (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਸਿਦਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਦਾਂਤ ਜੋ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਪਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ...

115. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਕੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੇਵਲ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਜਾਂ ਸੋਧ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਜੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸੰਘੀ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਘੀ ਚਰਿੱਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ। ਜੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਟਿਕਾਊ ਹੋਣ ਲਈ ਬੱਧਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜਤਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਦਲਾਅ◌ਾਂ◌ਂ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

116. ... ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

117. ਇਹ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ [ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੀ ਰਾਜ, (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਗੇ...

118. ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਅਕੇਲੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਗਏ ਵੱਡੇ ਸਿਦਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ "ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ" ਦਾ ਇੱਕ

ਅੰਗ ਸਮਝੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਰਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਔਪਚਾਰਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅਸਥਾਈ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੰਬੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਦਾਂਤ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਅਤੇ ਬਦਲ ਨਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਧਾਗਾ ਹਨ, ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਪਰਿਚਯ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਆਪਤੀਜਨਕ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

119. ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ [ਐਡ.: ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ, (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 625, ਪੰਨਾ 673, ਪੈਰਾ 83 ਵਿੱਚ ਉਦਧ□ਤ ਅਤੇ ਪੁਨਰੁਕਤ]।

"...ਇੱਕ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਹੋਣ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਧਰਤੀਯ ਧਾਰਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ।" (ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਮਾਮਲਾ [1975 ਸੁਪ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1975 ਐਸ.ਸੀ. 2299 : (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 347], ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨਾ 137, ਪੈਰਾ 34) ਜੋ ਕੁਝ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ 'ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦਾ ਤਾਰਾ' ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਭੇ ਜਾਣ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਹਾਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਯੰਤਰ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਆਂ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸਮ, ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੋਚ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਇਕੱਲੇ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹਾਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਤਲੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵ

121. ਇਹ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਤਾਰਾ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ "ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਕਿਤਾਬ" ਵਜੋਂ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਆਸਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਨੇੜਲੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਨਿਥੇ ਦਾਖਲਾ ਜਾਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਨੁਚਿੱਤ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਰਾਜ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਅਸਮਾਨ ਹਨ, ਉਸੇ ਬੈਚ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

182 ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੋ. ਸਤਿਆ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪਿੱਛੇਹਟ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਆਦਿ 'ਤੇ ਰਾਏ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਜਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਆਪਣੀ ਫਿਤਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਸਮੇਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਲਈ ਬੱਧ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ ਜਾਂ ਕੋਰ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ ਨੀਂਹ ਹਨ - ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦੇ ਕੋਰ 'ਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਂਹਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਤਿਤਵ ਬਣਾਏ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰ 'ਚ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਢਾਂਚਾਗਤ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨੀਂਹਾਂ ਸ਼ਿਫਟ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੌਲਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਕੋਰ ਨਾਲ ਅਭਿੰਨ ਰਹਿਣਗੇ, ਕੋਰ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਿਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਹਵਾਲਾ: ਵੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਟਰਕਚਰ: ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਗਵਰਨੈਂਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, 49:3, ਜਰਨਲ ਆਫ ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਲਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, 365, 385 (2007))

183 ਪ੍ਰੋ. ਵੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਢਾਂਚਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਰਕ ਹੈ। ਉਹ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਕਰੇ। (ਹਵਾਲਾ –ਸਤਿਆ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਤ ਲੇਖ)।

184 ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਅਸਥਾਈ ਨੀਤੀਆਂ ਜੋ ਇੱਕ ਵੱਡੇ, ਮੌਲਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵੱਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ। ਮੌਲਿਕ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਤੰਤਰ ਜੋ 'ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ' ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ, ਅਸਥਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਨ। ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਚਿਤ, ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਗਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਲਈ ਛੱਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਸਮਝ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

185. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 209 (5-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਲੇਖ 164(4) ਅਤੇ 16(4ਏ) ਜਵਾਬ ਕੋਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ।

186. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਜੋ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਮੁੱਲ ਸਮਗਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੰਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ। ਤਰਕਸੰਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਸੋਧ 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ' ਫਾਰਮੂਲੇ ਅਧੀਨ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਸਿਰਫ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਥੀਸਿਸ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣ ਨਾ ਕਰੇ। ਮਾਮੂਲੀ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਲਈ ਰਾਹਤ 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਸਿਧਾਂਤ' ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕੋਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ, ਸੋਧ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ

ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ' ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋਧ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕੋਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਸਮਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਸੋਧ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕੋਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ : ਲਾਭ। ਸਤਿਆ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦਾ ਲੇਖ)

187. ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਵੀਂ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਨੀ ਏ. ਪਾਲਖੀਵਾਲਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, "....ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਇੱਕ ਸੰਗਠਿਤ, ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ, ਜਾਤੀ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਤੀਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਜਾਨ ਫੂਕਣ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ (ਮੰਡਲ-ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ) ਕੌਮ ਨੂੰ ਟੁੱਟਣ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਜਾਤੀਵਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਿਊਂਦਾ ਕਰੇਗਾ, ਕੌਮ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ - ਅੱਗੇ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ - ਵਿੱਚ ਵੰਡੇਗਾ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਖੰਡਨਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਲਈ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ, ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿੱਤ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ, ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੌਮ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਉਲਟ ਦੇਵੇਗਾ। ਘੱਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ...."

188. ਬਾਬਾ ਸਾਹੇਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਦਾਂਤ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ 'ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਆਮ ਭਰਾਤਾਚਾਰ' ਕਿਹਾ। ਆਪਣੇ ਇਨਕਲਾਬੀ, ਪਰ ਅਣਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਭਾਸ਼ਣ 'ਜਾਤਿ ਦਾ ਸਫਾਇਆ' ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ 'ਸਾਥੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਦਬ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਰਵੱਈਆ' ਦੱਸਿਆ।

189. ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਈਨਰ ਏ. ਪੀਰੀਆਕਰੁਪਨ ਬਨਾਮ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ [(1971) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 38 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1971 ਐਸ.ਸੀ. 2303] ਵਿੱਚ ਕੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ:

"... ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਪਿੱਛੜਾ ਵਰਗ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਧੁਨਿਕ ਲੇਖਕ ਟੇਕ ਆਫ ਸਟੇਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖ ਪ੍ਰਗਤੀ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੀਟਾਂ

ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹ ਵਰਗ ਜੋ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਹੀ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਆਰਕਸ਼ਣ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ...."

190. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਰਕਸ਼ਣ ਇੱਕ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ – ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ। ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹਿੱਤ ਬਣਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਸਲ ਹੱਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਲਗਭਗ ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਨਜ਼ੂਰਯੋਗ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਧਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਵੱਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਦੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਸਾਹੇਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਿਰਫ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਆਰਕਸ਼ਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਂਝ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ। ਪਰ, ਇਹ ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੀ ਅਵਧੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹਿੱਤ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਸੋਧ ਵੈਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ।

ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ*

I. ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 4

II. ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ 10

A. ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਸ 10

B. ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਟੈਸਟ 14

III. ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3 ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ: "ਹੋਰ ਤੋਂ" ਬਾਹਰੀ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ.....22

A. ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ.....24

(i) ਲੇਖ 15.....24

**ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ: ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ ਮੂਲ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।*

ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਯਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ

313

(ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ)

.....

II

(ii) ਧਾਰਾ 16.....*27 A*

(iii) ਧਾਰਾ 17.....*29*

(iv) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ.....*33*

B. ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਸਮਗਰੀ.....*34*

C. ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ.....*37 B*

D. ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਸੋਧ ਵਿੱਚ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ" ਫਰੇਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ/ਅਸਰ *45*

(i) ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਟੈਸਟ.....*45*

(ii) ਵਿਅਕਤੀ - ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਜੋਂ.....*52*

(iii) ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ.....*54 C*

IV. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਬਾਰੇ: ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ (ਸਮੇਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ) ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ.....*56*

A. ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਨਿਆਇਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ.....*56 D*

B. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਦਾਇਿਤਵ.....*60*

C. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਲਚਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣਾ.....*61 E*

D. ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼.....*65*

E. ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਬਾਰੇ ਨਿਸਕਰਸ਼ *67*

V. ਧਾਰਾ 16(6) ਦੀ ਵਿਚਾਰਣਾ.....*67 F*

VI. ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 ਬਾਰੇ: ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾ-ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ
ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ.....*71*

VII. ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਸੋਧ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਚਿਤੀਕਰਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਾ.....*73 G*

A. ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ.....*73*

B. ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਲਈ 'ਕੁਆਡਰੁਅਲਸ' ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ.....*75*

C. ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਛਾਣਯੋਗ ਅਵਧਾਰਣਾ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ.....76 H ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਸ [2022] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

ਏ. *ਕੀ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ.....78*

ਈ. ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ.....83

ਐਫ. ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਹੋਰ ਉਚਿਤਤਾਵਾਂ.....84

ਬੀ

(i) ਦੁੱਗਣੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ.....85

(ii) ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦਾ ਦਾਇਰਾ.....86

(iii) *'ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ' ਵਰਗ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ' ਉਪਾਯ.....88*

(iv) 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ - ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਨੋਟ.....92

ਸੱਤਵੀਂ. ਨਿਸਕਰਸ਼.....93

. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ.....94

. ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ 1-3 ਵਿੱਚ ਖੋਜਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.....97

1. ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਖੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ 103ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 3 ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ - ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ - ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਸੱਤ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਾਹਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰਿਕ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਸੋਧ, ਬਾਹਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ।

2. ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ 'ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ' ਦੀ ਜੋੜ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਰਗ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਜੋ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਵਾਂਝ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਭਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ, ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਵਾਂਝ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਾਂਝ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪਰਿਚਯ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਕਸਦਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੋ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਏ ਨੇ ਹੁਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ) ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ - ਭਾਵ, ਆਰਟ. 15(4) ਅਤੇ 16(4) (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ("ਐਸਸੀ"), ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ("ਐਸਟੀ"), ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ ("ਐਸਈਬੀਸੀ")), ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 3. ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਬਿੰਦੂ - ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3 [ਭਾਗ III] ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਾਂਗਾ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1 [ਭਾਗ IV] 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ; ਮੈਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ [ਭਾਗ IV]। ਮੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 [ਭਾਗ VI] 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਾਧੂ ਸੋਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਿੰਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਅਧੀਨ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਖਾਕੇ, ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜਾਂ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਲਈ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਮਾਨਕ, ਅਤੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਦ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਣਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ [ਭਾਗ II]।

I. ਆਰਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ

4. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਇਸ ਰਾਏ ਲਈ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਆਰਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਟ੍ਰੇਸ ਕਰਨਾ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

5. ਮਹਾਰਾਜਾ ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਸ਼ਾਹੂਜੀ ਦੁਆਰਾ 50% (1902 ਵਿੱਚ) ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅੱਜ ਜੋ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ 1931 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ "ਦਬੇ ਵਰਗਾਂ" ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ) ਆਦੇਸ਼, 1936[1] ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜੋ ਜਾਤੀ ਕਲੰਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ, ਕਈ ਰਾਜਵਾੜੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ, ਮੈਂਬਰ ਦਰ ਮੈਂਬਰ, ਨਵੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਕੇ, ਮੌਕਿਆਂ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਥਾਵਾਂ, ਸਮਾਨ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਆਦਿ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀ ਬਰਾਬਰੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ।

6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਕੇਸ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ *ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ* ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਆਰਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕੋਟਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਆਦੇਸ਼ 1936[2] ਦੇ। ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ – ਇਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਦੀ ਸ਼ਾਮਲੀਕਰਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਸ *ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਦੇ ਰਾਜ* ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਅਤੇ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ਉਸ ਸਮੇਂ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਾਠ ਅਨੁਸਾਰ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ, ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਪਾਏ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਸੀਟ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ *ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ – ਇੰਚ ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ* ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਐਸ.ਸੀ. ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਲਗਭਗ

2/3ਰਡ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਐਸ.ਸੀ. ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਸ਼ਾਨਜ਼ਦ ਕੀਤਾ, ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਉਲਲੇਖਨੀਯ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ "ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ" ਕਰਕੇ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿ "ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ, ਆਪਣੀ ਪਿੱਛੇਪਣ ਕਰਕੇ, ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬੇਜਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਕਲਾਂਗ ਨਾ ਹੋਣ।" ਇਸ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ "ਉਹਨਾਂ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।" ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਯਮ "ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ", ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਾਂਹ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ "ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

7 . ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਿਰੋਧੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁਬਾ ਰਾਓ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਸੀ।

"26. ਆਰਟੀਕਲ 14 ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 16 ਦੇ ਨਾਲ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਰਾਜ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ। ਜੇ ਇਹ ਇਕੱਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਪਛੜੇ ਅਸਮਾਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰੇ ਕੰਧ 'ਤੇ ਜਾਣਗੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਣਤਰ; ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਇਹ ਨਿਯਮ ਸਿਰਫ ਇਸ ਤੱਕ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਦਾਹਰਣ ਲਓ ਇੱਕ ਘੋੜ ਦੌੜ ਦੇ. ਦੋ ਘੋੜੇ ਇੱਕ ਦੌੜ ਦੌੜਨ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ-ਇੱਕ ਇੱਕ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇੱਕ ਆਮ ਘੋੜਾ। ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੌੜ ਦੌੜਨ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਆਮ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੌੜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ. ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨਕਾਰ. ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਅਪਾਹਜ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਾਧੂ ਭਾਰ ਜਾਂ ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ। ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਲਈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ. ਇਸੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਗਿਣਿਆ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਆਦਤ ਅਧੀਨ ਅਧੀਨਗੀ ਸਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਲਈ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗੁਲਾਮੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ ਮਾਪਦੰਡ ਜੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦਾ

ਸਿਧਾਂਤ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਾਹਸਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਆਪਣੇ ਪੈਰ. ਇਸੇ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4) ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। 16. ਸਮੀਕਰਨ "ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ a ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਹ. ਇਸ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਧਾਰਾ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸ਼ਕਤੀ."

8 .7-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ *ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥੋਮਸ*, ਨੇ ਕੇ. ਸੁੱਬਾ ਰਾਵ, ਜੇ. (ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਵਿੱਚ) ਦੇ ਇਸ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ। ਐਨ.ਐਮ. ਥੋਮਸ ਵਿੱਚ, ਐਸ.ਸੀ. ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵਿਭਾਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ:

(i) ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਦੀ ਮੂਲ ਸਮਗਰੀ ਇੱਕ ਕੋਡ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਨੇ ਉਸ ਵਰਗ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪਸੰਦੀਦਾ ਨਿਯਮ, ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ;

- ਲੇਖ 16(1) ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੇਖ 16(4) ਲੇਖ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ;
- ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਹਨ;

ਲੇਖ 16(1) ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੇਖ 16(2) ਲੇਖ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ;

- ਪਰ ਜੇ ਲੇਖ 16(4) ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ 16(1) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ।

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਲੇਖ 16(4) ਨੂੰ ਲੇਖ 16(1) [ਜੋ 'ਇਨਸਾਫ਼' ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ 'ਸਮਾਨਤਾ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ

ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ] ਅਤੇ ਲੇਖ 46 ਅਤੇ 335 ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਦੀਆਂ ਬੇਇਨਸਾਫੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਣ। ਲੇਖ 16(1) ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਕੇਵਲ ਤਦ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਲੇਖ 16(4) ਅਧੀਨ ਵਾਰੰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ।

9 ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਧਿਕਾਰਤ ਫੈਸਲਾ ਨੌ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸੀ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ7. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਦਫਤਰੀ ਜ਼ਾਹਰਨਾਮੇ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ 27% ਕੋਟਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਫੈਸਲਾ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਛੇ ਰਾਇਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਇਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾਂਸ਼:

(i) ਅੰਦਰਲੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਿਛੜੇਪਨ;

(ii) ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਅਤੇ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਲਈ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਪੈਰਾ 713 (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ p. 672-674) 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਿੰਦੂ;

(iii) ਕੇਵਲ ਜਾਤੀ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ;

(iv) ਕਲਾਸਾਂ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਹੀ ਅਕੇਲਾ ਨਾਮਨਜੂਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਚਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ;

(v) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਛੜੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਮਿਲ ਸਕੇ;

(vi) ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; ਅਤੇ

(vii) ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਪੰਨ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।

10. *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ*; *ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ*; ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾ ਮੂਰਤੀ *ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ*; *ਪ੍ਰਦੀਪ ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ*; *ਚੇਬਰੋਲੁ ਲੀਲਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਾਓ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜ*, ਅਤੇ ਜਿਸ਼ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣਰਾਓ ਪਾਟਿਲ *ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਰਾਜ*, ਇੰਦਰਾ ਸਾਵਹਨੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਫੈਸਲੇ ਹਨ। ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4-ਏ) ਅਤੇ (ਬੀ) ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੋਪ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਪਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4ਏ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ... ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਨੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸੋਧ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਕੈਚ-ਅੱਪ ਨਿਯਮ" ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਨਹੀਂ ਟਲ ਸਕਦਾ ਸੀ।[15] ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਟੈਸਟਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)।

II. ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ

I. ਮੈਂ ਜਸਟਿਸ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ, ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਟਰੇਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਾਂਗਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਨ।

A. ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕੇਸ

12. **ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ**[16] ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਬਹੁ-ਆਵਾਜ਼ੀ ਬਹੁਮਤ ਨੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਪਰੰਤੂ, ਜੋ ਜੱਜ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਸਨ ਕਿ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸੰਖੇਪਤਾ ਅਤੇ ਸੰਘਣਤਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ - ਇਹ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬਿੰਦੂਆਂ 'ਤੇ ਬਹੁਮਤ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਰਾਏਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸਾਰਾਂਸ ਨੋਟਿਸ ਕਰਨਾ ਪਰਯਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਕੈਡਰ ਵਿੱਚ ਸੀਨੀਅਰ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਜੋ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਟਾਂ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਅਣਦੇਖੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਕੈਚ ਅੱਪ" ਆਪਣੀ ਸੀਨੀਅਰਿਟੀ ਨੂੰ ਨਿਮਨ ਕੈਡਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਮੋਟ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈ ਗਈ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਆਫਸੈਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਜੂਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੈਡਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰਚ ਚੁਰਾਉਣ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੱਤੀ।

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "*ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਕੈਚ-ਅੱਪ' ਨਿਯਮ ਅਤੇ 'ਪਰਿਣਾਮਕ ਸੀਨੀਅਰਿਟੀ' ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋੜਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੇ ਧਾਰਾਵਾਂ [1] ਅਤੇ [4] ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਸੇਵਾ ਜੁਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸੰਕਲਪ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।*"[8] (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ")।

13. ਜੋ ਅੰਗ ਬੀਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਓ' ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਮਹੱਤਵ ਹੈ: ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਸਾਰੇ 'ਸਾਈਲੋਜ਼' ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ:19 "ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਿਣਤੀ ਯੋਗ ਰੂਪ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਬੋਚਚਤਾ, ਗਣਰਾਜ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿਤਰ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸੰਘੀ ਚਰਿਤਰ। ਸ਼ੇਲਤ ਅਤੇ ਗਰੋਵਰ, ਜੇ.ਜੇ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ, ਜੋ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਚੰਦਰਚੂੜ ਸੀ.ਜੇ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 7-11, ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.)।

13. *ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 39ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ (ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨਿਰਣਾਯਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਚਾਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ), ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਅਵੈਧ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ - ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ। ਚੰਦਰਚੂੜ ਜੇ., ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਕਿਵੇਂ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"664. ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਅਸੋਧਨਯੋਗ ਫੀਚਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਨ: (i) ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਸੰਪ੍ਰਭੁ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਹੈ; (ii) ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ; (iii) ਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕਿ (iv) ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਨਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਖੰਭ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਖੰਭ।"

[...]

691. [...] ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਥਿਊਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬੁਣੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਘਟਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। "ਮੌਲਿਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਭਾਗ III ਅਤੇ IV ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਦਲਣ" ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।" ਹੇਗਡੇ ਅਤੇ ਮੁਖਰਜੀ, ਜੇ.ਜੇ. ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ "ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹਨਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਖਿੱਚਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੀਚਰ "ਨਿਆਂ, ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹਨ।" ਖੰਨਾ, ਜੇ. ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ "ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਜੀਵਿਤ ਰਹਿਣ" 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 625, (ਇਥੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ "*ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼*")

ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ, 1975 ਸੁਪ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1, ("*ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ*").

14. ਕੇ. ਕੇ. ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਮ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਕੀਤਾ।

15. **ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ** *ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼* ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੋੜ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ 42ਵੇਂ ਸੋਧ ਐਕਟ[2] **ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਅਤੇ 55 ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ**, ਅਨੁਚਛੇਦ 368[3] ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ; ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 31C ਨੂੰ ਸੋਧਣਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਨੂੰ ਸੋਧਣਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। 4:1 ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 31C ਨੂੰ ਸੋਧਣਾ ਵੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

16. ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਉਹ ਮੁੱਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਸੀ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਪੀ. ਸੰਬਾਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਆਫ ਏ.ਪੀ.*, *ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਾਚਿੱਲ੍ਹੂ*, **ਅਤੇ** *ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ* **ਵਿੱਚ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ, ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਅਤੇ 226 ਰਾਹੀਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।**

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਥੇ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। *ਰਘੁਨਾਥਰਾਓ ਗਣਪਤਰਾਓ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਮਿਟਾਉਣਾ - ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ "ਅਭਿੰਨ" ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਜਦੋਂ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ 11-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ), ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। *ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ* **ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੰਕੀਰਣ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ**;* ਇਸ ਨੇ 52ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਿਟਾਉਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਸਹਿਣਯੋਗ ਸੀ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

17. ਅਗਲੇ, *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੋਡਣ ਵਾਲੇ ਸੋਧ ਦੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਮਾਨਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, *ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ* ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਏ ਦਾ ਸਾਰ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ "[ਤ]ਹੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਹੈ"। ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ "ਨਿਰੰਤਰਤਾ" ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ "ਪਛਾਣ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ" ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਸਵੀਕਾਰਯ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4B) ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲਟਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਗੈਰ-ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ 'ਤੇ, ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਸੀਨੀਅਰਿਟੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਜਾਂ "ਪਕੜਨ" ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੁਝ ਆਮ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜੋ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ:

"102 ... "ਚੌੜਾਈ ਟੈਸਟ" ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। "ਪਛਾਣ" ਦੇ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਸੰਘਵਾਦ, ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜੋ ਕਿ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ— "ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ" "ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ": ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ "ਤੱਥ ਵਿੱਚ" ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ "ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ" ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਉਦਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ।

18 ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਇਆ। ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਨਿਵਾਰਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ ਅਤੇ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗਾ।

B . ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਸਟ

19 ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

"661...ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਉੱਚ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧੀਨ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ..."

ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਨਿਯਮ, ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਵਿਧਾਨ, ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਉਪਾਯ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਜਾਂ ਭਾਗ XI ਵਿੱਚ), ਮੂਲ ਅਧਿਨਿਯਮ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾ (ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਵਿਧਾਨ) ਦੇ ਉਲੰਘਣ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ, ਵੈਡਨਸਬਰੀ ਦੀ ਬੇਤੁਕੀ, ਅਨਿਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਹੋਰ ਆਧਾਰਾਂ ਤੇ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ)।

20 ਤਰਕਸੰਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਫਿਰ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਲਾਗੂ ਮਾਨਕ ਉੱਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ—ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਰੀਕਾ, ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਅਧੀਨ, ਖਾਸ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਗਿਣੇ ਚੁਣੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਾਲ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ, ਇਸ ਲਈ, ਵਿਧਾਨਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਮਾਨਕ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

"691. […] ਸਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੈਧਤਾ ਲਈ ਦੋ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ: (i) ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਆਇ 1, ਭਾਗ XI ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸਿਤ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ii) ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 13(1) ਅਤੇ 13(2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। 'ਮੂਲ ਬਣਤਰ', ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ।

ਮੌਲਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ—ਇਹ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਮੂਲ ਅਵਧਾਰਣਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੌਕਾ ਹੈ।"

ਇੱਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ, ਉਸੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜ (ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ) ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

"663. […] ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਥਾਂ, ਇਸ

ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਕਸਦ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ..."

"692. […] ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਖਾਸ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 368(2) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਨਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ।"

21. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦਰਸਾਈ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ:

"24. ਜੋ ਗੱਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਨੋਟ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘਵਾਦ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਆਦਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਸਟਮੈਟਿਕ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੈਵਿਕ ਸੰਪੂਰਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ।

25. ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲਈ, ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦੂਜਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇੰਨਾ ਮੌਲਿਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ। ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਸੀਮਾ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ...ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲਈ, ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਇੰਨਾ ਮੌਲਿਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ

ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ। ਇਹ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਮਾਨਕ ਹੈ।"

26. [...] ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਕਈ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਆਦਿ ਉਹ ਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 19 ਅਤੇ 21 ਲਈ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਹਾਈਰਾਰਕੀ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 1 ਜਰਮਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ ਅਧੀਨ ਮਾਨਵ ਗਰਿਮਾ ਅਟੁੱਟ ਹੈ। ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਾਨਵ ਗਰਿਮਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਗਰਿਮਾ ਦੀ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੀਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਸਿਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ)। ਇਹ ਸਿਰਫ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਪਣੇ ਅਸਤਿਤਵ ਕਾਰਨ ਗਰਿਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਮਾਨਵ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਰਮਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।

27. ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ, ਸ਼ਬਦ "ਫੈਡਰਲਿਜ਼ਮ" ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਵਿੱਚ ਸਖਤ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰਤ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਸੰਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੱਤਵੇਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਧਾਰਾ 245 ਅਤੇ 246 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਵਿੱਚ।

28. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਨਿਆਂਪ੍ਰਦਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ [(1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225] ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ"। ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਤਾ ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ"। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ [(1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225] ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ

ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ "ਸੋਧ" ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ [(1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਏਆਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਾਵਰਨਟੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਵਿਕਾਸਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਪਿੱਛੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ, ਦਿਨ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਾਅ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹਨ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, "ਪਛਾਣ" ਦਾ ਟੈਸਟ ਜੋ ਕੁਝ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਕੋਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* ਵਿੱਚ 'ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ' ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਮਾਨਕ, ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਸਿਦਾਂਤ ਇੰਨਾ ਮੌਲਿਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 25, ਉੱਪਰ ਲਿਆ ਗਿਆ)।

22. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ *ਇਵਾਂਕੂ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਆਰਟੀਕਲ 31-ਏ, 31-ਬੀ, ਅਤੇ 31-ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਚੰਦਰਚੂੜ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ "ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਝੁਕਾਅ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਨਿਸਚਿਤ ਸੁਰਾਗ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ"। ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ ਐਕਟ, 1951 ਦੁਆਰਾ ਨਵੇਂ ਪਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ <ਫੈਸਲਾ> ਸੀ ਕਿ

"24. ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਜੱਜਾਂ ਵਜੋਂ, ... ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ... ਕਿ ਜੇ ਆਰਟੀਕਲ 31-ਏ ਪਾਸ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸਗੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।"

23. ਸੋਧਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਵਤੰਤਰ ਔਚਿਤਯ ਆਰਟੀਕਲ 39(ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ, "ਕਿ ਸਮੁਦਾਇਕ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਂਝੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇ"। ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 291 ਅਤੇ 362 ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ, ਤਾਂ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ।

24. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, *ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਡਿਆਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਤਿੰਨ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ (ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਫੈਸਲਾ, ਐਲ.ਐਮ. ਸ਼ਰਮਾ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕ ਦੁਆਰਾ) ਸੋਧ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ। ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਅਨੁਚਛੇਦ 371(ਐਫ) ਨੇ ਸਿੱਕਮ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੌਧ ਮਠਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ। ਵਿਰੋਧੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸੋਧ ਨੂੰ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਗਣਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਕਮੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਾਰਨ, ਜਰੂਰੀ ਮੰਨਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਇਸੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਆਰਕਸ਼ਣ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ:

"128. [...] ਇਹ ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਸਮਾਧਾਨ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਪੱਕਵਤਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਕਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਸਲੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ — ਇੱਕ ਉਮੀਦ ਹੈ ਜਲਦੀ — ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਆਗਮਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਮੁੱਚ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਕਮ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਗੁਜ਼ਰਨ ਦੌਰ ਲਈ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰਨ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਹਨ।

129. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਆਰਕਸ਼ਣ ਜੋ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਘ ਦੇ ਰਾਜਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਾਨਕ ਦੀ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ"। ਪਰ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ

ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਨੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ..."

1 *(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)*

25. ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਅਦਾਲਤੀ ਸਮੀਖਿਆ, ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ *ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਡਿਆਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, 1994 ਸੁਪਲੀ (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 324, (ਇਥੇ "ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਡਿਆਲ" ਕਿਹਾ ਗਿਆ)* ਨਾਲ ਨੇੜਲੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸੋਧ ਸਮੀਖਿਆ, ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਹੈ ਜੋ "ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਸੀਮਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਜਾਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ"।[2] ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ। ਡਾ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਸਵਾਮੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ

"ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਫਰਕ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਛਾਣਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੀਮਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਮਾਡਲ ਦੀ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਜੋ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਮੂਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

26. ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਦੋਂ ਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਵੈਧਤਾ ਸਮੀਖਿਆ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚਰਚਾ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਵਿਗਿਆਨ, ਅਤੀਤ ਦੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ, ਮਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਸੋਧ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਇਸਦੀ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਜਾਂ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪੜਤਾਲ ਸੰਸ਼ੋਧਨ, ਇਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਵਿਆਪਕਤਾ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਮੁੱਲ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ, ਜੋ ਕਿ

ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹੋਨ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੋਧਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ Xਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਨਵਾਂ ਹੈ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਚ ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਦਿਆਲ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬੋਧੀ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਲਈ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਰਾਬਰੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੀਆਂ ਨਿਆਂਇਕ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਧਰਮ-ਅਧਾਰਤ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਕੱਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ. ਸੁਪਰੀਮ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੈ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਐਸ.ਸੀਏ ਓ ਆਰ ਏ) ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਭਾਰਤ34 ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਕੀਮਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕੀ ਹੈ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਿਛਲੇ ਕੇਸ ਜੋ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਮਿਆਰ, ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਟੈਸਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੋਧ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਇਸਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਪਿਛਲੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

27. ਇਹ ਵਿਚਾਰ – ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਸਮੀਖਿਆ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ, ਵੀ *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੇਸਿਕ ਢਾਂਚਾ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਕਿਰਦਾਰ ਇਹ ਮੂਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ, ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, "ਪਛਾਣ" ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੇਸਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ “ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ” ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ* ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)।

28. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਲਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਜੋ ਬੇਸਿਕ “ਉੱਚੇ” ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਅਰਥ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (*ਨਾਗਰਾਜ*) ਜਾਂ ਜੋ ਪਛਾਣ (*ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਰਘੁਨਾਥਰਾਵ ਗਣਪਤਰਾਵ, ਐਮ.*

ਨਾਗਰਾਜ, ਅਤੇ ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ) 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ “ਸਾਰ” ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂਚੇ ਗਏ। ਰਘੁਨਾਥਰਾਵ ਗਣਪਤਰਾਵ ਨੇ ਪਛਾਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਗੂੰਜਿਆ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ "ਬੁਨਿਆਦੀ ਰੂਪ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ" ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ। ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸਾਰ ਬੇਸਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ" ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ "ਬੇਸਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਇਹ ਸੁਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਪਹਿਲੂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15, ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 19 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ" – ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ "ਕੁਦਰਤ" ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਅਸਰ ਟੈਸਟ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ"।

29. ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਂ ਮਿਆਰ ਸਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਮਾਪਦੰਡ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ "ਪਛਾਣ", ਜਾਂ "ਕੁਦਰਤ" ਜਾਂ "ਸੁਭਾਵ" ਜਾਂ "ਵਿਅਕਤੀਤਵ" ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ "ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ" ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਕੇ ਜੋ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਸੋਧੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਜਾਂ ਸੁਭਾਵ, ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਗੇ।

30. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਮਿਆਰ, ਪਛਾਣ, ਵਿਅਕਤੀਤਵ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵ ਜਿਹੇ ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਬਦਲਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਬਣਾਉਣਾ ਜੋ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਾਂ, ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁੱਟਿਆ, ਮਾਪਦੰਡ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੋਧ ਦਾ ਅਸਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਬਦਲਣਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਛਾਣ, ਕੁਦਰਤ, ਵਿਅਕਤੀਤਵ, ਸੁਭਾਵ, ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ, ਜਾਂ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਆਮ ਯੋਜਨਾ ਰਾਹੀਂ, ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਸਮਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ।

31. ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਮਾਪਦੰਡ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਗਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ।

III. ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3 ਬਾਰੇ: "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ" ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਲੌਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ

32. ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਕਲੌਜ (6) ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ, ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ, "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਜੋ ਕਿ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ" ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ ਕਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਸਮੇਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈ ਕਲਾਸ" ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਸਾਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਘਰ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ "ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ" - ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਮੇਤ, ਸਿਰਫ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਲਾਸ ਲਈ ਹੀ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਵਰਣਿਤ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਆਧਾਰ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

33. ਸੰਘ ਦਾ ਪੱਖ ਸੀ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਖਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਐਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਬਹਿਰਹਾਲ, ਅਜਿਹਾ ਖਾਰਜ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਖਾਰਜ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਲਈ 50% ਦੇ ਕੋਟੇ ਦੁਆਰਾ "ਅਲੱਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ", ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਖਾਰਜ ਕੇਵਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਗਰੁੱਪਾਂ [ਭਾਵ, ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਆਮ ਵਰਗ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ] ਦੇ ਖਾਰਜ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਲਾਵਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਠਦਾ।

34. ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰੇਜ਼ *"ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ"* ਅਨੁਚਿੱਤ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ - ਚਾਹੇ ਉਹ ਯਾਚੀਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਜਵਾਬੀਆਂ ਦੇ। ਕਿ

ਖਾਰਜ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ - ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਬਿੰਦੂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਖਾਰਜ ਮਨਜ਼ੂਰੀਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਟਰੇਸ ਕਰਨਾ ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਮੱਗਰੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਟਰੇਸ ਕਰਾਂਗਾ, ਦੂਜੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਕੋਡ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗਾ; ਤੀਜੇ, ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਆਖਰ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਸੋਧ ਖਾਰਜ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਏ. ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

(i) ਲੇਖ 15

35. ਮੂਲ ਮਸੌਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮਸੌਦਾ ਲੇਖ 9 ਵਿੱਚ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰਿਆ। ਇਹ ਲੇਖ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੇਖ 15(2), ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ, ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

36. ਅੱਜ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਲੇਖ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਖੁਲਾਸਾਤਮਕ ਹੈ। ਮੋਤੀਲਾਲ ਨੇਹਰੂ ਰਿਪੋਰਟ 1928*, ਨੇ ਸਵੈ-ਰਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚਾਰਟਰ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਧਾਰਾ 4(v), (vii), (xii) ਅਤੇ (xiv) ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

(v) ਭਾਰਤੀ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਫਤ ਅਧਾਰਭੂਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਤਦ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਲਿਪੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ।

ਵਿਆਖਿਆ:- ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਕਤ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇਗਾ ਨਹੀਂ।

(vii) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

****

(xiii) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਸੱਤਾ ਜਾਂ ਇਜ਼ਤ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ 'ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਬੁਲਾਰੇ' ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(iv) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸੜਕਾਂ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਕੂਆਂਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰਿਸੋਰਟਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਪੂਨਾ ਪੈਕਟ[7] ਵਿੱਚ ਉਹ ਬੀਜ ਸਨ ਜੋ ਹੁਣ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਹਨ:

"...8. ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਕਲਾਂਗਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋੜੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਸਥਾਨਕ ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਜਾਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਿੱਖਿਆ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

9. ਹਰੇਕ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਾਂਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪਰਯਾਪਤ ਰਕਮ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਥਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ,"

38 ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ8 ਅਤੇ ਸ਼. ਕੇ.ਐਮ. ਮੁੰਸ਼ੀ9, ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਮਸੌਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋ ਮਸੌਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੋਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਸੌਦਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਸ [2022] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

(1) *ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਘ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤਿ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਲਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।*

ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ –

(ਅ) ਸਾਰਜਨਿਕ ਧਨ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਆਂਸ਼ਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕੁਆਂ, ਟੈਂਕ, ਸੜਕਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਜਨਿਕ ਰਿਸੋਰਟ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।[6]

39. ਚਰਚਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਧਾਰਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ 'ਨਾਗਰਿਕ' ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਕਰੇਗੀ, ਅਤੇ 'ਭਾਸ਼ਾ' ਦਾ ਆਧਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ ਧਾਰਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ – ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਸਮੇਤ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਆਮ ਧਾਰਾ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ: "ਰਾਜ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤਿ ਜਾਂ ਲਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ", ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਵਪਾਰਕ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ, ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਆਦਿ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਬੰਧੀ, 'ਲਿੰਗ' ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਮੁੜ-ਲਿਖਤ ਧਾਰਾ* ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਦਾਇਤਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਲਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਫਰਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

40. ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜਤਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ[16]।

(ii) ਲੇਖ 16

41. ਜਿਹੜੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੇਖ 16 ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਲੇਖ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ

ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ – ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ, ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਮਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਤ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਲਿੰਗ ਆਦਿ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਲੇਖ 16(1) ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਲੇਖ 16(2) ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ [ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਲੇਖ 15(1) ਅਧੀਨ ਮਨਾਹੀ ਅਧਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ] ਵਰਗੇ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 16(3) ਸੰਸਦ ਨੂੰ (ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ) ਸਸ਼ਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਨਿਵਾਸ ਦੀਆਂ ਬਾਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਏ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਲੈਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਨਾਲ ਸੌਂਪਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਮ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਮੂਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ।

42. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਭਾਗ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਜੋ "ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਮਸੌਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 10(1)– ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ: ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਦੂਜਾ, ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਮਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ "ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹੇ ਹਨ" ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।

43. ਅਨੁਚਛੇਦ 10(3) ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 10(1) (ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਤੇ 16(1) ਦਾ ਪੂਰਵਰੂਪ ਕ੍ਰਮਵਾਰ) ਇੱਕ "ਜਨਰਿਕ ਸਿਧਾਂਤ" ਹੈ:

"ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ—ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ—ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਖਤਮ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ।"

ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਲਈ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ "ਪਿੱਛੜਾ" ਵਰਗਾਂ ਵਰਗਾ ਇੱਕ "ਯੋਗਤਾ ਵਾਲਾ ਵਾਕ" ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ "ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਅੰਤਤਃ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵੇ।

ਐਚ *ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸਾਂ, ਵੌਲ. 7, 30ਵੀਂ ਨਵੰਬਰ 1948, 7.63 205.

ਆਈ **ਇਬਿਦ.

44 ਲੇਖ 16 ਦੀ ਪੂਰੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥੀਮ - ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ *ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ* ਹੈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਏਹਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਬ ਤੱਕ ਕੁਝ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ, ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 16(4) ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਾਰਕ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਪਰਿਆਪਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੂਜਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਨਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ - ਲੇਖ 340, 341 ਅਤੇ 342, ਜੋ ਐਸ.ਸੀ./ ਐਸ.ਟੀ./ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਜੋੜੇ ਗਏ ਲੇਖ 342ਏ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

ਲੇਖ 17

45 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਛੂਆਛੂਤ ਨੂੰ ਹਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਨਾ (ਧਰਮ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ), ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਲੇਖ 17 ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਬਦ “ਛੂਆਛੂਤ” ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੀ. ਸ਼ਿਵ ਰਾਓ ਦੀ ਰਚਨਾ[5] ਦਾਸਤਾਵੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਮਸੌਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ, ਨੇ “ਛੂਆਛੂਤ” ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ - ਇਹ ਕੇ.ਐਮ. ਮੁੰਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਸੌਦੇ ਦੀ ਧਾਰਾ III ਦੀ ਧਾਰਾ 4(ਏ) ਸੀ:

“ਛੂਆਛੂਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਸੰਘ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾਯਾਬ ਹੈ।”

ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਮਸੌਦੇ ਦੇ ਲੇਖ 11(1) ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ:

“ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਜੋ ਰੈਂਕ, ਜਨਮ, ਵਿਅਕਤੀ, ਪਰਿਵਾਰ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਅਤੇ ਰਿਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।”

46 ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਮੰਥਨ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਮਤਤਾ ਸੀ ਕਿ ਛੂਆਛੂਤ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ (ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ) ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਭਾ ਨੇ ਛੂਆਛੂਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਕੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੀਕੀਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ।

ਅਛੂਤਤਾ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਰੂਪ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਸ਼ੇਧ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ, ਜਾਂ ਅੰਤਰ-ਸਮੁਦਾਇਕ ਵੀ, ਆਦਿ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ, ਕੇ.ਐਮ. ਮੁੰਸ਼ੀ, ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ, ਅਤੇ ਬੀ.ਐਨ. ਰਾਉ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਚਰਚਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਸ਼ਿਵ ਰਾਉ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਮ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਧਾਰਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਛੂਤਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ—ਚਾਹੇ ਇਹ ਅਛੂਤਤਾ ਇੱਕ ਸਮੁਦਾਇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਵਿੱਚ”।

ਲੇਖ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਚਰਚਾਵਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਕਾਰਨ ਅਨਾਵਸ਼ਯਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਮਤਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ; ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਡਰਾਫਟ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ:

"ਅਛੂਤਤਾ" ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। "ਅਛੂਤਤਾ" ਦੇ ਕਾਰਨ ਉੱਤਪੰਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਦੰਡਨੀਯ ਅਪਰਾਧ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾਯਾਬ ਹੋਵੇਗਾ।"

47 'ਤੇ। ਨਤੀਜਾ ਇੱਕ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 17 ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਅਛੂਤਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਕਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਸਫਾਈ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(2) ਵਿਆਪਕ ਹੈ; ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਡੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਲਾਗੂਕਾਰੀ ਵਿੱਚ।

48 'ਤੇ। ਚੂੰਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਅਤੇ 16 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸ ਲਾਅ ਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਧੇਸ਼ਮੁਖ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰਿਤ ਰਾਇ ਹੈ, ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 17 ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਦੁਆਰਾ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ; ਮੈਂ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜਾਰੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

49 'ਤੇ। ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ - ਅਛੂਤਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਛੂਤਤਾ ਆਧਾਰਿਤ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਟੇਟ ਆਫ ਕਰਨਾਟਕ ਬਨਾਮ ਅੱਪਾ ਬਾਲੂ ਇੰਗਲੇ ਵਿੱਚ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ:

"21. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ-ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ; ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਵਿਭਿੰਨ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਹੋਵੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ ਦਲਿਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਤਰੀਕਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵਧਿਆ ਹੈ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਖੁਦ ਅਤੇ ਇਹ ਅਪਾਹਜਤਾ, ਪਾਬੰਦੀਆਂ, ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਦਲਿਤਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਰਿਜ਼ੋਰਟ, ਜਨਤਕ ਸਾਧਨ, ਸੜਕਾਂ, ਮੰਦਰ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ, ਟੈਂਕ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਾਟ, ਆਦਿ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਜਾਂ ਐਵੋਕੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਕੰਮ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਛੂਤਤਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਵਜੋਂ ਦਲਿਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਨਫ਼ਰਤ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾ। ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਸਮਝਣਾ ਇੱਕ ਰਵੱਈਆ ਹੈ, ਘਟੀਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ. ਇਹ ਮੇਨਸ ਰੀਆ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ. ਐਕਟ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦਲਿਤ। ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਦਲਿਤ।"

50. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਦੁੱਖ ਝੱਲਿਆ ਹੈ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਅਭਿਆਸ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ, ਵਿੱਚ ਮੈਰੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਡੀਨ, ਸੇਠ ਜੀ ਐਸ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਹੋਰ.48:

"9. ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਣਵਿਕਸਿਤ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਛੂਆਛੂਤ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ...."

51. ਕਿ ਐਸ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਛੂਆਛੂਤ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਪੀੜਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੋਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਵਾਲਮੀਕੀ ਪੈਲ & ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਕੋਚੀਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ & ਓਰਸ.

"7 [...] ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਰਿਹਾ ਅਛੂਤਪਨਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 [15(4)] [15(4)] ਅਧੀਨ ਵਿਕਸਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 36(24) ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 36(25) ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 341 ਅਤੇ 342 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ, ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ ਕਿ ਦਲਿਤਾਂ/ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਬਾਧਾਵਾਂ, ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਪੀੜਾਵਾਂ, ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ...

52. *ਅਧਿਨਿਯਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਡੀ. ਕੋਮਾਚੇਨ* ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ "ਕੇਂਦਰੀ ਥੀਮ" ਦੀ ਪੁਨਰਵਿਚਾਰਨਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਹੈ:

"118. [...] ਸੰਵਿਧਾਨ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵੰਚਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਰਮ, ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਾਜਿਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਮਿਟ ਲੱਛਣ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਅਨਿਆਇ ਦੇ ਜਵਾਬ

ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਮੋਬਿਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਥੀਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਸਮਾਜਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ...

53. ਭਾਰਤੀ ਯੁਵਾ ਵਕੀਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ) ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਛੂਤਪਨਾ ਦੀ ਬੁਰਾਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਤ-ਆਧਾਰਿਤ ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ, ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

386. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਡ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਗਰਿਮਾ ਦਾ ਆਮ ਧਾਗਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਓਵਰਲੈਪ ਹੈ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੇਖ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਗਾਰੰਟੀਡ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 17 ਨੂੰ ਛੂਆਛੂਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਫਰੇਮਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 17 ਦਾ ਪਰਿਚਯ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਦਲਾਉ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦਿਲਾਉਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ ਦਾ ਪੈਨੰਬਰਾ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਇੱਕ ਅਵਿਭਾਜਿਤ ਸੰਬੰਧ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕੱਠੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿ-ਅਸਤਿਤਵ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗਰਿਮਾ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (I), ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਪ੍ਰਾਈਵੇਸੀ-9) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, "ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਐਲਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਸਤਾ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ..."

54. ਅਨੁਚਛੇਦ 17 ਦੀ ਕੇਂਦਰੀਯਤਾ ਅਤੇ ਛੂਆਛੂਤ ਨੂੰ ਹਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਕਲਪ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਬਲ ਇਨਕਾਰ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 15 (2), ਅਨੁਚਛੇਦ 23 ਅਤੇ 24 ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 17 ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਛੂਆਛੂਤ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਜਨਤਕ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਕਲੰਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬਦਲ ਜਾਵੇ।

(iv) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

55. ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਵਾਲੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਨ—ਅਨੁਚਛੇਦ 330 ਅਤੇ 332—ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਜਾਂ ਸੰਸਦੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਹਨ।

56. ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਅਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 29(2) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 325।

ਅਨੁਚਛੇਦ 29(2) ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ

"ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਵਰਗ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਅਨੁਚਛੇਦ 325 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

"325. ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਵਰਗ ਜਾਂ ਲਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼, ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਦਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ: ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਲਈ ਚੋਣ ਲਈ ਹਰ ਖੇਤਰੀ ਹਲਕੇ ਲਈ ਇੱਕ ਆਮ ਚੋਣ ਰੋਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਵਰਗ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।"

ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ

57. ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ (ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 15, 16, ਅਤੇ 17), ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਉਬਾਊ ਬਿਆਨ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੁਕਮ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ [ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਧਰਮ, ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ; ਅਤੇ ਜਾਤੀ,

ਲਿੰਗ, ਧਰਮ, ਰਹਿਣ ਸਥਾਨ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ]. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੋਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਤੀ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਲਿੰਗ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਆਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਕੋਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 17 ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ - ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਛੂਆਛੂਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ।

58. ਜੋਸਫ ਰਾਜ਼ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ "ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵਾਯੱਤਤਾ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ; ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸਨੂੰ ਤਰਾਸ਼ਣਾ"।[3] ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੀਖੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਵਿਵਸਥਿਤ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਗੁਲਾਮੀ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਅਧੀਨਤਾ "ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ"।[4] ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਪਦਾਨੁਕ੍ਰਮਿਕ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਖਿਲਾਫ ਭੇਦਭਾਵ ਕੀਤਾ, ਵਿਵਸਥਾਪਨ ਦੀ ਹੱਦ - ਚੋਣ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਬਾਹਰਲੇ” ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਖਾਰਜੀਕਰਨ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ (ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਜਾਂਚ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਦਾਹਰਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਕਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਧ ਜੋ ਹੋਰ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ - ਪਾਠਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਤੇ ਇਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਵੀ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ 'ਲਿੰਗ' ਦਾ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲਾ ਆਧਾਰ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲਿੰਗ ਇੱਕ ਦਿੱਤੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਵੱਖਰਾਪਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਅਤੇ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਖਿਲਾਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੋਕਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਅਤੇ ਕੋਡ, ਇਸ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇਕਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਐਲਾਨਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ; ਪਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪੂਰਨ ਮਨਾਹੀ ਬਾਰੇ ਹਨ, ਜੜ੍ਹੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ।

59. ਆਰਟੀਕਲ 15, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(2) 'ਤੇ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਅੱਗੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਟੀਕਲ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ 15(1) ਜਨਤਕ ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉੱਕਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਵਿੱਚ 346 ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ [2022] 14 ਐੱਸ.ਸੀ.ਆਰ. ਕੁਝ ਕੇਸ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਾਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਪਰ ਜਨਤਾ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਸਹੀ ਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਲਤ, ਭਾਵ, ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ, ਭੋਜਨ, ਆਦਿ ਅਨੁਛੇਦ 17 ਦੇ ਤਹਿਤ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਾਜ ਦੇ ਡੋਮੇਨ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਵੇਕਲੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁਖੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਰਟੀਕਲ 35 ਰਾਹੀਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਰਟੀਕਲ 23 ਅਤੇ 24 (ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਅਣ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਧਿਕਾਰ - ਜੋ ਰਾਜ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਰੂਪਾਂ, ਯਾਨੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ, ਤਸਕਰੀ, ਅਤੇ ਜਬਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਾਂਝੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ) ਹੋਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ.

60. ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰਤ ਯੋਜਨਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਿਆਨਪੂਰਵਕ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਬੀ ਲੰਬਾਈ ਤੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ - ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਉਦਯ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾ ਰਹੇ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ - ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15(3) ਅਤੇ 16(4) ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 15(5) ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਰਿਤ - ਇਹ ਗਾਰੰਟੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਤः ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਖੰਡ, ਭਾਵ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਇਹ ਸੀ:

(i) ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਲਈ, ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਮੇਤ, ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ;

(ii) ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਭਾਵ, ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਬਹਿਸਕਾਰ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅੰਤਤਃ ਸੁਧਾਰੀ ਜਾਵੇ।

61. ਇਹ ਜੈਸਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣਰਾਵ ਪਾਟਿਲ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਤਵ ਜਾਂ ਫਰਜ਼" ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਭਾਗ. 54 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਹਾਏ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਜੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਨੂੰ 'ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ' ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਓ।

[347

C . ਸਮਾਨ ਕੋਡ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ

62. ਇਹ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਨਿਵਾਰਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਵੇਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ (ਪੈਰਾ 1499, ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ), ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ (ਪੈਰਾ 119), ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ (ਪੈਰਾ 120 ਪੈਰਾ 152), ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਡਿਆਲ (ਪੈਰਾ 54), ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਪੈਰਾ 260-261), ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (ਪੈਰਾ 64-65), ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਪੈਰਾ 31-32) ਅਤੇ ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ (ਪੈਰਾ 105) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ।

63. ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ, ਵਾਈ.ਵੀ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ "ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ" ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਅਸੋਧਨਯੋਗ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ। ਉਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੇ. ਕੇ. ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ:

"334. ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਇਕੱਲੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧੁੰਦਲੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਇੱਕ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ

ਆਧਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਹਿਤ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 14, 15, 16, 17, 25 ਆਦਿ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।"

64. ਪੰਜ ਨਿਆਂਕਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਰਾਏ ਰਾਹੀਂ, ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਸੌਰਭ ਚੌਧਰੀ & ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ & ਓਰਸ. ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ,

"82. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਲੇਖ 14 ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭੇਦਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫਾਰਮ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਅਤੇ ਅਨਿਵਾਰਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਵਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ *quo:* 'ਤੇ ਘੱਟ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

65 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨੌ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ *ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਮਈ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ "ਇਹਨਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖ 15, 16, ਅਤੇ 25 ਤੋਂ 30 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।" ਫਿਰ, *ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ* ਵਿੱਚ, ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ "...ਜੋ ਸਿਦਾਂਤ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਸਮਾਨਤਾ' ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਅਤਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।"

66 ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ ਬਨਾਮ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ[6] ਅਗਲਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਾ ਹੈ, ਨੋਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨੌ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ। ਅਦਾਲਤ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਲੇਖ 14 ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਸੋਧ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਚਿੰਤਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਲੇਖ 31-ਬੀ ਵਰਗੇ ਵਿਆਪਕ ਇਮਿਊਨਾਈਜ਼ਿੰਗ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਸੀ। ਇਹ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿ:

"109. ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਲੇਖ 14 ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਅਤਮਾ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਅਤਮਾ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣ ਦੀ ਕਿਸਮ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲੋਂ ਜਾਂ ਅਸਟਰੈਕਟ ਜਾਂ ਔਪਚਾਰਿਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ ([1973] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225) ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਹ ਅਤੇ ਦਿਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਜਰਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਖਲ ਅਤੇ ਰੱਦ

ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਪੁਨਃ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਗੂੜ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ [1975 ਸੁਪਲੀ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਹੈ।

[...]

ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਪਹਿਲੂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15, ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 19 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਜੋ ਮੂਲ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਛੋਟ ਨਾਲ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

'ਅਧਿਕਾਰ ਟੈਸਟ' ਅਤੇ 'ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰ ਦਾ ਟੈਸਟ' ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੀਮਿਤ ਸੋਧ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਪੂਰੇ ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ 'ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰ' ਦਾ ਟੈਸਟ ਜੋ ਕਿ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ, 'ਅਧਿਕਾਰ ਟੈਸਟ' ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਅਤੇ ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਛੋਟ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੋਡ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕੋਡ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅਣਕਹੀ ਸੀਮਾ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਧਿਕਾਰ ਟੈਸਟ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ...

67 ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੇ, ਇਸ ਲਈ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ – ਬਲਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 15 ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21

ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।

68. ਸਾਮਾਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਮ ਹੱਕ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਖਲਾ & ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਵਿਕਾਸ ਕੁਮਾਰ ਅਗਰਵਾਲ & ਹੋਰ" ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ

"65. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਫਰੇਮਰਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ। 'ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ' ਅਤੇ 'ਰਾਜ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ' ਦੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਨੇ ਗਰੀਬੀ, ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ; ਸਮੂਹ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਆਵਾਸ ਤੱਕ ਬਰਾਬਰ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ, ਛੂਆਛੂਤ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਵਰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਬਦਲਾਉ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ..."

ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ

"67. [...] ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਨੂੰ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਰਕਸ਼ਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਂਛਿਤ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਸਮਤਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਇਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਚਾਹੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੀਤੀਆਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ, ਉਪਯੋਗੀਤਾ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਵੰਡ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਦਧਾਂਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ, ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ..."

69. ਸੋਮਾਵਤੀ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ & ਹੋਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ:

"72. [...] ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਏਕਤਾ ਹੈ।" ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵੰਡਣਯੋਗ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 39(ਬੀ) ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁਦਾਇਕ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਂਝੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਮੋਹਿਤ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ, ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ ਰੁਕਾਵਟਾਂ, ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਰਥਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਖੋਖਲਾ ਅਤੇ ਮਰੀਚਿਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।"

70 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਰਤੀ ਮੈਡੀਕਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ & ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ & ਓਰਸ.** ਨੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ:

"165. ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਥਰਾ ਸਿਦਾਂਤ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਸਿਰਫ ਸਾਡੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਬਲਕਿ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰ-ਰਾਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹਨ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 38 ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ [ਦੇਖੋ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ]। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਬਾਸਾਹੇਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਮੰਨਿਆ, ਉਸ ਪਲ ਨੂੰ ਜਦੋਂ –ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੈੱਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾ ਨਿਯਮ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਸੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚੁਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਸਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਿਮਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਡਿੱਗਣ ਦੇ ਸਦਾ ਮੌਜੂਦ ਖਤਰੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਬਣਨਾ। ਬਾਬਾਸਾਹੇਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਵੱਡੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਮੌਲਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ, ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੋਚ ਅਤੇ ਜਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਾੜ ਦੇਵੇਗਾ।

[...]

168. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂਪਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਅਪਵਾਦਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੂਲ ਨਿਆਂਪਨ ਕੋਡ ਦੇ ਅਨਿਵਾਰਯ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗਾਂ ਵਜੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਕਾਰਨ ਘਾਟ ਦੇ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਵੰਡ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਆਮ ਭਲਾਈ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇ; ਫਿਰ ਵੀ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਥੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂ ਛੰਤਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਸੀ..."

71. ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਨਿਆਂ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ; ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਆਰਟੀਕਲ 14-18, 19, 20-21, 23-24, 29, 38-39, 41 ਅਤੇ 46) - ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਜੈਵਿਕ ਅਤੇ ਅਟੁੱਟ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ, ਜੋ ਗਾਰੰਟੀ ਹਨ। ਗੈਰ- ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਰਾਤਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਭੋਗ-ਵਿਲਾਸ ਲਈ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ। ਸਨਮਾਨ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਖੋਖਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਟੱਲ ਬੰਧਨ, ਇਸ ਲਈ, ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਗਣਰਾਜ ਦੀ ਮੂਲ ਨੀਂਹ। ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਇੱਕ ਜਮਹੂਰੀ ਗਣਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਏਜੰਡਾ, ਇਸਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਉਤਪਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਭਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਬੰਧਨ ਨਾਲ, ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਮਾਣ - ਰਾਜ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ.

72. ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ - ਗੈਰ-ਵਿਤਕਰੇ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਬੇਦਖਲੀ, ਅਤੀਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਜਾਂਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਸਮਾਨਤਾ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਛੱਤ (ਵਾਮਨ ਰਾਓ, ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਜੀ v. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਘ62) ਜਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ (ਰਘੂਨਾਥ ਗਣਪਤਰਾਓ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗੈਰ- ਪੱਖਪਾਤੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਬੇਦਖਲੀ ਸਿਧਾਂਤ। ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੀਮਤ ਜਾਂ

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੰਪਤੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਹਰ ਮੌਕੇ ਦਾ ਫੋਕਸ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਐਲ. ਚੰਦਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੁਮਾਰ, ਪੀ. ਸੰਬਾਮੂਰਤੀ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਨ) ਸਨ "ਹੈ" ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ, ਛੱਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜਾਂ ਹੋਰ), ਅਤੇ ਗਣਤੰਤਰਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਣਤੰਤਰਵਾਦ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ - ਭਾਵੇਂ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਵਾਮਨ ਰਾਓ ਜਾਂ ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਜੀ - ਸਨ ਸਿਰਫ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਾਸਕ ਜਾਂ ਵਿਨੀਅਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 19 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਹੋਣਾ ਸੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ।

73 ਹਰ ਇਸ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੰਪਤੀ, ਸੰਪਦਾਏਂ, ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਜਬਰੀ ਖਰੀਦ ਦੁਆਰਾ ਨਵੇਂ ਰਸਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 38 (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ (2)), ਅਤੇ ਵੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 39 (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ (ਬੀ)) ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਨਿਆਂ ਦੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਕਰਨਾ ਸੀ— ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਮਾਲ ਦੇ ਮਾਲਕਾਨਾ ਹੱਕ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਵੰਡ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ IX[ਵੇਂ] ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 284 ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 263 ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟਾਂ, ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ, ਭੂਮੀ ਸੀਲਿੰਗ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਐਕਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ।

74 **ਜਿਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਅਨੁਚਛੇਦ 21A ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(5) ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 21A ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ (ਪੁਰਨਾਮੀ ਅਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀ50 ਵਿੱਚ) ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਅਨੁਦਾਨ ਰਹਿਤ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ*** ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਵੇਂ ਲਾਭਾਂ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ - ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ "ਕੈਚ ਅਪ ਨਿਯਮ" ਇੱਕ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸਿਦਾਂਤ ਸੀ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਵੱਡੇ ਕੈਨਵਾਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ [ਲੇਖ 16(4) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲੇਸ਼ਨ, ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਮਾਣਯ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ, ਸਿਵਾਏ ਐਸ.ਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀਜ਼ ਦੇ]। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਿਯਮ "ਸਮਾਨਤਾ" ਦੇ "ਸਾਰ" ਜਾਂ ਇਸਦੇ "ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ" ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

75. ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਦੀ ਬਹਿਸਕਾਰ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਲਈ ਸਭ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਅਸਮਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਮੂਹ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੂਲ ਲੋੜਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਸੀ।

76. ਹਰ ਇੱਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਉਲਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਉੱਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜਿਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਫਰੇਮਿੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੋਏ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਇੱਕ ਆਧਾਰਭੂਤ ਸਿਦਾਂਤ ਹੈ “ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਲੇਖ” ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਾਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਟਿਕਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ- ਇੱਕ ਸਿਦਾਂਤ ਵਜੋਂ, ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਵਜੋਂ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਜੋਂ "ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆ" ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਰੂਪ ਤੋਂ ਸਬਸਟੈਂਸ, ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮਾਨਤਾ - ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ, ਮੌਕੇ ਦੀ - ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਜੋ ਲੇਖਾਂ 15(1) ਅਤੇ (16(1) ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਅਧਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਹੁਣ ਅੰਕਿਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਜੋਂ, ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹਰ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਮੂਲ ਵਿਚਾਰ (ਸਮਾਨਤਾ) ਨੂੰ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

77. ਲੇਖਾਂ 14, 15, 16, 17, 18, 29(2), ਅਤੇ 325 ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੂਲ ਕੀਮਤ, ਇਸ ਲਈ, ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਹੈ। ਲੇਖ 14 ਦੁਆਰਾ ਕੈਪਚਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੈ ਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਭੇਦਭਾਵ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ("ਹਰਿਜਨਾਂ", ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀਜ਼)। ਨਤੀਜਤਨ, ਇਹ ਅਟੂਟ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨਾ – ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਐਸ.ਸੀ./ ਐਸ.ਟੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ [ਅਨੁਚਿੱਤ 17 ਅਤੇ 51 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ] ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਾਰ ਹੈ; ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਮੁੱਖ ਮੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

D ਦੋਸ਼ਾਰੋਪਿਤ ਸੋਧ ਵਿੱਚ "ਹੋਰ ਤੋਂ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ/ਅਸਰ

78. ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਟੈਸਟ

ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਮਗਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ-- ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸੋਧ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਾਅਵਾ – ਕਿ ਐਸ.ਸੀ, ਐਸ.ਟੀ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੈ, ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

79. ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਸੀ, ਕਿ ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ/ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਣਦੇ ਰਹਿਣਗੇ (ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4)) ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਦੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹਨ [ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਸਦੱਸਿਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ], ਜਦਕਿ ਨਵੇਂ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਉਹ ਸਨ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਤੀਜਤਨ, ਪਹਿਲੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਅਲੱਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੋਟਾ/ਸਲਾਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਦੀ ਵਾਂਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿ ਹੋਰ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 10% ਕੋਟਾ ਦੇ ਸਿਰਜਣ ਕਾਰਨ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ4. ਅਜਿਹੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਨੂੰ, ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ/ ਓਬੀਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਵਰਗ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਸ.ਸੀ. ਉਮੀਦਵਾਰ ਐਸ.ਸੀ. ਜਾਂ ਓਬੀਸੀ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਲਈ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸਵਰੀ, ਬੇਲਾ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਅਤੇ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਵੱਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਪੂਰਵਕ ਅਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

80. ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ, ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਰਗ (ਅਰਥਾਤ, ਅਗਾਊਂ ਵਰਗ) *ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ*ਵਾਂਝਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ, ਜੋ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕਲੰਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਰ ਆਧਾਰਿਤ ਭੇਦਭਾਵ ਕਾਰਨ ਵਾਧੂ ਅਪੰਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰਦੇ

ਹਨ – ਨਵੇਂ ਆਰਕਸ਼ਣ ਲਾਭ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਆਧਾਰਿਤ ਆਰਕਸ਼ਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਭਾਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੁਝ ਵੀ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1), 15(2), 15(4), 16(1), 16(2), ਅਤੇ 16(4) ਇੱਕ ਅਵਿਭਾਜਿਤ ਸੰਪੂਰਣ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ 16(4) ਇੱਕੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀਡ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ, ਹੁਣ ਇਸ ਤਰਕ ਰਾਹੀਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

81. *ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ* ਵਿੱਚ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਪ੍ਰਤੀ ਮਹਾਜਨ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ), ਕਿ:

82. ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ, ਓਬੀਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ 27% ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਵੀ ਭਾਗ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕੁੱਲ 77% ਹੈ ਅਤੇ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਵਰਗ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਇਹ ਗਿਣਤੀ 67% ਤੱਕ ਘਟ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮਾਮੂਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ।

"64. [...] ਜੋ ਵਰਗੀਕਰਣ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਉਹ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਅਸਲ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਭੇਦ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਆਧਾਰ ਦੇ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਜਨ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸਿਸਟਮੈਟਿਕ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਰਨ

ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕਦ ਜਾਂ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਰੰਗ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। "ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਅਜਿਹੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਨਮਾਨਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਪ੍ਰਤੀ ਐਸ.ਆਰ. ਦਾਸ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕ:

"85. ਹੁਣ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਇਸ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵਕ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਕਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਰਵਜਨਿਕ ਲਾਗੂਤਾ 'ਤੇ "ਅਬਸਟ੍ਰੈਕਟ ਸਿਮਿਟਰੀ" ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਵੱਖਰੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਬਰਾਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ। ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵੱਖ ਵੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੌਗੋਲਿਕ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ ਦੇ ਨਿਰੋਧ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਮਨਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਉਹ ਗੁਣ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ..."

82 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ,

31 "[...] ਇਸ ਖਤਰੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਤਰਿਮ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਵਰਗ ਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਏਗੀ ਜੋ ਅਚ੍ਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਜ਼ਦ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਹਨਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅੰਤਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕੋ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਛੱਡੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

83 ਮੁੜ, ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ "ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਉਪਯੋਗੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਵੇ"।

84 ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਆਧਾਰ, ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 46 ਦੇ ਅਗਾਂਹ ਵਿੱਚ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ — ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਆਮਦਨ, ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ, ਜਾਂ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੂਲ, ਜਾਂ ਪਛਾਣਾਂ ਇਸ ਲਈ ਅਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਕੁਝ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਅਸੰਬੰਧਿਤ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਹੋਮੋਜੀਨਸ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ਾਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਟਾਲੀ ਮੱਕਲ ਕਾਚੀ ਬਨਾਮ ਏ. ਮਾਇਲੇਰੁਮਪੇਰੁਮਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

"79. ਵਿਤਕਰਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਰਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਉਹ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਇਲਾਜ. ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਨ, ਇਸ ਲਈ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅੰਤਰ ਜੋ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅੰਤਰ ਤੋਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਲਈ। ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੋਸਟਾਂ। ਇਹ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਮਾਨਤਾ 15 ਅਤੇ 16 ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਧਾਰਾ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ [ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ ਥਾਮਸ (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 310]. ਅੰਤਰ ਜੋ ਹੈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਹੀ ਹੋਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਾਜਬ ਸਬੰਧ. ਜੇ ਵਸਤੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਵਰਗੀਕਰਨ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਜਬ ਹੈ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਅਭੇਦਤਿਕ ਹੈ [ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ (2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 682]।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

85. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਇਯਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ, ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਰਨਲ ਏ.ਐਸ. ਅਇਯਰ ਬਨਾਮ ਵੀ. ਬਾਲਾਸੁਬ੍ਰਮਣਿਅਮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ:

"57. [...] ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਉਸੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸੁਨੇਹਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਅਰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲੱਭ ਕੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਵ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਘੱਟ-ਵੱਧ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਕੇ ਉਲਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ..

." 86. ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਉਸੂਲ ਨੂੰ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇ. ਸੁਬਾ ਰਾਵ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਲਛਮਨ ਦਾਸ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ* ਵਿੱਚ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ:

"[...] ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਕੁਝ ਆਧਾਰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲੇਖ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੰਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

87. ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ, ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਹੋਣਗੇ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਹੋਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ, ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਫਰਕ ਬਣਾਉਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਫਰਕ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ।

88. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮੂਹ ਹੈ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਆਧਾਰ, ਤਰਕਸੰਗਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਿਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ", *ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭੇਦਭਾਵ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਉਣਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:*

"[61...] ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤਰੀ ਹੱਦੂਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੰਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਆਨੰਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। 'ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ' ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਉਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੇਖ 14 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੀ ਸਮਾਨ ਸੰਰੱਖਣ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਦਾਇਤਵ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਕੋਈ ਸਮੇਤ ਟੀ.ਜੀ.ਜ਼ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੰਰੱਖਣ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈ ਸਕਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਸੰਰੱਖਣ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ...."

89 ਗੈਰ-ਬਹਿਸਕਾਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ (ਸਮਾਨਤਾ), ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਜੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ

"300. [...] ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਦੁਆਰਾ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਣ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਰਤੀਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਹ ਮੁੱਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ, ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਮਾਣਪੂਰਨ ਸਮਾਜ ਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਗੈਰ-ਬਹਿਸਕਾਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਬਹਿਸਕਾਰ ਮਾਣ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।"

90. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚਾਰੂ ਖੁਰਾਨਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ" ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਨੇਮਾ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਣ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ:

"33. [...] ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਮਾਣ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੀ ਮੁੱਖ ਗੁਣਵੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਾਣ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਜੀਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਕੀਮਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ (1) ਨੂੰ ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਕਲਿਆਣ ਰਾਜ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਵੇ, ਸਮਾਨ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਵੰਚਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ...."

91 ਕੀ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਢੱਕੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅੜਚਨਾਂ ਅਤੇ ਬਾਧਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ (ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ) ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ-ਆਧਾਰਿਤ ਆਰਕਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਔਚਿਤਯ 'ਤੇ, ਇਸ ਜਾਇਜ਼ਾਕਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਇਤਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉਠਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ, ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਵਧਾਈ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਖੰਡ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 82% ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਮਿਲਾ ਕੇ), ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

92 ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਪਲਬਧ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, 45 ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹਨ, ਅਤੇ 64, ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹਨ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 766 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੰਘੇ ਕਮੇਟੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦਾ 48.4% ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ. (ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਹੇਠਾਂ) ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ 4.25 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ, ਭੌਗੋਲਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ***ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ***ਨੂੰ, ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਮਤਲਬੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

93ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਪਛਾਣ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੂਤਕਾਲੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਤਿ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ

(ਅਤੇ ਉਸ ਜਾਤਿ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ)। ਇਹ *ਲਗਾਤਾਰ ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਾ, ਜਾਂ ਗਰੀਬੀ*'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪਛਾਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਕੌਤੀ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਬੇਤੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਾ *ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਂ ਵਰਗੀਕਰਨ* ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਕੰਧ, ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਧਾਰਾ ("ਹੋਰ ਤੋਂ") ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ *ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਦੀ ਹੈ*, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ।

(ii) ਵਿਅਕਤੀ - ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਜੋਂ

94. ਹੋਰ, ਆਰਥਿਕ ਵਾਂਝ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਗੱਲ ਦੇਖਣੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬੀ - ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਤੀਬਰ ਦੁਸਪਰਿਣਾਮ ਸਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਲੋਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਆਦਿਵਾਸੀ ਕੁੜੀ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਰਥਪੂਰਨ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਂਝ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਆਦਿਵਾਸੀ, "ਗੈਰ-ਪਿੱਛੜਾ" ਅਗੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਕੁੜੀ ਹੈ। ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਲਾਭਾਂ ਜਾਂ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਵਜੋਂ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸਰੋਤ, ਆਰਥਿਕ ਵਾਂਝ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਵਰਣਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ "ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਲਾਭਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਹਨ" (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ), ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

95. ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏ ਗਏ "ਸਿਲੋ" ਤਰਕ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਤਾ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਵਾਂਝ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇਸ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ "ਸਿਲੋਜ਼" ਦੀਆਂ ਬਾਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। "ਸਮੂਹਿਕ" ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ "ਵਿਅਕਤੀ" ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਧ੍ਰੁਵੀਕਰਣ ਕ੍ਰਿਤਿਮ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਰਥ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ/ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਇਹ ਸਿਰਫ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਭਲਾਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਸਮੂਹ ਹੀ ਮੌਲਿਕ ਤੱਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀ

ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ "ਸਿਲੋਜ਼" ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੁਖਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

96. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਮਝ, ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇਹ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੈ - ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਲਾਭ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਿਛੜੇਪਨ, ਜਾਂ ਉਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ: ਫਿਰ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਹਨ। ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿਚ, ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ

“...ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ “ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ” ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ। ਅਨੁਚਿੱਤ 16(1) ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੱਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਕੂਲਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।”

97. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਗੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਮਾਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਦਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਜਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਦਫਤਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹੈ, ਸਮੁਦਾਇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾ ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ:

"55. ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਪੱਧਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਫਰਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿਅਕਤੀ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਉਤਥਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਥਾਨਕ-ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਉਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੁਰੰਤ ਸਸਕਤੀਕਰਨ ਦਾ ਉਪਾਅ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।"

ਇਸ ਸਸਕਤੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ 'ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ', ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਅਸਥਾਈ, ਕਿਸੇ ਪਛਾਣਯੋਗ ਸਮੂਹ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਿੱਤ 16(6) ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇਹ ਵਿਭੇਦ ਭਾਗ V ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

98. ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਲਾਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਤੀਆਂ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਹਨ। ਜਾਤੀਆਂ ਸਿਰਫ ਪਿੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਤਰੀਕਾ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਦਿਆ, ਜਾਂ ਭਾਵੇਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਅਤੇ 16 ਦਾ ਪਾਠ, ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ/ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਲਈ (ਜੋ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ) ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਨਵੇਂ ਸਰੋਤ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਨ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਵਿਅਕਤੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਅਧਾਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਵੰਚਿਤ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ, ਭਾਵ, ਐਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਠੰਡਾ ਸੁਖ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਜੋ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਪਛਾਣਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਰੀਬੀ - ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛਾਣ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਵੰਚਿਤਾ 'ਤੇ ਹੈ - ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਬੇਹੱਦ ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰੀਬ ਹੈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਮੁਰੰਮਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ), ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ

100 ਗਰੀਬੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ – ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵੇਨੀਅਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਗਰੀਬੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਹ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰਵਾਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭੇਦਭਾਵ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਅਣਖਿਲਾਈ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਵਿੱਚ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਏਲਹੋ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਸੋਧ ਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ 'ਤੇ ਅਸਰ ਜੋ ਕਿ ਇਸਦੇ ਭੇਦਭਾਵ-ਰਹਿਤ ਜਾਂ ਬਾਹਰਵਾਦ-ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ

ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਤ-ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਛੂਆਛੂਤ (ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ), ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਮਾਨਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਲੇਖ 15(6) ਅਤੇ ਲੇਖ 16(6) ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਵਾਦੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

101ਗਰੀਬਾਂ (ਭਾਵ, ਉਹ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਯੋਗਤਾ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ) ਨੂੰ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਰਣਨਾ, ਲੇਖ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਅਧੀਨ ਨਵੀਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਦੁੱਗਣਾ ਲਾਭ" ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ 'ਲਾਭ' ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਫਤ ਪਾਸ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇੱਕ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੰਤਰ ਵਜੋਂ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਲੰਕਣ ਕਾਰਨ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਬਾਹਰਵਾਦ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਬਾਹਰਵਾਦ-ਰਹਿਤ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਸਤੇ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਐਕਸੈਸ ਪੁਆਇੰਟਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦੇ ਜੋ ਉਹ ਭਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਜੋ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ, ਆਰਥਿਕ ਵਾਂਝ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ। ਇਹ: ਗਰੀਬੀ, ਆਰਥਿਕ ਵਾਂਝ, ਗਰੀਬੀ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਾਂ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਫਰਕ ਹਨ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਜੇਯ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਕੇ – ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਜਾਤੀ ਕਲੰਕਣ – ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਵੇਂ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ, ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਖ 15(1), 15(2), ਅਤੇ ਲੇਖ 16(1), 16(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਾਰਿਤ ਮੁੱਖ ਸਿਦਾਂਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਜਾਤ ਆਧਾਰਿਤ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਾ-ਆਧਾਰਿਤ ਬਾਹਰਵਾਦ (ਭਾਵ, ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ), ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖੇਗਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛੂਆਛੂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲੇਖ 15(1), (2), ਲੇਖ 16, 17, 23 ਅਤੇ 24 ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਛਲੀ ਭੇਦਭਾਵ

IV. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਬਾਰੇ: ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ (ਸਮੇਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ) ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ

102. ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਲਈ 'ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ' ਮਨਜ਼ੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵਾਧੂ ਤਰਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਨਾਲ ਮਤਭੇਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਗ V ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

A. ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਨਿਆਇਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

103. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਦੋਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤੀ ਅਕੇਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇਪਨ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਰਟੀਕੁਲੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੌਤੀ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ "46. ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।"

"46. ਰਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇਗਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਅਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਅਤੇ ਕਰਨਗੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਸ਼ੋਸ਼ਣ।"

104. ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ, ਅੱਗੇ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ, ਆਰਟੀਕਲ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ, ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਖੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਲਈ ਵਰਗੀਕਰਨ। ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਇਕੱਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੀ.ਪੀ. ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦਫਤਰ ਦੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਦਾ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਸਥਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਅਸਥਿਰ:

"845. ...ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਨ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਧਾਰਾ (4) ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ। ਜੇਕਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਧਾਰਾ (1) ਨੂੰ. ਫਿਰ ਵੀ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। 10% ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਖੁੱਲੇ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨ/ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ- ਹੋਲਡਿੰਗ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਹੱਦਬੰਦੀ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਉਹਨਾਂ 10% ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਲਾਈਨ. ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ। ਇਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਉਸਦੀ ਆਮਦਨੀ ਜਾਂ ਸੰਪਤੀ-ਹੋਲਡਿੰਗ ਦਾ ਆਧਾਰ। ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਲੋਕ (ਕਿ ਇਹ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੈਕੰਡਰੀ) ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਪੱਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਪੱਟੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੋਵੇਗੀ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਮੌਕਾ। ਇਸ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਦਫਤਰ ਦੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਵਿਚ ਉਕਤ ਧਾਰਾ ਮਿਤੀ 25 ਮਈ, 1991 ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

105. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ। *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ) ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਦੀ ਅਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ (ਜਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਸੋਧ ਬਾਰੇ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

106. *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਤੋਂ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤਾ:

"744. ਅਗਲਾ ਵਿਚਾਰਣਯੋਗ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ (4) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ? ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਬਾਹਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਅਨੁਚਿੱਤ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਹਨ। ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ

ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਇਹ ਕੇਵਲ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਕਿ, ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਰੂਪ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਾ ਵਜੋਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਅਵਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸਿਦਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ, ਇਕੋ ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ: ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, — ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਅਤੇ ਸੁਝਾਈ ਕਾਰਣਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ — ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ, ਜੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ (ਜਨਹਿੱਤ ਵਿੱਚ) ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ। ਧਾਰਾ (4) ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰੋਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੁਕਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤਦਨੁਸਾਰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

107. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਰਾਹੀਂ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ – ਅਤੇ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਸੀ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਮਜਬੂਰੀ ਵੀ, ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਖਾਈ ਨੂੰ ਪਾਟਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ। ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ – ਨਿਰਕਸ਼ਤਾ, ਸੀਮਾਂਤ ਆਮਦਨ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਸਰਾ, ਸਫਾਈ, ਪੋਸ਼ਣ, ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ, ਸਿੱਖਿਆ (ਜੋ ਬਦਲਾਵਕਾਰੀ ਮੁੱਲ ਰੱਖਦੀ ਹੈ) – ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਲਈ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਆਖਰੀ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਆਧਾਰਿਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਰੀਕਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)। ਇਸ ਲਈ, ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਜਾਂ

ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਗਲਤ ਹੈ। ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੋਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਮੀਲ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕੋ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ: ਉਹ ਮਾਪਦੰਡ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।

B. ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੈਂਡੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ ਦਾਇਤਵ

108. ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਰਾਜ ਦੇ ਦਾਇਤਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਰਾਜ, ਅਨੁਚਛੇਦ 38(1) ਰਾਹੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਧਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ—ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਸਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਦਰਜਾ, ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 38(2) ਦੁਆਰਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 39 ਨਾ ਸਿਰਫ ਜੀਵਨ ਯਾਪਨ ਦੇ ਪਰਯਾਪਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਭਲਾਈ ਲਈ ਭੌਤਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਿਤਰਣ ਨੂੰ ਅਗਾਊਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਆਮ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 38 ਅਤੇ 39 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 41, 42, 43, 45, 46, 47 ਅਤੇ 48 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

109. **ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇਣਾ,**[43] ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 38, 39, 41 ਅਤੇ 43 ਰਾਹੀਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ" ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਨਿਆਂ (ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ) ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਅਤੇ ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਵਿਚ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਲੱਭਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ, ਰਾਜ ਨੇ ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ***ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਪਾਰਟੀ***, ਕੁਝ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਕਸ਼ਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਬਾਧਾਵਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਗਿਆ। ਸਮਰਥਨ

ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ [ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4)] ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀ ਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਮੂਹ ਕੇਵਲ ਉਹ ਸਨ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਅਤੇ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਨੂੰ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

110. ਇੱਕ ਸਮਾਨ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਜਾਤੀਵਿਹੀਣ ਸਮਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਪਰਮ ਉਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨਾਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਕਾਰਗਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕੌਮ ਵਜੋਂ, ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਹੋਰ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਵਿਸਥਾਪਨ ਕਾਰਨ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ; ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬੰਨ੍ਹਿਆ

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਵਿੱਚ ਲਚੀਲਾਪਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸਲੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲ ਸਕੇ

111. ਸੰਵਿਧਾਨ ਜੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਚਾਰਟਰਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਘਟਕ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਭਾਜਨ, ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜੀਵੰਤ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਲਚੀਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ – ਬਦਲਾਅ ਲਈ: ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ, ਚਾਰਟਰ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਜਾਂ ਨਵੀਆਂ ਆਸਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਫਲ ਸਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਤੱਕ, ਜੋ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਹਨ, ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਾਇਤਵ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਾਨਤਾ, ਇਸ ਲਈ, ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਧਿਅਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਪਦੰਡ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਹੋਰ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਕਾਰਕ, ਜਾਂ ਆਧਾਰ, ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਾ ਹੈ।

112. *ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ* ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ "ਕੇਵਲ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਟਿਕਾਊ ਹੋਣ ਅਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਲਚੀਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ – ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜੋ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਚਾਰਟਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।" ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 'ਕੋਨਸਟੀਟਯੂਸ਼ਨਲ ਲਿਮਿਟੇਸ਼ਨਜ਼' ਤੋਂ ਕੂਲੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੋਧ, ਇਸ ਦੀ ਅਪਣਾਈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ "***ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ***"।

113. ਸੰਵਿਧਾਨ ਟਿਕਾਊ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਉਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖਾਕੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਿਭਾਜਨ: ਵਿਧਾਨਿਕ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ, ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਹਰ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੈੱਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾਈ ਜਾਂ ਘਟਕ ਇਕਾਈਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਿਭਾਜਨ ਵੀ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ, ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬਿੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ (ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਿਰਿਆ ਕਲਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ; ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸੱਤਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

114. ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਸੱਤਾ ਲਈ ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਹਿਮਤੀ ਜਾਂ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਚਲਦੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਚਲਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਅਲਾਈਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਲਗਾਤਾਰ, ਫਲਕਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਥਾਮਸ ਜੈਫਰਸਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

"ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਬਦਲਾਅ ਲਈ ਵਕੀਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵਿਕਸਿਤ, ਹੋਰ ਜਾਗਰੂਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਵੇਂ ਸੱਚ ਖੋਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਤਾਂ

ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹੀ ਕੋਟ ਪਾਏ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਭਿਆ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਬਰਬਰ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀ ਰੀਤੀ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

115. ਖੰਨਾ, ਜੇ, ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ

"1437. [...] ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਫਰੇਮਵਰਕ ਅਰਥਾਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀ, ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ" ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੀ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੌਮ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਹੈ...

" ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਸਨੂੰ "ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ" ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼" ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ

1437 [...] ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਹਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ. ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਗੇਟ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸੜਕ ਹੈ। ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਥਿਰ ਨਾ ਰਹੋ ਪਰ ਅੱਗੇ ਵਧੋ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਖੜੋਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਕੰਮ..

." 116. ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ, ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਜੋ ਉਭਰਦੀਆਂ ਹਨ ਬਦਲਦੇ ਸਮੇਂ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਚਕੀਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ, ਉਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਜੋ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚਾਰਟਰ.

117. ਇਹ ਸਵੈ-ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ. ਸੀਕਰੀ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸ. ਸੀਜੇ., ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"288. ਇਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੰਸਦ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ. ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਸੋਧ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

" 118. ਸ਼ੈਲਟ ਅਤੇ ਗਰੋਵਰ, ਜੇ.ਜੇ. ਨੇ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਿਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹਨ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ:

"532. ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸੱਤਾ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਜਾਂ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਹੈ। ਪਰ ਨਿਆਇਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅਚਲ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੱਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਜਾਂ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਉਪਬੰਧ। ਜੋ ਕਿ ਲਈ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਲਈ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਾਵਰ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲ ਅਦਾਲਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ਕਤੀ।" 77

119. ਕੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਦਮ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਉਪਾਯ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਸੀ ਜੋ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਕੋਰਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਤੱਥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸ਼ਕਤੀ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਗਹਿਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪਰਿਆਪਤਤਾ, ਇਹ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਦ ਦਾ ਮਕਸਦ (ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸਰੀਰ ਦਾ), ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਯ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ

ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਅਣਪਛਾਤਾ ਕਾਰਕ ਹੈ। ਕੋਰਟ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਸੋਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਚਰਚਾਵਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

D. ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੋਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼

120. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਚੂੰਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਯਾਚੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। *ਸਿਨਾਹੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਿਪੋਰਟ (2010)*, ਬਿੱਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਦੀ ਬਹਿਸਾਂ (ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੈ) ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ, ਉਹ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਦ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

121 ਜਵਾਬੀ-ਸੰਘ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਗਰੀਬੀ ਸੂਚਕਾਂਕ ('ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ.ਆਈ.') 'ਤੇ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (2021 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ) 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਜਤਾਈ। ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਰਾਜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਪਹਿਲਾਂ, ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ "ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਕਸ਼ੇਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ "ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ" ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਲ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੀਨ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਚਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵੰਚਿਤਤਾ ਦੀ ਸੰਪੂਰਣ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ - ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 47 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੀਮਾ 32 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਗਰੀਬੀ ਸੂਚਕਾਂਕ ('ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ.ਆਈ.') ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ - ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ, ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਿਆਰ - ਹਰੇਕ ਦਾ ਇੰਡੈਕਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ ਭਾਰ ਨਾਲ ਆਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ 12 ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ - ਪੋਸ਼ਣ, ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਮੌਤ, ਗਰਭਾਵਸਥਾ ਦੇਖਭਾਲ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਲ, ਸਕੂਲ ਹਾਜ਼ਰੀ, ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦਾ ਇੰਧਨ, ਸਫਾਈ, ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, ਰਿਹਾਇਸ਼, ਸੰਪਤੀ, ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ - 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ।

122 ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਵੰਚਿਤ ਸਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਝ ਨੂੰ 2015-16 ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੰਚਿਤ ਲੋਕ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦੇ ਇੰਧਨ (58.5%) ਅਤੇ ਸਫਾਈ (52%) ਦੇ ਸੂਚਕਾਂ 'ਤੇ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅੱਧੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ, ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਗਰੀਬ ਸੀ। ਰਿਹਾਇਸ਼ ਨੇ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 45.6% ਦਾ ਵੰਚਿਤ ਅਨੁਪਾਤ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਪੋਸ਼ਣ (37.6%), ਮਾਤਾ ਸਿਹਤ (22.6%), ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ (14.6%), ਸੰਪਤੀ (14%), ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਲ (13.9%), ਬਿਜਲੀ (12.2%), ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ (9.7%), ਸਕੂਲ ਹਾਜ਼ਰੀ (6.4%) ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਮੌਤ (2.7%) ਸਨ।

123 ਸਿੰਘੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਉਪਾਯਾਂ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ - ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੁਲਾਈ 2010 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਿਪੋਰਟ, 2001 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਰਵੇਖਣਾਂ, ਜਿਥੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ, ਪੋਸ਼ਣ ਪੱਧਰ, ਰਿਹਾਇਸ਼, ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਨੋਟ ਲਿਆ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਅੰਕੜੇ (ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਓ. 2004-05) ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, 31.7 ਕਰੋੜ ਲੋਕ "ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ." ਹੇਠ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 7.4 ਕਰੋੜ ਸੀ (ਅਰਥਾਤ, ਕੁੱਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ 38%), ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 4.25 ਕਰੋੜ ਸੀ (48.4% ਕੁੱਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ), 13.86 ਕਰੋੜ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਆਬਾਦੀ (ਜੋ ਕੁੱਲ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦਾ 33.1% ਸੀ), ਅਤੇ 5.85 ਕਰੋੜ ਜਨਰਲ ਕੈਟੇਗਰੀ (ਕੁੱਲ ਜਨਰਲ ਕੈਟੇਗਰੀ ਦਾ 18.2%) ਸੀ।

E ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਾਰੇ ਨਿਸਕਰਸ਼

124. ਆਰਥਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 38 ਅਤੇ 46 ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਤਰਣ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ – ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਉਚਿਤ ਹਿੱਸਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ। ਆਰਥਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ – ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਰਾਬਰੀ, ਸਿਰਫ ਖੋਖਲੇ ਵਾਅਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ "ਰੇਤ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ" ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਬਰੇਕ – ਜੋ ਕਿ ਜਾਤੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਖਾਤਮੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ – ਹੁਣ ਵੰਚਿਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਆਯਾਮ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

V. ਧਾਰਾ 16(6) ਦਾ ਵਿਚਾਰ

125. ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੂਰਕ ਹਨ ਕਾਰਨ, ਆਰਟੀਕਲ 16(6) ਦੁਆਰਾ ਕਿਉਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਭ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ - ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਬੇਦਖਲੀ

126. ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ (30.11.1948,) ਦੁਆਰਾ ਚਾਰ ਵਾਰ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। 09.12.1948, 23.08.1949 ਅਤੇ 14.10.1949) ਜੋ ਡਰਾਫਟ ਆਰਟੀਕਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 10(3) ਕਈ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼. ਭਾਸ਼ਣ, ਐਚ.ਵੀ. ਕਾਮਥ, ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਹੈ, ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ, ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਹੈ:

127. ਇਸ ਪਹਿਲੂ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ, ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

“ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਇ III ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਹੀਂ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਸ ਖਾਤੇ 'ਤੇ ਕੰਮ. ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚਿੰਤਤ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ 10 ਇਸਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅੱਜ ਸਦਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਝਗੜਾ।

"694. [...] ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਸੀ. ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕਾਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੀ ਭਾਵ, ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ. ਪਿੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜੋ ਕਿ ਤਾਂ ਤੱਕ ਸੱਤਾ ਦੇ ਯੰਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਸਾਧਾਰਣ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਕਤ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16 (4) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਯੰਤਰ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇਣਾ ਹੈ"

ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ:

"788. [...] ਇਹ ਇੱਕ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਯੰਤਰ ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਉੱਚੀ' ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਸ਼ੂਦਰ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਯੰਤਰ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਇਸ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਿੱਛੜੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ. ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਰਾਜੀਵ ਧਵਨ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16 (4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ "ਭਾਈਚਾਰੇ" ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਸੀ ਪਿੱਛੜੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ. ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ: ਅਸੀਂ, ਤਦਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਹੈ. ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਪਿੱਛੜਾਪਣ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਦੋਵੇਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ...

128 ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"55. [...] ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਸਦਰਨ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾਚਾਰੀ ਗਜੇਂਦਰਗਡਕਰ ਜੇ. ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੇਵਲ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਮੋਨੋਪੋਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਜਾ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

129 ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ - ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਲੂ - ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(2) ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਮਨਾਹੀ, ਜਾਤੀ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹੈ, ਇਹ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਰਾਹੀਂ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਵਿਚਲਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਣ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਦਾ ਇਹ ਸੰਬੰਧ,

ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਸੀ।

130 ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ (ਜੋ ਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਧਿਨਿਯਮਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ)। ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਦਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਾਧਾ-ਮੁਕਤ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4)—ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ—ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਧੂ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ “ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ” ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਫੈਸਲੇ: ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ, ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਬੀਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਦੀ ਸਮੀਕਸ਼ਾ 'ਤੇ ਸ਼ਰਤ ਹਨ।

131. **ਸਮਾਜ ਦੇ *ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ*** ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ); ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਭਵਤ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ "ਅੱਗੇ" ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਧੂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਰਗ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹਨ – ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

132. ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਠੋਰ ਅਤੇ ਸਖਤ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(6) ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਉਸ ਪੂਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਨਾਗਰਿਕ ਅਣ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ (ਐਸ.ਸੀ.) ਲਈ ਅਲੱਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੋਟੇ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ "ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ

ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗੈਰ-ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਤੁਕਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਇਹ ਪੂਰਾ ਪੱਖ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਦੇ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਕਲੋਜ਼ (6) ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੋਧ ਕੀਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ, ਦੋ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ: ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਕ ਵਜੋਂ (ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ), ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਇੱਕ ਬੇਤੁਕਾ ਕਾਰਕ ਵਜੋਂ (ਅਨੁਚਛੇਦ 16(6) ਲਈ)।

133. ਇਸ ਲਈ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3 ਵਿੱਚ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ, ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਮਾਨ ਮੌਕੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਵੀ, ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਅਤੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।

VI. ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 ਬਾਰੇ: ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਧਾਰਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਨਿੱਜੀ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ

134. *ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਕਰਨਾਟਕ** ਵਿੱਚ ਗਿਆਰਾਂ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 19(1)(g) ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕਾਰਜ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 21A ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲਤਾ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 15(5) ਨੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਆਯਾਮ ਜੋੜਿਆ। ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ – ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ – ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਲਈ ਬੱਧ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦਾ "ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ" ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ।

135. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਨਿਯਮ, 2009 ਦੀ ਧਾਰਾ 12(a) ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਬ-ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਕੋਟਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ "ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ**। ਸੰਸਦ ਨੇ ਇਸ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ *ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਨਿੱਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ* ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 15(5) ਵਿੱਚ ਵੀ *ਪ੍ਰਮਾਤੀ* ਵਿੱਚ ਉਪਹੇਲਦਾ ਸੀ।

136. ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੀ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਜੋ ਮੁੱਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯਤਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਵਜੋਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਹੋਲਡਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਯਤਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਪ੍ਰਮਾਤੀ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

37. [...] ਭਾਈਚਾਰੇ, ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤਦ ਤੱਕ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਦ ਤੱਕ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਜੋ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ..."

137 ਹੋਰ, ਭਾਰਤੀ ਮੈਡੀਕਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਆਰਮੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ (ਏ.ਸੀ.ਐਮ.ਐਸ.) ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 15(5) ਅਧੀਨ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"74. ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕੇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਆਧਾਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦਰ ਕੇਸ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਯੋਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਧਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵੰਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣਗੇ; ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਸੀਮਿਤ "ਸਰੋਤ" ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।"

ਜਿਹੜੇ ਬਾਰੀਕ ਫਰਕ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ...ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਆਵੰਟਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਸਰੋਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਵੰਟਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਨ: ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੱਟ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਇੱਕ ਨਿਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕਰਨਾ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰਯ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਕਿ ਉਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਿਰਫ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਦਾਖਲਾ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਊਠ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਰੇਤ ਦੀ ਠੰਡ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਊਠ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਰੇਤ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਮੂਲ ਵਸਨੀਕ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ।

76 ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਬੇਤੁਕੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣਾਤਮਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਆਂ—ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ—ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਦੇ ਵਾਅਦੇ 'ਤੇ, ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗਰਿਮਾ ਨਾਲ ਜੀ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਭਰਾਤਰੀ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣ, ਇਹ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵੱਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕ ਪਵਿੱਤਰ ਸਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਗੈਰ-ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਔਪਚਾਰਿਕਤਾ ਦੇ ਗੰਢ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁੱਲ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੀ ਉਪੇਕਸ਼ਾ ਅਜਿਹੇ ਨਤੀਜੇ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

138 ਅਣਸਹਾਇਤ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਬਿਆਨਬਾਜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੂੰਕਿ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਬਾਹਰੀ' ਸਵਾਲ 3 ਤੇ ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਥੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸਵਾਲ ਬੇਮਤਲਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

VII. ਸੰਬੰਧਿਤ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਚੁਕੌਤੀ ਸੋਧ ਦੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਿਤ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਾ

139 ਕੁਝ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਤਰਕ ਸੀ, ਕਿ ਜੇ ਵਾਕ "ਹੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ" ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ" ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਬਹਿਸਕਾਰੀ ਤੱਤ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

140. ਹੇਠਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਦਾਲਤ, ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ, ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰੇਕ ਮੌਕੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਕੋਲ ਹੈ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਤਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ "ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼" 84. ਦਿੱਲੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਡੀ.ਟੀ.ਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਾਂਗਰਸ 85 ਸਾਵੰਤ, ਜੇ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ:

"255. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਢਾਲਣ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀਮਿਤ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਾਕਾਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਸੰਭਵ ਹਨ — ਇੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕਤਾ ਯਾ ਤਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ। ਦੂਜੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਢਾਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਜਾਂ ਮੋੜਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਦੁਬਾਰਾ ਢਾਲਣਾ ਚੰਗੀ ਤਰਕ ਅਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ

ਸਭਾ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧੇ....

141. ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਇਰਾਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਾਠ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਯੰਤਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨੀਚੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚੇਤਾਵਨੀ ਲਗਾਤਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨੀਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

64. [...] ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨੀਚੇ ਦੀ ਯੰਤਰ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ...

[...]

65. [...] ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਨੇ ਇੱਕ ਅਸੀਮਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨੀਚੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਬਣਾਉਣਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨੀਚੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ, ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨੀਚੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ....

142. ਸੰਸਦ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਸੀਮਾ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਅਦਾਲਤੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਆਕਰਸ਼ਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਇਹ ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰਿਤ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨੀਚੇ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਅਸਹਿਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਦ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

B. 'ਗਾਰਡਰੇਲਜ਼' ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਰਨ ਲਈ

143. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪਿੱਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ "ਗਾਰਡਰੇਲਜ਼" ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ (1) ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਣਾ; (2) ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ, ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਸਿਦਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਣਾ; ਅਤੇ (3) ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। "ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ 'ਗਾਰਡਰੇਲਜ਼' ਦੀ ਘਾਟ" ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਅਰਥਹੀਣ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ 'ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ' ਦੀ ਗਾਰਡਰੇਲ, ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਗਾਰਡਰੇਲਜ਼ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਤੇ ਹੋਰ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

144. ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ("ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ"), ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ)। ਆਰਥਿਕ ਵੰਚਿਤਾ ਦੇ ਸੰਕੇਤਕ, ਵਿਆਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਆਮਦਨ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਮਾਪਦੰਡ, ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਲੱਛਣ ਜੋ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਆਧਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਆਮਦਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ, ਆਮਦਨ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਸਾਪੇਖ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ।

145. ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਆਦਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ (ਅਰਥਾਤ ਅਨੁਚਛੇਦ 338, 338A, 338B, 340) ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸੰਸਦੀ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ

ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਸ [2022] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ।

ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਜਾਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਛਾਣਯੋਗ ਅਵਧਾਰਨਾ ਵਜੋਂ

146. ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹੋਰ ਰਾਏਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਬਰਤਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਅਨੇਕਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸਫਲ ਹੋਈਆਂ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ (ਇੰਡੀਅਨ ਗਾਂਧੀ, ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼, ਐਲ. ਚੰਦਰਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਪੀ. ਸੰਬਾਮੂਰਤੀ) ਨਿਆਇਕ ਸਵਤੰਤਰਤਾ (ਐਸ.ਸੀ.ਏ.ਓ.ਆਰ.ਏ ਕੇਸ); ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ (ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ)। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ, ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ, ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਜਿੱਤਿਆ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਖੁਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ (ਚਾਹੇ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ) ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਆਰਟੀਕਲ 38 ਅਤੇ 39 ਨੂੰ ਬੜਾਵਾ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਬੜਾਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਬੇਲਗਾਮ ਸ਼ਕਤੀ, ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਤੇ 19 ਨੂੰ ਓਵਰਰਾਈਡ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਿਨਾਂ ਚੈਕ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਗਈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜਗੁਣਾਥਰਾਓ ਗਣਪਤਰਾਓ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਿਆਰਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ "ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਗਠਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਈ ਅਭਿੰਨ" ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

147. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਉਤਨੀ ਤਰਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕੀ ਹਨ, ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਭਰ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਕੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮੁੱਲ, ਇੰਨਾ ਧੁੰਦਲਾ, "ਅਸਪਸ਼ਟ" ਜਾਂ ਅਸਥਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਵੇਂ

ਕਿ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਵਾਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ? ਕੀ ਓਰਵੈਲੀਅਨ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਇੱਕ ਓਲੀਗਾਰਕਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕਦੇ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਣਮਿਥੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸੇ ਸਮਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਇੱਕ ਗੂੰਜਦਾਰ ਨਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਸ਼ਾਇਦ

ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਜੇ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਡਰਾਫਟ ਰਾਏ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 124 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਹੈ।

148. ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ, ਜੋ ਬਹੁਮਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ *ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ* ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਉਲਲੇਖਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ ਜੇ.[77] ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਪਰਖ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੈਕਸ਼ਨ 27 ਦੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਐਕਟ (ਜੋ ਕਿ IXਵੀਂ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਨੈਕਟਮੈਂਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ), ਨੇ "*ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਬੇਈਮਾਨੀ ਜਾਂ ਬੇਸਰਮੀ ਦੀ ਖਿੱਲਵਾੜ*" ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਾਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚੰਦਰਚੂੜ ਜੇ., ਅਤੇ ਭਗਵਤੀ ਜੇ., ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਉੱਤੇ ਚੁੱਪ ਸੀ। ਤੁਲਜਾਪੁਰਕਰ ਜੇ., ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੈਕਸ਼ਨ 27 ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਵੈਧ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ ਜੇ., ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥਲੇਖ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨੌਵੀਂ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਨੈਕਟਮੈਂਟ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ "*ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਜਾਂ ਬੇਸਰਮੀ ਦੀ ਖਿੱਲਵਾੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰ*", ਸੀਮਿਤ ਲਾਗੂ ਹੈ।

149. ਇਹ ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨੌ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਰਬਸੰਮਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ *ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ* ਜਿੱਥੇ ਨੌਵੀਂ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਨੈਕਟਮੈਂਟ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪਰਖ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ *ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ, ਮਿਨਰਵਾ ਮਿਲਜ਼* ਅਤੇ *ਭੀਮ ਸਿੰਘਜੀ* ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ *ਵਾਮਨ ਰਾਓ* ਦਾ ਵੀ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਚਿਤ ਪਰਖ ਹੋਵੇਗੀ "ਅਸਰ" ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਕੀ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ" ਨੂੰ ਸੋਧ ਜਾਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਨੈਕਟਮੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਤੇ 15 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਸਾਰੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ

ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਪਰਖ ਨੂੰ ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ, ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

150. ਕੀ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਮੂਲ ਡਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

150. ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਿਰਫ ਸਮਰੱਥਨ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਆਰਕਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ–ਇਸ ਲਈ, ਮੂਲ ਡਾਂਚੇ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜਸਟਿਸ ਪੀ.ਬੀ. ਪਰਿਵੇਂਦਲਾ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਮਰੱਥਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਮੂਲ ਡਾਂਚੇ [ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ] ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

151. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਮਰਥਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਵਿੱਚ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਨ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਲੇਖ 323ਏ (2) (ਡੀ) ਅਤੇ 323ਬੀ (3) (ਡੀ), ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

"ਲੇਖ 323ਏ (1) ਸੰਸਦ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੇਠ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਾਲਕੀ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਜਾਂ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(147) ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ-

[...]

(ਡੀ) ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਵਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਲੇਖ 136 ਅਧੀਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ।

********** **********

ਲੇਖ 323ਬੀ (1) ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦਾਂ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ, ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਜਾਂ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਜਿਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

(2) ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ, ਨਾਮਤ:-

[...] (3) ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ-

- (a) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹਾਇਰਾਰਕੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ;
- (b) ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ (ਅਵਮਾਨਨਾ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰੋ;
- (c) ਕਹੇ ਗਏ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ (ਸੀਮਾਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਸਮੇਤ) ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ;
    - (d) ਸਾਰੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਿਰਫ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਆਰਟੀਕਲ 136 ਅਧੀਨ, ਕਹੇ ਗਏ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰੋ।

152. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ।

153. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤੀਹ ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1973 ਦੁਆਰਾ, ਧਾਰਾ 371 ਡੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਧਾਰਾ 371D(5) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ ਪੀ. ਸੰਬਾਮੂਰਤੀ। ਆਰਟੀਕਲ 371D(3) ਅਤੇ (5) ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੋ:

"ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਹੁਕਮ ਨਾਲ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਰਤ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ

(ਤੀਹਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1973 ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ (ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ) ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਨਾਮਤ:- (5) ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਅੰਤਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ, ਉਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ;

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਖਾਸ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਸਰ ਪਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ।

154. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 371D(5) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ, ਪ੍ਰਤੀ ਸੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ:

"(4) [...] ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਤਬੱਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਰਗੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਜੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਉਲਟਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਅੰਤਿਮ ਨਿਰਣਾਕਾਰ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿ

ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਰ ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਵਹੇਲਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਬਚ ਨਿਕਲੇ..."

155 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਰ.ਸੀ. ਪੌਡਿਆਲ ਵਿੱਚ, ਵਿਵਾਦ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ, ਅਰਥਾਤ ਬੁੱਧਿਸਟ ਸੰਘ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੀ। ਇਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਅਨੁਚਛੇਦ 371F(f) ਵਿੱਚ ਸੀ ਜੋ ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

"371F. ਸਿੱਕਿਮ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ,

(ਅ) ਸਿੱਕਿਮ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੀਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ;

[...]

371 (F) ਸੰਸਦ, ਸਿੱਕਿਮ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ, ਸਿੱਕਿਮ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਚੋਣ ਲੜੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਸੀਮਾਬੱਧੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ;... "

156 ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਇ ਨੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਨਵੀਂ ਟੈਰੀਟਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੀ ਇਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਇ ਨੇ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ

"129. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੀ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਜੇ ਸੰਘ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਾਨਕ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਟੈਰੀਟਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਨੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ..."

ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਐਲ.ਐਮ. ਸ਼ਰਮਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਏ ਲਿਖੀ, ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ।[81]

157. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ, ਇਸਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ, ਮੁੱਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਏ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤਾਕਤਵਰ ਉਪਮਾ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਯੂ.ਐਸ. ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਜੇ ਇਕੱਲੀਆਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਇਹ *"ਇੱਕ ਲੋਡ ਕੀਤੀ ਬੰਦੂਕ ਵਾਂਗ ਝੂਠ ਬੋਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ"* ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੂਲ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

158. ਵਿੱਚ ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਸੋਧ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨੌ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 356 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀ

"96. [...] ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 356 ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਅਤੇ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਵੇਸਟਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੂਲ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਡੀਕੋਡ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਝੁਕਾਉਣ ਜਾਂ ਤੋੜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਜਾਗਰੂਕ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸੰਘਵਾਦ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 356 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆ ਲਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ..."

159ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਮਰੱਥਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਜੋੜੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ "ਸਮਰੱਥਨ ਦੇਣ

ਵਾਲਾ" ਵੇਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਲਾਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਲੀਕਰਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸੱਤਾ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਨਾਲ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਜੋ ਕਿ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

E ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰਵੇਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂਤਰ

160 ਇੱਕ ਹੋਰ ਧਾਰਣਾ ਜੋ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰਵੇਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਹਰਵੇਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਪੈਰਾਮੀਟਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਨਿਯਮ [ਅਨੁਚਛੇਦ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ] ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤਮਕ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਸੀ – ਇੱਕ ਤੱਥ ਜੋ ਕਿ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਦਾ ਅਸਲ ਮਤਲਬ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ" ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਭਾਗ ਸਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਦਫਤਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਸਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੈਟਰਿਕਸ ਇੱਕ ਹੈ ਜੋ ਵਿਵਿਧਤਾ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ, ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

161. ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ, ਲਈ ਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ 90 ਅਤੇ ਸੀ ਇੱਕ ਮਜਬੂਰੀ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ। ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬੇਦਖਲੀ ਲਈ ਤਰਕ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੰਡ ਜਾਂ ਭਾਗ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ। ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਮਾਪਦੰਡ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡ, ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ, ਵਰਗ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਅਤੇ ਅਮੀਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਭਾਗਾਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸਮਾਜ ਦੇ. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਪਿਛੜੇ

ਵਜੋਂ ਗਰੁੱਪਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ "ਅੱਗੇ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਮਲਾਈਦਾਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਪਰਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਰਾਜ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਮੌਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਟਾ ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਅਧੀਨ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ 15(4) ਜਾਂ 16(4)। ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਕੁਝ ਵਿਚਕਾਰ ਓਬੀਸੀ (ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ) ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਾਣਦੇ 15(4) ਅਤੇ 16(4)) ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਉਚਿਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ/ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ, ਅਨੁਛੇਦ 15(6) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭ ਲਈ - ਜੋ ਕਿ ਏ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਮਾਪਦੰਡ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ, ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਾਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਵਾਂਝੇ ਹਨ।

E ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਉਚਿਤਤਾਵਾਂ

162. ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਚਿੱਤਰਣ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਬੇਲਾ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਅਤੇ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਾਗ III (ਡੀ) ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ।

(i) ਦੁੱਗਣੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ

163. ਅਨੁਚਿੱਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸੰਕੇਤ ਨੂੰ, ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਸ਼ਾਮਲਤਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਉਚਿਤ ਅਧੀਨ-ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ। ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ *ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿਲਜ਼** ਅਤੇ ਐਸ. ਸੇਸ਼ਾਚਲਮ & ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਟੀ.ਐਨ.* ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। *ਅੰਬਿਕਾ ਮਿਲਜ਼* ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ .** ਉਪਾਯ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨਾਂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮਾਨੀ ਗਈ, ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ, ਘਾਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੇਸ਼ਾਮਣੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਇੱਕਮੁਸ਼ਤ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਤੋਂ, ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਨਸ਼ਨ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ, ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਰ ਇੱਕ ਕੇਸ, ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਪਯੁਕਤ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। "ਦੁੱਗਣੇ ਲਾਭ" ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਪੇਸ਼ਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੇਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਉਚਿਤ ਸੀ, ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਰਾਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੱਕ ਬੋਝ ਉਠਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਨ ਆਰ.ਕੇ. ਗਾਰਗ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਉਚਿਤ ਸੀ, ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਛੋਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

164. ਇਹ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਮੈਥਿਊ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ *ਅੰਬਿਕਾ ਮਿਲਜ਼* ਵਿੱਚ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਮਨ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸਫਾਈ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਲਿਕ ਹਨ, ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ)। ਮੈਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਉਹ ਗੱਲ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ *ਰੂਪ ਚੰਦ ਅਦਲਖਾ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ* ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ - “ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨਾ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।”

(ii) ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦਾ ਦਾਇਰਾ

165. ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰਿਕ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੇ ਉਤਥਾਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਤਥਾਨ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਧੀਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ “ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ” ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ। ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਉਤਥਾਨ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਰਗ ਛੱਡੇ ਨਾ ਜਾਣ। ਪਰ ਵਿਡੰਬਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰਵਾਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

166. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਤੱਕ

ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੀ.ਬੀ. ਸਾਵੰਤ ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ:

"481. [...] ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸੀਮਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦਾ ਗਠਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪਿਛਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਜਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤੀਜੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਛਾਣਯੋਗ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਵਰਗ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਧੀਨ ਲਏ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਧੀਨ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ "ਪਿੱਛੇ ਵਰਗ" ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੀਮਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਜੋ ਲੋਕ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਧੀਨ ਲਏ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਉਲਟ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕਾਰਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਗਰੀਬੀ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।"

[...]

576. ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁਤਾਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਉੱਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਮੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਰਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੋ ਲੋਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਗਰੁੱਪ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜਿਕ

ਪਿੱਛੇਪਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦੋਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਣ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਹ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ

167. ਇਸ ਲਈ, ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਕੈਨਵਾਸ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਗਰੀਬ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਛੇਪਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕਲਾਸ ਵਜੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਮਾਜਿਕ ਬਹਿਸਕਾਰ ਕਾਰਨ), ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ:

(A) ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ;

(B) ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 46 ਅਧੀਨ ਆਰਥਿਕ ਮੁਕਤੀ ਵੱਲ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕਰਨ।

(a) ਲੇਖ 46 ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਪਾਯਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਐਸ.ਸੀ.ਜ਼/ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਓਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਹੋਣ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪਾਂ, ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਹੂਲਤਾਂ, ਅਤੇ ਰਿਆਇਤਾਂ।

(iii) ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਇੱਕ 'ਮੁਆਵਜ਼ਾ' ਉਪਾਯ ਵਜੋਂ

168. ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ.) ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਵਰਣਨਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤਮਕ ਅਤੇ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਜੋਂ, ਮੇਰੀ ਆਦਰਪੂਰਣ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਬਿਨਾਂ ਆਧਾਰ ਦੇ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦਾ ਉੱਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ

ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਣਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਸਮਾਜ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭ੍ਰਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 16(4) – ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲੇਖ 15(4), ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੁਰੰਮਤੀ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਤਮਕ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ.ਜ਼/ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਓਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਫਰੇਮਿੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਫਰੇਮਰਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਜੋੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖ 31ਏ ਅਤੇ 31ਬੀ) ਅਤੇ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਉਮੀਦ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ (ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੱਛੇਪਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ) ਜਾਰੀ ਰਹੀਆਂ – ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਧ ਗਈਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਲਗਭਗ 25% ਆਬਾਦੀ ਅਜੇ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦੀ ਹੈ।

169. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਿ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਵਜੋਂ, ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ. ਸੋਧ ਜੋ ਨਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ "ਮੁਆਵਜ਼ਾ" ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ: ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉਲਟ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਵਰਗ (ਅਤੇ ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੌਣ "ਪੁਸ਼" ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ, ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਮਾਤਾਂ) ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

170. ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇੰਦਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣ ਸਾਹਨੀ - ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੈਰਾ 743 (ਐਸਸੀਸੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਸਮਾਂ, ਨੂੰ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਐਨ.ਐਮ.ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਜੋ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ, ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦਿਆਂ ਥੱਕ ਗਿਆ ਸੀ 16(4) ਇਸ ਲਈ, ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ

ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਟ੍ਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੁਆਰਾ। ਇਹ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਦਾਲਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਭਾਗ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਟੀਚਾ ਜਾਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ 'ਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

171 ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਆਸਵਾਦਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਖੰਡਾਂ ਵੀ ਹਨ। *ਸਿਨਹਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਿਪੋਰਟ* ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ; ਕਿ ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ 47.5% ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹਨ; ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ 38% ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.ਜ਼ ਵਿੱਚ 33% ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹਨ।

172 ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਛੂਆਛੂਤ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਨੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ 2015 ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਨਾਲ ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਅਤੇ ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਟ੍ਰਾਈਬਸ (ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ 1989 ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਅਤੇ ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਟ੍ਰਾਈਬਸ (ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ) ਸੋਧ ਐਕਟ 2015 ਦੁਆਰਾ ਹੋਇਆ। ਸੋਧ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ, *ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ* ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"2. ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਵਾਰਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਅਤੇ ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਟ੍ਰਾਈਬਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਅਤਿਆਚਾਰ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਪੀੜਤਾਂ ਅਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤਾਂ ਦੇ ਲਈ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ਅ) ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਨਾਂ-ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ; (ਬੀ) ਜਾਂਚ, ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਚਾਰਜ-ਸ਼ੀਟਾਂ ਦੀ ਫਾਇਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਦੇਰੀਆਂ; ਅਤੇ (ਸੀ) ਟ੍ਰਾਇਲ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਘੱਟ ਦੋਸ਼ ਸਿੱਧੀ ਦਰ ਕਾਰਨ ਪੀੜਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

3 ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ, ਜੋ ਹਾਲ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਅਧੀਨ ਕਈ ਅਪਰਾਧ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ

3(2) (ਵੀ) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਅਕਸਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੀੜਿਤ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਜਨਤਕ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

173 ਸੋਧ ਨੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਬਾਈਕਾਟ, ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਈਕਾਟ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਹੋਰ ਸਖਤ ਹੋ ਗਿਆ।

174 ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕ੍ਰਾਈਮ ਰਿਕਾਰਡ ਬਿਊਰੋ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ – "ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ 2021" :

a ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ (2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ) – 201.3 ਲੱਖ, ਯਾਨੀ 20.13 ਕਰੋੜ।

b 2019 ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕੁੱਲ ਅਪਰਾਧ 45961 ਸੀ ਅਤੇ 2020 ਵਿੱਚ ਇਹ 50291 ਸੀ ਅਤੇ 2021 ਵਿੱਚ, 50900। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ 20% ਅਪਰਾਧ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ (ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1989 ਅਧੀਨ ਸੀ।

c ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ) 104.2 ਲੱਖ ਹੈ, ਯਾਨੀ 10.42 ਕਰੋੜ।

d 2019 ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਦਰਜ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰਡ ਕੁੱਲ ਅਪਰਾਧ 7570 ਸੀ; 2020 ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਧ ਕੇ 8272 ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ 2021 ਵਿੱਚ 8802।

e ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਦਰਜ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਅਧੀਨ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ (ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1989 ਅਧੀਨ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਸਨ।

* ਸ੍ਰੋਤ: https://ncrb.gov.in/node/7321 ਇਹ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਾਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕੇ ਅਤੇ ਕਲੰਕਿਤ ਲੋਕਾਂ ਖਿਲਾਫ ਅਪਰਾਧ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਰਗਾਂ ਜੋ ਮੁਆਵਜ਼ਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਬਚਾਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

175 ਜੇਕਰ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖਰੇਪਣਾਂ ਜਾਂ ਛੋਟਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਰਾਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸੋਧਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6)(ਅ), ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ (ਸਿਰਫ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ) ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟਾਰਗੇਟ ਗਰੁੱਪਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਵੰਟਨਾਂ ਤੋਂ ਕਹੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਧਿਕ ਬਜਟੀ ਆਵੰਟਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵੰਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਰਤਾਰਾ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਆਧਾਰ, ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕਲਾਸ ਵਜੋਂ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਇੱਕ ਬੇਅਸਰ ਬਦਲਾਅ ਵਜੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ "ਨਿਰਬਲਤਾ" ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅੰਤਮ ਨਾਸ ਵਿੱਚ ਪਰਿਣਾਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

G. 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ – ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਨੋਟ

176 ਮੇਰੇ ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ– ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ 50% ਦੀ ਸੀਮਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੀ; ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਨੋਟ ਬਜਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

177 ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਦੇ 76ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ 1994 ਜਿਸ ਨੇ ਐਂਟਰੀ 257ਏ ਵਜੋਂ ਜੋੜਿਆ – "ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ (ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1993 ਨੂੰ IXਵੇਂ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ - ਅਤੇ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਏ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਲੰਬਿਤ ਇੱਕ ਬੈਚ ਦੇ

ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਬਹੁਮਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ - ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜੋ 50% ਤੋਂ ਉੱਪਰ 10% ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਜਾਂ 16(4) ਅਧੀਨ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਿਤ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੇਤਾਵਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਵਜਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਮੁਹਰ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

178 ਮੈਂ ਇਸ ਰਾਏ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਾਪਦੰਡ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ* ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਲੇਖ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰਕ ਦੁਆਰਾ 50% ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ, ਹੋਰ ਉਲੰਘਣਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦੇਣਗੇ; ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਤਦ ਦੇ ਫੈਕਟੋ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਸਾਨੂੰ *ਚੰਪਕਮ ਦੋਰੈਰਾਜਨ* ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਥਾਈ ਅਤੇ ਅਪਵਾਦਿਕ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ "ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ"।

179 ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਆਦਰ ਨਾਲ 50% ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਾਂਗਾ।

VIII. ਨਿਸਕਰਸ਼

180 ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ, ਗੈਰ-ਖਾਰਜ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੋਡ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ, ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, "ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ" ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਦੇ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਵੀ ਇੱਕ ਭ੍ਰਮ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਭਾਜਨ ਅਤੇ "ਤੰਗ ਘਰੇਲੂ ਦੀਵਾਰਾਂ" ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ।

A. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ

181. ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਅਟੁੱਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ – ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਤਃ, ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਜਨਮੇ, ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਛੱਡਣ ਦੇ ਯਕੀਨੀ ਹਨ। ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਂ ਉਥਲੇ ਫਰਕਾਂ – ਨਸਲੀ, ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਮੂਲ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ – ਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝੀ ਸਹਿਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਰ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧਤਾਵਾਂ ਹਨ – ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਸਲੀ, ਧਨ, ਪ੍ਰਤਿਭਾ, ਜਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ; ਵਿਵਿਧਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚੁਰ ਹੈ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਦੱਸ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਉਹ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਜੋ ਉਹ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਕੱਲੇਪਣ – ਵਿਛੋੜੇ ਦੁਆਰਾ – ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ – ਪਰ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਾਂਝ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

182. ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਲੋਕ, "ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੰਕਲਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ... ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ; ਅਤੇ ... ਭਾਈਚਾਰਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣਾ"। ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਸਾਡੀਆਂ ਖੇਤਰੀ, ਭਾਸ਼ਾਈ, ਧਾਰਮਿਕ, ਨਸਲੀ, ਆਰਥਿਕ, ਆਦਿ, ਵਿਵਿਧਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਏਕਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਭਾਈਚਾਰਾ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ, ਅਤੇ ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਨਸਲੀ, ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਧਰਮ, ਆਦਿ ਦੇ ਫਰਕਾਂ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਤਾ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੱਕ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

183. ਇਸ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਾਨੀਏ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਰ ਅਤੇ ਏਕਤਾਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਕ੍ਰਿਆ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾਤਮਕ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਗਣਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਜਨਕਾਰੀਤਾ: ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਧਰਮ ਵਿੱਚ, ਮੂਲ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਵਿਭਾਜਨਕਾਰੀਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰੋਹਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੰਤੋਸ਼ ਦੇ ਫੈਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਇਸ ਲਈ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

184. ਇਸ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਦੋ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਨਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਧਰਮ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿੱਚ, 11 ਸਤੰਬਰ, 1893 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰਾਤਾਵ ਦੀ ਥੀਮ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੁਕਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ:

"ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਖਾਸ ਅਸਤਿਤਵ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਦੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਤਲ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਦਯਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਧਰਮ ਦੇ ਝੰਡੇ 'ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਰੋਧ ਦੇ, 'ਮਦਦ ਅਤੇ ਨਾ ਲੜਾਈ'; 'ਸਮਾਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਾ ਵਿਨਾਸ਼'; 'ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਮਤਭੇਦ'।"

ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਬਿੰਦੋ ਵੀ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਸਨ। ਹਾਵੜਾ ਵਿੱਚ 27 ਜੂਨ, 1909 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ਗੋਈ ਕੀਤੀ:

"ਫਿਰ, ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਸਮਾਚਾਰ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵੱਲ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਹਨ, ਪਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਤਰਸਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਸਮਾਚਾਰਾਂ ਜਲਦੀ ਫੈਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਵੁਕ ਲਗਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਧਰਮ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲਾਵ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਫੈਲਾਵ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਸਮਾਚਾਰ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਧੂਰੀ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤ, ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਅਤੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇੱਕ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।"

185. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਏਕਤਾ, ਸਮਾਵੇਸ਼, ਮਾਨਵਤਾਵਾਦ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਇਕੱਠੇ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਲਈ, ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹਰੇਕ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ 14-18, 38-39 ਅਤੇ 46.

186. ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇਹ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੁੱਲ, ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਬੰਧ ਨਿਆਂ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ "ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤਾ" ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੈ ਇੱਕ ਚਾਰਟਰ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।98 ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇਹ ਮੁੱਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਕੋਡ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਹਿਲੂ - ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਗੈਰ- ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਤਕਰਾ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਬੇਦਖਲੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਟੁੱਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨਾਲ. ਸਿਮਾਇਲ 'ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਚੰਦਰਚੂੜ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਗਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਜੇ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਬੁਣਿਆ" - ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਦਾ ਤਾਣਾ ਅਤੇ ਬੁਣਿਆ ਹੈ: ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਭਾਈਚਾਰਾ, ਅਤੇ ਮਾਣ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰੀ ਉਧਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

187. ਆਰਥਿਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ.ਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ (ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਸੋਧ ਵਿੱਚ) ਇਸ ਲਈ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਉਸੂਲ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਉਸੂਲ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

188. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪੰਨ ਉਸੂਲ – ਸਮਾਨਤਾ, ਭਾਈਚਾਰਾ, ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ, ਮਾਣਤਾ, ਅਤੇ ਨਿਆਂ (ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ) ਸਭ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ, ਸਭ ਵਿਆਪਕ ਹਨ। ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੋਡ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖਿਆ ਫਾਰਮੂਲੇਸ਼ਨ (ਲੇਖ 14, 15, 16 ਅਤੇ 17) ਵਿੱਚ ਸਮਾਵੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸਮਾਵੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ, ਵਿਵਿਧਤਾ, ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਲਟਾ, ਬਾਹਰਵਾਦ, ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ – ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਹੁਣ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ

ਬਾਹਰਵਾਦ ਦੀ ਆਧਾਰਿਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਛੜੇਪਣ 'ਤੇ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹਿਤ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਭਾਈਚਾਰੇ, ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ, ਅਤੇ ਗੈਰ-ਬਾਹਰਵਾਦ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

189. ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1 'ਤੇ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਬਾਧਿਕ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਜੋ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਲੇਖ 15 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ), ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

190. ਪਰੰਤੂ, ਸਵਾਲ 3 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਕੇ - ਇਹ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਲਈ ਪਛਾਣਕਰਤਾ - ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਵੰਚਿਤਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਿਹੜੇ ਸਮੁਦਾਇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਵੇਂ 10% ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੁਦਾਇ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦਾ ਸਦੱਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ - ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਨਿਆਇਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ - ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਝਾਤ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਕੋ ਸਾਹ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਬੇਹੱਦ ਗਰੀਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਪਛਾਣ ਦੁਆਰਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ) ਪਰ ਇਸ ਨਵੇਂ ਲਾਭ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦੋਗਲੇਪਨ ਦਾ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਟਸਥ ਪਛਾਣਕਰਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ, ਇਕੋ ਸਮੇਂ, ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਯਾਨੀ, ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੰਚਿਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਰਥੀ ਹਨ (ਅਨੁਚਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ) ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਹੈ।

191. ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਉਪਬੰਧ ਦੁਆਰਾ, ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਕੋਟੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਸਿਰਫ਼ ਬੁਨਿਆਦੀ, ਡੂੰਘੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਬਰਾਬਰ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ

ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ - ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ, ਹੈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਹੋਰ" ਵਾਂਝੇ ਵਰਗ - ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀ/ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਲਾਭ, ਪਿਛਲੀ ਅਪੰਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦਾ ਢੇਰ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ। ਦ ਬੇਦਖਲੀ ਧਾਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ "ਹੋਰ" ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕੀ, ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਦੂਜਾ, ਲਈ ਨਵੇਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ, ਬਿਲਕੁਲ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੋਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ (15% ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ, 7.5% ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ, ਆਦਿ)। ਤੀਜਾ, ਇਹ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ਤੋਂ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਿਛਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ) ਸਿਰਫ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਭ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਕਮੀ. ਪੂਰੇ ਬੇਦਖਲੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਔਰਵੇਲੀਅਨ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲਈ) 99 ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹੋਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਸ.ਸੀ/ਐਸ.ਟੀs ਲਈ ਵਾਂਝੇ ਵਰਗ ਅਯੋਗ ਹੋਣਗੇ। ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ (ਜਾਂ ਮਾਰਕਰ) ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ ਇਕੱਲਾ ਵੰਚਿਤ ਹੈ। ਬੇਦਖਲੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵੰਚਿਤਤਾ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਮੂਲ ਜਾਂ ਪਛਾਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਰਹਿਤ ਨਿਯਮ ਦੇ ਤੱਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕੁੱਲ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਬੇਦਖਲੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ - ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ, ਐਸ.ਸੀ ਅਤੇ ਐਸ.ਟੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਵਿਤਕਰਾ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

192. ਇਸ ਲਈ, ਸਵਾਲ 3 ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਸੋਧ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹਨ, ਅਤੇ/ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਅਤੇ 16(6) ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਖਾਰਜ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

193. ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰਕ ਅਨੁਚਛੇਦ 16(6) ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹਨ (ਜੋ ਕਿ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ), ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ 'ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ' ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਮਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯ ਹੈ (ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਧੀਨ), ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਲਈ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਸਮੁਦਾਇਕ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਰਾਹੀਂ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ।

"ਜਾਰਜ ਓਰਵੈਲ, ਐਨੀਮਲ ਫਾਰਮ ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਰੂਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਰਾਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਨਿਯਮ 'ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਬਰਾਬਰ ਹਨ' ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਜਾਨਵਰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।' 408 ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਸ [2022] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

194. ਸਵਾਲ 2 ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲੇ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 15(6) ਅਧੀਨ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐੱਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਬੱਧ ਹੋਣਗੇ। ਪਰੰਤੂ, ਚੂੰਕਿ ਸਵਾਲ 3 ਤੇ 'ਬਾਹਰੀ' ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੋਧ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਥੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬੇਮਾਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

195. ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 2 ਅਤੇ 3 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਪਧਾਰਾ (6) ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਹਨ।

196. ਇਸ ਲਈ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਰਚੇ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

197. ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੀਮਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਮੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇ.ਕੇ. ਵੇਨੁਗੋਪਾਲ, ਭਾਰਤ ਲਈ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਮਿਸ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਮਿਸਟਰ ਸੰਜੇ ਪਾਰਿਖ, ਪ੍ਰੋ. ਰਵੀ ਵਰਮਾ ਕੁਮਾਰ, ਮਿਸਟਰ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਮਿਸਟਰ ਪੀ ਵਿਲਸਨ, ਡਾ. ਕੇ. ਐਸ. ਚੌਹਾਨ, ਮਿਸਟਰ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ, ਮਿਸਟਰ ਮਹੇਸ਼ ਜੇਠਮਲਾਨੀ, ਮਿਸਟਰ ਨਿਰੰਜਨ ਰੈੱਡੀ, ਮਿਸ ਵਿਭਾ ਮਖੀਜਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ; ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ (ਡਾ) ਜੀ ਮੋਹਨ ਗੋਪਾਲ, ਮਿਸਟਰ ਈ ਯਾਦਵ ਨਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਦਨ ਫਰਾਸਤ, ਮਿਸ ਡਿਆ ਕਪੂਰ, ਡਾ. ਐਮ.

ਪੀ ਰਾਜੂ, ਮਿਸਟਰ ਕਲੀਸਵਰਮ ਰਾਜ, ਮਿਸਟਰ ਪ੍ਰਕਿਤ ਆਰ. ਬੋਂਬਾਰਡੇ, ਮਿਸਟਰ ਆਕਾਸ਼ ਕਾਕਡੇ, ਮਿਸਟਰ ਕਨਨ ਅਗਰਵਾਲ, ਮਿਸਟਰ ਵੀ.ਕੇ. ਬਿਜੂ, ਵਕੀਲ; ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਵਕੀਲ।

ਆਦੇਸ਼

1. ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਅੱਜ ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ, ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ; ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸ ਜਸਟਿਸ ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ; ਅਤੇ, ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ ਵਲੋਂ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਚਾਰ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਹਨ।

2. ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਦਿਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਸ ਜਸਟਿਸ ਬੇਲਾ ਐਮ. ਵਲੋਂ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ। ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 103ਵੇਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਚੁਣੌਤੀ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਐਸ. ਰਵੀਂਦਰ ਭਾਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਿਆ।

3. ਨਤੀਜਤਨ, ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਿਭੂਤੀ ਭੂਸ਼ਣ ਬੋਸ

(ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ: ਮਹੇਂਦਰ ਯਾਦਵ, ਐਲ.ਸੀ.ਆਰ.)

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Vasu Gupta

Advocate